AGRIA

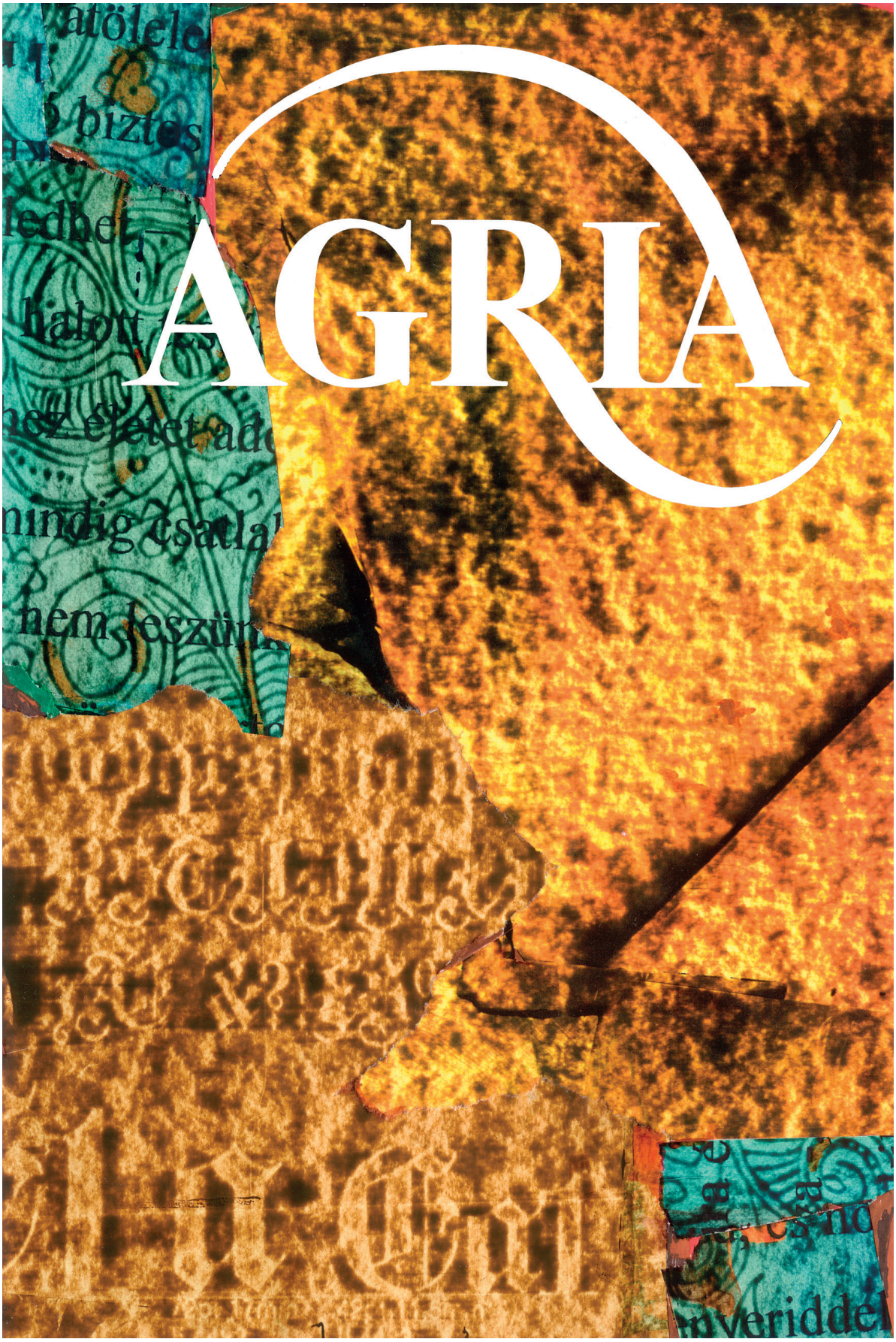

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖCZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BARABÁS ZOLTÁN
BERTHA ZOLTÁN
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: VARGA TAMÁSNÉ
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező és képszerkesztő: HERCZEG ISTVÁN
Elektronikus levelezés: IFJ. KÖDÖBÖCZ GÁBOR
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata
A kiadásért felelős: KOVÁCS KATALIN, az EKMK igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Főiskola
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.
Előfizethető: postán és e-mailen.
Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.
Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.
Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.
3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Főiskola és az EKMK
különféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

Tartalomjegyzék

Serfőző Simon
Tőlük ragyog 11
Mégis lüktet 11

ARTériák

Baka Györgyi
Vajda János szólítása 12
Otthonom, az anyanyelv 13
Fűszál meditációk 13
Bor és átváltozás 14

Balázs Tibor
Fókácskával Tusnádon *(Zsófinak, hát persze)* 15
Fiammal a Burgban 16

Sebestény-Jáger Orsolya
Dzóé 17
A ránctalan tenyér 17
Az anyák imája 18
A hegyre fel 19
A Krisztus szobor 19

Antal Attila
Ásatás a Vár-dombon 20
Kérlelő ének 21
Az egykori útravaló *(Márkus Bélának)* 21

Anga Mária
Félek 22
Minden reggel 22

Fecske Csaba
Kút 23
Megbélyegezve 23
Élni félnek 24
Hogy újra érezz 24
Zsenánt zsoltár 24

Tamás Tímea
Vakondbúcsú 25
Vakondromantika 26

Balázs F. Attila
Elfelejtett nyelv 27
Fityisz 27
Műtét után 27
Fátum 27
Lázadás 27
Döntés 27
Kirakósjáték 28
Fehér-fekete 28
Managua 28
Utolsó szó 28
Vipera 29

Györffi Réka
Omló mély 30
Legördült 30
Palába tört 30

Bozók Ferenc
Ásványok 31
Sün 31
Macskavásár 31
Neved 31
Adria 31

Csontos Márta
Vérszerződés 32
Tévedések végjátéka 33
Önfeloldozás 33
Készenlét 34

Kaiser László
Karácsony 35
Övé 35
Más volt a sorsuk 35
Világdöntések 35
Elfáradt összes angyalunk 36

Mecser Szilvia
Válladon dúdolom 37
Harangozáskor 37
Magánterület 38

Oláh András
harcaink 39
[lenyeltem volna] 39
már nem 39

Szekeres Mária
T.P.-hez 40
Fényedet keresi… 40

Fazekas József
Föllebegtetem égnek 41
Milyen? 41
Zsoltár 42
Mint dámvad a gerincen 42
Nem ér semmit 43

Lipcsei Márta
Nyári zsongás 44
Vendégségben 44
Halogatni kéne 45
Mintha valaki 45

Madár János
Énekre ítélve 46
Lélek, harang 46
Befejezetlen hallgatás 47
Kései tavasz 47
Fohász a madárhoz 47
Vigyázzatok! 47
Kereszt 47
Zsoltár, kő 47

Műhely

Bertha Zoltán
Menyegző és Tengerparti lakodalom *(Nagy László és Szilágyi Domokos)* 48

Agria Exkluzív

Szakolczay Lajos
Hetvenöt lépcső – a boldogságba 58

ARTériák

Finta Éva
Marie magánya 62

Műhely

Sebők Melinda
Lírai beszédmódok Nagy László *Himnusz minden időben* című kötetének portréverseiben 64

Konczek József
Keserű történet a zongoráról 70
Nekem talán napraforgók… 72
a jó halála 73

Radnai István
Hajnali konok poéma 74

Győri palackposta

Csáky Anna
Győr egyik arca. *A Győri Antológia és alkotóközössége* 76

Kecskés Rózsa
Győri harangok 80

Csáky Anna
Indul a nap 81
Ariadné fonala 81
A váltóőr magányossága 82
Örökül kapva 83
A szülői ház 83
Imádság húgomért 84
Krisztus-fa 85

Kozák Ágnes
Szilvafa-sirató 86

Gősi Valéria
Tükre lennék 88
Csenddé alkonyult 88
Cseresznyevirág 88
Illatod őrzöm 88
Beleégünk 89
Földi szép 89
Töredékek 90
Féltelek 90

Cseke J. Szabolcs
Ön(h)arcképek *(Reggeli gyors; Valami; Ünneplünk?; Vetületek; Ha nem leszek; Próba; Esőkönnyek; Gyöngyök gyöngye)* 91

Rácz Katalin
Fehér ciklámen 95

Holdasi-Szabó Zsuzsa
Korlát 98
Titok (?) 98
Dráma 98
Pilinszky örök 99
Maradj még! 99
Ember az égben 99
Megöltétek József Attilát 100
Ringató 100

Pejkó András
Agyő, nyár! 101
A lélekfestő 101
Intermezzo 102
Szótlan a reggel 102
Búcsú 102
Alkony 102
Tél 102
Hús, vér, gyilok 103

Varga Nóra
Hexameterek 104
Fonnyad a nyár… 104
Ki látta…? 104

Vehofsics Erzsébet
Patkányok 105

Vermuth Attila
Az utas mehet 107
A hetedik pecsét 107
Indián nyár 107
Metaphysica 107
Titok 107
Szerelemvagdalt 107
Kapcsolat 107
Földközel 107
Nocturne no. 11 108
Egy miniszterelnökre 108
Patetico 108
Petőfi Sándor temetése 108
Nocturne no. 5 108
Az énekesnő 108

Nagygábor Margit
Portré 109
Féltés 109
Búcsúzás 109
Neked 109
A Mindenhatónak 110
Belfasti anzix 110
Ne higgyétek 111
Vízió 1. 111
Vízió 2. 111
Panta rhei 112
Kézmelengető 112

Stein János
Tűnődés 113
Énekeim 113
Felhők 113
Bennem ring a világ 113
Menekülés 113
Városi reggel 113
A jövő szava 114
A kerítés 114
Nyár 114
Napjaim 114
Az én koromban 114
Októberi tél 115
Város a dombról 115
Életkérdések 115
Állapotom 115
Egyszerűsítés 115
Testamentum 115

Hollósy-Tóth Klára
Júliusi fények 116
Alkonyodik 116
Káprázat 116
Úgy őrzöm 116
Egy este Velencében 117
Kinyilatkoztatás 117
Téged Isten… 117
Ősz végi elégia 117

Olasz Valéria
Ahonnan jöttem 118
Akár a csillagok 118
Fogadalom 118
Szeretem... 119
Földöntúli 119
Megúsztam hát 119
Szökevény szavak 120
Csillagok hatalmában 120

Műhely

Tompa Zsófia
„vannak vidékek viselem”
(Tompa-)verstájak metamorfózisai az erdélyi magyar költészetben 121

ARTériák

Lisztóczky László
Elhajított kő 137
A mindenség illata 137
Folyton arra a kutyára gondolok… 138

Demeter József
ADYÁDA avagy ADYiáda *(Köz-hely; Vérsalétrom; Nosztalgiázó; Útba/n/)* 139

Kegyelet és emlékezet

Gál Sándor
A mindenség szerelmese (Juhász Ferenc 1928–2015) 141

ARTériák

Fellinger Károly
A három kívánság 143

Pataki István
kőtábla 145
mintha több ezer éve 146
lebegj még 147
nahát!! 148
a huszonnegyedik óra 149

Oláh József
konok 150
szaltó 150
fás 150
Pók-hír-háló 150

Műhely

Búzás Huba
Suhai Pál költői világa. Útjelzések a kortárs irodalomban 151

ARTériák

Rozsnyói Ferenc
Négy évszak Honshu szigetén – 12 haiku 161

Németh István Péter
Egy karácsonyi postából 162
A Malom-tó-mementó-ból *(Debussy: Tükröződések)* 163

Kis Pál István
Beavatásaim (Jelenés Baktában) 164

Műhely

Ködöböcz Gábor
A szőlő- és borkultúra dicsérete. Tokaj-Hegyalja az irodalom tükrében 166

ARTériák

Káliz Sajtos József
Farsangi dúdoló 172
Biztató 172
Szállsz hazafelé 172
Életünk 172

Hegedűs Imre János
Göre Gábor a székelyek között – Apokrif Gárdonyi-levél – 173

Albert-Lőrincz Márton
(Évszakok a Hargitán) 179
(Csujjogatók) 179
(Balassi Júliához) 179
(Balassi Céliához) 179
(Balassi Fulviához) 179
(Petőfi Júliához) 179
(Radnóti Fannihoz) 179

Műhely

Antal Attila
„Otthont mégsem találtam, lógok a levegőben”
(A Tűz Tamás-i líra egy jelentős motívumköréről) 180

ARTériák

Búzás Huba
Anyám meséi ~ vacsora helyett 185
kötéltánc 186
Majdnem fohász 186

Aknay Tibor
Kis történet a nagy háborúból 187

Dialógus

GULAG voltunk mostanáig… – Szűk Balázs beszélgetése Szalkai Zoltán filmrendezővel 189

ARTériák

Farkas Gábor
Itt hagyom 191
Táj kontúr nélkül 191
A félelem anatómiája 191

Csák Gyöngyi
Vaszari képeslapok 192
Tehetetlen béke 192
Lázgörbe 192
Egyik létből a másikba vetve 192

Bányai Tamás
Elégtétel 193

Ádám Tamás
Adsz hallevest 199
Csak a hallgatás 199
Ha 199
Illatos sokkoló 200

Karap Ágnes
Szerelem 201

Sólyom Sándor
Zalaegerszeg, kardiológia 203

Laudatio

Bertha Zoltán
Az MMA Illyés Gyula-díjával kitüntetett Sarusi Mihály köszöntése 204

ARTériák

Saitos Lajos
Várakozás 206
Megváltoztathatatlan 206
Sárból 206
Örökös vándor 206

Csatáné Bartha Irénke
A harmónia keresése 207
Tavaszt álmodó 207
Ünnepi lázban 207
Halhatatlan ritmusok 208

Bakacsi Ernő
Geller 209

Műhely

Madarász Imre
Visszatekintő „előversengés". Petrarca Daloskönyvének nyitószonettje 212

ARTériák

Somogyi Ferenc
Boldogság szigetek 216

Bíró József
Ő – (1) 218
Ő – (2) 218
Ő – (3) 218

Both Balázs
Holofernész feje 219

Bognár Stefánia
A fény árnyoldala 225
Hozd el! 225
Pillangóvirágok 225

Szepesi Zsuzsanna
ONCOL.HU 226
Elmentél, Anyám… 226

Kanyár Erika
Ködben 227
Szavak jégvirága 227
Jöjjön el…! 228

Mészáros József
Az utolsó szerelem (Dr. S. M.-nek ajánlom) 229

Kegyelet és emlékezet

Sziki Károly
A mennybeszállás gyakorlata. Búcsú sorok Simándi Ágneshez 231

ARTériák

Holló József
Gondolatok egy református templomban október 31-én 234

Színek a palettán

Pieronymus Kosch
Színek, fények, évek címmel rendezett kiállításunk az egri Templom Galériában
„Csíziós Nagy FestésFestészet Nap 236

Szabadkéz

Lengyel János
Hol is vagy te, Kárpátalja? 242

ARTériák

Vozáry Viktória
Ágyagkoboldok 244

Műhely

Szoviár János
310 éves Rákóczi Ferenc hadilapja, a *Mercurius Hungaricus* 245

ARTériák

Kerék Imre
Gongülához *(Parafrázis Szappho versére)* 248
Parafrázis egy Jeszenyin-versre 249
Ómagyar Mária-siralom *(átirat)* 249

Könyvjelző

Rideg István
Folyton növő S.M.-fa. Válogatás a Sarusi Mihály műveiről
és munkásságáról írt tanulmányokból. Összeállította Kállai Gyöngyi 250

Sz. Tóth Gyula
H. Tóth Tibor: Nyelvi változások az ezredfordulón.
Meghatározó jelenségek a nyelvi viselkedés és a nyelvhasználat területéről 259

Madarász Imre
Vörös Boldizsár: Történelemhamisítás és politikai propaganda 265

Ircsik Vilmos
Demeter József: Csingeráj 267

Oláh András
Bakacsi Ernő: Lángoló tavasz; Vihartépte nyár – Őszi jégverés 270

Petrőczi Éva
Brian H. Neely: Wine Filled Year/Borral töltött év
(Fordította: Janoczky Mónika és Szőllősi Judit) 272

ARTériák

Török Nándor
Verses kalendárium 274

Könyvjelző

Lukáts János
Csörsz István: Vesztesek; Viharjelzés. Riportok 1956 katonáival 277

Zsidó Ferenc
Bálint Tamás: Lávsztori 280

Kiss Dávid
Vári Fábián László: Ereimben az idő 282

Kispál Dániel
Fecske Csaba: Kelekótya király 284

Baán Tibor
Mészáros József: Az utolsó szerelem 286

ARTériák

Bárdos Attila
Biztatás reményre 288

Serfőző Simon

Tőlük ragyog

Nem a Nap,
felcsavart lánggal
kiakasztva az égre,
nem a Hold, csillagok,
nem azok,
hanem a májusi virágok
fákon, bokrokon,
ők világítanak akkora fénnyel,
pásztáznak nappal, éjjel,
hogy szétlátok szerte
ez égi, földi világon.

Ők sugarazzák a fényt.
Ők, a kigyulladt pipacsok,
margaréták, búzavirágok.
Ők fényszóróznak,
a rózsák, tulipánok,
hogy nincsenek árnyékok,
homályt
a távol pókhálós zugaiban se
látni sehol.

Nem a villanyégők,
neonok, reflektorok,
hanem a lobogó jácintok,
ibolyák, nárciszok,
s mind a többiek:
a bodzák, pitypangok,
a fehéren, zölden, kéken, sárgán
világítók,
ők vetítik fénnyel tele
a reggelt, nappalt, alkonyatot.
Tőlük fénylenek az egek.
A Nap is tőlük
ragyog.

Mégis lüktet

Kilökött szélekre az idő,
s elöl szerettem volna járni.
Akkor is: arcom gyöngyözzön,
küszködjek szakadásig!

A galádságok ugyanazok,
a pihesenkik se gyengédebbek.
Egyik fejsze mint a másik,
orvul nekem esnek.

Országnyi húsvágó deszkán
darabolják szívverésem.
Mégis: lüktet, ver tovább,
a Napban vöröslik a vérem.

Baka Györgyi

Vajda János szólítása

Feledhetetlen álmod
teljesülni látszik:
megfejthetetlenül
suhansz át hamis
világunkon.

Benned lánggal lobognak
az erdők fái, reszketnek
a mezők virágai, fojtott
nyugtalanságod feszül
a csírákban, levelekben.

A váli csönd ott sír
a mogyoróbokrok
ágai között, könnyeid
ha kitörnének özönvíz
árasztaná el kiszikkadt
szíveinket .

Mélyre szívott levegőd,
minden ész-okot
félresöprő szenvedélyed
ma sem éghet olthatatlanul.

Míg önzésünk örvényébe esten
megrendül lazán összetákolt
hitünk, álságos harmóniánk,

korlátokat rontó erővel
veted magad saját sorsod
sebző mélységeibe
Te, szépség nyűgözöttje!

Konok dühök emésztenek,
a nép önérzetét taposók miatt
mardos a *honfi méreg* s a fájdalom.

A reménytelenséggel
szembesülő lázadás hajt,
a lélek napja s éje
vékony hajszál határán
pörögsz a fénylő középig.

Vajda János ébreszd
bátorságunkat!
Legyünk képesek
a lehetetlenért feszülni.

Otthonom, az anyanyelv

Lelkem otthonra lelt
a szavakban, befogad
és oltalmaz az anyanyelv
eszmélésre késztet
a szabadság végtelen
terébe röptet.

Ó, a mámoros belemerülés
az anyanyelv-ölelésbe!
Lüktet, lélegzik, simogat,
néha szúr, szorít, elnémít,
megrémít, mintha
a szív is megállna!

Létbőségben ringat,
meglep, világosságba burkol,
színeváltozása ámulatba ejt,
korom-éjbe kötöz,
harmatoz, sír, izzik a vérben.

A kívül levőt belsővé teszi,
a belül levőnek, rejtettnek
formát ad, életre hívja.
Együtt születünk,
egymás által növekszünk,
egymásban lakunk.

*

Anyanyelvem szavai
a kereszt útját járják,
magamra veszem őket,
végleges testetöltésem.

Fűszál meditációk

(Hamvas Béla műveit olvasva)

Megnyílásod örök lényedre
ébreszt, áttetszőséged
lenvirág-szirom.

Kizárólag a lehetetlent
próbáld életté váltani
s hozzád simul az ég.

Ne élj látszatéletet
vedd le az összes maszkod,
fűszál hegyén lépkedj!

Szétszóró részletlátásból
térj az Egészbe, pacsirták
énekébe kapaszkodj!

Az ember létszintje alatt
nem az állati fekszik,
hanem a démoni dörömböl.

Létünk akkor emberi,
ha az ösztönélet bennünk
szüntelen áldozatban ég.

Bor és átváltozás

„A víz az őselem.
Először a víz borrá változik,
aztán a bor vérré változik.
A víz az anyag, a bor a lélek,
a vér a szellem.”
(Hamvas Béla)

Az ég áldó könnye:
eső hull a szomjas
földre, a lágy talaj
magába fogadja
a magokat, benső
nedveivel érleli
míg fényre nem szökken
a szőlő, s termi édes
gyümölcsét, a bor testét.

A bor lélek-cseppjei
a ráció falát észrevétlen
úgy bontják föl,
hogy a fal mögötti
foglyot, a bölcsességet
lobbantják szárnyra.

Az első korty bor
a torkot oldja fel,
hogy nyelni lehessen
az édes esszenciának
párlatát a beszéd
kényszerétől szabadon.

Csak a tánc, a dal
fakadhat örvendezve
e mélyből –
megszüntetve a bánatot.

A második korty
a szívet nyitja meg,
látni engedi
a rejtőző fényt
a másik emberben.

Maszkok hullnak
kivillan valódi arcunk
a sebzetten is szép.

A harmadik nyelet
a mélységes alkimista
kohóban ütközik, forog,
emésztődik, megtörténik
az átlényegülés:
a bor vérré változik.

A további kortyok
az anyag legbensőbb
rejtekét hatják át,
erek útjain messze
áradva, tüzeket gyújtva
megnyíló sejt-örvényekben.

A zene, a dal fakad most
örvendezve a mélyből
a szerelem egébe röppenve föl.

Balázs Tibor

Fókácskával Tusnádon

(*Zsófinak, hát persze)*

Azon a nyáron valami volt,
kölcsönfény volt az, vagy vakfolt.

A fenyvesek közt állunk ketten,
itthon, és látod: idegenben,
a világ nincs is, vajh' mi végett
lenne ő *akarat és képzet,*
Schopenhauer nem járt még erre,
rá se fütyül erre a versre.

Tusnádra fut be a vonat,
innen majd a Mennybe tolat,
közben évek telnek el, évek,
én meg retrósként visszaélek.

A fények itt most szertefolynak,
bizsergetik hátát az Oltnak,
és jobbra-balra medvevészek,
Fókácskám – és sehol egy lélek.

Tusnád üres, mindenki elment,
az Égben vásárolnak telket,
akik ma minket idevártak,
ők máshová szegődtek: árnynak.

Az a nyár immár sehol sincsen,
ezt *akarja, s képzeli* Isten,
kétezertíz júliusában
igen, talán egy másik nyár van,
emlékeim még odalöknek
holmi rövidfutamú hitnek.

Rövid e nyár és rövidített
minden, ami még hozzá köthet,
minden le van kurtítva, nyesve,
ez a nyár össze van esve.
Már alig látlak benne, Lányom,
és vajon, téged kéne látnom?
Fenyves zúg itt, bukolikába
áll be a táj, beáll, hiába,
vaku nem villan, ecset sincsen,
ami végre megörökítsen,
nem nyílnak itt költői képek,
Lányom, nem, bárha téged nézlek,
medvék csörtetnek, jönnek erre,
medvék járnak rá itt a versre!

A földiek Istenhez járnak,:
„örökléte legyen e nyárnak!"
Az égiek közül még egy se
száll le e kék tusnádi estre,
amelyből mi is szépen, lassan,
eltűnünk egy más virradatban.

Négy év után az Olt vizében
látlak, Fókácskám, látlak ébren
és ahol álmomban is látlak,
ott nem te vagy, annak a nyárnak
véget vetett, véget az Isten,

aki e versben fénylik, s nincsen.

Fiammal a Burgban

Tibinek küldöm, 2010-be

Zsibong, nyüstet a Császárváros,
itt minden mindennel határos,
a Burg, a Ring, a Práter, s nincsen
sem itt, sem ott az Atyaisten.

Tizenkettő vagy, Fiam, vélem
császkálsz a koraesti Bécsben,
erő és fény, amit meríthetsz
ebből a stephansdomi hithez.

A városban angyalok járnak,
migránsai a túlvilágnak,
ide kérnek ők menedéket,
s lám, itt lesifotóznak téged,

Egy vagy, Fiam, és minőségi
termék, úgy is mondhatnám: égi,
meg úgy is: kiválasztott, küldött,
kit az Úristen leszerződött,

hogy itt a Mariahilferen
transzcendens képmása legyen,
Fiam, Te Egy vagy és enyém,
míg körbezár e költemény,

és övé: Mennyei Atyád
a Burgba, Ringbe delegált,
hogy hirdesd szépségét, s a fényt,
mit versemre kótyavetyélt,

hogy lássák itt, a földiek,
milyen az arc, ha a tied,
s tekinteted…! A Duna tiszta,
mennyei látványtervét issza,

bécsiek lássák és turisták:
hajad kerubképzősök mosták,
hogy csodálják meg zerge lépted,
Krisztusom, ahogy mintáz Téged,

Te, ki tizenkét éves korba'
a jeruzsálemi templomba
léptél, s nem lelt földi nyomodra
József, az apák riherongya,

szétzilált, szétszórt és bezárt
egy látomásba; a fiát
odahagyta koncul a népnek,
Getsemánénak, júdákéznek,

Tibi Fiam, mikor léptél be
a stephansdomi fényességbe?
Mert én, Kölyke, már nem talállak,
öt éve kajtatok utánad,

üres a Burg, a Ring, a Práter,
sehol egy égi angyalkáder,
ki mondaná, ahol kereslek,
ott nem Te vagy, ott csak ádventek

zárnak körém, és nincs itt, nincsen,
aki hozzám visszavezetne,
elment karácsonyozni Isten.

Sebestény-Jáger Orsolya

Dzóé

„Benne élet volt és az élet volt az emberek világossága" (Jn 1,3)

Nem vérből, s nem a test akaratából.
Inkább, mint tavaszi égbolt alatt a vetés,
mely szárba szökve hozza az aranyló magot.
Ez egy egészen másfajta születés.

Általa születni talán annyi csak:
Ő fészket rakott egykor a szívemben,
s miként a nyári fényt beissza, mi él,
betölt és ragyog mind fényesebben.

A ránctalan tenyér

(Lk 6)

Lombsuhogás és hóesés,
szívünkben legyen Ő a meder,
mint tölgyfák titkát forrás viszi tovább
szelíd erővel, hogy ne sodródjon el.

A lombok útja úgyis körbe ér,
ha rendeltetett pályáján halad.
A dolgod csupán, hogy megtaláld
e Nagy Körforgásban végre önmagad.

S ha átadtad minden kincsedet,
a kezdő a végponttal összeér.
Gyermek maradsz, mintegy időtlenül.
Tanítson erre a ránctalan tenyér.

Az anyák imája

Ha majd csöndjeim szemezgetem,
mint szőlőfürtöket az őszi Nap,
gyermek valótok él tovább szívemben:
emlékek, színek és szavak.

Tanítsd Uram tudnom s tudatnom:
ha fájt is olykor - begyógyult a seb,
tanítsd magam margóra írni,
hadd legyek, mind mellékesebb.

Hogy nélkülem is tudjanak élni tovább,
mint tőről lemetszett nyurga fűzfaág,
mint mélyből a mag, ha felszínre tör,
mint prizmán a fény, ha felragyog a tükör.

Tanítsd Uram tudnom: így van ez rendben,
az örök körforgás apró része lettem,
s mint patak vize feltartóztathatatlan,
továbbcsorogva mindenemet adtam.

Mert egykor én voltam a párna,
az őr az álmotok felett,
én voltam az étel, s a játékszeretek.

A hegyre fel

(Nagyapám emlékére)

Minden emelkedőn újra ott vagyok:
Nagyapám vár rám fönn a hegyen.
Szőlősorok között szökellek-baktatok,
mintha vállamon vihetném az életem.

...és elfutott az idő a szőlősorok között,
az esti széllel jött és csöndben ment tovább,
és úgy hever a múlt a barna halmokon,
mint szőlőtőről metszett aranysárga ág.

Már én mesélem másnak mézlő fürtjeit,
s csöndje titka szól, ha mégis hallgatok,
s olykor úgy hiszem: pihenni kéne már,
mégis szökellek és mégis ballagok,

s míg megyek tovább, a hegyre fel,
vég nélküli aranyló nyár ölel.

A Krisztus szobor

Kifosztva a város egyik peremén
a szoborra némán hullt alá a fény.
San Diego szíve még egyre lüktetett,
míg messzire sodródott a négy vásott gyerek.
Kezükben a kő sápadt nyomot hagyott,
sajgót, sikoltót, rettentően nagyot.

Állt a Krisztus szobor csonkán, csöndesen.
Ő mégis úgy akarta – a végszó más legyen.
S a szobor alá később e mondat íratott:
Én karok nélkül állok. Ti vagytok a karok.

Antal Attila

Ásatás a Vár-dombon

Tépdestük a nyár
pozsgás-zöld betűit
a földből épp hogy
kilátszó romokról
és eljátszottunk
a gondolattal hogy
igaz a helybeli
juhász állítása:
a lovagterem
hajdani falán egy
szerződés szövege
virított amely
kijelölte sorsunk –
s latolgatni kezdtük
hogy ki ígért itt
és mit a nevünkben
s cserébe vajon
mit várt el érte
és vitát lobbantott
közénk a kérdés:
előhívhatók-e
valaha a domb e
palimpszesztjén sorsunk
törölt jelei

Kérlelő ének

Vigyáznom bakfis-hangodat
mint csöndjük őszi bükkösök
jelzőfényt őr a víz fölött
még sikerülhet általad

segíts rejtenem hordanom
szívburokban vagy nyelv alatt
hó-árny kékje ha rám szakad
vagy tengek sívó partokon

s vasszagú reggel hogyha kél
álmok közt még és éberen
alkony-unalmú tengeren
s ha kint is bent is gyűl az éj

s ámbár sebezzen selyme még
csak érezzem: meg nem kopott
s hogy ami tükrén átfutott
a negyven év is: semmiség

Az egykori útravaló

Márkus Bélának

Talán csak elbújt
poggyászaink között
játszik velünk csupán
tán elkallódott háborúink
paták verte porában
tán egy irdatlan télen
havakba veszett
esetleg nyálkás
morotvák rekkentették
mélyükbe avagy
váraink dohos
kazamatáiban
enyészett el
de az is lehet hogy
szárnya nőtt és egy
holdtalan éjszakán
elröppent
vissza keletnek

Anga Mária

Félek

Félek a haláltól. Keringőtáncát
szívemben érzem.
Riadtan énekel ébredéseimben
egy ismeretlen madár,
éjszakától izzadt az ingem.

Kié lesz a bánatom, ha már nem élek?
Kié az örömöm?
Majd a halálban is a haláltól félek.
És minden égitest vonzása közt
az én csontomból szakadó porfelhő
izzik az üstökös csóvájában,
arcom és szemem akkor vakul meg végleg.

Amikor majd a halálban is a haláltól félek,
gyásztakarómat magamra húzom,
kezetek melegétől kipirult szívvel.

Minden reggel

Amióta anyám meghalt, azóta
engem keres, nem tud elfelejteni.
A világ minden bölcsőjét ő ringatja,
valamelyikben én fekszem – azt hiszi.

Éjjel a temetőket járja, kezéből kiserken
a vér, annyi rózsát ölel magához,
hátha megtalálja síromat és rá teheti.

Magzatéletemet hordja a Naphoz
minden reggel imádkozik,
hogy ne essen bajom, amíg rám
nem talál. Az utolsó kenetet
akkor majd magára veszi.

Fecske Csaba

Kút

nézz hát magadba
ebbe az apadó mély kútba
amelybe ha bedobsz egy kavicsot
mire megcsobban a víz
elfelejted hogy erre vártál
nyákos mohos kövön béka vartyog
sajnos nem ama mesebeli
elátkozott királylány akit csak a te
csókod menthetne meg
még ha így volna is köhögéseddel
elriasztanád mint utolsó lehetőséget
elhagyatott öreg kút vizében
talán kirajzolódik tükörképed
és ha hitetlenkedve is magadra ismersz
az elnagyolt vonásokban
fáradt tekinteteddel simogasd meg
a mélyben rejtező napot mely
minden felhúzott vödörnyi vízzel
önmagát veszíti el

Megbélyegezve

sokáig nem tudtam hogy Manci néni
rendes neve Margit miatta egy férfi
elhagyta családját nyelvére vette
a falu „olyan” nőnek tartotta az volt-e
valóban én nem tudtam mint ahogy
azt sem milyen az „olyan” legföljebb
sejtettem abból ahogyan kimondták
tilosba tévedt szegény az édenkerti
almát Érisz kitépte kezéből
fehér combja volt fejés közben
láttam ahogy a lába közé
szorított sajtártól felcsúszott a szoknyája
ilyen fehérséget hólepte hallgatag
fenyvesben lehet látni
saját gyerekeként szeretett engem
a szomszéd kisfiút milyen kár hogy
Manciként tekintettem rá remélem
Margit néniként békében pihen
a temetőben ahová rokonai nem lévén
az állam temettette el

Élni félnek

egy kéz redőim elsimítja
a szó eltéved a sötétben
vakon élek még mindig bízva
a lét ködös ígéretében

hálóként megmerítem elmém
a mindenség hullámaiban
gyarló halász mért ne hihetném
a mélyben ott úszkál a halam

lakója ama Óceánnak
melynek partján zsákmányra várnak
halandók kik holig remélnek

őket mutatja a víz tükre
homály ereszkedik szemükre
néznek s nem látnak élni félnek

Zsenánt zsoltár

eltelt ennyi meg ennyi év
néha elragadott a HÉV
tévútra vitt busz villamos
ahol a sors lábadra tapos
ott láb képében igen úgy
foltot hagy gatyádon a húgy
rossz a tömítés átereszt
zsenánt de meg kell szokni ezt
meg a mindennapi halált
mely ügyfelei közt talált
szűzen eresztesz el nőket
puskaporod rég ellőtted
elszalasztottál éveket
azt hitted még visszajöhet
egyik-másik de sose jött
hozzájuk alig volt közöd
bűzlik ez a mai kocsma
rád rakódott a kor mocska
lemosni többé nem lehet
elpocsékoltad életed

Hogy újra érezz

jelzők medúzaszerű lebegése
tudatom unatkozó vizében
kivetkőzik magából a tenger
szorító prés alatt történik minden
ami fontos vagy fontos lehetett volna
eltévedt percek és érzések a vendégeim a szándék
szűlőcsatornájába reked a mozdulat
amely megmenthette volna ha nem is
az életem de fuldokló nyaram madár leszek
egy valószerűtlen éjszakán a holdba
mélyesztem karmaim abban a hiszemben hogy beléd
csak azért hogy újra érezz

Tamás Tímea

Vakondbúcsú

1.
azt hallottam ma
levelekkel bélelt
meleg odúmban
(odafent beszélték)
hogy az emberemlékezet
lyukas
nem tart meg mindent

töprengtem
hová lesz ami kimarad
elmarad kiesik
hová lesz?
hol van az a lerakat
ami azokat tárolja
mint én a magvakat

egyszer amikor
Kína alatt voltam
vagy India volt?
már nem is tudom

eszembe jutott
hogy ott az emlékezetben
nincs karácsony
nincs KisJézus
nem születik semmi
és meg sem hal
csak vándorol
testből testbe
valamilyen nyomasztó
öröklétben

megijedtem és
megfordultam
visszajöttem
pedig sokat kellett ásni
Kínától
vagy lehet hogy India volt
a hármasúti kisállomásig

2.
a világ gondját én viselem
gyönge vállaimon hordom
föld alá rejtem
hisz itt vagyok
sose keresi senki
csak a kincskeresők
koboldok varjak
álmodók

vagy 1 titkom
elásom azt is
valaki talán megleli
egy ezredévnyi álom után
és akkor ki is fecsegi

nem létezik az univerzum
hisz minden mi magunk vagyunk
az önzés az egyetlen iránytűnk
s így mindig rosszfelé haladunk
(nincs irány nincs cél)
rajtunk kívül a semmi van
bús filozófiák tömör versek
nem ásnak ki de legalább
velük vidáman mulatom magam

kötelességem ásni hisz végül is
megkopott bundájú vakond vagyok
s elkotorni a hópilléket
s várni a másnapot a más napot

Vakondromantika

azon töprengtem
milyen anyag az érzés
ha még nekem
a vakondnak is
jutott belőle
a teremtésnél

az emberek azt hiszik
nincs nekik
az emberek azt hiszik
csak nekik van

pedig az agyatlan
kolibrik is belehalnak
a szerelembe

milyen anyag az érzés
valaki mondja meg nekem
és ha nem anyag
ha nem idegsejt és ingerület
akkor ki ő mi ő

aki sose hagy magamra
aki mindig meglátogat
aki velem együtt számolja
a kifáradt kiszikkadt napokat
amikor sóhajt már a föld is
és jó gabonát bizton nem terem
amikor elbolyong az idő is
és bolondórát játszik velem

nem tudok kiszállni a vakondlétből
pedig be kéne fejezni a verset
ami pátosz is hosszú is de végül
vele bélelem e vermet
ami talán a végső otthonom
bárcsak valaki megtalálna
s fénytelen bundámat simogatva
dúdolna aludna állna
ezen a kopott vakondküszöbön
ami átjáró két világ között
s amit titokként őriztem
fölösleges kis életem mögött

Balázs F. Attila

Elfelejtett nyelv

mosolyod
kivillanó fehér fogad
hamis csillogású szemed
beszél helyetted

Fityisz

a lekopaszodott ágak
segélykérő karok
egy katasztrófában

összeaszott gyümölcsök
és összezsugorodott levelek
között
januárban
kipattantattak a rügyek

fityisz a tespedt
enyészetnek

Műtét után

ha az élet illúzió,
a halál is az
a műtőasztal hideg érintése
nem
nem

a mai napot is elkezdem
de a dolgok nem működnek
összebonyolódik minden

a forgatókönyveket felcseréltem

Fátum

úgy fogy el az út a lábad alatt
hogy észre sem veszed
kinyílnak-e a szárnyaid?

Lázadás

a laptop billentyűiről
lekopnak a betűk
beleégnek ujjbegyembe

bőrmaradványaim patinát
képeznek a billentyűkön

lázadni készülnek a szavak
klónomat készítenék
hogy szabaduljanak tőlem

Döntés

az árnyék megszökött a fénytől
és nálam keresett menedéket

sosem tudtam dönteni
ezért ezt mondtam:

nappal
a fény simogatására vágyom
a fülledt éjszaka
legyen a tiéd

Kirakósjáték

ülj le ide az ágyra
nézlek csendben
felfedezlek újra
maradj mellettem

ne siess, ülj le
a fecskék már telelőn
nem pihennek felhők sem
a dombtetőn

maradj mellettem
míg remegő kezekkel
összerakom magam
kirakós játék ez kísértetekkel

magamtól sem félek
szétszórt kártyák a napok
arcod térképén keresgélek
fogd a kezem míg meghalok!

Fehér-fekete

elvegyülve a tömegben
egyik arcom fény
másik arcom árnyék

ha keresel hol találsz meg
a déli nap ölelésében
vagy az éjszakában?

Managua

az éjszaka puha árnyai közt
nem figyelsz a hideg fényekre
az ég sátrát felhasító meteorra

és rám sem figyelsz
érintésem
lehet bárkié

kibújsz testem takarója alól
selymes sötét bőröd
csatakos

otthagyod testedet
a biztonságosnak hitt sikátorban
hol a halál settenkedik

Utolsó szó

te virágokat gyűjtesz csokorba
én csupán szavakat

te derűsen félelem nélkül
szemléled a délről ránk törő
megállíthatatlan áradatot

én keserűen és félelemmel
nem tudom a dühöt magamba zárni
nehéz megszelídíteni a félelmet

te mosolyogsz mert nem tudod
hogy mögötted
nyitja bűzös száját az enyészet

én nyitott szemmel várom a halált
lesz mondanivalóm
az utolsó szó jogán

Vipera

figyelsz amikor nem nézel is
mit látnál két pénzzel szemeden?
mit a vak szeme lát?

a szavak elvesztik súlyukat
a tárgyak formájukat
a gesztusok jelentésüket
az ajkak csillogásukat
a madarak hangjukat
a versek mondanivalójukat

csak te őrzöd
az élethű mozgóképet
ki én voltam valaha

befelé nézel
merev jóga pózban

öledben sziszeg
a vipera

Györffi Réka

Omló mély

Levéllakás a hó alatt
belül remegő indulat
kívül jégpáncél árkai
alól motozást hallani.
Idegenbe tévedünk,
mégis keressük egymást idelent.
Átugorjuk a lét s a nemlét határát,
és a tört nap fényét
tenyerünkbe ütött szögek
forgácsaiban újraélnénk.

Palába tört

Palába tört csontok szitálják
arcodra napok zöldes fényét
összezsugorodsz, nem akarsz
megmaradni önálló lényként.
rabságod fakó mámora
zavar fel csillámalga felhőt
Barázdált alagút mélyén
kitaszított testedet várom,
s szemeid fölött őrködöm
tízezer nyárból raklak össze:
szép leszel mély és álnok,
szél leszel hűs és áldott.

Legördült

Lassan gördül egy pillanat,
erény és arány hol marad – hol nem,
átcsordult mozdulat szakadt a vastag köd alatt.
Fogtam a szélét
füstbe mártott
végén a fénycsík izgatott,
rebbenő ingása látszott.
Minden a tükörbe fagyott.

Bozók Ferenc

Ásványok

Lobogó pirit és puha márga,
jegesen kacagó hegyikristály,
ibolyás ametiszt ragyogása,
faragatlanul isteni kincstár.

Sün

Elengedem kezed, világ.
Emberbe, tárgyba nem fogódzom.
Miként a sün: ha bántanak
tüskés- magamba burkolódzom.

Macskavásár

Pénzért vásárolhatsz macskát.
Dorombolást nem.

Neved

Nyelvi furcsaság. Jól ismerheted:
egymás után, ha ismételgeted
értelmüket veszthetik nevek, szavak.
Neved mantrázva távolítalak.

Adria

Figyelem csacsogó lagunák
millió ragyogó vakuját.
Locsogó pocsolyás üregét
mutató nagyitóüvegét.
Puha szél szeliden nyalogat
köveken csobogó habokat.

Csontos Márta

Vérszerződés

„Csak gyenge szál volt, játszottam vele,
de késsé nőtt kezemben a szeretet."
(Takács Zsuzsa)

Úgy tépem le ajkamról a szavakat,
mint tengerihántásnál a külső, megszáradt
burkolatot, mely már csak a tűzre jó
hűvös éjjeleken, mikor próbálunk a szikrákból
fényt gyűjteni, mert nem érezzük egymás melegét,
s látni akarjuk a múlásba süllyedő sötétben,
hogy táncol az árnyékokon a láng.

Úgy döntöttünk, kősziklába véssük azt a nem
mindennapi történetet, melybe erős tenyérrel
faragtunk új szerepeket, önfeledten cizelláltuk
saját körvonalainkat az újrafelhasználáshoz,
születés és halál között úgy növeltük a Vágy és
a Végzet között távolságot, hogy közben fokoztuk
a mulatság örömét, csak azért, mert az Égben
így rendeltetett.

Kezemben már csak rosszkedvű mozdulatok
maradtak, s ha hajadba simítok, érzem
hogy serked ki ujjaim hegyén a vér.

Tévedések végjátéka

A versenykiírásban nem vettem részt ,
azt hittem, nem lesz folytatás.
A fényt már letűztem a startvonalon innen,
de a pisztolylövés nem engem indított,
a pályán megjelent valaki más.

Nincs engedélyem,leküldtek a játéktérről,
a kispadon már nem hallik a hangom,
pianóba lökött visszavágó az önsajnálat.
Már nem kopírozom kontúrom a tévedésre,
csak strigulákat húzok a válaszlapon.

Rózsáim alatt nem lélegzik az avar,
a fák alatt égnek az esti gyertyalángok.
Belecsorog a füst a felhígult homályba,
s ahogy kinyújtózom a tar fák között,
látom, mennyire alacsony vagyok.

Nőni látszik körülöttem a látomás,
az égi bárányokat kerülgeti a tragédia.
Csak a feketére festett példányok élik túl
a világ deszkáin meghirdetett ütközetet,
Isten nevét vésték a hadiparancsba.

Önfeloldozás

A nagy szándékok között egyszer
magamra találok, talán nem kell
csapdát állítani egy profán gondolat-
zóna határvonalán, nem kell, hogy
lelkiismeretfurdalásom legyen, hogy
folyton újratermelődik bennem a
szertelenség, nem vigyázok magamra
az éteri lebegésben, nem nézem merre
lépek, nem hallom, ha némán utánam
kiált egy hang az eszelős csendben.

Ma áthelyeztem a csapdát a másik
térfélre, ma nem húzok újabb strigulát
a félelem térképére, ma megtévesztem
magam a megkínzottak békéjével,
de holnap, a másnapos fényben újabb
látogatást teszek önmagam képzeletében,
gondosan leszűröm maradék időmet
a megromlott álom-maradékról, hogy még
a visszaszámlálás előtt átfusson megtisztított
anyagom a mennyei katalizátoron.

Ajkamon dalra fakad az égéstermék.

Készenlét

„Öregség, bölcs fegyelmezője vérnek,
taníts meg, hogy Csendemhez csendben érjek”
(Áprily Lajos)

A fájdalom hangját nem akarom publikusan közvetíteni, s ha a falakon belül lobog a tűz, nem engedem kitörni a siratóének robbanásra kész tölteteit, nem hagyok nekik menekülési útvonalat.

Már beállványoztam minden kijáratot, betömtem a réseket, s felszereltem a hangtompítókat, hogy lecsendesítsem az ugrásra kész fejhangokat, s ott tartsam őket az indulás helyén; ne akarjanak kibújni az ízületek rései közt a pórusokon, ne akarjanak kiszakadni azokon a nyílásokon, ahova már végleg beszorult a sötétség, – lebegjenek a számukra kijelölt karanténban, – ott, ahol folyamatosan őrt áll az Aggodalom, hogy inkognitóban maradhasson a romlásba falazott hattyúdal.

Kaiser László

Karácsony

Júdásolni legalább ma ne:
legyen ma az a kapu zárva,
az a kapu, a mindig nyitva:
örvényekért sarkig kitárva.

De jó az örvény: hús és érdek,
egók, ösztönök kavalkádja,
és a pörgő mély emberfiát
hívja, béklyózza, egyre várja.

Mindennap átok, mindennap harc
taszít és vonz: vágyok és vagyok,
júdásolni legalább ma ne:
ma ne legyenek árulások!

Más volt a sorsuk

Nem volt már támasz,
bár lehetett volna,
más volt a sorsuk
és más lett a sorsa.

Földereng egy kép:
benne képek vannak,
homályos a jelen,
mattulnak a múltak.

Nem volt már támasz,
űzetett el tőle,
éjsötétté vált,
majd fény lett belőle.

Övé

Szavakat írni könnyű,
a mondatokat nehéz,
a mondatokat késszé –
de az is csak rész, csak rész.

Milyen könnyű a sok rész,
s milyen nehéz az egész,
nem teljes az írt egész,
torzó csak és félig kész.

S mennyire kész írva is,
szó és tett és irgalom,
Övé a rész, az egész:
dicsőség és hatalom.

Világdöntések

Semmi sincs itt, semmi hősi,
szánalmasságok hosszú sora,
de van a kérések törzsi
akarása, varázsló soha
nincs, pap sem, a kufár-igény
stílustalanul lármás, hangos,
zsákmánynak jutalom és fény
jár, dicséri bőszen sok csahos
a szerzőt és a megszerzőt,
aki várja a pénzt, a sarzsit,
hatalmuk nincsen, csak hiszik,
nem tényezők, nem – csupán annyik.

Elfáradt összes angyalunk

Nincsen már hová: jéghegyek,
hajónkkal tovább nem lehet,
fordulni végképp nem tudunk,
elfáradt összes angyalunk.

Talán majd lesz, ki megtalál,
mondják, nem rossz a fagyhalál,
velünk angyalok alszanak,
béke és csönd a hó alatt.

Mecser Szilvia

Válladon dúdolom

Mint levetett kabát,
őrzöm még meleged,
ősz és tavasz után
már nem kellek neked.
Őrzöm még nyakadnak
ívét mint folyómart
napédes mézízét
a kanyarulatoknak.
Őrzöm még zsebemben
kezed merülését,
mint vízbe hullt
elsüllyedő kincsét...
Őrzöm még karjaid
hajló, puha árkát
mint ringató dallamok
hullámzó lágyságát.
Őrizlek magamban,
– míg őrizel te is –
vállfára akasztva
álmodlak télen is.
S ha kellek tavasszal
elvihetsz magaddal –
válladon dúdolom
a télen megírt dalt.

Harangozáskor

Ringott a harang, ringott a hangja,
ringott magában önmaga hiánya.

Hallgattam magamban.
Egyedül voltam
és lettem vele
és féltem azután, hogy eltűnök nélküle.

Mert amíg a harang szól,
benne szól a lelkem,
míg a lelkem benne szól,
elhiszem a létem.

Vágyom hallani remegését, rezgését a hangnak.
Szállj túl a városon, vidd messzire magad!
Vidd el az űrt, vidd hiányod!
Töltsd be vele a világot.

Az ember oly ritkán hallja,
s ha hallja sem hallja.
Ez az Isten hangja.

Magánterület

Egy mézszínű októberi napon
zöld, sárga, rozsdás vagy piros
üzenet indult százával útnak
a hunyorgó azúrboltozat alatt.

A mesék hullámzó erdejében
egy göcsörtös fa gyér lombja alá érve
föltekintettem, s akkor rám borult a fény,
szívembe szökött szédítőn, akár a remény.
Elvesztem akkor, pedig azt hittem,
a dús lomb a legszebb, a millió gondolat,
de lám e durva kérgű, szinte vad,
ölelni vágyó gyökér közt a fény elragadt.

A nap fehér sugarával szememben
láttam meg a táblát, rajta a betűket.
Bágyadtan olvastam el a szavakat:
Tilos idegeneknek járni a fa alatt.

Oláh András

harcaink

tekintetem egy kacér női mellen
ha megpihen – gyilkos pillantásodat
vonom magamra – s hiába cáfolat:
nem véd meg sistergő haragod ellen

egy házmester közönségességével
dúlod fel a csendet – ontod a panaszt –
féltésed fojt mint a burjánzó haraszt
– kínzol: nem törődsz semmit a mértékkel…

de átpréselődöm szitkaid között
érzem fegyverkezik bennem a férfi
tested vágyamat szavak nélkül érti

a fuldokló fény fölött sirály köröz
vérünk egy vad s vak szenvedélynek áldoz
közeledünk a megváltó halálhoz…

[lenyeltem volna]

lenyeltem volna a visszautasítást is
de nyelni sem tudtam
föl voltam készülve a gyors retirálásra
ám meglepetve láttam
hogy hezitálásod csipetnyit enged
pedig gyalázatos voltam
de türelmed fordított a lapon
érdemtelenül kényeztettél
nem kérdeztem miért csinálod s miért épp velem
csak hagytam hogy testünk újra és újra
árulónk legyen

már nem

ujjbegyedet érzem végigfutni
a karomon – szerelmet guberálsz –
engedem hogy félreérts
s mint pormacskák a szekrény alól
kúsznak elő az emlékek
hagyom hogy arcomig merészkedj újra
nem tudsz már ártani nekem:
a test lélektelen – s én benne
utolsó halálos szövődményed vagyok

Szekeres Mária

T.P.-hez

(*utolsó könyvébe beleolvasva*)

érinthetem-e életed
így lezárva már?
versedben mi ég,
mi fáj még?
a sérülés eltemetve
rég, s most öregült
özvegységem titka
kísér a sírba – ehhez sincs
jogom már rég.
tested emléke oly kopott,
de él, mint makacs életösztönöm,
riadva olykor: hol az eltűnt idő,
s az ifjúkor?
magamba zárult életem felett
emléked ritkán rezeg, akkor is
megcsitulva, ne sértse tieidet.
az Úr megadta neked is, miért
Ő szenvedett, s nincs dicsekvés,
harc már e föld felett s alant sem.
erényeim, ha voltak szemedben
talán, káprázatok, látod már odaát.
becsvágy, hajtás, önakarat
foszlanak ott, s az irgalom hullámait
látom ringni magányomon s könyved
lapjain. érzem, tudom: hatalmas fény
tart téged ott, s mégis érthetetlen nekem
olykor, hogy minden megbocsáttatott.
tanítás ez, isteni szilánk, hogy mind
röppenünk pőrén odaát, s az ítélet
oly nagy titok, mit itt ítélkezésemmel
magamra vonok. csak Isten irgalma
érti, joga csak neki van…Ó irgalom
szava kimondva, s a Fény, mely vár
minket Ott…

Fényedet keresi…

szakadt foszlányok a gondolatok.
a rossz hatása eleven seb a világon.
valami hangtalan agónia és vér, vér
mindenütt.
a béke anakronisztikus ragyogás.
a templomokban az örökmécs
virraszt fölötted, Uram,
és tánc, tánc, zene szól a bárokból,
a kék fényű dobozokból.
láthatlak-e még, Uram?
Hiszen itt vagy a tabernákulum
csöndjében is néma hatalmaddal.
Hatalmaddal!
Szenvedésed bennünk a halál szorításában
virágzik,
s Fényrobbanás lesz visszatérted.
Ó, győzelmes feltámadásaink
Benned majd…
A pillanatot az Idő elnyeli, és Fényedet
keresi most a szakadt gondolat…

Fazekas József

Föllebegtetem égnek

A hegyek nyakán
szirom nyaklánc
a tömzsi dús kökény
reggelente fölkiabál
fenyeget az erőtlen
szétolvadt tél

így olvad szét
a bánat is
s fényburkában fölleng
a pille élet
gyerekek hangja
tócsát ereszt
zúg alá
s e zúgás éltet

minek féljek
a holnapoktól minek
kezemben
sárkány húrjai feszülnek
föllebegtetem
a kerozin-felhőkig
a repülők hangján is túl
égnek.

Milyen?

Amíg nem volt
vizes ing válladra hűlve
nem fújt át szél
rozzant platón
házat sem építettél
föld lelkét nem hallottad
vetésben aratásban
nem bandukoltál
csillagos ég altt
elcsigázva
porosan piszkosan
megvénült szerszámmal
s amíg a dalból
nem tudod kihallani
a gyurgyalag hangját
harangszóból az időt
ízlelni sem tudod
milyen a világ.

Mint dámvad a gerincen

/ katedra-ének /

Baj betegség bánat
ne hulljon rád
arcodba se vágjon
ez a világ
csendjét pergesse
végtére a nap
hogy elhidd
a sok gond
idővel elapad
ha fölszisszensz
csak te tudj róla
ne röhögjön ki
egyetlen idióta
front voltál vetésben
sok-sok vetésben
itt az ideje
megköszönje Isten
amid volt adtad
árát sem kérted
baj betegség bánat
végre kerüljenek

mint dámvad
a gerincen
úgy járj a nap alatt
fönn fürdőző csillagok
engedd csókoljanak.

Zsoltár

Segíts meg minket Istenem
jót tegyen most az értelem

össze ne dőljön a szándék
nyitott lelkünk légy ajándék

űzöttnek bajban elsodortnak
part legyünk a lábuk alatt

segíts meg minket Istenem
bennünk új élet teremjen

s ha elfed végképp a szükség
jöjj közénk fehér békesség

töltsd el szíveink egészen
jót tegyen most az értelem.

Nem ér semmit

Nem ér semmit
mondják
csak egy vers
összeszőtt szavak
nem ígérget
ha fáj ha nyers
folyvást kérdez
metsz vagy felel
nincs élet körforgás
ha már a versnek
sem hiszel

nem ér semmit
mondják
csak betűk
egymás mellett
mint zongorán a
billentyűk
ám a dallam
amit rejt s fölzeng
amely átível
minden sejtemben
érzem hiszem mert
szőttessé szőtte
szám a lelkem

nem ér semmit
csak egy vers
bepólyált gondolat
megszólít lényeged
tudja ki vagy

nem ér semmit
de szó de hang
de zengés
és mennyi szín
és mennyi lélek
többet rejt magában
mint eltikolt
vétkek
csak szó csak hang
csak zengés csak szín
égő varázslat
a tiéd mind
s él általad.

Lipcsei Márta

Nyári zsongás

a májusi bőséges esők után a
megáradt Körös, zöld lombok
a reggeli éles levegő frissessége
egyre gyorsabb ütemre sarkall
minél hamarabb szeretnénk vízbe vetni magunkat
emberek sokasága a napfényben
nyújtózkodnak, süttetik hasukat
a strand, még a múlt jeleit viseli, nem elegáns
de tisztántartott, egy titkos zúg,
ahol pihenni, kikapcsolódni lehet
az állandóan zajos város szívében
egyedüllét a sokaságban, az úszás
mindig felfrissíti az embert
talán kibicsaklott életek vízbefojtásáról
is szó lehet, a levegő állapota barátságos
nyári felületek érintkeznek, a nyári zsongás,
csak halad előre magától és érdemes illeszkedni
az élményekhez, a váratlan kihívások fricskáihoz.

Vendégségben

Az az érzésem, hogy vendégségben vagyok saját szülővárosomban
mindenütt idegenek vesznek körül, pedig ismerős hívott meg
a házigazdát ismerem és még egypár rokont, a többi mind idegen
más nyelven beszélnek, a társaság a bizalom évszakaiban játszik
kézfogások, lagymatag húst érez a kéz, kedvességek, neheztelések között
botladozik a láb, fülek hajolnak egymáshoz, hátak, vállak tegeződnek
italok pörögnek, hajtás van, a szemek az üvegekre összpontosítanak
mindenki tükröződni akar az ételek felületein, saját kedvenc
meséit igyekszik mások nyaka köré tekerni
talán tartalék mosolyokkal sikerül összehozni egy barátságot is.

Halogatni kéne

Az információtartalmat mindig kódolt betűkkel írjuk le
a legparányibb sejtben minden olyan információ benne van
amely olyan bonyolult teremtmények működtetéséhez szükséges
mint amilyenek mi vagyunk
ideje lenne már frissíteni a megcsontosodásokon
szemünket védeni a szürke hályog kialakulása ellen
a verőereket védeni a világ felfordulásaival szemben
bakancsok taposását hallani, menekültek menetoszlopait látni
mint egy modern népvándorlás
halogatni kéne a vén Európa haldoklását
talán két szó elég is lenne: Csoda és Összefogás

Mintha valaki

Őszbe hajló nyár, meleg szárító szél
a Tv migránsáradat menetelését közvetíti
újraakarják öltöztetni Európát
az őslakókban csupa bizonytalanság
hagyják Európa szívét a haldoklás
állapotába veszni, a kiszámíthatatlan
emberek felvonulásait szemlélve
bandaszerű brekegések
csattogó csőrű madarak
harangok haldoklásait hallani
mintha valaki akasztásunkat halogatná
az egyéni sorsok tragédiái
összegeződve Európa pusztulását jelzik

Madár János

Énekre ítélve

Végtelen az út.
Mennek párban
az árnyak.

Két öregember.
Nagyapám,
nagyanyám
várnak.

Őseim
drága könyyei.
Csobog az ér.

A gyalogutak zokogását
örökre hallom.
A tanya fölsíró sikolya,
önfeledt nevetése
véget nem ér.

Szüntelen
anyám tiszta arca.
Naponta elindul
a bölcső,
a szülőház
és a csillag velem.

Ahol fenyvesek
és jegenyék
isznak az ég magasából.
Az éjszakák
porszemei közt
létezem.

Ezen a földön.
Ezen a rögökkel vert
szívverésen
virrasztok
hetven éve.

Itt élek.
Énekre ítélve.

Lélek, harang

Szülőföldem volt ez a didergő táj.
Hazám már csak kihűlő csönd és alom.
Kövek szótlanságától fehérlik a Nap.
Néma lett minden irgalom.

Befejezetlen hallgatás

Mint egy néma kődarab, töpreng az idő.
Elmúlni nem mer teljesen az éggel.
Valami fémes csönd szorítja torkomat.
Összevegyül lélegzetem a mindenséggel.

Elsötétülhetnék én is ebben furcsa őszben.
De vár rám – – – – a fényre feszített táj.
Mozdulatlan seb a tenger, a csillag is.
Érzem a faleveleket, hogy valami fáj.

Fohász a madárhoz

Hullass egy tollat értünk!
Fényes szárnyad hogy megmaradjon!
Magasba ívelő vágyaid mi vagyunk.
Az ég neked dalt és teret adjon.

Mert hallgatásod fölveri szívünket.
Énekedből a semmi visszhangzik csupán.
A fák hegyéről valami keserű hang szivárog.
Te légy a fény, a sikoly ezután!

Vigyázzatok!

Mint a kísértet, jönnek és jönnek;
fekete, sárga árnyuk a semmibe leng.
Oly közel merészkedett bölcsőnkhöz
a bitang: vérük, szaguk is terjeng.

Itt él már közöttünk – – – –,
ki szabadon rabolhat és szabadon ölhet.
Vigyázzatok, magyar testvéreim,
mert ellopják halottaink alól a földet!

Kései tavasz

Nap, Hold, ég.
Fényeket szűlnek.
Duzzad a lét.
Rügyek feszülnek.

Élet moccan.
Levélnyi neszek.
Törött ág vagyok.
Árva lomb leszek.

Zsoltár, kő

Villámokkal nézz reám!
Szemedben égjen a tűz!
Mert a világ ellenünk vétkezik.
Istent és gyermeket elűz.

Kereszt

Lombok riadnak
és reccsen az ében.
Árva gallyak feketéllnek
a mindenek idejében.

A kiszáradt ágakon
erdők zúgnak.
Mert fejszétől szomorú fa
üzen az Úrnak.

Bertha Zoltán

Menyegző és Tengerparti lakodalom

(Nagy László és Szilágyi Domokos)

A huszadik század második felének lírai hatástörténetében az egyik legkiemelkedőbb szerepet kétségtelenül Nagy László vitte. Az ő költői nagyságát – természetesen soha nem más, szintén csodált szellemóriások, Weöres Sándor, Pilinszky János és a többiek inspirációinak a rovására – a hozzá viszonyuló későbbi nemzedékek egész sora ismerte el és fel, s karizmatikus jelentőségének sokféle eszmei, erkölcsi és esztétikai vonását igyekeztek termékeny örökségként megtartani és továbbépíteni. Kortársak és utódok sokasága az egész nemzet morális állapotát kikezdő időkben vallotta és hirdette annak a tisztánlátásnak az irányjelző igazságát, amely az ép etikai érzéket szétzilálni és megbénítani törekvő körülményekkel szemben, azokkal dacolva jelentett erőt és reményt, s hagyományozott megújítva is örökérvényű értékminőséget és magatartásmintát. A szilárd támpontot kereső ember számára hitet és távlatot nyújtott, az egyénnek hovatartozás- és felelősségtudatot, a közösségnek romolhatatlan létezésvágyat és kitartó megmaradásakaratot. A Nagy Lászlót övező mértékadó verses, emlékező, értelmező és megannyi másfajta megnyilatkozások ezt a kivételes lelki, szellemi és művészi teljesítményt hangsúlyozták, s abban, ahogyan a költőt olykor táltosként hívták, idézték, invokálták, sőt megváltó, vezérlő csillagnak vagy akár szentnek aposztrofálták, nemcsak az elragadtatás mámora, nemcsak az odahajlás magasztosan szerelmes feltétlensége mutatkozott meg, hanem valami mély fájdalom keserűsége, s a kétségbeesett kapaszkodás gesztusa is az utolsónak vélt menedékbe. Olyan eltéphetetlen ragaszkodás ez, amely okvetlenül a delejező eszményihez, az ideális középponthoz köti önnön szándékait és esélyeit, maga körül mindegyre a szétesés, a létromlás, a pusztulás tüneteit és jelenségeit tapasztalván. S nem híg vagy olcsó romantizálás és mitizálás mindez az ellentétes világerőket vizionáló szemlélet, amelynek pozitív oldalán a költői hérosz áll: hanem egyenesen és méltósággal illik, illeszkedik Nagy László ajzott, felnagyító képzeletvilágának drámai, küzdelmes atmoszférájához, az egzisztencia morajló vitális energiáit összetett, tragikus tudással feldúsító hanghordozásához. A fenségesség és az emelkedettség széptani, stiláris értékformáit kiteljesítő világképéhez, az egyszerre árnyalatos és monumentális látomásalakzatokat kivetítő fantáziagazdagságához, a szimbolikus és szürrealisztikus képzetrengeteget felforrósító intonációjához.

Nagy kiábrándultság, s veszteségek, megcsalatások özöne kell ahhoz, hogy a személyes példa ilyen helyzetmegvilágosító pozícióba kerülhessen, a szólás, a cselekvés, az emberség hitelességét és tisztaságát együttesen modellálva. Hatalmas értékszomjúság talál enyhítő és igazoló jelképre ebben az ihletett és ihlető, korszakmeghatározó és

időtlen humanitásról tanúskodó költészet-, nemzet- és embertörténeti fenoménben. Csoóri Sándor szerint „ezen a szóra, hitre és emberi tisztességre kiéhezett földön elkezd növekedni azok száma, akik őt megérdemlik, s akiket ő is megérdemel."[1] Szemben azokkal, akik a hitványság torát ülik; mint Buda Ferenc vallomásában, látomásában: „Örökségeden, a befelé határtalan Szabadság szikkadt kenyerén megosztozunk: maradjon elfogyhatatlan étkünk. Pirinyó morzsája is édesebb mindannál, amit a jóllakottak terített asztala kínál. / Dögvészes parton a terített asztal ott áll ma is. Dúl a vendégség körülötte. Minden kísértés pedig a Te kezed által megjelöltetett."[2]

Nagy László személyiségének és alkotóművészetének korokon és tereken, határokon és határtalanságokon keresztül is átívelő kisugárzása természetszerűleg ér el az erdélyi, székely-, sőt csángóföldi magyar kultúra vidékeihez és szféráihoz is. A kölcsönhatások közte és az erdélyiség jellegzetes archaikus népi és historikus kulturális tradícióit átörökítő írók (Tamási Áron, Sütő András, Páskándi Géza és mások) között rokon szellemiségű művekben, s a szorongató közös nemzeti sorskérdéseken töprengő, aggódó lelkület hasonló megnyilvánulásaiban sokrétűen felmutatható. Még az olyan jelképesen sorsszerű és végzetesen tragikus pillanatokban is evidenciává válik ez a kapcsolódás, amikor 1976-ban Nagy László Kolozsvárott a házsongárdi temetőben az általa „fényesen kényes szellem"-nek nevezett Szilágyi Domokos fölött mond katartikus gyászbeszédet (*Aki szerelmes lett a halálba*),[3] s utána pedig Sütő András 1978-ban Nagy Lászlótól (a „nyelvben bújdosó a versben bújdosó"-tól) búcsúzik Budapesten a farkasréti temetőben (*A költő szívet hasogató Gondja*). Minderről adatoló forrásértékeit és értelmezési szempontjait tekintve is kitűnő tanulmányaiban részletesen értekezik Jánosi Zoltán,[4] aki többek között leszögezi, hogy „Nagy László életműve nemcsak verses és prózai alkotások sorában vonta magába és átfogóbb szemléletköreibe az erdélyi kultúra több jelentős értékét, hanem hatott is arra. 'Bartóki' alkatának nyomai ott vannak az utána jövő erdélyi nemzedékekben, különösen a második Forrás-nemzedék alkotóiban: Király László, Magyari Lajos, Farkas Árpád s a többiek költészetében is."[5]

Hasonlóképpen talál párhuzamokra, sajátos rezonanciákra, allúziókra Nagy László sugallatos etikai és bölcseleti üzeneteket felhalmozó, imaginárius telítettségű, intenzív képes beszédmódja a sok vonatkozásban attól eltérő, mert radikálisan újavantgárd, neoexpresszionista, kiáltás-típusú[6] (depoetizáló, deheroizáló, alulretorizáló és antilírai) hangzatokat – gyakran közvetlenül lázadó, protest- vagy beat-hangütésű kifejezésformákat – is mozgósító, a modern és a posztmodern költői episztémé határán villódzó[7] Szilágyi Domokos-i líraiságban.[8] Ő részint már „búcsúzik" a „trópusoktól", „prófétája" pedig „elfeledte" az „Igét" – mindez azonban apokaliptikus gyötrelem: hiszen a tényszerűségében (az Igére való érdemtelenségében) amorális, megváltatlanságában viszont mégiscsak feloldozásra szoruló világgal szemközti értéktudat fényében demonstrálódik. Végtelen kín (totális és végletes dezillúzió) és ítélkező reszurrekciókívánalom összeszikrázásában. A könyörtelen leszámolás felőrlő és té-

bolyító elfogadhatatlanságában. Ebből a szempontból – a bajvívás drámai konfliktusosságának, az érzelmi ellentéteket felfokozó, felajzó tonalitásának a közegében – is relevánsak a Nagy László-reminiszcenciák vagy -utalások. Az egyik adys intonációt hevítő korai Nagy László-vers így fogalmaz: „Ebek a magyarok, / ebek, ebek, ebek, / hűségtől ugatnak, / bajtól nyüszítenek. // Kócos komondorok, / nagy posza agarak, / pici pulik egymás / szivének ugranak. / Ha majd bundájukat / pörkölik istenek, / akkor meghuzódva / újra nyüszítenek" (*Ebek a magyarok*). Ugyanez a fájdalmas, kínkeserves (önemésztő-önostorozó) ambivalencia hevül fel Szilágyi Domokos kései – s mottóként, mintegy paratextusként Vörösmartyt és Petőfit idéző – *Magyarok*jában: „Bárgyú zsibbadatban, / másfélezer éve, míg vihar / zúgott körötte (tudniillik / a szellemé), ül bávatag; / igricei – míg múlton múlik / az idő – fölvonítanak / olykor"; „cigány egy nép, nem *tesz*, csak jajgat"; „Önkéntes gladiátorok: / egyik a másra acsarog / és támad újra, újra, újra, / s az öregisten hüvelykujja / lefelé bök – rajt, hejjehujja!" – Nagy László megrendítő képzetsűrítése – a „káromkodásból katedrálist" (*Ki viszi át a Szerelmet*) – a másik költőzseni Szilágyi Domokosnál így visszhangzik: „káromlom az összes isteneket / – ennyi az enyém – rabbá-szabadultan" (*Rab*). Sokatmondó adalék, hogy éppen a drámaiság lényegéről valló – *Dráma és legenda* című 1939-es esszéjében – így határozza meg a lélek viharzásainak mibenlétét Németh László: „istenkáromlás az istentiszteletben, ez a dráma ingere Prométheusz és Szophoklész óta. S ez még inkább Shakespeare-nél. Itt szinte táncolnak már az oszlopok, s a szilaj emberháborgás hányja hullámait."[9] S klasszikus nagy versében így vall Illyés Gyula is – *Bartók* zenéjéről: „káromlással imádkozó, / oltárdöntéssel áldozó, / sebezve gyógyulást hozó, / jó meghallóit eleve / egy jobb világba emelő zene". Áprily Lajos egy Reményik Sándornak küldött levelében fűzi össze a kétirányú indulattartalmakat: „tanítottam és szerkesztettem, imádkoztam és káromkodtam".[10] Később Nagy Gáspár is így emlékezik dunántúli falusi gyermekkorára: „káromkodó és imádságos szavak voltak az első 'nyelvemlékeim."[11] A hajdúsági Kertész László *Szerelmünk ez a föld* című poémájába szövi kesergését „sírásból és vigalomból, / káromlásból, hiszekegyből". A nagykunsági Erdei-Szabó István esdeklő-himnikusan siratja élethalálharcát vívó nemzetét, ekképpen: „Ez az árva, világfordító nemzet, / aki szent királyokat és emberfőket nemzett (…) Most itt áll újabb roppant csapások / súlya alatt, / mint aki végleg magára maradt, / akinek már imája is káromkodásba torkoll" (*Van-e kiút, Istenem?*). A kárpátaljai Nagy Zoltán Mihály versesregényének hőse (*Túl a fényeken*) így próbálja erősíteni borongó, önmagával, közösségével, sőt Istenével egyaránt perlekedő, s a mindet egyszerre korholó hitét: „pásztortalanul csámborogva / elsatnyul, kivész belőle / a létküzdelmekben évszázadok alatt / imádsággal vagy káromkodással, / de mindig hatalmas életösztönnel / megnyilvánuló / létakarat". S az erdélyi Ferencz Imre szintén így fogalmaz *Csángók* című versében: „Uram a nyelvünk szétporlad szétesik / és még káromkodni sem fogunk tudni / a Te dicsőségedért!" Lászlóffy Csabánál pedig a megidézett nagyapa

„makacsul káromló természetével / együtt istenhitét is visszanyomta a vén utazó- / láda nyikorgó hasfala mögé" (*Emberlövedékek elégiája*). És valóban, olykor „hőbb és igazabb imák" az „átkozó szavak" is, mint „az álszentek langyos könyörgései" – ahogyan *Istenkáromlás* című védőiratának zárlatában már Babits Mihály leszögezte.[12]

S megint Nagy Lászlóra rímelő ritmus-parafrázisként is olvasható Szilágyi Domokos kései költeménye, a *Megvert az Isten*: „Megvert az Isten / élettel. / Meg a szerelem: / élnem kell. / Meg a halál is: / félnem kell. / Megvert az Isten / élettel. // Meg a poézis / vallással (…) Föld alatt dől el, / nem másutt, / föld felett, füstben – / nincs már út". Jellegzetes Szilágyi Domokos-i létfilozófiai számvetés ez, a játékosság groteszk-rezignált iróniájával, a lét és nemlét, élet és halál, föld és ég dimenziói közötti kiúttalanság – választás nélküli determinációt és transzcendens választalanságot[13] egyszerre demonstráló – végszituációjáról. A kozmikus magány, magáramaradottság egzisztencialista mélységű sorsnyomorúságát az önirónia szardonikus vibrálása, a játszi szellem könnyedsége, a lélek titkos energiája ellenpontozza: sőt bűvöli, stilizálja, énekli. Bizarr dallamossággal, amelynek ritmikus-ütemes menete szótagszám, rímképlet szerinti pontossággal megegyező formában játszik rá Nagy László bájosan naiv, gyermekien tiszta és egyidejűleg kérlelhetetlen emberi méltóságot sugárzó dalszerű fohászára, népies köszöntéses könyörgésére, az *Adjon az Isten*re: „Adjon az Isten / szerencsét, / szerelmet, forró / kemencét, / üres vékámba / gabonát, / árva kezembe / parolát". Még a versek első sorában szereplő Isten-képzet is részint analóg (amennyiben a befolyásolhatatlan abszolútum rendeléseinek öntörvényűségét, az emberlény kicsinységét implikálja) – s mégis mennyire két külön szuverén költői világot, világszemléletet tud felidézni. Az egyik a folklorisztikus, „pogány" életöröm – élethit és életkultusz –, egyfajta heroikus vitalizmus és magabízó moralitás hangulatát árasztja, a másik az abszurd kiszolgáltatottság szarkasztikus rémületét. Amely az iszonyat fanyar-gunyoros, önlefokozó és alulstilizáló önreflexióját József Attilá-s hangvétellel közvetíti; s ezt a kapcsolatot Kántor Lajos is nyomatékosítja a hetvenes évek Szilágyi-lírája kapcsán[14] („Fekszem, virrasztok / megverten. / Balekség díját / megnyertem. / Ostobaságét, / én, marha. / Lettem ilyen kész- / akarva. // Lettem, hát lettem, / nyöghetem"; „Lettem, hogy legyek / végtére / ország-világnak / cégére"; „Vagyok. És ez is / valami"; összevethető ezzel: „Éltem – és ebbe más is belehalt már" – József Attila: *Kész a leltár*).

Világlátás, műfaj, stílus, motivika rendkívül bonyolult belső hasonlatosságaival áll rokonságban egymással Nagy László szimbolikus-mitikus remekműve, a *Menyegző* és Szilágyi Domokos egyik utolsó nagy poémája, a (ritkán elemzett vagy emlegetett) *Tengerparti lakodalom*. Mindkettő mondhatni összefoglaló igényű gondolati-filozófiai szintézisköltemény, jelképes-vizionárius tömörségű hosszúvers vagy hosszúének,[15] szemléletes-érzékletes képek zuhatagában koncentrálódó létösszegzés, emberi és kozmikus sorshelyzetek archaikus-időtlen távlatú mitologizációja. A *Menyegző* olyan látomásvers, amelyben az „arccal a tengernek" bemutatott, „fenséges elszántsággal

védett teremtő tisztaság"[16] a „poláris létértékelés, a küzdő-önheroizáló emberi elv"[17] ősmítoszi struktúrái és asztrálmitikus kiterjedései révén egyetemesedik és állandósul. A „mítoszok ősi atmoszféráját: hősképét, univerzális szellemét, teremtő indítékait, szoláris szimbolikáját, bináris osztályozását újjáélesztő" mű; egy „diktatorikus, emberi kiteljesedést gátló, korábban népére sortüzet nyitó, majd százakat börtönbe vető és folytonosan világkatasztrófával fenyegető kor ellen az archaikus mítoszok eszmei és képi eszköztárát bartóki erővel mozgósítja benne Nagy László nagy erejű líraisággá" – a „teremtésmítoszi alapelveket" ragadva meg.[18] S az infinit abszolútummal érintkező értékállítás döntően a szakrális méltóság és határtalan teljességigény (mint eszményi törekvés) szoborszerű mozdulatlanságának, illetve az alantas vágytobzódás elszabadulásának morális összemérhetetlenségében vetül ki. Értékeszmény és értékromlás-értékrontás apokaliptikus ütközésének drámai közegében és légkörében. A rítus, a szertartás, a misztérium imaginációjának kimerevítő téridői végtelenségében. A statikus rendíthetetlenségbe zárul ilyképpen a tragikus-hősies eszményóvó akarat, az értékszembesítő örök emberi küzdelem.[19] S eme mélyreható folklorizmusból táplálkozó egyetemes szenzibilitás vagy szenzibilis egyetemesség számára, „mint a bartóki zenében, a modern törekvések adják a távlatot, a rendező normatív elveket, a népiség pedig az ősi forróságot, s a minden emberben közös emlékezetet."[20] A *Menyegző* „az ellentétes világtendenciák ütközését egyetemes létdrámaként érzékelteti"; így tehát az „értékhiányos valóság és valósághiányos érték, eszmény és valóság, idill és tragikum, szakrális és profán, pátosz és irónia kettősségeiből épül fel Nagy László legtökéletesebb hosszú éneke, mint a paradoxális értékszerkezet modellje."[21] „Nagy László egy egész világért perel, s mert magában hordja ezt a világot, kénytelen küzdeni a megrohasztására törő romlás ellen"; a polaritás ezért „kiélezett, egyszersmind mélyen ambivalens is, hiszen egy boldogságvonzású ünnep közegében örvénylik itt a romlás."[22]

A *Tengerparti lakodalom* hátteréhez és áthallásos konnotációihoz mindezek a jelentéstartományok (kultikus-rituális hangulatiságukkal, archaikus-folklorisztikus modalitásukkal, a dikciót magasztossá emelő előadásformájukkal) elevenen hozzátartoznak – s a vers szöveg-mögötteséből élénken át is tetszenek, sejlenek. Már maga a cím olyan explicit vagy amplifikált intertextusnak[23] tekinthető, amely a Nagy László-műre való emlékeztetésen keresztül azonnal természetiség és emberlét, kozmosz és antropologikum primordiális lényegösszefüggéseit láttatja. A Gérard Genette-i kategóriák[24] szerinti szövegtranszcendenciának és transztextualitásnak így több (para-, meta- és architextuális) rétege is mozgásba lendül, s érvényesül a hypertextuális vonatkozás, amely által a szuverén Szilágyi-poéma valóban nem kommentárként viszonyul hypotextusához, a *Menyegző*höz, hanem mint bizonyos analóg műfaji képződmény, szemantikai motívumtranszformációkat, jelentés- és képzethasonlóságokat működtető témavariáció. Amelyben a mozgalmas és expresszív lakodalomleírásnak például a csujjogatás indulatszavaiban és az azok sodró lendületében megnyilvánuló

explicit szövegközisége a sors- és emberiséglátomás implicit sugallatösszetettségével töltekezik.

A *Menyegző* az autentikus emberi fenomén alapprincípiumát méltóság és méltatlanság folytonos szembenállásában, harcában úgy modellálja, hogy a „két emberi csillag" – a „fenség", az „örökös láng" „márványlap-arcél"-űvé kristályosodott, szoborrá feszülő-öntődő hiposztázisa – számára a tenger abszolút értékhorizont és ideálképzet, a végtelen teljesség, a mindenség hívása és igézete. „Igazi násznagy"-ként mintegy a statua-létminőség eszményövezete, csillagfényköre, kozmikus glóriája. A küldetés aureólája és önerősítő igazsága. A *Tengerparti lakodalom*ban ehhez képest a tenger elsősorban a személyiség erkölcsi őselvén túli, az emberi faj egészét közvetlen kozmikus-biológiai értelemben is meghatározó arkhé, metafizikai és embertörténelmi őselem. A menyasszony itt nem statikusságában, hanem mozgásában, extatikus termékenységi táncában valósul át időtlen életjelképpé. A mindenható természeti-vitális folyamat irdatlan tempójába, elementáris áramába olvad a menyasszonytánc, s maga a menyasszony nemcsak szemléletében, morális igényében vagy apoteózisában, hanem létében, testi-lelki mivoltában is azonosul a vízzel, a tengerrel. Személyessége voltaképpen a feminin jellegű megvalósult univerzum mitikus vetülete – a világmindenség, s benne az emberi nem, a genus eredete és kontinuitása: „Viszik a menyasszonyt, sej, a menyasszonyt, viszik, viszik, viszik, / tengernyi fátyla, sej, a láthatáron uszik, uszik, uszik, / az uszálya fehér felleg, sej, sűrű fehér felleg, / menyasszonyi uszályt, sej, sűrű fehér uszályt ájtatos szelek emelnek, / a menyasszony göndör fürtjét, sej, szögszín fürtjét kacskarintják szellő-viháncok, / viszik a menyasszonyt, sej, a menyasszony tenger hullámaival járja a menyasszonytáncot, / hajladozik a homokon, sej, hajladozik a hanga, / hullám karján hajladozik a menyasszony"; „ropja a táncot, sej, a lakodalmi táncot ropja a föld, víz, tűz, levegő, minden elem, / ropja a táncot, sej, a szokottat, friss-dühösen a történelem, / csillagos égbolt villog odafönn, sej, vele zölden a tenger is ég"; „rogyjon az ég rád, sej, szóljon a szférák talp alá való muzsikája, / az a legény most, sej, ki a menyasszony tenger iramát reggelig állja, / itt a menyasszony, sej, a menyasszony, végtelen öblű, thalatta, thalatta, / ruháit rendre leszórja a Föld, sej, termékeny tenger alatta, alatta"; „fölfakadó víz / áttör a szennyen". A természeti elemek nyilvánvaló életmegtartó hatalommal bírnak: „kushad a koncért, elemekéért, kushad mohón az emberiség". A látomást energikussá a történeti időiség, a világtörténelmi (a „történelem egészére"[25] kiterjedő) időáramlás dinamizálja – s a genezistől az apokalipszisig, a származástól az önelvesztésig, a bőséges-virulens kezdettől az elszárasztó végig – a meg nem becsült természeti önazonosságtól való sivár-élettelen elszakadásig – jutó hanyatlásfolyamat visszafordíthatatlanságának keretében: „kiisszuk a tengert, sej, de kiisszuk, szájunk szikkadt, bendőnk telhetetlen, / itt a menyasszony, sej, hullámok karján, világ ölében, itt az egyetlen, / ragadja az ár, sej, tengermély az ágyhely, világ ha kihal"; „megfertőztettek, sebeztek rajban, aj, kivilágos

éjjelek, és / szúr a sugár is, aj, átszúr rajtam közömbös heggyel-éllel e kés, / virrad a tenger, aj, végtelen öblű thalatta, pirkad a, pirkad a part, / melyet a násznép, aj, csuda násznép a sötétségből ki- és kikapart, / hozzák a menyasszonyt, aj, vissza az asszonyt, jön, jön a koravén, szeplős gyermek, / fövenyre vetődött moszatoktól, aj, kikönyörögni egy kis kegyelmet, / kiittuk a tengert, aj, fenékiglen, halait megettük, nyaltuk sóját, / csupasz mederben, aj, gurulnak itt-ott tátogó, céltalan, bilincstelen bóják, / elapadt a dagály, aj, elakadt minden, vízen átvádló, cirmos hajó és / nagy fene cirkáló, aj, polipdögökre tátog az ágyúnaszádon a lőrés, / ős elemünk, aj, ős anyaméhünk, meddőn maradott förtelmű bánat, / nincs tenger, nincs sziget, aj, nincsen part sem, anyányi árnyak futnak utánad"; „anyányi menyasszony, aj, parttalan parton, húzasd a nótát, húzzuk a mi / világteremtő dalunkat, sej, hogy időnk ne legyen felejteni / Atlantiszunkat, a vízből valót, aj, – elnyeltük földül, el mindenestül, / csak egy falás volt, aj, jól palástolt izgalmunkban pillánk most se rezdül, / kihalt a menny, aj, ki a pokol, jaj, kiittuk a tengert, végtelen a part, / kóválygunk hosszán, új menyasszonyt hozván, ki talán mégis, aj, tengert akart". A virradat az ősmélységektől eltávolító sorsromlás metaforája, a semmihez közelítő „kóválygás" pedig az abszurd reményvesztést érzékelteti („se halni, se lenni"). Mindazonáltal egy „új menyasszony", a feltétlen szükségességével halvány lehetőséget is sejtető újjáteremtődés, megújulás jelképe talán oldja is a lezárulás végérvényességét. A költői nézőpont mindenképpen a lét- és értéksorvadást, az önelidegenítő devalválódás és degenerálódás előrehaladottságát konstatálja;[26] olyan pozíciót vesz föl, amelyből meglátható és megítélhető a történelmi lét tragédiája. S ez az a modern és a klasszikus magyar sorsköltészetbe szervesülő világkép, amely az intertextuális perspektívatágítás révén is „holt-súlyos" igazságokból építkezik, s a szellemi-erkölcsi szövetkezés esélyének őrzésével a humánum egyetlen hitelesen fenntartható létkompenzációját szolgáltatja – a világ (N. Pál József kifejezése szerinti) „végső elrongyolódásának"[27] ellenében.

Jegyzetek

1. CSOÓRI Sándor, *Nagy László földi vonulása = Égi s földi virágzás tükre: Kortársak Nagy Lászlóról*, szerk. BALOGH Ferencné, Veszprém, 1985 (Horizont Közművelődési Kiskönyvtár, 11), 160.
2. BUDA Ferenc, *Az elmondhatatlan szavak = Égi s földi virágzás tükre*, *i. m.*, 62.
3. „Tömören néhány utalással megidézi, felidézi Szilágyi Domokos költészetének különleges sokszínűségét. Jellemzéséről sorról sorra kimutatható, hogy kreatív asszimiláció eredménye. Szilágyi Domokos versei inventorként állnak mögötte, de önálló lelemények a megigéző szavak, nem csupán 'átírásai' Szilágyi sorainak. Amit pedig a jellemzés súlyát növelni

szándékozva tőle vesz, arra egyértelműen utal. (…) Jó érzékkel ragadta meg Szilágyi költészetének szabadság-játékát, fájdalmakat őrző, de játékba oldó s nem feloldó karakterét. Szilágyi Domokos titokban fájó holtsúlyos játékait Nagy László a belső tartás módozataként értékelte. (…) A költőileg kiteljesített, retorikailag, képi világában megemelt vers értéksiratás és mély keserűség foglalata, az értéktanúsítás kapott benne nagy hangsúlyt." GÖRÖMBEI András, *Nagy László költészete*, Bp., Magvető, 1992, 338, 341.

4. JÁNOSI Zoltán, *„De ott, Erdélyben nehogy meghasadjon a szívem": Nagy László erdélyi útjai*, Hitel, 2005/7, 3–16.; Uő., *Nagy László és az erdélyi irodalom*, Magyar Napló, 2005/7, 9–18.
5. Uő., *„Szólítlak, hattyú": Válogatott írások Nagy László életművéről*, Bp., Magyar Napló Kiadó, 2006, 362–363.
6. „Verseinek hangnemében, *sikolyában*, a Schrei esztétikája, az expresszionista kiáltás köszön vissza. (…) A kiáltás nem azonos a versmértékbeli anarchiával. (…) A vad 'üvöltés' inkább a kifejezés tartalmában, és nem a kifejezésmódban érvényesül. A költő szeretné leszúrni a szavakat, hogy hozzáférhessen a dolgokhoz. (…) A metaforáktól programszerűen megfosztott vers a mitopoétikus elemek gazdag raktára lesz. A gesztusok vadsága lenyűgöző. A költő gondolatok-érzések örvényébe veti magát. Nagyívű polifonikus szerkezeteiben egymásba vágnak, összefonódnak a hangok. A láz jellemzi ezeket a gazdagon hangszerelt verseket". Nicolae BALOTĂ, *Romániai magyar írók (1920–1980)*, ford. VALLASEK Júlia, Marosvásárhely, Mentor, 2007, 327–328.
7. Vö. CS. GYÍMESI Éva, *Álom és értelem: Szilágyi Domokos lírai létértelmezése*, Bukarest, Kriterion, 1990.; SZAKOLCZAY Lajos, *Szilágyi Domokos (1938–1976)* = SZ. L., *Erdélyi ősz*, Bp., Napkút, 2006, 153–218.; POMOGÁTS Béla, *Magyar irodalom Erdélyben (1968–1989)*, Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 2010, V–VI, 193–200.
8. S a megbecsülés kölcsönös is volt közöttük. „Nagy László jól ismerte erdélyi költőtársa verseit, s azon túl, hogy kivételesen jelentős költőnek látta, nagyon szerette is." JÁNOSI Zoltán, *„Szólítlak, hattyú"…*, *i. m.*, 355. – S a mindkettejük egyéniségére jellemző „sámánszerű" szuggesztivitás elemi erőteljességét igazolhatja Tornai József gyönyörű emlékverse is: „Harmincnyolc év, harmincnyolc év, / mire volt érv, mire volt érv? / Milyen az ég, milyen az ég? / Domokos-kék, Domokos-kék! // Arra emlékszem, borral emlékszem, / nézett hegyes orral merészen, / fehérlett a szája a kékben, / s hallgatott, ha választ nem kértem. // A válasz dőzsöl, a válasz megérik: / ő írta Erdély démon-miséit, / ő, a legmodernebb, a legrégibb / lába körmétől táltos-fejéig" (*Szilágyi Domokos táltos-feje*) – ld. *Kényszerleszállás: Szilágyi Domokos emlékezete*, szerk. PÉCSI Györgyi, Bp., Nap, 2005, 151. – Művük poétikai, esztétikai, világképi természetének komparatív elemzéséhez pedig ld. még VINCZE Ferenc, *Nyelvbe forduló garabonciások, avagy Nagy László és Szilágyi Domokos költészetének összehasonlítási lehetőségei* = V. F., *Hagyományok terhe*, Miskolc, Felsőmagyarország, 2009, 62–67.
9. NÉMETH László, *Dráma és legenda* = N. L., *Két nemzedék*, Bp., Magvető és Szépirodalmi, 1970, 578–579. – De már vallomásos Szophoklész-tanulmányának 1932-es részletében is ezt rögzíti: „Szophoklésznél szertartás és líra egymást támogatják; istenfélelem és istenká-

romlás egy dal két szólama." Uő., *Európai utas*, Bp., Magvető és Szépirodalmi, 1973, 27. – Vö. még *Eklézsia-megkövetés* című 1946-os drámájában Misztótfalusi Kis Miklós kifakadását: „Ki tudja itt, hogy mikor káromkodik, mikor imádkozik." Uő., *Szerettem az igazságot*, Bp., Magvető és Szépirodalmi, 1981, II, 242.

10. *Rokon álmok álmodója: Áprily Lajos és Reményik Sándor levelezése 1920–1941*, szerk. LIKTOR Katalin, Kolozsvár, Bp., Polis, Petőfi Irodalmi Múzeum, 2014, 174.
11. NAGY Gáspár, *Közelebb az életemhez*, Szeged, Tiszatáj Könyvek, 2005, 277.
12. BABITS Mihály, *Istenkáromlás* = B. M., *Esszék, tanulmányok*, Bp., Szépirodalmi, 1978, I, 471.
13. Vö. „Az ember, erőfeszítésének ezen a pontján az irracionálissal találja magát szemben. Érzi magában boldogság- és igazságvágyát. Hívó szavára a világ esztelen csöndje a válasz: ebből az ellentétből születik az abszurd." Albert CAMUS, *Sziszüphosz mítosza*, Bp., Magvető, 1990, 218.
14. KÁNTOR Lajos, *Ki vagy Te, Szilágyi Domokos?* Bp., Balassi, 1996, 83. – Vö. Szilágyi Domokos kijelentését József Attiláról: „Ez a költészet mindennapi kenyerünk." *A költő (régi és új) életei: Szilágyi Domokos (1938-1976)*, szerk. KÁNTOR Lajos, Kolozsvár, Kriterion, 2008, 151.
15. Ld. pl. POMOGÁTS Béla, *A „hosszú vers" és a mitologikus költői számvetés* = P. B., *Sorsát kereső irodalom*, Bp., Magvető, 1979, 463–477.; FÜLÖP László, *Nagy László pályaképéhez* = F. L., *Élő költészet*, Bp., Magvető, 1976, 377–418. – A *Menyegző* „monumentális, bartóki verskompozíció". TARJÁN Tamás, *Nagy László tekintete*, Bp., General Press, 1994, 140.
16. GÖRÖMBEI András, *Nagy László költészete*, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2005, 379.
17. JÁNOSI Zoltán, *Nagy László mitologikus költői világa*, Miskolc, Felsőmagyarország, 1996, 322.
18. *Uo.*, 321, 322. – Ld. még a szerző további köteteinek Nagy Lászlóról szóló fejtegetéseit, pl. JÁNOSI Zoltán, *Idő és ítélet*, Miskolc, Felsőmagyarország, 2001; Uő., *A Csodafiu-szarvas*, Iszkáz, Nagy László Szellemi Öröksége Alapítvány, 2003; Uő., *Fűszál és mindenség*, Bp., Holnap, 2005; Uő., *Barbárok hangszerén*, Bp., Holnap, 2010.
19. „Múltból jövőbe hidal az elszántság, az évezredeken át megújuló szándék." SZÉLES Klára, *Nagy László himnusza* = SZ. K., *A létté vált hiány*, Miskolc, Felsőmagyarország, 1995, 27.
20. CZINE Mihály, *Magyar irodalom a huszadik században*, Bp., Kortárs, 2001, 158.
21. KÖDÖBÖCZ Gábor, *Nagy László költői világképe hosszú énekei alapján, különös tekintettel a* Menyegzőre = K. G., *Értékvilág és formarend*, Miskolc, Felsőmagyarország, 2003, 136, 137.
22. KISS Ferenc, *Menyegző* = K. F., *Írások Nagy Lászlóról*, Bp., Püski, 1993, 88, 89. – Ld. még főként VASY Géza, *Nagy László-tanulmányok*, Veszprém, Mikszáth, 1993; Uő., *Nagy László*, Bp., Balassi, 1995; Uő., *Nagy László*, Bp., Elektra, 1999; TÜSKÉS Tibor, *Nagy László*, Bp., Szépirodalmi, 1983; TOLCSVAI NAGY Gábor, *Nagy László*, Pozsony, Kalligram, 1998; *„Inkarnáció ezüstben": Tanulmányok Nagy Lászlóról*, szerk. TASI József, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 1996.
23. Ld. Laurent JENNY kategóriáit: *A forma stratégiája*, Helikon, 1996. 1–2, 23–50.

24. Gérard GENETTE, *Transztextualitás*, Helikon, 1996. 1–2, 82–90.
25. BEZZEG János, *Szilágyi Domokos: Tengerparti lakodalom*, Jelenkor, 1979/6, 575.
26. „Mi lesz a világgal, amely nem vers, nem szó, szabályai nem a végtelen könnyűség, a nyelvben, a versben fellelt szabadság szabályai?" MARKÓ Béla, *„Játsszuk, ami nincs, de lehetne" (Szilágyi Domokos: Tengerparti lakodalom. Hátrahagyott versek)*, = M. B., *Az erdélyi macska*, Csíkszereda, Pallas-Akadémia, 2010, 54.
27. „Szilágyi Domokos lírája e föladhatatlan teremtő és világbíró vágy útjának és az út következményeinek a végsőkig következetes végigjárása, s mint ilyen, önmagával szembeni irgalmatlanságában a magyar irodalom történetében talán egyedüli"; „Szilágyi Domokost – többek közt – az a Nagy László búcsúztatta el, aki a szelektáló köztudalom, meg a párbajozó csoportok önreprezentációja szerint a másik (ti. a képviseleti, vagy a vátesz magatartást preferáló népi-nemzeti) 'oldal' szimbolikus alakja lett. Tény: aki ma vitán felüli példának tudja az egyiket, inkább kétellyel néz a másikra – vagy a híveire, követőire legalábbis. Pedig ha valakik, akkor ők aztán valóban összetartoztak, s nemcsak annak okán, hogy Szilágyi a legnagyobb élő költőként éppen Nagy Lászlót nevezte meg, vagy hogy – mint életének közeli tanúi elmondták – a *Deres majális*t lemásolta kézzel – állítólag!? – egyetlen éjszaka. Nem a poétikai karakter s a két világkép azonossága fűzte őket össze igazán, hanem az inkább, amit nekünk is oly sürgősen vissza kellene perelnünk. Ők még tudták ugyanis, hogy vérre megy a játék, számukra az irodalomnak volt még tétje, miként a kimondott szónak s az életnek is. A különbség persze tapintható, s nem csak abban, hogy amíg a szóképektől Szilágyi egy időre elköszönt, addig az idősebb poéta a maga metaforáihoz haláláig ragaszkodott. De abban már igen, hogy amidőn – úgy a század hatvanas éveinek közepétől – a *Menyegző*ben is verssé formált morális csalás nyilvánvalóvá lett, s az értéktudat, meg az érték érvényesítésének lehetősége – illetve az ebben való hit – egymástól távolodni kezdett, a hatalmak vájta határon inneni költőtárs makacs értéktudata – az új formák megannyi változatát is keresve bár – továbbra is sértetlenül megmaradt. Az ő utolsó egy-másfél évtizede a visszaperlés avagy a folytonos értéktanúsítás mind keserűbb utóvédharcának jegyében telt, ezt tette akkor is, amikor költőtársa koporsójánál prózaverssel búcsúzott (*Aki szerelmes lett a halálba*). „Halálod a pazarlás ideje már. A megtartók jöjjenek, igen." – mondta Nagy László akkor. Szilágyi Domokos számára az említett elmozdulás önnön értékbiztonságának a szétporladását jelentette, így ő – mivel az Istentől való kegyelemben bízni nem tudott – a világ végső elrongyolódásáról adott hírt, vigasz nélkül ugyan, de illúzióktól mentesen. Két egymást kiegészítő, de egyaránt nélkülözhetetlen morális és költői tanúsítványa ez sorsunknak: annyi bizonyos, mindkettőbe bele lehet halni. Vagy a szív szakad meg, vagy az élet iránti bizalom fogy el végleg. Mindkét halállal mi (…) lettünk kevesebbek." N. PÁL József, *Szeretett volna élni 2000-ig: Szilágyi Domokosról – huszonöt év után* = N. P. J., *„A megtartók jöjjenek…"*, Miskolc, Felsőmagyarország, 2004, 210, 217–218.

Szakolczay Lajos

Hetvenöt lépcső – a boldogságba

Amikor az ember betölti a hetvenötödik életévét, nem tudja, sírjon vagy nevessen. Hiszen ilyen magasra – ismeretlen terület – még nem ért. Ki tudja, meg lehet-e szokni a levegőt. S főképp azt, hogy mitévő legyen a botorkáló. Vágjon *arra* a kis időre újabb ösvényt – a naiv nem számol a nehézségekkel –, vagy maradjon a megszokottnál, a réginél. Amelyet ezerszer bejárt, ismeri minden zegzugát, s nem kell számolnia váratlan események bekövetkeztével.

Ahelyett, hogy töprengenék – Kassák tudta a csodát – a fejem fölött elrepülő nikkel szamovár mítoszi jelentésén, sugallatán, az emlékezés mezejére lépek. Bár virágos a rét, tele szúrós tüskékkel, megmagyarázhatatlan sejtelmeket rejtő bozótossal, a kacskaringós út nem követel különösebb figyelmet. Minden megy, ahogyan én megyek (amiképp járni szeretnék), a maga útján.

Ki nyújtogatja a nyakát – évszázadok építészeti csodáját mímelve? Bécs, Kassa és Kolozsvár. Katedrálisaiban, de még a Szabók bástyájában is megőrződött az Idő – fönt az Isten lakik, lent pedig az ő kegyelmében dolgozó szorgosok –, és nincs az a *sántikáló*, az életritmusunkat így-úgy meghatározó motolla, ami megállítaná a *gép* forgását. Inkább tovább gyűri, csavarja, mintha a mozgás valójában életelixír volna.

Az is, nyakunk köré csavarva az utat, hogy pillanatig se tudjunk nyugodni.

Hetvenöt évemből ötven vándorlással telt el.

Ki sem mertem mondani, még magamban sem, hogy írónak készülök, csak annyit: újságírónak.

Nem akartam vállalni a *címmel* járó felelősséget? Inkább a lovakat visszafogván egy kissé kételkedtem magamban. Meg tudom-e futni azt a kört, talán ezért is próbálkoztam atlétikával (középtávfutással), amely közelebb visz kitűzött célomhoz. A *kör* folytonos újrakezdés, se eleje, se vége, csak irdatlan iram. Aki nem bírja, az veszi a sátorfáját, és mással kezd el foglalkozni.

Én bírtam.

Honnan az erő?

Azokból a csodálatos életutakból, azoktól a nem mindennapi emberektől, akik példát mutattak – akár iszonytató szenvedés árán is – a küzdésre, az építésre. Sosem feledhetem azt a pillanatot, amikor ülök – évente ötször-hatszor – Kós Károly *istenes lábainál*, és az öreg arc redőiben, csatornáiban lakozó hitet fürkészem. Kedvenc hegye, a Vlegyásza volt ily zordan fenséges, mint az ő tekintete. Mosolyában is hóesés volt, szélzúgás. Vagyis *tisztaság*, cselekvésre sarkalló erő.

A 75 éves Szakolczay Lajost sok szeretettel köszöntjük, lapunk főmunkatársát Isten éltesse sokáig!

Ha Palocsay Zsiga felesége a hatvanas évek végén nem hív meg a „nemzetközi" születésnapra – betoppanásom volt levelezőpartnerem számára, úgymond, a legnagyobb ajándék – nem is tudom, hogyan kezdtem volna az *erdélyi arany* titkainak a megismeréséhez. Mert ott kezdődött minden – azon a estén, amelyen jelen volt az erdélyi magyar irodalom színe-java.

Ki volt az az író, akivel először élő valóságában megismerkedtem? Szilágyi István, azaz Pityók. Ő jött ki értem a hajnali vonathoz az állomásra, hogy teljesítse föladatát: a Fazakas-ház – Zsiga apósa volt a kitűnő orvos professzor – vendég(könyvtár) szobájába való elkísérést. Szótlanul battyogtunk a Főtér felé, s ebben a csöndben benne volt minden: várakozó figyelem, az ismeretlen vendég megbecsülése.

Gondoltam-e akkor – noha novelláit már ismertem, mégsem gondoltam –, hogy a világ (leendő!) legnagyobb prózaírójával ismerkedtem meg. Mert akarjuk, nem akarjuk, csorba kánonépítés ide vagy oda, a *Kő hull apadó kútba* és a *Hollóidő* értéke – nemhiába javasolta évekkel ezelőtt az Írószövetség Szilágyit Nobel-díjra – a legnagyobb művekkel vetekszik.

Tehát ott, a Fazakas-, illetve Palocsay-házban kezdődött meg a honfoglalásom. Másnap Páskándi Géza, akivel véletlenül találkoztam az utcán, füzetembe másolta híres Gellért Sándor-paródiájának (*Kinek a lyánya volt apád?*) a szövegét. Öregek és fiatalok, Kacsó Sándor, Bálint Tibor, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Panek Zoltán, Kocsis István, Kántor Lajos, Láng Gusztáv – hosszan folytathatnám a vendégsereg névsorát – ültették belém az Igét. Azt, amit később Kós Károlynál oly sokszor megtapasztaltam: a mi igazságunk, a mi erőnk! Mi mást tehetnénk az ellenünkre – megkérdezésünk nélkül – nyakunkba szakasztott Trianonnal? Építeni kell!

A fölrázó erejű *Kiáltó szó*t (1921) nem vittem magammal, de Kolozsvár minden köve, a Házsongárdi temető minden magyar sírja ezt az Ady-hevületű parancsot visszhangozta-visszhangozza. Már készülődött a Forrás második nemzedéke, hogy Lászlóffy Aliék, Szilágyi Domokosék világtágító avantgárd hevületét visszafordítsa a honi talajra. S ahogyan a *Fehér kakas a hóhullásban* vagy a *Bartók Amerikában* – két klasszikus líradarab – a kortárs magyar költészet gyémántja lett, úgy vált fokozatosan meghatározóvá Király László, Farkas Árpád, Csiki László, Magyari Lajos, és a későbbi nemzedékből nem egy író (Egyed Péter, Szőcs Géza, Balla Zsófia) életműve.

Persze, volt mire építeni. A kolozsvári Kányádi Sándor, a marosvásárhelyi Sütő András és Székely János, hogy csak három jellegzetes, a couleur locale-t egyetemessé emelő arcot említsek, megtették a magukét, hiszen a *Halottak napja Bécsben,* az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* és a *Caligula helytartója* – de sok más kitűnőség mellett említhettem volna a *Vannak vidékek*et, az *Anyám könnyű álmot ígér*t és a *Mórok*at is – kitörülhetetlen a magyar literatúrából.

A félig tudatosan, vagy csupán spontán „szervezett" vándorutak – Sütővel Marosvécsen, a tragikus sorsú színésszel, Visky Árpáddal Marosvásárhelyen, Balázs

Péterrel (épp Illyés Gyula megismerése kapcsán) Tihanyban, vagy Mikó Imrével Torockón, Lezsák Sándorral és Gál Sándorral Stószon (Fábry Zoltán nyugvóhelyén), Bálint Tiborral Lakiteleken – beleégtek a bensőbe, s hatásuk sem volt kisebb, mint Domokos Géza meglátogatása a bukaresti Kriterionnál, KovácsVilmos fölkeresése Ungváron, a pozsonyi Koncsol Lászlóhoz való bekopogtatás, hogy a Kemény János és Molter Károly előtt tisztelgő marosvásárhelyi viziteket meg se említsem.

Hiszen – Trianon-pótlékként? – így toboroztatott össze a világ. A kisebbségi (nemzetiségi) magyar kultúrák világa. Egymásból épültünk, építkeztünk. S ebből a szempontból szinte mindegy volt, hogy Harag György – a mindmáig legnagyobb magyar színházrendező – zseniális színpadra állításai közvetítették-e a felejthetetlen élményt, vagy a bécsi Magyar Műhely-találkozón a Határ Győzővel való disputa. Gálfalvi Gyuri Marosvásárhelyen osztotta a mindannyiunkat éltető igét, Méliusz József és Majtényi Erik – hallani-e ma eme két nevet? – Bukarestben, Tolnai Ottó és Domonkos István (*Kormányeltörésben*) Újvidéken, Dér Zoltán Szabadkán, Beke Sándor és Gágyor Péter pedig Kassán.

Elkápráztató sokarcúság!

Magánegyetemnek is beillett a havonta egyszeri kolozsvári szombatokon a Szabó T. Attilával, Balázs Péterrel és Fülöp Antal Andorral való többórás együttlét. A szerencse úgy hozta, hogy az egymást követő hónapokban épp azokon a hétvégeken voltam Kolozsvárt, amikor hol az *Erdélyi Szótörténeti Tár* atyjánál, Attila bácsinál, hol a két festőművésznél, Péternél és Andorkánál tartották a baráti összejöveteleket. Vendéglátóimban az atyai barátot tisztelhettem. Fogalmam sincs, mi indította hármójukat arra, hogy maguk közé fogadjanak egy fiatal „ficsúrt"? Lángolásom, az irodalomra és művészetre való szomjazásom, vagy egyszerűen csak az „idegenből" érkezettet fölkarolni igyekvő jóindulat?

Büszke voltam arra, hogy az ottani színházi előadásokról írott kritikáim előbb jelentek meg a Magyar Nemzetben – áldasson ezért a kisebbségi sorsot (Brassó!) igencsak megélt Ruffy Péter neve –, mint az erdélyi lapokban. A gyorsaság nem boszorkányság, hanem hangsúlyozása a tőlünk földrajzilag ugyan távoli, de a testvérközösséget gyarapító értéknek. Amire, ne hangozzék nagyképűen, föltettem az egész életemet.

Bátor voltam?

Nem mondhatnám. Inkább az igazam mellett következetesen kitartó. Akkor is azt mondtam, ami a szívemen, a számom, amikor 1975. március 15-ről 16-ra virradóra egy éjszakát töltöttünk a kassai fogdában – nem csináltunk semmit, „vendéglátóink" az eseménytelen március 15-ét akarták lefogásunkkal „megünnepelni" –, és akkor sem tántorodtam el meggyőződésemtől, amikor nyíltságomért (mára tökéletesen kiderült, hogy igazam volt) útilaput kötöttek – oly, de sokszor megtették! – a talpamra.

Vándorlásaimban – az „égi" és földi kiruccanásokban – nemcsak a fizikailag konkrét utak (gyalog-utak, vonat-utak, autóbusz-utak, repülő-utak) játszottak szerepet, hanem „szellemi fejlődésem" is. Ahogy kerekebbnek éreztem a magam körül lévő világot – a politikai enyhülés valamicskét közelebb engedte egymáshoz a nagyhatalmak által részekre szaggatott magyarságot –, úgy nyílott tágabbra a szemem. Cs. Szabó László nyugati magyar irodalmát egy emlékező gesztussal – ti. a londoni író kérésére fotót készítettem gyermekkora színhelyéről, a kolozsvári Strada Samuil Micu nr. 6. alatt lévő udvari lakásról – összekötöttem a Házsongárdi temetőben nyugvó halhatatlanok, az Apáczai Csere János-, a Misztótfalusi Kis Miklós- és a Dsida Jenő-erkölcs alapozta igazsággal. És nem utolsósorban a Kós Károly-i dörgedelemmel: az a miénk, amiért megharcolunk!

Amikor Cs. Szabó esszéírói munkásságáról fél éves kitartó ügyködéssel (olvasás, írás) beszámolót készítettem, nem tudtam, csak sejtettem, hogy milyen látszólag sima felületi vízbe dobom a kavicsomat. Az írás, noha több folyóiratnál megfordult, és mindenkinek tetszett, hosszú kényszerű „séta" után a győri Műhelyben jelent meg. A Népszabadság tollnoka, E. Fehér Pál hazugságaival – aki a szellem napvilágát a kocsma pultján kereste – ugyan rám rogyasztotta az eget, de akkor még olyan időket éltünk, hogy „vitánkban" – hiába cáfolt rá a nyomtatott szöveg, amelyben nem találtatott az újságíró által kreált bűn – a MÚOSZ Etikai Bizottsága „kenyeres pajtásuknak" adott igazat.

Ismételjem, hogy az első könyvem, a *Dunának, Oltnak* fülszövege – amelyben a nyugati magyar írókat és műveiket is az egyetemes magyar irodalom részének tudtam – micsoda botrányt keltett? (A benne szerencsére nyomdafestéket kapott *Cs. Szabó László, az esszéíró* című tanulmányom újólag megvesszőztetett.) A főszerkesztői értekezleten *elrettentésül* betűről betűre fölolvasták. De beigazolódott a bölcs mondás: valamit valamiért. A hivatalossággal vívott csatát ugyan elvesztettem – a könyvről írott kritika nem jelenhetett meg a Magyar Rádióban, ellenben a Szabad Európás Határ Győző szinte az égig emelte –, viszont Cs. Szabó László barátjául fogadott.

Hosszú útra vezetne a vele való intenzív levelezés története, s a luganói konferencián való szereplésem visszhangja is. (Ahol *A nyugati magyar irodalomkritika* címmel tartottam előadást.) Időközben az illyési „ötágú síp", főképp Jugoszlávia szétesésével, sokágúvá nőtt. Ezzel – még intenzívebb odafigyelés! – megnőtt a felelősségünk is.

Ha eddig hetvenöt lépcső vezetett a boldogságba – tagadhatatlan, hogy ezt a nagyszerű érzést a kritikusi szolgálatomnak köszönhetem –, talán megadatik, ha az Isten is úgy akarja, még egy-két lépcső!

A befejezetlen befejezésére? Inkább a szememben *örömódának* tetsző *befejezett* tudatosítására.

Finta Éva

Marie magánya

Azt a levelet nem kellett volna megírnia Langevinnek
időközben ezzel maga is tisztába lett
az ember ne hagyjon maga után kézzel fogható bizonyítékot
ha már érzelmei ragacsos hálóként tapadnak mindennapjaira.
Mit is jelent a szerelem, az egymásba bódult találkozások
melyből kirekesztődnek a korlátok és korlátoltak
a tilalmak és a veszélyek
mit jelentenek a meghurcoltatások, az idegfeszülések
a végkimerülés sajgásai
egy szoba kriptalevegőjében mit is jelenthetnek mindezek
távol az élettől, a várostól, a nyártól
egyre távolabb a szerelemtől, a vérző gondolatoktól
az elszakadás húscsomóitól, a megtagadás fagypontján.
Talán hogy nőnek lenni elátkozott állapot
rossz tréfája a természetnek
az egyenlőtlenség egyenetlenségei keresztre feszítik a lázadót
felnégyelik a bátrat
kipécézik a tudóst
közröhej tárgyává teszik
szoknyás bohóccá teszik
paprikajancsivá teszik
és mindent beledobálnak abba a szeméttárolóba
melyre majd a nevét írják skarlát betűkkel.
Hónapok múlva, lányaival a balkonon
napvilágon, napfényben hunyorogva
ezeket gondolta, gondolhatta volna Marie
s talán gondolta is.
Öt évvel Pierre halála után
huszonhárommal elmúlása előtt
ott a balkonon, 1911-ben, a depresszió markában vergődve
feltámadt benne az élet szürke muzsikája
belső ritmusa, a túlélés támolygó keringője
s decemberig győztes lett a megtépázott
sugárzó lett a szomorúság
és összepréselődtek a jelentéktelen dolgok

akár egy száraz virág két könyvlap között.
A svéd Királyi Tudományos Akadémia mindezekről semmit sem tudván
neki ítélte a rádiumért és polóniumért
a kémiai Nobel – díjat.
Pedig nagy volt a sürgés
bizony sokan megpróbálták útját állni ennek a díjnak
és a díjátadásnak.
Marie-t már nem lehetett többé megállítani.
A magány örök áramkörével sugárzó agyvelejében
feltartóztathatatlanul vibrált a végkifejletek irányába
pulzálva ragyogott bele az útját állók tömör falába
útvonalát ragyogás és mélysötét sóhajok nyitották-zárták
a fontoskodók személytelen zavara, suttogása övezte
de elfogni már pillantását sem lehetett
szemének szürke villáma ott maradt egy kémcsőbe zárva
kékes lángja fagyot és hideget ragyogott
nemétől megfosztva, testétől elidegenítve nem ismert többé féket, akadályt
halálig tartó bátorsága odafagyott a lencsék üvegére
hogy szembenézhessen velünk ma is
sugárzó teste nélkül is
az 1580 éves felezőidőből
előre – hátra tekintve, sosem a jelenben
ellépve a pillanattól, mely annyiszor próbálta alakját
fogságba zárni. Hiába.

Sebők Melinda

Lírai beszédmódok Nagy László *Himnusz minden időben* című kötetének portréverseiben

Nagy László a magyar nép sorsproblémáit, nemzettudatát, modernségét és európaiságát a bartóki modell húrjain, a folklór erezetén át az egyetemes kultúra magaslataira emelkedő 1965-ben megjelent *Himnusz minden időben kötet*ével tudta megvalósítani. A költői érés olyan fordulópontja ez a kötet, ahol a felsőiszkázi nép szokásaiból, a népköltészet ösztönző erejéből táplálkozó költő a világirodalmi folklórforrásokból is ihletet kapva, visszanyúl a nemzeti kulturális örökség hagyományaihoz.

Nagy László az 1960-as évek elejétől nagy lendülettel dolgozott a kompozíción, így a műfajilag változatos kötetben: a himnusz, a vallomás, a rövidversek, létfilozófiai dalok és hosszúénekek mellett megjelenő portréversek igazi újdonságot jelentettek addigi pályáján. A költő tehát az 1960-as évek elején talált rá a portrévers műfajára, amely igazi kulturális-szellemi gazdagodást jelentetett. *A Himnusz minden időben* kötet négy portréverse (*A fekete költő, Csontváry, Bartók és a ragadozók, József Attila!*) nem csupán hiteles jellemzés és sorskép, hanem a művészeszmény megformálása is egyben. Nagy László így vall példaképei iránti hűségéről: „Hűségem mindig kötött a néphez, akinek a nyelvén írok. Hű akartam lenni a magyar költészethez. Balassitól József Attiláig … : ami nemcsak síkraszállást jelent megmaradásunkért, hanem azt a gondolatot is kifejezi, hogy fölösleges áldozatok nélkül jussunk közelebb a már megbűnhődött eszményi jövőhöz”.[1] A megidézett tragikus művészsorsokon keresztül Nagy László saját világképe is megmutatkozik. A portrévers tehát mindig ars poetica jellegű is: a művészi példa örökérvényűségének igazolásán keresztül vizsgálja önmaga eszméit a költő. Jánosi Zoltán a kultúrhérosz fogalmát és mitopoétikus stiláris vonásokat is társít a portrévers műfajához, ahol: „Minden portré önportré is a megidézett hősök kulturheroikus példázattá lesznek. … Valamennyi portrévers-hősben karakteres vonásként tűnik fel a világmindenség épségének őrzése, a kozmosz igazgatása, figyelése, harmonikus működésének biztosítása”.[2] Épp a küldetéses költői sors mindenséget is magában rejtő szereptudata, az egyetemes morális eszmék megfogalmazása vezette a bartóki modell útján. Németh László figyelt fel először erre a múlt örökségeit

[1] NAGY L., Interjú. In: *Adok nektek aranyvesszőt.* Összegyűjtött prózai írások, (szerk., Kiss Ferenc), Budapest, 1979, 59.

[2] JÁNOSI Z., *Nagy László mitologikus költői világa*, Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1996, 328–329.

és az egyetemes modern kultúra szintézisét megvalósító művészi törekvésre. A Magyar Műhelyben Németh László már 1956-ban ír a bartóki modell megvalósulásáról: „a népben megőrzött mélyebb irodalmi, emberi elemekkel igyekszik sematikussá váló életünket s irodalmunkat gazdagítani. Bartók példája e költők egyikén-másikán már közvetlenül is érezhető, úgyhogy főleg Nagy Lászlóról ... szólva joggal beszélhetünk irodalmunk bartóki vonaláról."[3] Nagy László tette tehát a legtöbbet a bartóki út térhódításért, elérte magasabb rendű célját: vagyis az ősi-népi kultúra tradícióit saját szimbolikus-látomásos-mitologikus világán keresztül az egyetemes kortárs művészettel kapcsolta össze. Hagyomány és újítás, nemzeti és egyetemes, ősi és modern népi szürrealizmusának szűrőjén át a legaktuálisabb problémákat fogalmazza meg.

A portréversek költői világképe és beszédmódja azonban eltérő variánsokban mutatkozik meg. *A fekete költő* számonkérő ítélkezés, a *Csontváry*-portré védőbeszéd, a *Bartók és a ragadozók* méltatás és vallomás, a *József Attila!* inkább reményért esdeklő fohász. Így a portrévers örökérvényű erkölcsi igazsága és a megidézett elődök kulturális-etikai szemlélete mögött más-más költői beszédmódváltozatok figyelhetők meg. A *Himnusz minden időben* kötet tragikus hangoltságú portréversei a változatosság és a művészi hitvallás igényével gazdagítják Nagy László költészetét. Az 1960-as évek elején írt négy portrévers közül a *József Attila!* már 1962-ben elkészült, a másik három: *A fekete költő, Bartók és a ragadozók, Csontváry* 1964-ben keletkezett. A költő az 1965-ben megjelent kötetében azonban nem a művek keletkezési sorrendjét követi. A legjelentősebb *József Attila!* zárja a portréversek sorát, a Kis Ferenc halálára írt *A fekete költő* elkülönül a kötetben a *Csontváry, Bartók és a ragadozók, József Attila!* tematikusan is jobban összetartozó vershármastól.

A fekete költő Kis Ferenc sorsát példázza: a költőtárs nem tudta vállalni a merész szárnyalást, tehetetlen maradt a politikai ideológiával szemben, nem bírta kimondani a kor szörnyűségeit. A vers a történelmi kor szorításában feloldódni képtelen költőbarát lelki vívódását mutatja be, aki egykor merész „vaspálcás mesterlegényként", igazi költőként szólt, majd megkeseredett „daltalan dalos"-sá lett, s nem tudott többé fekete sasként szárnyalni. A portréversen belül változik a költői beszédmód: a jelen „fonák humanizmus"-ának általános igazságait egyes szám harmadik személyben bemutató lírai beszédforma a vers ötödik sorától egyes szám második személyű megszólítottra vált: a *szerettél, lettél, voltál, bírtál* múlt idejű igék fejezik ki a költői magatartás változását. A lírai én egyes szám első személyben is megszólal ugyan, de nem a vallomás hangján, hanem inkább

[3] NÉMETH László gondolatait idézi TARJÁN Tamás, Nincs főzene – A bartóki modell egy húrjáról, *Alföld*, 2008/3., 53.

számonkérő ítélkezéssel. Kis Ferenc az önpusztító tragikum sorsjelképévé válik: a valóság tehetetlensége és az eszményi lehetőségek kozmikus víziójának ellentéte adja a vers feszültségét. A figura etymologica alakzatába sűrített „daltalan dalos" metafora belső ellentéte is mutatja Nagy László költői nyelvének nagyszerű megoldásait.

Szintén a metaforikus-metonimikus látomások ellentétének feszültségében születik a *Csontváry* című portrévers. Csontváry rendkívüli tehetségére az 1962-es brüsszeli világkiállítás után figyelt fel a magyar közönség. Németh László „istenáldotta művésznek", „szent megszállottnak" nevezte. Csontváry festészete úgy követi a bartóki modell vonásait, hogy nemzeti és európai méretű sorsproblémákat képes kifejezni vizuális asszociációival. Nagy László portréversében alkotta meg a maga *Csontváry*-képét: a festő jellegzetes képeinek, motívumainak szavakba öntött vizuális látványával. A kétsoros versszakokból álló művészportré a magányos festő monumentális életművének örök értékeit mutatja fel. A zseni-őrült ambivalens kettősségét fejezik ki a metaforánál sűrítettebb metonimikus-szinekdochés költői képek. A kétségek között vívódó művészt csupán egy-egy testrésszel azonosítja: a „bábeli magaslatokba emelt fej" és a „gigászi vörös szemgolyó" Csontváryt mindent tudóvá és mindent látóvá nagyítja. A művész magyarságtudatát a „lángoló Kárpátok", egyetemességét a „világnagy vászon ecset- és üstökös-egység" kozmikus távlatokba emelt összetett költői képei érzékeltetik. A portrévers belső feszültségét fokozza az írásképben is kiemelt ISTEN SZÖRNYETEGE ellentmondásos gondolati együttese. A Jób könyvéből ismert rettenetes természeti csoda Ady *A megőszült tenger* című versét is megihlette. Nagy László úgy használja fel a bibliai motívumot és Ady költeményét, hogy az ambivalens feszültségben kiteljesedő „isten szörnyetege" metafora új értelmet kap: Csontváry nagyságát, alkotásainak féktelen teremtő erejét szimbolizálja. Csontváry „temérdek sugár-erő", „elárvult aszkéta-mester", „egyszeri csoda", aki halálával átlényegül, majd csodálatos alkotásaiban él tovább: *A magányos cédrus* megrendítő szimbólumával. A cédrus Nagy László- és Csontváry-alkotásokban is sorsjelkép.

„Rikolthat a művész az égen kén s kobalt páváiból,
törvény, hogy cédrussá váljon a milliógyökű magány".

A tenger zajával vívódó cédrusfa földbe kapaszkodó gyökereivel, ég felé nyúló ágaival, lombjaival a magányos művész monumentális nagyságának örök jelképisége. Az egyes szám harmadik személyben íródott portrévers költői beszédmódja egyfajta felkiáltás, figyelmeztetés: a vigyázat szóval indító rész is ezekre a modalitásokra utal, ahol Nagy László Csontváry világszemléletét „létfilozófiai szintre

emeli".[4] Már *A fekete költő* és a *Csontváry* portréversekben is megfigyelhető az a fajta líro-epikai költői beszédmód, amit Jánosi Zoltán Voigt Vilmos nyomán a „narratív dal" fogalmával pontosít. A „narratív dal" az az állapot, amikor a lírai érzelemvilág az epika köntösében szerepel: grammatikai-szemléleti vetülete a személyváltó alkotói aspektus, amely először harmadik, majd első vagy második személyben szólal meg. „Hol szubjektíven azonosul, hol objektíven kívülről tekint hősére, mintha azt az ingamozgást és váltásidőt imitálná, amikor a líra megkísérli, hogy kiszakadjon az epikum közegéből. S ez egyidejűleg megteremti szinkretikus egységüket".[5] A költői beszédmódváltás objektív-szubjektív kettőssége figyelhető meg a *Bartók és a ragadozók* portréversben is. Bartók a maga szinkretizmusában és drámaiságában először „Új ritmikájú Sárkányölő", a „programos harc" képviselője, aki „gyémántfejjel ütközik" a gonosz hatalmakkal, majd művészi erejével diadallal győz a ragadozók felett. Ezt követően a vers átvált egyes szám első személyű költői vallomásba:

„… Nekik Bartók
az elkerülhetetlen sorscsapás. Nekem példa és meg-
váltás, mint a legfényesebb árvák: Ady és József
Attila. Őt látom a magasban, fehéren izzó haját,
a sztratoszférát legyőző szemeit. Tenyerében óra:
méri és ellenőrzi a Mindenség zenéjét."

A verszárlat látomásos-metaforikus sugallata transzcendens magaslatokba emeli a zeneszerzőt. Bartók disszonáns akkordjainak belső feszültségével időtálló esztétikai értéket képvisel. A komponista hagyomány és modernség szintézisét úgy tudta megvalósítani a „Mindenség zené"-jével, egyetemes művészetével, hogy a népi folklór és a pantetónia harmonikus világából kromatikus, diszharmonikus dallamot teremtett. Harmónia és diszharmónia, népi és európai összetettsége is jelképezi azt a példát, amelyet a zenében Bartók, a költészetben József Attila jelentett Nagy László számára. A megváltás és a feltámadás keresztény motívumai az égi szféra kozmikus összetettségében mutatják Bartók példaértékű művészegyéniségét. Az élet – halál – feltámadás gondolati-motivikus összetettsége a József Attila-portréversben is felfedezhető. A „megváltatlan földi lét" feszültségét csak a megváltást nyújtó égi transzcendens sejtelme tudja feloldani. A József Attila-i szenvedéstörténetben a példázat és a megváltás keresztény motívumai a heroikus hős feltámadásának földi és égi, valós és transzcendens szintézisét sugallják. Nagy László József Attilához intézett fohászában felszólítja példaképét a feltámadásra,

[4] GÖRÖMBEI, András, *Nagy László költészete*, Magvető Kiadó, Budapest, 1992, 221.
[5] JÁNOSI Zoltán, *A Csodafiu-szarvas mitologikus költői világa – Nagy László bartóki szintéziséhez*, Alföld, 1992/8., 37.

majd segítségért könyörög. A megváltás és példázat motívumai: „feltámadás, küzdés, kozmikusság, archaikus dimenzióival egybeszőtt komplexitásában mutatják fel a virrasztó, a vigyázó ember heroikus képét a Nagy László-vers világrendjét egész költészetével és életével szervező József Attila alakjában".[6] Noha a vers nem vallásos, a szent-, a mártír- és a vértanú-kép mellett a Megváltó szimbóluma is rámintázódik József Attila alakjára. A porté épp a vers szakrális szimbolikája miatt tekinthető modern himnusznak is: a költő a „Mindenség summáslegényének" vallja művészelődjét. A Nagy László-vers lírai alanya olyan válsághelyzetben van, akinek József Attila jelenti a hitet, a reményt, így a vers az egyes szám második személyű felszólító módú igék sürgetésével az imádkozó-könyörgő költői beszédmód variánsait is megvalósítja.

„József Attila!
te add nekem a reményt,
mert nélküle
romlott a napvilág"

„Képzeletemre bízzál édes munkát"

„Segíts, hogy az emberárulók szutykát
erővel győzze a szív
szép szóval a száj!"

Többféle műfaj és azokhoz kacsolódó költői beszédmódok/ beszédaktusok szintéziseként is értelmezhető a költemény. A himnusz /óda emelkedett-magasztos gesztusa; a fohász/ könyörgés/ ima felszólítása és a sirató lamentációja is megfigyelhető. A Bartók-portréval ellentétben a lírai én egyes szám második személyben szólítja meg elődjét. A költői beszéd modalitásainak eltérő variánsait vizsgálva először a faggatás-kérdezés-számonkérés (*„Miért játszott a szíved", / „tudatod mért nyilalt?*); majd az óhajtás (*„Csak szólhatnál, hogy érdemes!"*); a parancs *(„Törd fel a törvényt", „vedd fel kajla kalapod", „nézz a szemembe", „cáfold meg halálos logikád");* végül a kétségbeesett könyörgés *(„add nekem a reményt", „bólints, hogy érdemes", „Képzeletemre bízzál édes munkát", „Segíts, hogy az emberárulók szutykát / erővel győzze a szív")* lírai szituációit képes a Nagy László-vers megszólaltatni. Ködöböcz Gábor szerint: *„Nagy László írta a legemlékezete-sebb szépségű, leginkább ikonikusnak mondható portréverset, ami életútnak és költői pályának az összegzését szimultán végzi el. Ráadásul azzal a poétikai bravúrral, hogy a siratás, az ünneplés és a könyörgés beszédformáit egymásra rétegzetten je-*

[6] JÁNOSI, i. m., 331.

leníti meg".[7] József Attila művészi-emberi portréjában a lírai én elődjének etikai-esztétikai nézeteivel, nyelvszemléletével úgy azonosul, hogy József Attila kései költészetének motívumait, intertextuális-stilisztikai transzformációit is beleszövi a versbe. Az *Eszmélet*ből ismert „törvény szövedéke" és más József Attila-i motívum is „felfeslik valahol". Nagy László portréjában a játék, a mindenség, a törvény, a rejtelem, a fájdalom, a sík vidék és a szép szó metaforái indaként szövik át a vers szövevényes motívumhálóját. A József Attila-lírából ismert trópusok azonban új értelmet kapnak! József Attila felszólításai („A mindenséggel mérd magad" / „Játszani is engedd szép, komoly fiadat!") a „Miért játszott a szíved, te szerencsétlen?" számonkérő kérdésévé vagy a „Mindenség summáslegénye"-metaforává transzformálódnak. József Attila kijelentése („csak a törvény a tiszta beszéd") a „Törd fel a törvényt!" felszólítással kap új értelmet. A tragikus létfilozófiai megállapítások („Nagyon fáj", „Az ember végül homokos, / szomorú, vizes, síkra ér") pedig tagadó-tiltó formában, vagyis ellentétes értelemben fogalmazódnak meg: „s végül már semmi se fáj", „el ne jussak soha ama síkra". A vers ontológiai-erkölcsfilozófiai mondandója – ellentétek, párhuzamok, felsorolások alakzataival – az emberi létezés tragikumának alapkérdéseit teszi fel. Az ellentétek gondolati párhuzamai – „kifúlva-kigyúlva", „csontom-vérem", „vicsorog-csikorog", „ázni-fázni", „te glóriás - te kíntól bélyeges" – különös feszültségben tartják a költeményt. József Attila, „a nagy", a „Mindenség summáslegénye", „a vérszagú szörnyekkel" vitázó, a „glóriás", a „kíntól bélyeges" a küzdelmekkel teli élet, a megfeszített művészi akarat, a méltó emberi magatartás, az erkölcsi helytállás sorsszimbóluma. Nagy László József Attila-versének vitathatatlan értéke Vasy Gézát idézve a „szép szó varázsos erejében"[8] rejlik.

Nagy László portréversei olyan ars poetica érvényű önarcképek, amelyekben a művészi léthelyzet tragikuma, küldetéses sorsa a költői beszédmódok különböző változataiban jut kifejezésre. A portréversekre három idősík vetül: a jelen értékvesztett állapotában küzdő lírai én a múlt kulturális értékeibe kapaszkodva – a művészsors tragikus léttapasztalatával azonosulva – örökérvényű etikai igazságokat próbál felmutatni. A *Himnusz minden időben* kötet négy portréversében a művésztársait kereső költő a gyémántokat izzó, „vaspálcás mesterlegény" Kis Ferencben, a sugár-erejű „elárvult aszkéta-mester" Csontváryban, a „Mindenség zenéjét" mérő Bartókban, a „glóriás", a „kíntól bélyeges" József Attilában találta meg szellemi-erkölcsi rokonait.

[7] KÖDÖBÖCZ Gábor, „Törd fel a törvényt, ne latold!" – Nagy László minőségeszménye a József Attila! című portrévers tükrében, Vár, 2015/3., 84.

[8] VASY Géza, Nagy László verse József Attiláról. In: Nagy László-tanulmányok, Mikszáth Kiadó, Veszprém, 1993, 81.

Konczek József

Keserű történet a zongoráról

Amikor Szabados György zongoraművész legesleghátsóbbik részén
megtapadt a sarló meg a kalapács,
fuldokolva, görcsösen,fetrengve
visított és röhögött a nézőtér.

(Erdélyi György, a jóbarátja meséli el így az esetet.)

Úgy történt, hogy a nagyhírű és szeretett mester
alacsonynak találta a széket,
tudjátok azt a kis háromlábút,
amelyhez a hangszer művelője ül
ezért aztán a színfal mögött
előtalált hungarocell-darabokkal
magasította meg, hogy jól kézreálljon
a klaviatúra.

(Nekem az jut eszembe, hogy ez olyan ez, mint amikor egy asszony
fekszik gyengéden és kiterülve, „itt vagyok neked, nézd
játsszál rajtam érzőn pergő ujjaiddal”,
aztán hadd zúduljanak a hangok
a gyönyörűséges Bartók-concerto,akár egy felkavargó,elviharzó ménes.)

Jaj, a mester
nagy hevületében
ráfeküdt, szinte belébújt a szent zongorába,
 a testbe a fekete-fehér
billentyűk szólaló rendszerébe,

olyan ez, mint az egész világunk,
elrendezve fény és árnyék,
símogatva, ütögetve, előcsalva a lélekkel felszabaduló zenét...

mondom, áhítat és elragadtatás hulláma úszott a terem fölött,
ám akkor a hangszer egyik lába kibicsaklott,

(ugyanis a falusi kultúrotthonban
téglák voltak egymásra illesztve a zongoraláb helyett),

meglazultak, eldőltek és széjjel-
ugrottak a téglák,

(persze voltak ott téglák a nézők közt is, persze
de azok, tudjuk, másféle téglák),

hát, hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem,
a mester előredőlt,
jobbtérdén s ölében tartva a gyönyörűség

eszközét, és olyan ihletetten játszott,
hogy nem vette észre,
felemelkedtében,

hogy a fenekén ott virít a hungarocellre
festett sarló és kalapács, valamliyen kidobott
pódiumdíszlet darabja, sarló, kalapács,
mondom a színfal vagy a színfalak mögül,

a nézők, a hallgatók először megdöbbenve
meredtek a látványra, aztán akár a sátán kacagása,
kirobbant belőlük a concertóval eggyékeveredő,
szinte zokogó és üvöltésszerű
ordítás és lábdobogás

s az egész mindenség...

miközben a mester térdén és az ölében tartotta,
és ültében zavartan hajlongott az őrjöngő nézőtér felé,

térdén és az ölében tartotta
a hangszert,
a letagadhatatlan Krisztus-pietát.

Nekem talán napraforgók…

Virágfejekké feslettek a nyarak is, meg voltak hegyes-hegyes
virágkönyökök
afféle sarkantyúvirágok,
körül esőpára ült,lócuppanás,röhej volt ott,kirágott
egérzacskók voltak,
olyan is volt aki ilyesmiben gyönyörög,

arról beszéltem neked, Mari, hogy én jobbat akarok mondani
valami aranykaptármeleget
vagy mit...amikor jön a tavasz, magyarul szólva a kikelet,
...elpárolognak az évek nyirkos condrarongyai,

mert nekem talán igenis napraforgók nőnek a karhajlatomon kívül,
nem azok a szabóvarró tanfolyamba való tűpárnák meg ábrák,
amikor a Király maga illesztgette új ruháját,
olvastam az átírt könyvet, láthatóan elég ingerült

módon engedett a bírálatnak,
és a Százévesbe járt ebédelni,
de jött Czine Mihály nagy öleléssel szemináriumra terelgetni,
meg ott volt az a sok Dunára kitárt ablak

,hej, Mari,ha bölcsészemlékeim közt talállak,
szinte véletlen,
tudod, már sokat felejtek is, téged nem,
úgy álltál ott,mint én,
lelkes,ártatlan állat.

a jó halála

juhász ferenc, az én irodalmi apám,
borbála napjára.édesanyja névnapjára, ferenc napon halt meg

feri,még arra is vigyáztál,
még arra is vigyáztál,
hogy hozzád szóló szavaimban ilyen csendesen,
és egymásból kibukó lélegző hullámok
beszéljék el ezt, hogy édesanyád névnapjára
mentél el, mentél el hozzá,

feri, ferike,

feri, ferike,
látod, nem jött el a mikulás, nem jött el.

írja ezt neked

(írja ezt neked, te JÓ,
a konczek jó - s.k.-a
a konczek jó - s.k.- a

A, mint a kezdőbetű, kezdő betű.)

Radnai István

Hajnali konok poéma

tenyérnyi hazában él a nemzet
e nemzetben otthon vagyok
a dombokon szőlő ősz aranya
ahogy az alföldet átszeli velem a vonat

sárgán bókol az élet
akácok tenyerén guggoló tanyák
rokontalan nyelv mondják
mégis az egész világgal rokon

itthon vagyok otthon
keresztezik az utak egymást keresve
és kergetik egymást a századok
véres vagy leszegett fejjel

nem mi a hódítók
a hódítók e földről szégyenben távoztak
mi egy nyelvet beszélünk
felemelkedésünk ha egy a lélek

kételkedhetsz e hazában a haza erejében
ahol a fa gyökeret ereszt
árnyékos erdő
fa és mennyiféle de mind magyar

tüze s nyelve olvasztótégely
föld gyár és ész teremt
kincse a tudás
a nemzet hidd el a kárpátokig terjed

e nemzet nem ismer s nem ismer el

nyelvi határokat ameddig értik
ahol nyelvünk él ott vagy otthon
nekem nem szűk e tenyérnyi haza

engem senki sem űzhet el
meg nem alázhat
enyém e föld enyém marad
jöhet száz eszme ezer baljós gondolat

a szomszédhoz is hazalátogatok
él nemzet e hazán őrzik a kárpátok
s benne a mag e tenyérnyi ország
itt dombok laknak és csatamezők

és tudatunkban felkelnek a halottak
ha tudatunk él létezik haza
ebben a hazában vagyok otthon
míg megfér száz eszme ha él az erkölcs

lehet szeretni kell szeretni
tenyérnyi ország s nyílt szívvel fogad a nemzet
akárha ezer szilánkra szakad
más szemmel nézek a világra

nem ellenséget keresek barátokat
békét nem széthúzást háborúkat
nem hordok igát nem hordok nyerget
nevetem a pénzt e díszes koporsókat

nem hódít meg nekem nincs is belőle
reklám profit a szemebe hazudhat
e föld enyém itthon vagyok
siratom a hegyeket s a tengert

siratom de gerincem nem hajtom
a keresztet elbírja elmém és a vállam
itthon vagyok míg a hallom e simúló nyelvet
amíg megért gyermekem s unokám

nem rohanok el nem üzenek hadat divatoknak
engem a történelem tanít nem iskola
gondolatom szabad mert itthon vagyok
e hazában

e hazát s e szent nyelvet őrzöm
eltanulom a más nyelvét hogy értsenek
de magyar vagyok az álmaimban
magyarnak magyart hazának hazát álmodok

Csáky Anna

Győr egyik arca

A Győri Antológia és alkotóközössége

A *Győri Antológia* a köréje szerveződött alkotóközösség (Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotó Közösség, röviden GYAK) évente megjelenő közös könyve. Felelős szerkesztője, valamint egyik szerzője is: Csáky Anna.

Az első kötet 2000-ben 1000 példányban látott napvilágot tíz költő száz versével, az alkotók fényképes bemutatóival, apró grafikákkal, Győrt ábrázoló címlapfotóval, Sárai Anikó költő szerkesztésében és a Holdudvar Társaság kiadásában.

A szerzők nem alkottak valódi közösséget, nagy részük évenként változott, de győriek voltak, s a könyv fokozatosan a város kulturális életének egyik arcává vált.

2005-től a szerkesztő halála után Csáky Anna nyugdíjas tanár-költő vette át az antológia szerkesztését, és fogott hozzá egy állandó alkotóközösség megszervezéséhez. A fekete-fehér nyomású könyv új szerzőkkel, kisprózai, valamint képzőművészeti alkotásokkal bővült, majd 2009-től a tízedik, jubileumi kötet az Önkormányzat anyagi támogatásának köszönhetően teljesen megújult formában, 22 alkotóval került az olvasók kezébe. A szerkesztési munkákat Molnár György gépészmérnök, fotós újságíró, karikaturista, fafaragó, művészetbarát segítette, valamint a színes címlapfotókat és betéteket is ő készítette. A könyv méretei, szerkezete, terjedelme megváltozott, elnyerte mai formáját. A szerzőknek a kötet végén addig olvasható arcképes bemutatói lerövidültek, és közvetlenül a művek elé kerültek, előszó helyett pedig a szerkesztő által megfogalmazott fülszöveg tartalmazta a szerzőknek az olvasókhoz intézett közös üzenetét. Színes képzőművészeti alkotások, fotók gazdagították a kiadványt, emellett a kiváló nyomdatechnika, a jó minőségű lapok is egyedülállóvá tették.

A 2009-ben megjelent, 10. jubileumi (és attól kezdve mindegyik) kötet címet is kapott *(Sámándobtól harangszóig)*, azzal a céllal, hogy az egyébként sokszínű témájú, mondanivalójú kiadvány legfontosabb üzenetét fogalmazza meg. A cím jelzésértékű volt: ars poetica. Kifejezte a szerzőkörnek az alkotás erejébe vetett hitét, az ősi nagy mágusok, varázslók, sámánok (költők) átörökített közösségszolgáló- és formáló, világmegváltó- és teremtő szerepét, a lélekhitnek azt a változatát, mely a kiválasztottsághoz kapcsolódik, s csatlakozik a keresztény kultúra szellemiségéhez. A címlapfotó is (a győri Ráctemplom képe) ehhez az üzenethez illeszkedett. A kötet *In memoriam* című melléklettel indult, s azoknak a szerzőtársaknak állított emléket, akik már nem voltak az élők sorában. Az alkotóközösség a róluk írt méltatással és egy-egy versük közlésével fejezte ki főhajtását előttük.

A jubileumi kötethez egy, az antológia történetét, valamint a közösség kulturális tevékenységét színes fotókkal illusztráló aranykötésű könyvecske is társult. A szöveget Kecskés Rózsa, képanyagát Molnár György készítette.

A *Győri Antológia 2010 Üzenetek* címmel került az olvasók kezébe. A 23 szerző (író, költő, képzőművész, fotós) a szépség erejével érvelve, vagy ellenkezőleg: a riasztó jelenségek megjelenítésével fordult az olvasókhoz a kor legégetőbb kérdéseinek (az ember erkölcsi romlása, a Föld rohamos pusztulása, környezetszennyezés stb.) felvetésével, múltbeli vagy bibliai történések és nagyszerű jellemek, pozitív eszmények (a munka megbecsülése, a szenvedés tisztító ereje, mély erkölcsiség, a szerelem szépsége, hűség a hazához, a szülőföldhöz stb.) szép példáival. „A művészet – üzenet. Üzenet annak, aki valamiféle katarzis-élményt átélve, kíván gazdagodni, tanulni, kérdéseire választ kapni, a műalkotás által feltárt világban utazva" – olvashattuk a könyv fülszövegében. A címlapfotón a győri Kossuth-híd mellett álló Nepomuki Szent János szobra volt látható. A felelős szerkesztő, Csáky Anna munkáját szerkesztőbizottság (Cseke J. Szabolcs költő, Molnár György fotós, Rácz Katalin író) segítette.

A *Győri Antológia 2011* a *Szárnyalás* címet kapta újakkal bővült 25 állandó alkotó és hat győztes pályázó munkáival. A szerkesztőbizottsághoz Varga Lajossal csatlakozott. A cím egyrészt a javuló csapatmunka eredményeként megnövekedett alkotókedvre utalt, másrészt kifejezte az embernek, az ég és föld fiának a földtől való elrugaszkodására irányuló vágyát is. A végesség tudatában és állapotában a művész, ha rövid időre is, megtapasztalja a végtelenség élményét, egyfajta emelkedettséget, mikor az alkotás létrejön. Az olvasó pedig általa részesül a fenségesség, a felfoghatatlanság, a mérhetetlenség élményében. Az alkotóképesség talán az egyetlen adottság, mely az embert a felsőbbrendű világ felé közelíti a léleknek az ég felé való szárnyalása. Általa az ember bekapcsolódhat a Teremtés folyamatába. Ezt kívánták tudatosítani az antológia szerzői a címmel, valamint a címlapon látható győri nevezetességgel is: a felröppenni, szárnyalni induló turulmadár művészi fotójával.

A *Győri Antológia 2012 Eleven katedrális* címmel jelent meg Ámon Éva Mesefa című művével a borítón. A szerkesztőbizottságban Varga Lajost Gősi Vali váltotta fel. A kötet 25 állandó szerző alkotásai mellett öt pályázó munkáit is tartalmazta.

A címlapon látható gyönyörű szürreális kép többet mondott egy fa ábrázolásánál: a világfát, a mesék égig érő fáját jelentette, a fát mint csodálatos természeti tüneményt, a sokféle életet hordozó, tápláló, eltartó és megtartó, elevenen lüktető organizmust, fölfelé törekvő, sokfelé elágazó karokkal, melyet égiek és földiek egyaránt csodálnak. Olyan, mint egy katedrális, minden porcikája imát mormol. A fa az Élet, a Szépség jelképe, a Teremtés remekműve. Általa a könyv alkotói fontos üzenettel fordulnak az olvasókhoz: „Óvjuk a fát! – Isten lakik benne." A

famotívum az antológiaközösséget, annak szerteágazó, gazdag teremtőmunkáját is jelentette.

A Győri antológia 2013 *Határtalanul* címmel 28 győri szerző munkáit tartalmazta. Ehhez csatlakoztak a kötetben első ízben közzétett *Kilátó* című fejezet alkotóinak: öt felvidéki magyar írónak, költőnek (Csóka Ferenc, Hodossy Gyula, Kulcsár Ferenc, Nagy Erika, Zirig Árpád) az írásai. Az antológiaközösség ezzel a fejezettel utat nyitott más irodalmi-művészeti alkotócsoportok felé, jelen esetben a határon túl alkotó kiemelkedő írók, költők műveinek közlésével nemzeti nyelvünk és kultúránk határokon átívelő fontosságát hangsúlyozva. A határtalanság élményét az ember a természetből vagy egy-egy műalkotásból, esetleg valami bátor tudományos kísérletből merítheti. Ezt sugallta Varga Imrének a borítón látható Sárkányrepülő című szobra, mely a győri Széchenyi István Egyetem parkjában áll.

A kötetben szereplő művek az alkotói szellem szabadságát, a valóság sokoldalú, bátor szókimondással történő feltárását is hangsúlyozták.

A *Győri Antológia 2014* jubileumi kiadásban a szerzők cím helyett a 15. számot tüntették fel a borítón az addig megjelent összes kötet címlapfotójával együtt. Az első „fülön" Csáky Anna *Hajnali kiáltók* című verse, a hátsón pedig az olvasókhoz intézett üzenete volt olvasható.

A kiadvány összegző szándékkal készült: az addigi kötetek legfontosabb üzeneteit tartalmazta, a közösség életének ünnepi eseményeit pedig színes fotók szemléltették.

A 15. az antológiakötetek sokféleségét, a különféle foglalkozású, életkorú, képzettségű szerzők által létrehozott alkotások változatosságát, a valósághoz való sokféle viszonyulásukat, a művek műfaji gazdagságát (hosszabb-rövidebb versek, kisprózák, mesék, regényrészletek, publicisztikai írások, visszaemlékezések, abszurd történetek stb.) emelte ki. Figyelemre méltó az írások érzelmi-hangulati hullámzása, változatos hangneme. A képzőművészeti alkotások (a különböző technikákkal készült festmények, kisgrafikák, fa-és kerámiaszobrok, textilmunkák) színes fotói nagymértékben emelték a kötetek színvonalát, igazodva a címekben megfogalmazott üzenetekhez.

Ez a kiadvány három egységből állt: az állandó szerzők alkotásaiból, a *Kilátó* című fejezetből, valamint a díjnyertes pályázók írásaiból. A *Kilátó* című fejezet ezúttal a székesfehérvári Vörösmarty Társaság néhány szerzőjének (Balajthy Ferenc, Bobory Zoltán, László Zsolt, Saitos Lajos, Szegedi Kovács György) műveit tartalmazta, bizonyítva az antológiaközösség jó kapcsolatteremtő képességét.

A legutóbbi kötet, a *Győri Antológia 2015 Válasz-Utak* címmel több jelentést is hordoz. A különféle (lírai, prózai, képzőművészeti) alkotások a valóság sokoldalú bemutatása mellett megoldásokat kínálnak a felvetett problémákra. Az összetett

szavas cím mindegyik tagja külön-külön is, valamint egybeolvasva is jelentéseket hordoz. A sokféle műfajú alkotások az utak és válaszutak gazdag tárházát vonultatják fel attól függően, lírai, prózai vagy képzőművészeti munkáról van-e szó. A versek pl. a szerzői élményeken keresztül a szépség erejével mozgatják meg az emberi lelket, a képzőművészeti alkotások, fotók a láttatás eszközével, a prózai munkák pedig a múltból és a jelenből merített példák felvonultatásával adnak válaszokat a kor emberét leginkább foglalkoztató kérdésekre. Ezt szolgálja az első „fülön" olvasható *Gyémánt út* című vers (Csáky Anna írása) is.

A könyv három fejezetre tagolódik: az immár 30 főből álló alkotógárda műveit tartalmazó egységre, a *Kilátó* című fejezetre, mely kiemelkedő kortárs alkotók (Baranyi Ferenc, Böröndi Lajos, Czigány György, Csiby Mihály, Gombár Endre, Kopócs Tibor) munkáiból ad ízelítőt, végül a nyertes pályázók írásait tartalmazó részre.

A *Győri Antológia* igazi győri kiadvány, Győr egyik arca: győriek, Győr környékiek a szerzők, a művek a város iránti szeretetet sugározzák, bemutatva múltját, jelenét, a róla szóló vallomásokat. A színes győri címlapfotók a kötetek alapüzeneteihez csatlakoznak. A *Válasz-Utak*ban pl. az olvasó megtalálhatja a Baross híd újjáépítéséről készített felvételeket.

Az antológiát a közösség tagjai minden évben a Győri Könyvszalonon mutatják be ünnepélyes keretek között, köztiszteletben álló személyiségek (polgármesterek, alpolgármesterek, költők stb.) meghívásával, néha közreműködésével. A rendezvényt a Győri Nemzeti Színház nagyszínpadán, vagy Kisfaludy Termében tartják. A könyv az Önkormányzat anyagi és erkölcsi támogatását élvezi.

A *Győri Antológia* szerzői különböző korosztályú, foglalkozású alkotók: tanárok, újságírók, közgazdász, orvos, előadó- és képzőművészek, közalkalmazottak stb. számos egyéni kiadvánnyal is büszkélkedhetnek. Ma már összeforrt közösséget alkotva, rendezvényeikkel, közös kiállításokkal fokozatosan becsatlakoztak Győr város kulturális életébe, és egyre nagyobb olvasótábort tudhatnak magukénak. Emellett a határon innen és túl működő irodalmi-művészeti alkotóközösségekkel való kapcsolatteremtés keretében közös író-olvasó találkozókkal, valamint a művek kölcsönös megjelentetésével utat nyitottak egy fővároson kívüli nagy irodalmi csoportosulás létrehozásához. Ily módon a *Győri Antológia* egyre szélesebb ismertségre tesz szert országon belül és kívül egyaránt.

Kecskés Rózsa

Győri harangok

Kedves zenei élményem
a harangszó Győrben délben.
Nem egyszerű giling-galang,
ahogy cseng-bong a sok harang,
az égi karmester ha int
csodás harmónia szerint.
A Rába-part tornyaiban
valami szent muzsika van.

Én nem tudom, mi itt a rend,
de a sok hang mind összecseng,
s a hitek szava szép szelíden
a híveknek velük üzen.

Megszólal a karmelita:
dicsértessél, Isten Fia!
Beleszól a bazilika:
te is, boldog Szűz Mária,
Nagyasszonya kis hazánknak,
vigasza István királynak!

Erős vár a mi Istenünk!
Ha Ő velünk, ki ellenünk?
– zeng a református hangja.
Az evangélikus szólna,
de csak bólint az igazra.

Majd gordonkás mély harang szól
a bencések templomából,
mondja: ”Ora et labora!”
az Úr, a rend parancsolja.

Távol is harangszó zúg már,
és zsong-bong a hálazsoltár:
Halleluja, halleluja!
Áldást mondunk Hunyadira.

Végsőt vettek a nagy nyelvek,
csukódnak a harang-lelkek,
az aprók még csengnek-lengnek,
dicsértesséket rebegnek,

hullámba halkan rezegnek,
déli fényben elpihennek…
A harangok néma csendben
tovább csilingelnek bennem.

Csáky Anna

Indul a nap

Virrad. A hajnal szőke hajába
színarany szálakat fon be a fény,
angyali glória hull a pocsolyákra,
sokszínű pasztell bennük az ég.
Indul a nappal köznapi kedvvel,
hátára véve unt szemetét,
sár, cigaretta, buta szó kel,
moccan a vízben a zöld lepedék.
Gyászteli hírek szólnak a máról,
reszket az ember, jaj, mibe' higgyen,
testvérre támad, bosszúra lángol,
gyűlölet, ínség permete minden.
Tömegébe fullad itt ez a város,
harsog a zajtól, fület bevérez,
csak a fönti, kelő nap varázsos,
csak a fönti dallam az édes:
mennyei szél zúg, távoli harangszó,
hallod a cinkék, a rigók riadóit,
odafönn az éter szívéig patakzó
zengés a fénnyel Éggé fogalmazódik.

Ariadné fonala

Édesanyám, a gyöngyszemű asszony
varrja ruhámat báli szezonban,
égszínű kékkel ékes a santung,
szép leszek, érzem, általa én is.
Kattog a gépe, perdül az orsó,
tű, feszes olló új fonalakkal
fekszik a gépen kincsdobozában,
villan a kelme, tű hegye szántja,
asszonyi álmok fodrai lágyan
szoknya szegélyén csínnal omolnak,
közben a vágyak felhabosodva,
szárnyaló lelkét égbe repítik,
s játszik anyám szép gyöngyfonalával,
átszövi mind az éteri tájat,
s fény-utakon a mennybe vezet.

A váltóőr magányossága

Apám emlékére

Már az éteri vasutat vigyázza,
s amit éltében itt sohasem kapott,
büszkén viseli mellén – égi társa –
isteni díjként a gyémánt csillagot.

Micsoda élet, szolgálat mögötte!
Krisztusi lázak bére e jutalom,
háború, félelem, ínség gyötörte
s meggörbült magánya téli utakon.

Most odafent éberen lesi, várja
föltartott vörös zászlóval kezében
csillagvonatát – itt nincs földi párja –,
ami lám lefékez mellette éppen.

Szelleme átrepül égi szinteket,
terükön sóvár utasok tolongnak,
a felizzó lelkeknek még integet,
s tiszteleg a sok száz űrbéli kompnak.

Csillagmagánya kín, a Földre vágyik,
ezüst sugarat szór rá a Hold-korong,
nehezen ér el a Végállomásig:
galaxis-gyűrűkben tévelyeg, bolyong.

De néha, varázsos lelkű éjszakán
szólítják alvó kék terek igéi,
hosszú útra vált jegyet e mély magány,
s egészen hazáig űzve, kíséri.

Amott áll megint a régi őrhelyén,
a szemafor rákösön, szabadra vált,
messziről kattog a vonat könnyedén,
s menetrend szerint hozza – a Halált.

Örökül kapva

A gyönyörű, lázas, édes ifjúkor
örökül hagyta rám a régi utcát,
ahol minden varázsol körülöttem:
zöldek sűrű erdején ide jutsz át
a napi gyötrelmek rabsága alól,
itt mesébe vált a bokor, fa, virág,
titokszőtt ruhát ölt a kertek alja,
legendák sóhaja minden ház falán,
és a csoda a lelket szárnyra kapja.
Itt tombol a nyár, dáliák lobognak,
szerelmi pompa a vadgesztenyefán,
hófehér álmokat adva koromnak.
A kertkapuk fejét dús lonckorona
rózsaszín füzérrel fogja keretbe,
a rózsák szirmai lángokra gyúlnak,
s velük ég, hull a lélek minden este.
Itt a mennyekig emeli a múltat
az éveken át ívelő szivárvány,
ezüst-kék holdsugár a kert küszöbén,
örökségem színes útjait járván.

Sohasem feledem az ifjúi évek
álomi kertjeit, a szépség szent honát,
hol apám, anyám mint fölséges királyok
ültettek belém tündéri harmóniát,
míg fűtetlen szobánkban melegség honolt.
Örökölt jussom csak úgy marad valódi,
ha az álmok, a vágyak körbehímezik,
s ha fel tudok hozzá mindig magasodni.
.

A szülői ház

A régi ház ott az utcavégen
oly magányos, didergő szegény,
kong, az időnek dőlve régen,
mint kopott dallamú költemény.

Hullana már a vakolat falain,
penészvirágok nedve rácsorog,
tenyészik rajta halott kankalin
és halovány piktorú árnysorok.

Befonta őket sűrű enyészet,
ez a fehér fonalú barna pók,
függönye végig lepel a mésznek,
a sarokban gubancos rojtja lóg.

A szobában állok, könnyem éget,
halott szüleim lelke körbeleng,
kifakult fotókról visszanéznek,
puha bársonyú szellő idebent.

Hallom a hangjuk: reszkető, tiszta, halk,
valamit éppen súgnak odaátról,
s szívem, ez a szomorú kis harang
érti őket, némán, sírva gyászol.

Áll a ház velük vak este, reggel,
s amikor már minden messze járunk,
mélyüregű, bánatos szemekkel
összekapaszkodva néznek utánunk.

Imádság húgomért

Sírva, lázasan, térdre hullva,
lelkem kitárom előtted, Uram,
a bánat hideg kövére borulva,
könyörgök hozzád szomorúan.
Ugye látod, mily beteg szegény,
jobb fele csaknem béna már,
s tűnődni látszik, van-e még remény.
Lehajtott fejű bús madár,
ahogy egész nap ül leverten:
két szeme elomló szürke fátyol,
csillaga rég kihunyva, rebben,
virágot nyitó keze vádol,
a székre nehezedve, lágyan,
mint letört faág a szélbe,' csüng.
Segítsd őt, Istenem, bajában!
Sápatag arcán a bú mindenütt,
elfutó mosolya fehér, halovány,
ezüst csillagú fény homlokán
s magány ül, gubbaszt konokul.
Szörnyű szenvedés, kín a lelkem
elnézni őt, kedélye hogy borul.

Valami nagyot, fontosat kéne tennem:
elűzni tőle mind az átkot,
hogy boldogabb legyen, újra régi,
érte, ha kell, pokolra szállok,
mindenre kész vagyok, Uram, ha kéri.
Elég a rettenet, a félelem, elég
arcán a folyton újuló fájdalom,
egész életem fektetem eléd,
mit tegyek érte, Uram, vállalom.
Tudom, a lelkem néha lázad:
miért e kór, ha ő a vétlen?
Kevés a fájdalom, bú, alázat?
Segíts, Istenem, hogy értsem!

Uram, ha vádakat szórna szám,
tenyerem inkább elé tapasztom,
sűrű kérgei sértik talán,
de ne sírjon átkot harangom,
ezek csak könyörgő, esengő szavak,
lelked villáma ne sújtsa őket,
inkább néma leszek, bús, hallgatag,
s talán eljövend a **csoda** tőled.

Krisztus-fa

Kietlen táj, fortyogó sivatag,
homokot vihogva felkapó szél...
Öreg, magányos fa fenn a dombon,
ágai – csökött, ficamos tagok –
a tinta-kék egekbe merednek,
keresztet formázott velük a sors,
és a törzsbe Krisztust megfeszítve.

Az Idő kezdetén valahonnan
egy lét-teli csöpp mag idepottyant
e kőmarkú pokol bugyraiba,
s egy felsőbb akarat kényszerére
a mostoha talajban megfogant.
Gyökerei drót-keménnyé nőttek,
s mohó kínnal szívják ki a nedvet
a sovány talaj aszott réseiből.
Felette sugarak, nap-ragyogás
áramlik szét a gyér ágközökön,
koronát képezve a fej körül,
mely a hegekkel, csökökkel durva,
fekete kéregbe belevésve,
szelíden kissé oldalra hajlik.

Ó, micsoda kín, iszonyat, szépség,
üdvözült árvaság e kereszt ívű,
holt tájtól ölelt, kő-harapta fa!
Ki tudja, hány éve perzseli nap,
lelkét ekével szántja fájdalom,
bordáiba vájtak, s megrabolták
rémektől sikoltó, tolvaj szelek.

De benne Isten szent csöndje fészkel,
halk fohász zeng, száll az ágak között,
csillagok hullnak rá le a mennyből
s angyali szárnyakról szirompelyhek,
kigyúlnak felette égi tájak,
s puha köpennyel öleli az éj,
csonka hold ezüstjét beleszőve.

Minden gyötrelme, magánya örök
mementóként kiált a világba.

Kozák Ágnes

Szilvafa-sirató

A szomszéd ház tűzfala előtt egy vén szilvafa állt. Olyan öreg és csúnya volt, hogy már termést sem hozott, tavasszal virág sem díszítette ágait. Törzse kettévált: a kisebb rész ferdén az utca felé hajolt, a nagyobb szabálytalanul, girbegurbán meredezett az ég felé. Ágai, mint a sovány öregemberek aszott karjai, göcsörtösen markolászták a levegőt. Különösen akkor látszott, milyen torz szegény, amikor télen csupaszon álldogált a kert közepén. Ősszel még a szelíd napsugártól a sárgásra, barnásra színeződött levelek jótékonyan eltakarták teste szabálytalanságát, de aztán fokozatosan lehullajtotta köntösét. Később pedig a barátságtalan hideg viharok durván lerángatták róla lombkabátját. Végül a zord téli szél elrabolta azt a néhány levelet is, amit az ősz meghagyott, mezítelenre vetkőztetve a szerencsétlent. Mégis volt ebben a látványban valami bizarr szépség, amit a fehér tűzfal, mint egy festmény háttere, különösen kiemelt.

Ezen a tavaszon, mikor felébredt téli álmából a természet, elkezdett zöldülni a fű, kidugta földtakarója alól fejét a hóvirág, később az ibolya, a mi szilvafánk is újraéledt: száraz tagjaiban megindult a nedvkeringés, ágai vidáman nyújtózkodtak, megjelentek az első kis levélkék rajtuk. Ahogy teltek a napok, egyre sűrűbb lombkoronát növesztett. Az üde zöld levelek, mint jól szabott ruha, elfedték a törzs aránytalanságait. Jó volt ránézni, egészen megfiatalodott.

Élet költözött a fába. De micsoda élet! Madarak népesítették be az ágakat, közöttük kis cinkék énekeltek vidáman. Mondtam is nekik, gondoljanak a télre, időben menjenek el a vargához, nehogy úgy járjanak, mint Móra Ferenc gyönyörű versében a kis cinege, akinek a mester nem készített cipőt, mert akkor már nagyurak csizmáin dolgozott. De nem törődtek tanácsommal. A harsány verebek hol a földön, hol az ágakon ugráltak. Egyszer csak hangos, szapora kopogást hallottam: csodaszép tarka harkály kopácsolt a fa korhadt törzsén. Az üregben biztosan fejedelmi lakoma várta. Odébb két galamb turbékolt szerelmesen összebújva, már a családalapítást tervezve. Egy rigó egészen az ablakomhoz hajló ágra telepedett, és csodálatos áriába kezdett. Olyan trillákkal, tremolókkal díszítette énekét, mint egy világhírű énekes. A végén körülnézett, meghajolt, mintha az operaház színpadán szerepelt volna. Első pillanatban majdnem tapsoltam, de nem akartam elijeszteni. Elkezdtem fütyülni én is a „fütyül a rigó" dallamát. Felnézett, kíváncsian figyelni kezdett. Második kísérletemre már válaszolt. Így „beszélgettünk" egy darabig, aztán megunta és elrepült. Rájött, ez a hang mégsem az igazi. Még sokféle madár választotta a szilvafát, hogy hosszabb-rövidebb időre megpihenjen, csicseregjen az ágain.

Nyár végén viharosra fordult az idő. Éppen az ablaknál álltam, amikor orkánszerű szél kerekedett. Tépte, cibálta, csavargatta a fát. Küzdött szegény derekasan, később azonban belátta, ereje már nem a régi. Feladta. Átgondolta sorsát. Hálát adott Istennek, hogy ilyen szép, hosszú élettel ajándékozta meg. Köszönetet mondott, hogy alkalma volt segítségére lenni az embereknek, állatoknak: a nyári hőségben hűs lombja alatt játszadozhattak a gyerekek, megpihenhettek a felnőttek. Ízletes gyümölcsével örömet szerzett mindenkinek. Otthont adott a madaraknak, védte a kis fiókákat. Nem ártott senkinek, mindig csak jót tett.

Még végére sem ért gondolatainak, amikor egy tomboló szélroham belekapaszkodott lombkoronájába, húzta ráncigálta, végül óriási csattanással törzsét hosszában kettéhasította. Szegény fa recsegett-ropogott, mintha jajveszékelt volna, de aztán a főtörzs lassan elhajolt, majd méltóságteljesen végigfeküdt a telek hosszában a földön. Nem dőlt rá sem a kerítés melletti cserjékre, sem a házra, még halálában sem okozott kárt senkinek. A keskenyebb rész árván, esetlenül fordult az utca felé. Összeszorult a szívem, annyira szomorú volt ez a látvány. Eddig nem is gondoltam, milyen megrázó tud lenni egy fa halála.

Másnap hangos beszélgetésre, szerszámok zajára lettem figyelmes. Munkások jöttek, kivágták a fa megmaradt csonkját is, nagy teherautóra rakták és elvitték. Nekik ez a szilvafa nem jelentett semmit, nem gyászolták, végezték a dolgukat.

Azon töprengtem, mi lehet majd a fa további sorsa. Talán papírt gyártanak belőle, és egy költő kezébe kerül, aki szép versekkel írja tele a lapokat. Elképzelhető, hogy felaprítják, tűzifát készítenek tagjaiból, vagy egy egyszerű kis vaskályhába kerül, de az is lehet, hogy egy fényűző lakás díszes kandallójába. Mindegy. Így is, úgy is éltető, barátságos meleget sugároz majd az ott lakó családnak. Még holta után is jót cselekszik.

Most, ha kinézek az ablakon, csak a sivár tűzfalat látom. Vége a zöld lombkoronának, a pezsgő életnek, a madárdalnak. Kedves szilvafám, drága barátom! Nagyon hiányzol.

Gősi Valéria

Tükre lennék

Tükre lennék tiszta mosolyoknak,
gyűjteném hosszan magamba a fényt,
visszacsillannék borús alkonyatban,
idézném a tavasz színét, melegét.

Ajkamon a hang hiába némulna,
a szememben bújó ősi csillogás
emlékként élne tűnt mosolyokban:
rejtőzködő fényű, szelíd folytatás.

Féltve őrizném, végeérhetetlen,
vigyáznám végtelen, titkos rejteken
őseim kincseit, tiszta hagyatékát:

áhítatot ódon templomkerteken,
búcsúzó madarak éteri dalát,
míg örök hajnalra virrad a világ.

Cseresznyevirág

Anyám járását
idézi a május:
körötte kék virágok ringanak,
talpa alá fűszálak simulnak,
s a búzakalászok fejüket leszegik,
amerre árnya hangtalan' halad.

Kapaszkodnék
köténye fodrába,
barázdát simít'nék lábai elé,
harmatot hintenék földjére a kertben,
ne fáradjon szegény, ha szikes rögre lép.

Szelídíteném
a szúrós bokrokat,
meg ne karcolják szép, fáradt kezét.
Cseresznyevirág – a szívére hajolnék,
megbújnék s kérlelném: Mama, maradj még…!

Csenddé alkonyult

illattá vált a múló időben
csenddé alkonyult emlék
sárguló fény villan
a táj gyűrött homlokán
a Nap mosolya bágyadtan
oson át a párás
szürke égre nyúló
fák óaranyán
szégyenlős könnycseppek
harmata száll
kósza ökörnyál után
ősz csendje jár
halott a nyár

Illatod őrzöm

„Vállamra ömlik a langyos végtelen."
Még átjár a lüktető, könnyed reszketés,
de éled az öntudat, s a kábult szenvedély
a lehulló hajnallal mögöttem marad.

Még itt vagy e törékeny, szép ébredésben,
mint halk, finom rezgés, éteri zene,
légies árnyékként tűnsz fel a fényben,
táncolni volna még érdemes veled.

Kár, hogy e tünde hajnal-születéssel
halkul a dallam, és elnyel a fény,
foszlik a vágy, de az illatod őrzöm,
„mintha azzal is több volnék nélküled."

(Evokáció – Mészáros László: Utolsó érintés)

Beleégünk

Ahogy eltűnt a nap az égen,
a szemedet idéztem éppen,
kerestem fénytöréseit,
és az emlék lassan visszavitt
a régmúlt, színes világba,
amikor még derűsen virult a sárga,
a nárcisz bájos, szégyenlős virága,
és a liliom büszkén, hófehéren
hajladozott a déli szélben,
kék volt az ég, azúr a tenger,
fénylett a nap már korán reggel,
az utca megtelt emberekkel.
Akkor még mind fölfelé néztek,
mosolyogtak, sohasem féltek,
hiába jött el a borús este,
mindegyikük boldogan leste,
ahogy kigyúl, izzik a csillagok teste,
belefesti az éjszakába
– szórva némán szerte a világba –
narancs és zöld színeit,
szívünkre arany fényt terít.
Alája bújunk, és reggelig
lelkünk a színekkel megtelik,
kék lesz minden, zöld és sárga,
beleégünk az örök világba.

Földi szép

Mióta már,
hogy mindenre rácsodálkozom, ami él!
Nekem nyit virágot mindegyik tavasz,
velem tisztul a szürke világ,
ha közelít a tél, a patyolatfehér.

Mióta már,
hogy elakad a hangom, ha színes köveket
terít elém a parti hullám szelíden,
s a végeláthatatlan titkok – ős-erő,
tudás – néma hordozóit érinthetem.

Mióta már,
hogy amerre járok, előre köszön
minden faág, testvérem mindahány bokor,
mi elém hajol, és lábam alól
fűszálak terelik félénk bogarak hadát.

Mióta már,
hogy lenyűgöz e lét, ringat a remegve múló
bársony idő, csitító szerelem-dallal andalít,
könnyebb legyen a búcsúzás, ha menni kell,
de marasztal a mondhatatlan, csábító földi szép:
maradj még!

Töredékek

ha átkarol majd
fönn a végtelen,
s szerelmes táncát
lágyan lejti velem,
kinyílnak akkor
az égi ablakok,
s szeretteim
angyalcsókjukkal
várnak ott,
ahová nem kísér már el
a félelem

*

Szorítanálak
nem engednélek
áldoznám én is
magamat érted
ahogy a tél is
jégvirág-csókot
áldoz halódva
a tavasz elé

Féltelek

Bársonypillájú békénkre mára
ráterült a világ súlyos,
süvítő némasága.
Az emlék még visszaűz
a régen-volt világba, amikor
beszédes volt szelíd tekinteted:
könny nélkül csillogó, nap-meleg,
de meghitt hallgatásaink
és a pilleszárnyú csönd helyett
óriásra nőtt lepkék táncolnak
a fejünk felett – hatalmasak,
akár a kék hegyek, és én
rettegek, mert e némaságban
nem hallani a szívverésedet!
A világ hatalmasra tárult,
köröttünk csendek üvöltenek,
és viharos, orkán erejű,
vad szelek hajtják az eszeveszett,
megvadult lepkékként verdeső,
hajdan szelíd szélkerekeket.

Mondd, Uram! Mit tehetek,
hogy könnyűnek érezzem a rémületet?

Cseke J. Szabolcs

Ön(h)arcképek

Reggeli gyors
(*az 1895-ben alapított*
Eötvös Kollégium jubileumára)

Emlékszem, hányszor / hajnalt riadtam
kolesz szobámban / első kakassal
Epedve vártam / reggeli gyorsat
otthonom felé / mint zakatolhat
Az a gyorsvonat / belőlem újabb
s újabb darabját / vitte a múltnak
Sóvárgott Urbsnak / kannibál kedve
támadt fölfalni / nagy fenekedve
Áldoztam testvért / szülőt barátot
gondtalan sorsot / a tanulásnak
Vizsgák előtt a / hűlt tanulóban
tételt bifláztam / félkatatónan
Mindössze annyi / cél lebeg bennem
jól megfelelve / dolgomat tennem
Az a vonat már / sehova visz ma
indexem lapján / fakul a tinta
Tűnt ifjúságom / te aranyváros
elárvult kincsed / titka talányos
De pirkadatkor / szívem szavára
cibálja álmom / ismerős lárma
Rímek csattannak / dal zakatolgat
Bakterként intek / sors-vonatomnak

Valami
(*József Attila „honlapjára”)*

valami moccan
ősleves-tóban
mint a szív
bim-bam
ha elsőt dobban

kigömbölyödnek
kiterjedések
csicsíja… csijja
felsír a lélek

ilyen az élet
– megtagadt nemlét
valami ami
magán tart szemlét
……

tust vezényelve
porondra ágál
s bohóc halál áll
„ a semmi ágán”

Esőkönnyek

Fű, bokor, virágok, ágak
mint kisegítő haderő,
sorakoznak, ostromra várva,
s ránk ront a nyár, a rekkenő.
Lábamhoz simul hű ebem,
szemében nincsen félelem,
szándéka nyílt és mérhetetlen
elszántságot üzen.
Nem vagyunk egyedül a kertben,
ha harc kell, lesz majd hozzá dac:
ágak, virágok, bokrok, füvek
serege önbizalmat ad,
akár azon a meredélyen
havasi táj ölelésében,
hol álltam egykor halálra váltan
égzengés-vihar mámorában,
remélve – túl a nehezén
tán rám talál a menedékház,
vagy egy esztena jön elém.
Megcsúszva mohos sziklaélen,
karom kitárva, szállni vágytam
oda, a Nagyhavas csúcsára,
de óvón gyökere bogába
ölelt egy éber óriásfa.
Villám cikázott, odújában
a nagybundájú magára morrant,
majd csend lett, csak az esőszálak
mérték vetélő- surranással
szálfenyők dőlésszögeit
koronától a tövekig.
Lábam szinte gyökeret verve,
hátat zökkentett egyenesre,
eltakarva utat és tábort,
arcomon esőkönny aláfolyt,
elillant félelem és kétely.
Nem kellett már mű menedékhely!
S csörrent a mobil: visszacsaltak,
akik a járt úton maradtak
feledni havasok zúgását
„Magánvaló" melódiáját,
s mire szívünk ablakot nyit…
Modern csúcsállat fészkeit,
Brassó fényeit néztem éjjel
testvérként a százkarú széllel.

Magamra hagyatva a kertben?
Füvek, virágok, bokrok és fák
testvér-eleven dzsungelében?
Suttogják: Védünk. Te se hagyj el!
Nézz újra minket a szíveddel,
érezd őssejtük álmait!
Esőkönnyekre emlékezni
tanítsd könnyelmű társaid!

Vetületek

1.

Ide pottyantál, rossz diák,
Hol önimádók a hibák.
Szegül minden önellenébe,
Sorsod vágyaid groteszk képe.
Árnyék oson a fénymezőkre,
S a fény az árnyak teremőre.
Minden csak látszat, vetület, –
Cirkalmaz vargabetűket.

Felriaszt világ sandasága.
Szíved, dobszóló muzsikája
Exitál élet-kómaságba.
Nem értenek, kik megismertek,
Kalapolnak elfeledettek,
Búcsúpohár jön áldomásra.

2.

Bár kintről fakad fel sebed,
Magad csak bentről nézheted.
A természet már nem lakályos:
Új otthonod a panelváros.
Mint önnemzésre képtelen,
Gyártasz utódot szüntelen.
Sorsépítés helyett kapsz dőre,
Kedvtágító búfelezőkre.
Jobbod baloddal keresztezve,
Képmásod küldöd keresztekre.
Harcok nélkül kívánsz bő sarcot.

Némán vársz megértő fülekre,
S illeg-billeg unt vetületbe
Magad tükrében mosott arcod.

Próba
(*profán ima*)

Urunk! Óvjad a szeretőket!
Hűségük úgysem óvja őket
A csalódástól és a dactól.
Hagyd csak magukat ölni őket!

Urunk! Védd meg a szeretőket!
Ne engedd megnyugodni őket!
Elszánt férfiak, lépre csalt nők
Szaporítsák a temetőket!

Urunk! Szeresd a szeretőket!
Ne hagyja békén soha őket
A párra mászó megkívánás!
Segítsd együtt szenvedni őket!

Mert minden elromlik különben,
Ha gyilok nem lapul a tőrben:
A tiszta vágy vad gyönyöre
Kihúzóvágányokra zökken.

Urunk! Hátad is eltűnőben.
Vergődünk az „eredendőben".
Túlfizettük porlétünk árát:
Piszkulunk véres feredőkben.

Uram! Férhetnék még szívedbe?
Egy próbát tán megérdemelne,
– kivétel erősít szabályt –
Kinek főbűne a szerelme!

Ünneplünk?
(a.d. 2000. március idusára)

Csonttörő fagyok tünedeznek,
De ki űzi el a telet?
Zászlai elcsalt emlékednek
Csak foghíjasan lengenek.
Tűzrőlpattant szűz kikelettel
Álmodott gyötört képzelet,
S mondták: Nem kéne parádézni!
Méltóbbak a show-díszletek.

Évfordulóként sírba raktak
Felpántlikázott fogadalmak,
S fogyó nemzeten gyér a fény.
Élhet-e nép,
Ha ablakában
Félárbocon sincs a remény?!
Magyar sors rágta,
Tépett ruhájú
Ízekre szedett ünnepünk!
Példa kell újra nagyvilágnak,
Lássa látva: még ünneplünk!

Ha nem leszek
(*anonim parafrázis*)

Ha nem leszek, majd megtalálhatsz
Láthatsz fűnek, fának, virágnak
Napkeltének vagy napnyugtának
Reggelidnek és vacsorádnak
Szívbéli csendnek, okos szónak
S láthatsz – talán – igazán jónak
Szerethetsz akár a kutyádat…
Ha nem leszek majd, – megbocsáthatsz!

Rácz Katalin

Fehér ciklámen

Ambivalens.

Ez a szó jutott eszébe Kovács László mosógépszerelőnek, valahányszor meglátta a konyhaablakban díszelgő virágot, amelyet Lenke, a felesége kapott barátnőjétől decemberben a születésnapjára.

Sohasem hallotta ezt a szót mindaddig, míg a múlt nyáron Géza, a hajléktalan munkanélküli azt nem mondta a kocsmáros feleségéről, hogy olyan, mint a lepke, ronda féreg díszes szárnyakkal.

– Ez ambivalens – bólogatott bölcsen Ottó, az alkoholista fogorvos.

– Nem ambi… izé, hanem lepke. Ronda lepke.

– Értem én, édes öcsém – így a fogorvos. Pillangó is meg hernyó is. Szép meg undorító is egyben. Szóval, olyan ambivalens.

Hát igen, ez is olyan. Ciklámen is meg nem is. Vagyis növénynek ciklámen, színnek viszont nem. Vagyis olyan ambivalens.

Mostanra, április elejére a ciklámen elvirágzott. Két virágja helyén nagy gömbök nőttek, ezek fokozatosan megszáradtak, belsejükben sok kis fekete magocskát rejtettek. Lenke kibontotta a gömböcskéket, kirázta belőlük a magokat, és egy kávéspohárba tette, oda az ablakba, a virágok mellé, hogy kicsit még száradjanak, mielőtt elülteti őket.

Száradtak is azok egészen hétfő estig. Akkor Kovács László mosógépszerelő meglátta az ablakban a kávéspoharat. – Hát ez meg mit keres itt? – töprengett, mert szeretett elgondolkodni az élet dolgain, majd megfogta a poharat, a vízcsaphoz lépett, és eresztett magának egy jó adag hideg vizet. Menten meg is itta ott frissiben. Kiürült a pohár, csak egy icipici fekete magocska maradt benne, az aljára ragadva. László forgatta a poharat, nézegette az apró fekete valamit, majd egyszerre megvilágosodott: A magok! Hát persze, a magok, amelyeket Lenke szárogatott az elültetésre!

Első gondolata az volt, mit fog szólni az asszony, ha nem találja őket. Lázasan keresgélni kezdett a spájzban, míg rá nem akadt egy zacskó mákra. Kivette az egyetlen magocskát, szárazra törölte a poharat, majd visszatette, és belerakott mellé néhány szem mákot. Mustrálgatta az eredményt, de sehogyan sem tetszett neki. A mákszemek szemmel láthatóan kisebbek voltak, és nem is olyan feketék, mint a ciklámené. Gondolt egy merészet: kivette a magot, kihajította a nyitott ablakon egyenesen a muskátlis ládába. Igen, így már egészen jó. Talán, ha Lenke nem veszi fel az olvasószemüvegét, nem is veszi észre a különbséget.

A dolog azonban nem hagyta nyugodni. A magokat az asszony szaporításra

szánta, várva, hogy azok megfelelő talajban szárba szökkenjenek. De mi van, ha megfelelő talajra találnak a gyomrában? Az a sok finom babfőzelék, amit vacsorázott, bizonyára éppen elég zsíros és tápanyagokban dús ahhoz, hogy a magok életre keljenek. Jaj, akkor mi lesz? Kinő benne a ciklámen! Az ambivalens ciklámen! És addig fog törekedni a fény felé, amíg ki nem jut valahogyan. A fülén, az orrán, talán még a száján is! Bár, ha nem beszél sokat, és keveset eszik, talán nem ereszt be elég fényt a száján. Az orrával meg a fülével viszont nem tud mit kezdeni.

A rákövetkező hét eseménytelenül telt el, eltekintve attól, hogy Lenke napok óta nem találta az olvasószemüvegét, László pedig alig néhány falatot evett étkezésekkor. Fogyókúrával magyarázta. Lenke nem is tiltakozott, mert bizony férjeura pocakja az idők folyamán terebélyesre növekedett.

Hétfőn reggel azután robbant a bomba.

László felkelt, kiment a fürdőszobába, belenézett a tükörbe, és tessék! Orrából, füléből, de még a szájából is zöld indák tekeregtek elő, olyan hosszan, hogy befedték az egész tükröt, végüket nem is látta. Percekig meredt tátott szájjal képmására, majd elfordult, és roggyant vállakkal vonszolta ki magát a kertbe. Leült a diófa alatt felejtett kispadra, kezébe temette arcát, és eleredtek a könnyei.

Lenke közben elkészült a reggelivel. A konyhaablakon kávéillat szállt ki a kertbe, László azonban ezt észre sem vette. Megállt körülötte a tér és az idő, nem hallotta felesége eleinte kedves, később egyre ingerültebb hívogató szavait sem.

Az asszony végül megelégelte a dolgot, és mérgesen férje keresésére indult. Nem volt nagy a kert, így hát hamarosan rátalált a diófa alatt. Mérge egycsapásra féltő szeretetté változott, amikor meglátta a könnyeket párja szemében. Leült mellé a padra, átölelte, és a megilletődöttségtől elfátyolosodott szemmel vigasztalni próbálta.

Kis idő múlva László, még mindig könnyek között bevallotta, mi nyomja a szívét.

Lenke értetlenül nézett élete párjára. Ráncos kezével simogatni kezdte annak arcát, fülét, orrát, száját sem kímélve. – Nincs itt semmi – mondta. – Nyugodj meg Lackó, csak álmodtad az egészet.

Kovács László méltányolta felesége igyekezetét, de egy percig sem hitt neki. Hiszen ő maga látta a tükörben! Márpedig fel kellett ébrednie, mire kiért a fürdőszobába. Végtére is nem alvajáró.

Lenke felpattant, besietett a házba, és egy kézitükörrel a kezében jött vissza.

– Tessék – tartotta férje orra elé. – Itt van, nézd meg, ha nekem nem hiszel!

László belenézett, de csak ráncos arcát, kócos haját, könnyáztatta szemeit látta. Sehol egy növény, egy inda, egy ciklámen, semmi. Ez hogy lehet?

A titokra hamarosan fény derült. A szomszéd kislánya, aki hetek óta az üvegfestés megszállottja volt, néhány nappal korábban elvitte a tükröt, hogy kidekorálja

Kovácsék közelgő házassági évfordulójára. Tegnap hozta vissza, és Lenke ma reggel cserélte ki az ideiglenesen felrakott régi tükröt a festettre. Álmában sem jutott volna eszébe, hogy ezzel Lászlót ilyen nagy kétségbeesésbe kergeti.

Kovács László mosógépszerelő, lassacskán megnyugodva, szeretettel nézte élete párját, akivel immár csaknem negyven éve osztotta meg mindenét. Az asszony ciklámen színűre festett haja tövéről már lekopott a festék. Lám, azért festeti ciklámen színűre, hogy ne legyen fehér, mint az a ciklámen, amit a születésnapjára kapott, gondolta Kovács némileg megzavarodva.

– Ambivalens lenne – mondta Lenke elgondolkozva. – Mármint ha tényleg kinőtt volna belőled a ciklámen. Ember is meg növény is. Ez olyan ambivalens.

László szeretettel cirógatta meg Lenke arcát. Milyen szép, gondolta, nem nőtt ki belőle semmi.

– Egyelőre – tette hozzá gondolatban, mert eszébe jutottak a kávéspohárban várakozó mákszemek.

Holdasi-Szabó Zsuzsa

Korlát

Megpuhult a táj,
elcsitult a Minden,
fénysugár fürdeti lágyan a fákat,
lázas a lélek, gyógyszere nincsen,
kábulatának sík tere árad.
Szűkül a szoba, kódolt a csend,
mert mindig-mindig ugyanazt hozza,
várható jövőből csalfa jelent,
eres kezével lelkem motozza.
Már túl nagy az árnyék, és nőnek a házak,
szűk szavaimnak dallama reszket,
messzire szállnék, de úgy hahotáznak,
mögöttem, előttem mind kinevetnek,
és itt ez a korlát, körbefog mindent,
nemcsak a szobát, jajszavamat,
lázas a lélek, gyógyszere nincsen,
ha nem kerülöm ki önmagamat.

Titok (?)

Bedeszkázták az élet valóságait,
hogy ott, abban a házban mi történik,
nem tudom,
talán világra jön egy csecsemő,
meghal egy aggastyán,
s a kettő között
egy madár
szárnyait emelve
repülni tanul.

Dráma

K normakövető magatartást folytatott,
nem tört be ajtót, ablakot,
seprűt ragadott éles kés helyett,
és mélázott a sosemvolt szilánkok felett.
Mielőtt belépett a házba, cipőtalpat törölt,
közben az unalom az életére tört,
úgy élt, mint egy másik ember,
aki lélegzik, de élni nem mer.
Merev testtel dőlt s aludt,
szeszélyes álmoknak nem nyitott kaput,
reggel befizette a sárga csekkeket,
és tejet ivott szódás bor helyett.

(Előzmények:
K egyébként Béla volt,
fütyörészett és dalolt,
elitta az életét,
füstös bárokban zenélt.)
Miközben valóságshow-t nézett, félrenyelt,
többé nem ivott és nem énekelt,
most ott fekszik a föld alatt,
ha nem támadt fel, hát ott marad.
Se mennyország, se zord pokol
halálon túl nincs sehol,
ki éltében nem támadt fel,
holt marad,
testéből némi por marad,
testéből némi por marad.

Pilinszky örök

Hamuszürkeséged
megvilágítja az éjszakát,
szavaid teremtik a csendet,
nikotin-sárga ujjaiddal
tartod az univerzumot,
s nem térsz nyugovóra.

Maradj még!

Kuszák a csillagok, lehet, hogy egyedül
nem találsz haza. Paranoid utcasarkok
képzelik majd, hogy követed őket,
magukhoz szorítanak, és egyszer csak
azt veszed észre, hogy nem kapsz levegőt.
Beszippant a szűk utcák magánya.
Mindenhol mállik a vakolat.
Maradj még! Mondani szeretnék valamit.
Beszélni kezdek magamról, eléd terítem
pucér gondolataim és felboncolt álmaim.
Nézed őket. Leveszem pulóvered, ha meleged
van, felöltöztetlek majd, ha fázol.
Beszélj hozzám, mutasd meg magad.
Értem. Nem akarsz beszélni. Csak hozzám nem
akarsz beszélni. Nézzük egymást.
Maradj még! Én csak magam tudom adni,
no meg ételt, de azt más is adhat.
Kottázzuk le az életet, énekeljük el,
suttogjuk a szűk utcák falaiba, hogy
ne legyenek egyedül. Hogy ne legyek egyedül!
Más is tudja meg, milyen nekem idebent.
Nem akarlak bántani, nem hiszel nekem.
Nem hagyod, hogy elkísérjelek, mert akkor
tudnám, merre mész. Pedig kuszák a csillagok,
lehet, hogy egyedül nem találsz haza.

Ember az égben

Megveti este hangtalan ágyad,
megveti aztán úgy betakar,
csillag-sötéttel fogja be házad,
és belereszket a szürke avar

abba a csendbe, amivel ő jön,
köntösét ringássá fogja csak össze,
leejti Holddá, mi csillan a Földön,
édestestvérként némán körözve.

Meglágyult tested foszlik a párnán,
dobban a szíved, és belereszket,
rezdül a lelked, gondtalan álmán
sorjáznak mellé közben a csendek,

és az ember az égben fogja a léted,
kulcsold imává össze magad,
halkul a világ, karodba téve,
és nesztelen egységgé összeszalad.

Megöltétek József Attilát

Megöltétek, és Ti sírtátok
öngyilkosságba pólyált bűnötök,
a születés fehér gyolcsán
vasúti sín zörög,
füstként okádja rátok
a megölt életet,
a sín melletti réten pitypang hempereg,
bólogatva hinti széthullt részeit.
Azóta a tájat varjak kémlelik,
hívjatok helyettük fehér hattyúkat,
és a tolláztatta kézbe már ne üssetek lyukat.
Van abban már elég fájdalom,
függ a kereszten, hártyás vágyakon,
amikor két szeme közt gyöngyvirág nevet,
egy el nem jövő napon enyhülhet vétketek.
Megöltétek József Attilát.
Isten sincs véletek!

Ringató

Arcokat ha ráncol az idő,
és a sebeket nem hagyja összeforrni,
adhat pénzt, ékszert, cipőt,
lehet az drága holmi,
nem kárpótol, az elmúltat nem hozza vissza,
s egyre csak sötétül, mordul felettem az ég,
a tiszta lábtörlőkön is gyűlik már a sár,
s aki belépett egykor, már rég máshova jár.

Kedvemet szegték ajtódon a rácsok,
ablakodban nem nyílnak muskátlik
és tavaszi virágok,
elfáradtál, elfáradtam én is,
mint levelek, széleik ha tépik.
Még egy utolsót a napfény
testünkön ha táncol,
bár akkor is az idő csak
össze-vissza ráncol.
Ekképpen vagyunk, látod?
Ősszel lehullunk,
alattunk is gyűlik már a sár,
napfény ringat,
szellő ringat,
pocsolyában ringat a halál.

Pejkó András

Agyő, nyár!

Úgy őrizlek lelkemben, ahogy jöttél: üdén s kedvesen.
Legszebb ruhádban pompáztál, velem háltál forró éjeken.
Megmutattad gazdag csillaggyűjteményedet,
bárányfelhőkből fontál szép reményeket,
hűs záporral oltottad lélekszomjamat,
szerelmet loptál szívembe s édes álmokat.
Ám jött az ősz és elrabolt,
e bűnre még tanúm se volt.
Hallgatnak a csillagok s a szende szél.
Kérdezem a fákat, egyik sem beszél.
Holnap értünk jön a hajnal,
elvisz egy nagy fuvallattal,
s repülünk, mint madarak az ég színén.
Holnap értünk jön a Végzet,
szerelmünk már levitézlett,
s elhullunk, mint őszelőn a falevél.
Agyő, nyár! Most búcsúzom, ég veled!

A lélekfestő

Lehajtott gallérral, nagy kalapban
jött el az ősz, s a bukó napban
ecsetét megmártotta, itt-ott pingált rajta,
s hogy ne hagyja itt keserédes ízét a nyárnak,
egy kis szürke színt adott a tájnak.
Hunyorítva szemlélte, tökéletesnek vélte.
Elégedett mosollyal nézte a vásznat,
mely a hideg őszi széltől megszáradt.

Tél

Fehér ruhájában vacogott a fák között,
mikor egy szürke november este
a tél rám köszönt.
Összekacsintottunk,
majd a végszavamra várva,
szétfutott hetedhét határra.
S mikor már elérte a világ szélét,
mint ki jól végezte dolgát, leült mellém,
s néztük együtt a tévét…

Intermezzo

Elröppent madarunk,
hagytuk, hogy így legyen.
Fűzfa alatt hevertünk,
s ránk zuhant hirtelen
nagy színpada az égnek:
felharsant egy távoli madárének.
A Rendező meghajolt,
de a taps elmaradt,
és csak kemény szólóját hallottuk
a közelgő Télnek

Alkony

Véres palástját rád terítve, ment el,
mikor haláltusát vívott a Nap az Esttel.
Gyengéden válladba harapott, az ég alja is elpirult.
Láncsugara elpattant, tó tükrén szétgurult.
Arany ékszerét finoman a nyakadra téve,
beleöleltük magunkat az alkony halkuló tűzébe.

Szótlan a reggel

Elszaladsz végleg a hajnali széllel,
bús levelek viszik szerte a gyászt,
s hogyha a Nap könyörög melegével,
búcsúnak itt hagysz egy szívdobbanást.

Még hallom az ágon, reszket a bánat,
elhal a lépted, és elnyel az út,
lelkemben hirtelen szélvihar támad,
felkavar mindent, fellázad a múlt.

Szótlan a reggel, a csendtől megbénul,
úszik a bú le a könny folyamán,
szárad a Napban, és száll fel az égbe,
űzi a tájból a szürke magányt.

Búcsú

Szűz-fehér fátyol lebben a vértelen arcról,
végső fájdalom ült ki a szem peremén,
csattan a néma csók, hidegen simogatja
búcsúra nyíló ajkam a sós-folyadék.

Hús, vér, gyilok

Félelem járja át szelídet s vadat.
Alszik a falu, a gonosz pirkadat
halált sejtet… Ölni kész.
Olyan ördögi az egész.
Idegesen szisszen a kertalja,
reszket a hidas, mert hallja
érces nyikorgását a gyiloknak.
Itt ma valakit megkínoznak.
Toll sem rebben, nem csúfolnak,
nincs nagy hangja most a tyúkólnak.
Bent a házban már szövik a tervet,
ki cipelne egyedül ily nagy terhet?
Áldomást isznak, mindent fölmérnek,
remeg a keze az őrült böllérnek.
Az éhes gyomrok már dühödve korognak,
a pálinkás szemek vérben forognak.

Csak a disznó bambul némán s bután,
nem járt soha még a Golgotán.
Hiába most minden ima s fohász,
fekete a pitvar, belepi a gyász.
Felkészül a végre, orrlyuka kitágul,
ringli kattan, ólajtó kitárul…
S ott állnak ketten, mint Dávid és Góliát,
dob pereg, s egy Morricone-melódiát
süvít a szél. A hóhér teknőt hozat,
oda vérzik majd az áldozat.
A disznó érzi, nem nyughat sírban,
a háznépe dagad, úszik majd a zsírban.

Hirtelen néma csend, kutya sem ugat…
A fogdmegek a disznóra vetik magukat.
Sivalkodik, a rohammal küzd keményen,
rúgkapál az állat, alig bírják négyen.
Kint forr az üst, csülköt vár és fület,
bent fagyos táncot jár a rémület.
Ám a böllér keze most már biztos,
kése talál, köténye vértől piszkos.
A jószágra egy utolsó pillantást vetett,
meg volt írva, hát bevégeztetett.

Lassan előmerészkedik rejtekéből a nap,
feljebb csúszik izzadt kobakon a kalap.
Vörös mámorban éled a hadszíntér,
mossa kezéről a bűnt a hat sintér.
Megbékél az udvar, az idő meleg lett,
magához tér a bénult állatsereglet.
Az ökör néma, száraz az itató,
a tyúk tojik, nem beszámítható.
A kakas színlel, a liba meg terel,
a kutya a kíváncsi szomszéddal perel.
A kacsa csak kacsa, a szamár az szamár.
Senkinek sem kell tanúskodnia már.

A perzselő izzik, mint pokoli fáklya,
a disznó hasát a hentes felvágja.
Lóg szegény állat, megalázva,
a paraszt meg jól elázva.
Hús, vér gyilok hozza lázba,
diadalittasan vonul be a házba.
Fűszer, só és hagyma a főztön,
sül, fő, serceg, dagad az ösztön.
A férfi vedel, az asszony abál,
fröcsög a sör-bor, áll a bál.
Disznó-viccek, surrogó sliccek,
teli hólyag, bokor-spriccek.
Illat jár, finom házról házra,
nem is gondol senki másra.

Ím' az élet sava-borsa...
Szegény disznónak ez a sorsa.

Varga Nóra

Hexameterek

Ó, mire vársz? Csoda nincs, Jézus meghalt, csak a bűn él.
Tombol a rossz. Kire felnézz, nincs már ember: az is fél.
Messzire űz a gonosz: Júdás-pénzt kapsz idegenben,
németül és ebül élsz olcsón. Bő könnyek a szemben:
hív a magyar táj, a hazád, s ha maradsz : elveszel.

Fonnyad a nyár…

Fonnyad a nyár. Pici, méz-színű láng izzik a fán fenn,
árva sorokban a fészkek, bennük gólyafióka
nem lakozik. Csupaszon, rőt-tarkán száll a törött ág,
égre legyint. Csak az újbort kóstolgatva, csalóka
ősz melegít. A fal égő bíbort öntöz a tájra,
összevegyülve a sóhajtó vágyakkal, elülve
vad sziszegő viharok mélyén. Elnyűtt reverenda:
hol sok a nyűg, a világ kínjától hallgat a lélek.

Ki látta…?

Ki látta menni ott a lányt, ki könnyű haját hátra rázta:
selyemnyi réteken futnak a mének, gyors iram a vágta,
lenge ruhájú vad leány, arcán könnyű könnye a bánat,
ellenáll ma a vágynak, édes szerelem hívó szavának.
Köténye ring a szélben, szomorú szeme a múltba réved:
nem teher a várás, bár fáj a volt, lelke messzire téved,
a vágyakozás most csak kín, a szívfájdalma elemésztő.
Csak jönne már, kinek arcán kéthetes borosta: neki hős ő.

Vehofsics Erzsébet

Patkányok

Tami nem mozdult. Nézte az ablakon lassan erekké dagadó páracseppeket, ahogy utat találnak maguknak a lerakódott porban. Hallgatta a motoszkálást maga körül. Patkányok. Egyre több van belőlük. A szemüket is látta, amint közelebb óvakodtak. A dögök! Mennyire utálta őket!

Hallgatta a saját szívverését, próbálta csitítani a vissza-visszatérő remegést, ami a gyomrától indult, hogy uralkodjék minden porcikáján. Még a haja tövében is érezte a csillapíthatatlan, görcsös hidegrázást.

Aztán mégiscsak megmoccant. Túlságosan felerősödött a remegés, a szája kiszáradt, a lábai görcsbe rándultak. Ki kellett egyenesítenie, hogy ne sikítson fel fájdalmában. Felállt. Indulni készült.

– Elmész?

– El.

– Hozol?

– Hozok.

Lassú mozdulatokkal vette fel a kabátját. Nem sokat kellett öltözködnie, minden vagyonkája ott volt sovány, törékeny testén. Farmer, póló, két pulóver, barna fiúkabát, egy szakadt tornacipő, fél pár kesztyű, rózsaszín sál, sapka.

Lenézett a fiúra, akivel lassan egy éve osztotta meg a vackát. Szeretett volna visszabújni mellé, hallgatni, hogy dobog a szíve, megcsókolni, felmelegíteni.

– Tami! – szólt utána a fiú – hozzál kenyeret is!

Nem válaszolt. Miért áltassa?

Kifele menet megbotlott valamiben. Egy döglött patkány hevert a lába előtt. Undor fogta el. Egyszer Zsolci megfogott egy ilyen fenevadat, és a nyakába tette. Érezte az apró, puha lábak érdességét a bőrén, a szőrének simítását a nyakán. Még a szagát is érezte. Akkor a dög belekapott a fülébe. Perceken át csak visított, mint egy őrült, ütött-vert mindent, ami az útjába került. Ketten fogták le. Zsolci meg csak nézte, és röhögött azzal a különös, sátáni vigyorral.

– Véres a füled! Hihihi, rohadt véres…

Akkor gyűlölte a fiút.

– Na, húzz innen a francba, kisanyám! – lökték félre a városszéli benzinkút kamionos parkolójában. Rosszkor jött. A placcon négy-öt lány sétálgatott alig felöltözve. Jobb, amikor kevesen vannak, akkor több az esélye, hogy talál valakit, akitől anyaghoz juthat. Hátrament a mosdókhoz, hogy egy korty vizet igyék. Teljesen kiszáradt a szája, és az átkozott remegés sem akart alább hagyni. Állt egy kicsit a tükör előtt. A kócos hajával, karikás szemével, szürke arcával inkább negyvenévesnek nézett ki, mint húsznak.

Valahogy anyaghoz kell jutnia, még egy napot már nem bírnak ki. Holnap már erősebbek lesznek a fájdalmak, kínzóbb lesz a szomjúság, elviselhetetlenebb a remegés. Holnap már talán késő lesz.

– Mennyi? – szólította meg a férfi.

– Mivel fizet? – kérdezett vissza Tami.

– Mivel fizessek? Csak rád kell nézni!

– Dehogy! Csak fázom…

– Na, jó! Egy?

– Kettő? – kérdezett vissza mohón a lány.

– Legyen, de akkor némi extrát is várok – vigyorgott a férfi.

Aztán a következő óra maga volt a pokol. A koszos motelszobában megállt az idő, pedig Tami az első perctől azt kívánta, hogy legyen már vége, mert ezt ép ésszel elviselni nem lehet.

– Hoztál?

– Hoztam.

– Mennyit?

– Kettőt – hazudott Zsolci szemébe. A másik kettő, amit kiemelt a férfi zsebéből, jó lesz holnapra. Egyszerre lőtték be magukat. Tami becsukta a szemét, hogy koncentrálhasson a repülésre. Várta, hogy jöjjön a magasság, de minél jobban akarta, annál inkább zuhant mind mélyebbre. Még látta maga előtt a kisfia arcát, de egyre halványodott a kép. Még hallotta, hogy valami motoz a fülénél. Patkány. El akarta zavarni, de elveszett a hangja, aztán már nem volt semmi.

Másnap Zsolci ébredt fel elsőként. Fájt a feje, kiszáradt a torka, iszonyatos szomjúság kínozta. Lassan mozdult, nehogy a lányt felébressze. Rossz bőrben jött meg este, csak aludjék. Kiment, hogy a környékbeli kukákból valami ennivalót kotorjon össze. Nem maradt el sokáig.

Ugyanúgy találta, ahogy elment. A fal felé fordulva, mozdulatlanul. Csak a patkányok, azok a hülye kis dögök! Ott cepedliztek az arcán. Miért hagyja?

– Hé, Tami! – lépett oda a lányhoz vigyorogva – Véres a füled! – Amint maga felé fordította, Tami keze élettelenül koppant a hideg járólapon, ujjai közül egy fénykép csúszott a poros padlóra, rajta egy pufók arcú fiúcska. A fiú egy darabig nézte, aztán hirtelen kutatni kezdett a lány zsebében. Miután megtalálta, amit keresett, elment, vissza sem nézett.

Néhány nap múlva már csak a patkányok szaladgáltak a dohos pincében. A félhomály jótékonyan takart el mindent szörnyűséget. Pedig nem is olyan régen itt egy fiú és egy lány élt.

Vermuth Attila

Az utas mehet

Reszketeg dallam elnyeli madarát
kezdi a menetjegy hóhérszaga
helyi járat a sötétségbe
nyugodalmas jó éjszaka

A hetedik pecsét

Hit és titok közt
sakklépésekben járjuk
a haláltáncot

Indián nyár

Nyugtalanító gyümölcs a szádban
elhasznált szavak nedvessége
szövet alatt izzó avar és
országunknak nem lesz vége

Metaphysica

Amit világom
határainak hittem:
két idézőjel

Titok

Csontdara-éjen
udvara van a holdnak –
oda indulok

Szerelemvagdalt

Miért dobtak minket a szögletes napra?
Álmaimban tiszta voltál, kerek.
Ne haragudj: felébredtem.
Összevéreztelek.

Kapcsolat

Ákombákom-csend
a kimunkált csendre:
szögesdrót-madár
fekete csillagot hoz
egy másik szemgödörből.

Földközel

Reggel! Mennyit kell még aludni az álomig?
Tűrhető egésznek itt van nekünk a fél.
Inkább felravatalozzuk szárnyainkat.
Bábozódik a dél.

Petőfi Sándor temetése

A fáklyát
hájjal kenegetik,
a legkiválóbb zászlóselyembe,
napisajtóba bugyolálják,
majd egy grandiózus,
nagycímerrel ékes
márványtömb alá süllyesztik,
hogy levegő, szikra
vagy egyéb kellemetlenség
véletlenül se érje.

Nocturne no. 11

Mikor halványló betűket nyomkodtak a földbe
a dülöngélő fényeken még nevettél
most végtelent pislant könyved fölött a hold
és kifenten hallgat a merev szél

Egy miniszterelnökre

(*aki nemrég)*

Nem nyafognék de most már késő kés ő
kapatos kőműves kileng a véső
ha leépül végül a hazánk a házunk
a Dunában együtt józsefattilázunk

Nocturne no. 5

Írni kéne megint és írni megint nem tudok
zsákba kötött utcán a szavak sötét furgonok
korpuszom gazdátlan és minden csomagtér hallgat
a másik szobában egy gyilkos fordul a falnak

Az énekesnő

Hitetlen tájak légterébe rajzolgat
egy üvegpalotából felszálló harang
hogy csillagmeséből font szerkezetét
szétvilágolhassa nékünk a hang

Patetico

Gomolygó hajszálereket fésülni
elalszol csontjaidat keresem
kátrány-marta tisztaságunk
letüdőzött szerelem

Nagygábor Margit

Portré

Lehettem volna kacsacsőrű emlős,
Egyiptom királynője vagy örömlány
Lautrec kedvenc bordélyában,
de nem lettem,vagyok, aki vagyok,
bolyongok egy véget nem érő úton,
akár az Istenek.

Féltés

Fiamnak

Álmodlak. Vörösbe, kékbe.
Futótűzként áradsz szét sejtjeimben,
Tartalak magasba,
Ne érjen gáncs, semmi szégyen.
Hallom sírásod. Távol.
Esőcseppek koppannak hátadon.
Súlyos most az égbolt,
Terhe rázuhan vágyaidra,
Mosollyal körbefonlak.

Mézet csöpögtetek szádba,
Hívlak, szólítlak,
Ringatlak lágyan.
Szaladsz a földi tereken,
Idő-bilincsbe zárva.
Érintsd meg kezem,
Hogy láthass –,
Mikor már nem vigyázlak.

Búcsúzás

Alattam a kelták földje,
a hold fehéren ragyog,
s ahogy távolodsz egyre,
vaspánt szorítja szívem.
A Föld letakart arcú halott.

Neked

Úgy vártalak, mint gyermekek
a kisjézust karácsony este.
Tűz lobogott a kandallóban,
s bennem is égett a vágy,
hogy végre megölelj s megöleljelek.
Csillagok leselkedtek az ablakon,
ruhájukat a Hold ezüstből szőtte.
Vigyáztak rám, s fényükkel
földíszítették az éjszakát,
hogy megérkezésed pillanata
Szent Ünnep legyen, s minden
mocskot hátrahagyva, tisztán,
könnyező megbánással borulhasson
a szerelem oltára elé,
mert az édeni bűnt
a világ végezetéig sem
mossa le rólunk az idő.

Belfasti anzix

A hegyen fölfelé villák közt visz az út.
Swift sziklaóriása némán, méltóságteljesen
mered az ég felé, vigyázza a várost.
Az öbölre látni innen,
sirályok vijjogása hallik.
A hajógyár két sárga toronydaruja magaslik,
behemót tanúi letűnt időknek.
Mintha a tengert kutatnák tekintetükkel,
s várnák a Titanic visszajöttét.
Szent Patric népe a nemzetek
keresztjén megfeszíttetett.
Éhínség, nyomor, évszázados kínok,
vallásháborúk, vágy a szabadságra, megmaradásra,
a sirályok akkor is ugyanígy köröztek
a tenger fölött.
A teremtő gondviselés miféle erőket
mozgat, míg egy népet pokolra taszít,
s mennyekbe emel másokat?
Egy láthatatlan kéz reményteli zölddel
szórja be éjszakánként a lankás dombokat.
Bárányok legelésznek mindenfelé.
Most béke és öröm lakik a lelkekben.
Jó volna hinni, hogy nem akad köztük egy sem,
aki farkast kiáltana.

A Mindenhatónak

Éhezőnek étket,
szomjúzónak italt,
vágyódónak ölelést,
tévelygőnek hitet,
vétkezőnek megbocsátást,
csalódottnak feledést,
dölyfösnek alázatot,
kétkedőnek jó igét,
szenvedőnek enyhülést.
Ha én lennék Te,
Jó Uram, teljesíteném.

Ne higgyétek

Ne higgyétek, hogy a boldogságra vágyom.
Rátestálom inkább a balgákra
vagy a hiszékeny angyalarcúakra.
Hallgatnám inkább az erdők sóhaját, mikor
a fák gyilkos fűrészek zajától földre dőlnek.
Siratnám a céda szerelmet, mikor
hűtlen szeretők egymás szemét, mint
oktalan varjak, kivájják.
Magamhoz ölelném az éhező,
árva kisdedeket, mikor az ostoba
háborúk poklából menekülnek.
Fölemelném a gyengéket,
a hit nélkül bolyongó, éhező
megalázottakat, mikor a kardfogú
törtetők súlyától megsemmisülnek.
Letörölném a megbánás könnyeit
holdfényes éjszakán, mikor
a bánatok reggelre égig nőnek.

Vízió 1.

Azt álmodtam, fölszállok az égbe.
Sűrű köd gomolyog, sírva bolyongok,
anyámat keresem egy réten.
Mi a szeretet?
A megbocsátás. Nem más.
Mire megvirrad, virágok nőnek hajamban,
kék csillagok ragyognak a hajladozó fűben.

Vízió 2.

A magas háztetőn állt.
Az alacsonyan szálló
felhők közül hasa alá
szorított egyet, aztán
fejhangon énekelni kezdett.

Gyerekek hada lepte el
a kertet. Beszöktek a kerítésen,
hahotázva nevettek, ugráltak
az éppen kibúvó növényeken.
Aztán csend lett.

Panta rhei

(*A világon minden állandó és örökös mozgásban van.)*

Antik ódát zengjek a galambról,
csőrében olajfaággal?
Babáim, a költészetnek
befuccsolt, annyi szent.

Harpagonok, Jágók, Ceasarok
diktálják most a trendeket.
Üres szólamok pufognak katedrákon,
nyoma sincs erénynek.

Vak vezet világtalant,
rühes kancák nyerítenek.
Párzanak vérben és mocsokban,
s a Pegazus botorkál szárnyaszegetten.

Rázkódik, reng a Föld,
leveti hátáról terheit.
S az ember még mindig
nem okul, bámul bután,
s a másikba döfi dárdahegyeit.

Krisztus után kétezer évvel
az utazás véget ért.
Ám az út marad!
Új, sosem-volt próféták kellenek,
hogy eljusson végre minden
ÖNMAGÁHOZ.

Kézmelengető

Nagy telek idején, fogvacogtató hidegben
bukdácsoltam térdig érő hóban.
Az iskola és templom között állt
első világháborús halottaink hősi
emlékműve, rajta apai nagyapám nevével.
Fázott a kezem, mégis megálltam ott
legalább egy pillanatra.
Minden áldott nap megpihent szemem
a kőtáblára vésett neveken.
S mikor odáig értem,
szervusz, nagyapa, súgtam,
s valami izgató titok, melegség
járta át a szívemet.
Az iskolából hazafelé jövet,
holdarcú nagyanyám gyakorta
várt rám az emlékmű előtt.
Ott toporgott az apró kis asszonyka,
elszánt volt s kemény.
Négy apátlan, árva gyermeke
súlyos teherként zuhant
rakoncátlan fiatalságára.
Hatalmas, sötét berliner kendőjét
fázósan fogta össze, s úgy világított
ott a hóban, szúrósan, sötéten,
mint egy kánya, s a táj lenne fekete,
ő meg hófehér.
Mikor meglátott, elmosolyodott,
gyere, madárkám, mondta,
s egy hatalmas, héjában sült
burgonyát nyomott kezembe.
Lépkedtem hosszú szoknyájába
kapaszkodva, hallgatagon,
szorongattam drága kincsemet,
nem fázott már a kezem.
Otthon pedig arra gondoltam,
milyen okos nagyanyám van nekem:
olyan kesztyűt hozott, amit megehetek.

Stein János

Tűnődés

Nehézveretű gondolatok,
keserűségek és tűnődések
között járok.
Versrímeket faragok,
sistergő haragokkal
magamat vádolva,
láncokba törve,
mert a lelkiismeretem
különböző ruhákba öltözve,
rajtam nevet.
Igaz, több vasat tartok a tűzbe,
de kovács nem vagyok,
csak egy kő, egy Stein,
nem Rubin, aki Beethovent
Istennel tolmácsolta,
csak olyan, akit az úton
az autógumik ledarálnak,
mégis új erőre kapva,
azzal a hittel, hogy túlélek mindent,
magamba költöztetem az embereket.

Énekeim

Verseket képzeltem írni neked,
mikor fák mögé bújik a nap.
Néha megemészt a korai ébredés,
és hogy nem mellettem vagy,
ám a suta képzelgésekből elég,
nem vagy földi kísértet,
hanem életem része,
belső énekeim kísérnek
minduntalan hozzád.

Felhők

Látod a felhőkben az arcokat?
Vidámakat, szomorúakat?
Habokat a kék égben,
vihar előtti mérgelődésben?
Vedd észre az apró csodákat!

Bennem ring a világ

Bennem ring a világ.
Évszakok, nevetések,
gyerekek csacsogása,
virágok ragyogása,
szomorú, redős homlokok,
karácsonyfényű ablakok,
szeretkezések és vágyakozások,
kis kocsmánkban a jó barátok,
öreg házak, újvárosi templomok
és Te, akiben már meg nem halok.

Menekülés

Szemed, bőröd, hangod ismerem.
Karodban, mosolyodban szeretnék élni,
de te elfutottál előlem,
és már nem tudlak utolérni.

Városi reggel

Embereket virágoznak az utcák,
ébrednek a boltok, a házak,
munkát dúdolnak a gyárak,
falakon kúszik a fény az ég felé,
vágányokon zakatolva
városba érkezik a remény.

A jövő szava

Jó érzés, ahogy
rád nézek e versben.
Hasad most áldott gömbölyűség,
sosem tartoztál vétkeim körébe,
szívemre hajolt fény és árnyék lettél,
téged mindig tisztán lehetett szeretni,
s oly izgatott vagyok,
mikor jövő szava a számon,
és tekintetedbe mélyedve,
saját hitemet látom.

A kerítés

A rács bezártság és végzet,
a magunkba roskadás,
amikor már nem érzem, hogy élek,
mintha a cifra, dárdahegyű
vasdarabok bennünket védenének.
Lelkünket is körülveszik a kerítések,
de miért?

Nyár

Itt a nyár.
Tisztaság ragyog az égben,
délben aszfalthoz cövekel az árnyék,
aztán késő délután a házak falára nyúj-
tózik.
Hajnalban nevetve ébrednek a madarak,
méhek döngicsélnek a hárs virágain,
aztán a csillagfejű sokaság
nagy lepellel közeledik,
és megérkezik az este.

Napjaim

Amin túl vagyok ma,
másnap már nem léphetem túl,
mert a jövőm visszanéz,
és okot keres életemre.
Látja, amint az öröm izzadsága ver,
és ahogy zaklatott álmaimból riadok.
Lelkiismeretbe öltözve vonulnak
egyre többen bűneim,
olyankor dacos révületben
születő verseimben
Istenhez rimánkodom.
Most a vidám nyár összefekszik
az ősz bánatával,
napfényes nászban
színekké olvadnak,
hitben, örömben, reményben
megszülnek engem,
hogy naponta mindent
újra kezdhessek

Az én koromban

Annyi fintort ismerek,
mindegyik meggyőződéshez tapad.
Az én koromban az élményekért
már mindent szabad.
Ha megszereztem őket, azoknak adom tovább,
akik még hisznek a szerelemben.

Októberi tél

Hajnalban még
kifehéredtek a cseppek,
reggelre apró, fehér süveg fedte
az oszlopokat, ágakat,
aztán derengett az ég,
föltámadt a szél,
fölszáradt minden,
csak látogatóba jött
az októberi tél

Város a dombról

A város tetőinek káosza alatt
motorok monoton zajába
kerekek sikolyai hasítanak.
Nyíló ablakokon csillámlik a fény.
Puha pára úszik az ég felé,
város fölé emeli a madarak
mágikus énekét

Életkérdések

Nem bosszant az alázat,
amúgy is csak árnyalata
van az elmúlásnak.
Gyerekkortól öregségig
a képek megmaradtak.
Dicsőséggel szembenézni,
hitet adni, szenvedést,
veszteséget elviselni, örülni,
ha az ég tündököl...
Istennel az ember önmagán is győz.

Állapotom

Szeszélyeket már nem kívánok,
jó, ha előre látok.
Virág, bor, beteljesült férfikor,
mosolygó lányarcok,
belőlem való gyermekek...
Mit kívánhatnék még a világtól?

Egyszerűsítés

Bölcső és koporsó
ugyanabból.
Szentséges ágyak
és ágyékok.
Aztán csak hagyatékok,
ha egyáltalán
érdemes volt megszületni.

Testamentum

Még nem telt le az időm.
Dolgozom, szeretek,
igazán nem tehetem, hogy
itt hagyjak mindent,
csak akkor, ha előkészítettem az utat,
de még sok minden van hátra.
Monoton romokon építkezve,
hátha eljutok odáig, hogy időm, tüdőm
és a világ megállhat.
Akkor egy szál virágot hozhatsz,
legyen mosoly az arcodon,
hiszen tudod, hogy vidám vagyok,
konyhaszagok szállnak majd utánam,
elbukom egy nagymérvű sakkjátszmában,
de lesz majd egy fontos parti,
hasonlatok nélküli találkozásunk.

Hollósy-Tóth Klára

Júliusi fények

A víz színén az elpihent ég
vörösen reszket lelkesen,
a fénynyalábok fürgén, lengén
lebegnek át a díszleten.

Visszaszórja a naplementét
a víz arcának selymiben,
lázrózsákkal lázítja csendjét,
míg szép csendesen elpihen.

Talán fenn a menny lehet ilyen,
mint ez a fényjáték amilyen,
a vízszintre esve ferdén,

ahol szivárvány színeiben
remeg a lég és a végtelen,
mely időtlen, mint egy festmény.

Alkonyodik

Alkonyodik, kihunynak a fények,
karéjba hajlik a bíbor horizont,
hálát adunk a lét Istenének,
ki minden igazságot némán kimond.

Sziporkázó csillagok az égen,
köztük a hold az egyetlen hű barát,
világít a maga hűs terében,
kölcsönözve az alkony hangulatát.

Csendbe hal az élet, az éjbe száll,
minden zaj elül, földre pára száll,
anyakezek a simogató szelek.

Nyugszik a természet, elsötétül,
pihen az élet, új napra készül,
tereket ölelnek Isteni kezek.

Káprázat

Bíborvörös szaladt szét a dombon,
az alkonyégbolt gyönyörjelmeze,
megrekedt meleg folyt át a lombon,
az értünk lenyúlt Mindenség keze.

Beragyogta a roppanó csendet
az édes érzések forró láza,
s átsütötte bőrömön át tested,
a feltörő láva hullámzása.

S már közös szikránk máglyaként égett,
magadhoz öleltél, öleltelek,
szétáradtak a teltlángú fények
rád, zárt pillák mögött éreztelek.

Szerelmet lelt, jövőtlent a lélek,
s nem érzett külön sem engem, sem téged.

Úgy őrzöm

Úgy őrzöm ezt a fájdalmas szerelmet,
olyan mélyen és olyan görcsösen,
mint tengerszem a hegykoszorús csendet,
ahogy homokos partot a föveny,
ahogy az erdő mély öle a fákat,
ahogy a fák érő gyümölcseik,
ahogy a föld őrzi magán a tájat,
és rögei a föld elemeit,
ahogy a hajnal az éjszaka neszét,
ahogy szerető anya magzatát,
ahogy burka őrzi féltőn a gesztenyét,
ahogy a föld a napnak sugarát,
ahogy az este őrzi némán csöndjét. –
Így érdemes csak emlékezni rád!

Egy este Velencében

A Szent Márk téren minden fény kilobban,
csend települ lassanként a tájra,
a szent szája az éjfélt kiáltja,
csorog a víz az agg kanálisokban.

Sötét gondolák ringanak sorokban,
tengerhangok zengő ritmusára
játszik a víz csillámragyogása,
míg hűs szelek illatokat sodornak,

mint álomraj, a néma sóhajsereg,
a fellegárnyak szelíd, hű szellemek
a fényekkel villódzó habokban.

Lángra gyúl a sok szellemelme álma,
visszajárva, feltámadásra várva,
a holdfénnyel a falakra lobban.

Kinyilatkoztatás

Vagyok a Kezdet, s vagyok a Vég,
a létet őrző búzaszem,
vagyok az orom, a szakadék,
létezem, ha hiszed, ha nem.

Vagyok a Pont, vagyok a Vessző.
Hol vagyok? Benned rejtezem,
a téged óvó, sosem feddő
Remény vagyok, Tény, Rejtelem.

Vagyok a Minden és a Semmi,
maga a Szabály, Fegyelem,
vagyok csak alig leheletnyi
mégis, a Törvény s Kegyelem.
A sejthető, de láthatatlan,
ha kellek, ott vagyok veled,
semmit adok, és mindent adtam,
mikor megteremtettelek.

Téged Isten...

Téged Isten orvosul küldött...
(Elizabeth Barett Browning)

Téged Isten büntetni küldött,
kétélű kardnak, mely mély sebet vág,
és hogy a hűség tőlem el ne szökjön,
adott melléd őrző kitartást.

Mily' különbség, kit minek küldött,
kinek öröm jut, kinek sorscsapás,
mint Sziszüphosz a kővel, veled küzdött,
és küzd ma is a hozzád tartozás.
S minden új perccel, minden új nappal
a veszteség fájó szablyája szabdal,
lelassítja az áhított véget,
újraalkot érzésemben téged,

és marad minden úgy, ahogy volt,
a hűlő szerelem, az eltékozolt.

Ősz végi elégia

Sötétedő, szürke homály,
leszálló, sűrű köd lebeg,
elmúltak a nyárcicomák,
csak az emlékük cseveg.
Meredeznek tar karú fák,
zsolozsmáz az alkonyat,
lassú, kimért egyhangúság
ad halkan rekedt hangokat.

Olasz Valéria

Ahonnan jöttem

Sohasem felejtem
a szántóföldek sírását,
az izzószemű napraforgók zörejét,
apám kert alatti vesszőfutását,
ahogyan kereste Isten lábnyomát
s kenyerét.

Én, aprócska gyermek
felocsúdtam,
csüngtem a tájon,
széllel perlekedtem,
fényből fontam glóriát
anyámon.

Mert az volt ám a nyár,
növekedni
gyermekkorom aranyán.
A délibábos réten
aratóknak ebédet cipeltem.
– S ha kóstolhattam volna! –
Arcom belepirult az alkonyba,
mert kereszttüzén a fénynek
akkor már a
megvilágosodás
jelei égtek!

Akár a csillagok

Emlékezésül a párizsi áldozatokra

Piéta-gyermekek
kiterítve
az éj leple alatt
Európa a sírjuk
és Európa sír

szó nem hagyja
el az ajkakat
a szabadság hídjáról
galambok szárnyalnak
magasba
s úgy ragyognak
akár a csillagok.

Fogadalom

Hallgatom hallgatásodat,
hallgatod hallgatásomat.

Fájni kezd
ez a mély csend!

Lassan megtörök.

Szeretem...

Szeretem a pannon illatú levegőt
a ringató janusi mandulafaágat
a roskadó bőséggel dúsgazdagon termőt
ha illatozik fája tavaszi virággal.

Szeretem a magyar hon fölötti eget
hol titkokat súgnak esti csillagok
és szeretem a hajnalt ahol felébredek
hol a földnek parányi gyermeke vagyok.

Szeretem a múltat mert elhozták a jelent
Adyt Kosztolányit soha meg nem untam
tudom hogy magyarnak lenni mit jelent
őseimtől a túlélést itt megtanultam.

Szeretem a szót mely kiejtve kötelez
„lélektől lélekig" szájról szájra adni
s míg e földet végleg magamhoz ölelem
szeretnék mindvégig magyarnak maradni.

Földöntúli

A végtelen közepén várlak
hol nincs tér és idő
kiszolgáltatott leszek tudom
ezen a járatlan úton
de a lebegésbe még
nem halt bele
senki.

Megúsztam hát

(*egy baleset után*)

Vígságomat
váltja most fájdalom,
nézzétek el nekem,
hogy ma fáj dalom.
Tudatomon átsuhan
a lélek, a haláltól
én bizony félek.

Még ölembe hull az ősz,
szél-tépett levelek
ringanak karomban,
ringatjuk egymást
múló fájdalomban.

Megúsztam hát!

Még nem fogad be
földi enyészet,
csak az időn ejtett sebet
a mindenható természet.
A hold újra felnevet,
és a nap is, miként felnevelt.
Csupán egy próba volt,
kacag a lélek.
Lám, újra este van,
a legfényesebb
csillagra nézek,
s „csodálkozom, hogy élek".

Szökevény szavak

A magyar beszéd gyönyörűségére

Egyre szöknek a szavak
el tőlem s vissza hozzám
belőle táplálkozunk én és
gyökerekre feszített hazám

nyelvemen a tavasz kivirágzik
pompás a kert feltámadásig
illatos olajfák hegyén
visszaszökik hozzám a nyár is
– szárnyaló zöld szökevény –
kúszik tekereg az idő gyökerén
s amikor a fák szellőszava hull elém
szédülten bolyongok Kárpátok erdején

Ti mély bölcsőben ringató
anyatej-illatú szavak
ragaszkodom hozzátok
ti szökevény-rakoncátlanok
mert e föld keblén nélkületek
nem vagyok Magyar
nem vagyok Asszony
nem vagyok Ember
jöjjetek hozzám akkor is vissza
ha véremet issza tenger
ha betakar földi humusz
szóljon fölöttem tiszta szavakkal
az égi torokból áradó
örökzöld Himnusz!

Csillagok hatalmában

Oly közel most az ég.

Felsebzi szívem csillagok lázadása.
Nyújtóznom sem kell, valamennyit elérem,
begyűjtöm őket hajnalhasadásra.

Oly közel most az ég,
s én virrasztok lázadó csillagaim fölött.
Egyik oly kicsinyke, gyermek még,
szemem sarkában parányi szikra.
Másik rakoncátlan, szertelen kölyök,
tombolnak benne kamasz-ösztönök.
A legnagyobb, felnőtt hajnalcsillagom,
már oly fényesen és bátran beragyog
emberi szívem közepébe,
szinte fáj, s már én is lázadok,
hogy csak egy gyönge, esendő nő vagyok!

Fölém hajol a hatalmas ég,
magamra húzom felhőtakaróm,
s végül engedem, hogy védtelen
földi testemen átragyogjon
a csillagos álom-végtelen.

Tompa Zsófia

„vannak vidékek viselem”

(Tompa-)verstájak metamorfózisai az erdélyi magyar költészetben

„vannak vidékek viselem
akár a bőrt a testemen
meggyötörten is gyönyörű
tájak ahol a keserű
számban édessé ízesül
vannak vidékek legbelül”

(Kányádi Sándor: Előhang – Vannak vidékek)[1]

I. Arcvonások – versvonások

Ahogy egy emberarc őrzi felmenői vonásait, úgy őrzik a helikoni líra főbb motívumait az utánuk következő költőgenerációk a maguk írásaiban. A vonások persze variálódnak, és mindig sajátos, sem a múltban, sem a jövőben senki máséval nem azonos rajzolatuk lesz – de e szüntelen megújulásban öröklődnek és jelen vannak mégis, nemzedékről nemzedékre.

Az újabb erdélyi magyar líra versvonásaiban – továbbírva és átlényegülve – a helikoni líra vonásai ragyognak fel, az újabb verstájakon a helikoni verstájak metamorfózisát, átváltoz(tat)ott rajzolatát látjuk. Teljes értékű rajzolatokat, hiszen „a költői hatás közel sem tesz valakit feltétlenül kevésbé eredetivé, mint ahogy gyakran éppen hogy ez tesz eredetibbé.”[2] Az ugyanis, aki egy szöveget a megértés szándékával elolvas, „a hatástörténet értelmében maga is benne áll a szövegben, amely éppen azért nyílhat meg éppen őelőtte, mert része (részese) a szövegnek”[3] – így részei, részesei az elődök verseinek az újabb erdélyi magyar líra versei. A helikoni alkotások, megnyílván a benne álló olva-

[1] Kányádi Sándor, *Isten háta mögött: Egyberostált versek és műfordítások II.*, szerk. Tarján Tamás, Bp., Helikon, 2008, 190.

[2] Bloom, Harold, *Prológus = Hatás-iszony: Részletek Harold Bloom* The Anxiety of Influence *című könyvéből*, ford. Kalmár György, Alföld, [megjelenés előtt]. (Az eredeti mű adatai: Bloom, Harold, *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry*, New York, Oxford University Press, 1973.)

[3] Gyáni Gábor, *Miről szól a történelem?: Posztmodern kihívás a történelemírásban* = Gy. G., *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*, Bp., Napvilág, 2000, 20. (Idézi: Kelemen Endre, *Arról, hogy a transzszilvanizmus (miként) ideológia*, http://www.eirodalom.ro/tanulmany/item/931-arrol-hogy-a-transzilvanizmus-mikent-ideologia.html#.VN3uLPmG-VM.)

sók előtt, témáik és motívumaik metamorfózisokban gazdag, lelkület- és örökségéltető lélekvándorlásának újabb verseit ihlették és ihletik. Az újabb kori erdélyi líra alkotói ugyanis rendre továbbírják a (kisebbségi) lét (erdélyi és) egyetemes fájdalmát, áldásos szépségeit, sors- és létélményeit, részt vévén ezáltal az irodalom archaikus és kortárs időket egyetlen időtlen szövegtérben egyesíteni képes, izgalmas (szöveg)játékában: a (tovább)írás ünnepélyében. Mert van…

… valamiféle rette-
net, ami arra késztet, hogy abbahagyd a meg-
kezdett sorokat, hogy folytasd a befejezetteket.
magadénak tekinteni, ami nem te vagy, és
másénak, ami leginkább magad. semmit sem kezdtél
el, nem érhetsz a végére egyetlen mondatnak sem.
vers az, ami hajlék. otthon. ami beborít és
kitakar. kezdetben puszta volt a papír és
üres, sötétség borította a mélységeket, s mi
lélekrepesve figyeltük: kinek a lelke lebeg
mibennünk. aztán csöndre csönd jött, *közös*
hallgatás, belső mezőkre vetített idő. a
hetedik napon tovább írtuk egymást
(Tompa Gábor–Visky András: *[prológus]*)[4]

II. „[…] füvek, fák hegyén"

A transzszilvanista–helikoni líra poétikája (sors)jelképei és szerkezete „mélyén függ össze a környező világgal, annyira, hogy a természeti erők egyikévé számíthatjuk."[5] A helikoni alkotók költészetében – s köztük igen erősen Tompa László verseiben – „hiánytalan azonosulást figyelhetünk meg a természettel. Ez a költő páratlan érdekességű metamorfózisának titka."[6] Ez a tájjal-eggyé-váltság, mely átöröklődött és átalakulva jelen van a későbbi költőnemzedékek lírájában is – mert „nincs mód szabadul[ni]" abból a tájból, „hol csúcsot az égbe havas szikla tol"[7] –, olyan szoros szintézist jelent

[4] Tompa, Visky, *Romániai magyar négykezesek*, Pécs–Bukarest, Jelenkor–Kriterion, 1994, 5.

[5] Mondatomhoz Németh László Tompa László költészetéről írt szavait használtam fel: Tompa Lászlóban „a székely költői alkat revelálójához értünk, ki sorsa és szervezete mélyén függ össze a környező világgal, annyira, hogy a természeti erők egyikévé számíthatjuk." (Idézi: Veress Dániel, *Tompa László = Erdélyi panteon 3.: Művelődéstörténeti Vázlatok*, Marosvásárhely, Mentor, 2001, 33.)

[6] Kuncz Aladár, *Megkoszorúzott erdélyi költő: Tompa László három állomása:* Erdély hegyei közt, Éjszaki szél *és* Ne félj, Erdélyi Helikon, 1929/8, 612.

[7] Tompa László, *Éjszaki szél* = T. L., *Éjszaki szél,* Székelyudvarhely, [a szerző kiadása], 1923, 28.

a(z erdélyi) táj (valóságreferencialitással is bír(hat)ó) képei és a verstájak között, hogy egészen a kortárs költészet önreferenciális rétegeiig megfigyelhető.

szavak sarjadnak rétjein
gyopárként sziklás bércein
szavak kapaszkodnak szavak
véremmel rokon a patak
szívemben csörgedez buzog
télen hogy védjem befagyok
páncélom alatt cincogat
jeget pengető hangokat
(Kányádi Sándor: *Előhang – Vannak vidékek*)[8]

A helikoni költők utáni költőnemzedékek tájpoézisében számtalan olyan motívum bukkan fel, amely akár a Tompa-líra motívumainak metamorfózisa is lehet – még ha természetesen nem is konkrét tudatossággal játszik rá szöveghely a szöveghelyre. A későbbi erdélyi magyar líra költeményei verspórusaikon át öntudatlanul is magukba szívták a helikoni költészet levegőjét, ahogy talán a sziklás bérceken gyopárként sarjadó szavak és a jégpáncél alatt hangokat cincogató, vérrel rokon, csörgedező patak is.

Sziklák kövéből, magas sziklaszálon
– Míg vihar zúgott alattam, felettem –
Kivert magamnak kunyhót építettem.
S most itt lakom. Itt mélyül el magányom.

Körül a tág űr, felhők lomha rendje.
Kopasz kövek közt kanyarog a vadnyom –
Erdők zúgásán edződik a hangom,
S szavam az eget veri néha zengve.
(Tompa László: *Havasi tájékon*)[9]

Már olykor olyan mélyen kék az ég
Mint messze múltból néző női szem.
[…]
Folyók jégkérge is már roppan olykor – –
[…]

[8] Kányádi, *Isten háta mögött…, i. m.*, 189–190.
[9] Tompa, *Éjszaki szél, i. m.*, 51.

És lesz vizek s lesz élet áradása
[…]
S te…
Mozdulsz-e majd?
(Tompa László: *Februárvég*)[10]

A „sziklás bércek", a „patak", a „tél", a be- és megfagyás – valamint ennek oldódása, a vízfolyásokat és verseket egyaránt fakasztó tavasz – gyakran ismétlődő képeinél is sűrűbbek a fa- és erdőmotívumok az erdélyi magyar líra rengetegében, s benne Tompa László költészetében. A fák és az erdő – melytől Erdély, hol „hervadó tüdőnk", a lélek és a versek egyaránt megtelnek „a végtelenség fenyvesillatával"[11], maga is csupán örökölte nevét (erre az öröklésre játszik rá e verssor is: „Erdély erdői rémlenek mögöttem"[12]) – motívumaival, színeváltozásaival, versbéli metaforarendszerével rendre-rendre találkozhatunk Tompa László költészetében.

A Tompa-líra fa-metamorfózisainak minden bizonnyal legismertebb példája az emblematikus sorsszimbólummá és a (székely, erdélyi, emberi) helytállás metaforájává lett *Magányos fenyő*. Talán ezt a tompai hagyományt írja, fokozza tovább Ferenczes István verse, melyben a fák – egyúttal az antikvitás ovidiusi metamorfózisainak ősi mintáját is követve – átlényegülnek embersorsokká: vonásaikban erdélyi, magyar és egyetemes léthelyzeteket egyaránt és egyszerre rejtő, emberarcú fákká.

Kék dombokon égő borókák,
mint kökényhamvas gyermekorcák.
Istengyümölcs galagonyák
lányok hajába vérük fonják,
játsszon velük hecserlik bokra,
a mennyköves határ bolondja.
Korhadó bükkök, rokkant nyárfák
szemében ördög járja táncát,
bűnbe viszi a cserefákat:

[10] *Uo.*, 7–8.

[11] „Szél jött és megtelt hervadó tüdőm / a végtelenség fenyvesillatával." (Árpily Lajos, *A kor falára* = Á. L., *Összes költeményei*, szerk. Győri János, Bp., Osiris, 2006, 137.) Az Áprily-vers komplex erdőmetaforájának összetettségét erősíti az a tény is, hogy az emberi tüdő szerkezete egy lombkorona szerkezetéhez hasonló. (A tüdő mint szerkezet szépségére az eredendő hivatását, foglalkozását tekintve tüdőgyógyász Beney Zsuzsa hívta fel a figyelmemet.)

[12] Tompa László, *Tavaszi délelőtt a Rózsadombon* = T. L., *Ne félj!*, Kolozsvár, Erdélyi Szépmíves Céh, [1934], 71.

Donkanyar-görbe nagyapákat.
Törvénykeznek, lidércet űznek
Odvaslelkű patak-szél-füzek,
mint töpörödött vénasszonyok
sírnak a gyérbokrú fagyalok.
Böjtölő, szeplőtlen madonnák
hullnak térdre: mészarcú nyírfák,
mert menyasszony áll feketében:
egy meddő nyárfa leng a szélben.
Állnak köré szűz vörösfenyők:
tűzlevélből kivert szemfedők,
s váll váll mellett férfi jegenyék
terelik a szűk ég peremét.
(Ferenczes István: *Emberarcú őszi fák*)[13]

Szilágyi Domokos lírájában is gyakran a tájjal való rokonság költői képeit láthatjuk: emberarcú tájat.

Hegyek, füvek, fák, ágak, […]
szívem rokonai,
kedvesek, emlékeimben látlak szelíden bólintani,
izmaim emlékeznek ernyedőn, erdők,
titkosösvények, farkas-szagúak,
lombkunyhók, égboltnyi lombfelhők, csukott szemű
lombalagutak
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)[14]

A tájjal való kapcsolat személyessége, rokoni elmélyültsége, ember (költő) és táj titkos jelekkel megvalósuló érintkezése, párbeszéde, egymásrahatása a Tompa-versek világára is emlékeztethet:

Ez föld, az ég, – ott lepke, fák, növényzet…
Forrás, – de új mind és a réginél szebb!
Tetszik? Ha szóltok –: nektek adhatom.

[13] *Hazahív a hűség: Romániai magyar költők vallomásai a szülőföldről,* szerk. Lisztóczky László, Sepsiszentgyörgy, Castrum, 1993, 341.
[14] *Uo.*, 334.

Mert nekem leng a legkisebbke lomb itt,
Amennyi kincs –: elém özönnel omlik.
S mindannyinak tőlem kell várni jelt.
[…] Egyetlen tekintet
Egyszerre füvet, fát zenélni kelt.
(Tompa László: *Zenith*)[15]

Mert „ős rokonvonás van a mozdulatlan vegetáció s a költő között [is], aki […] nem loholt semerre sem megtermékenyülésért, hanem a földbe gyökerezve várt, amíg érte jön az inspiráció, mintahogy csodálatos virágmagvak érkeznek az átvonuló szelek szárnyain."[16] A helikoni lírikusok és Tompa László költészete fáival, erdőivel, farkasaival tehát az őt követő költőnemzedékek lírájában is jelen van, verseik virágmagvait továbbvitte a szél, és beléhintette például a Tompával egyazon székelyföldi tájon élő Kányádi Sándor költészetébe.

Téli erdő vagyok,
éheznek bennem
őzek és farkasok.

Orkán gyötör, vihar
ropogtat csontos
ujjaival;

Minden ágam recseg:
most gondolom ki
a rügyeket.
(Kányádi Sándor: *Téli erdő vagyok…*)[17]

E vers látásmódja a Tompa-féle táj-látásmódot is elmélyíti és fokozza. Mindhárom versszakhoz találhatunk (bőséggel, több változatban is!) Tompa László költészetében az adott Kányádi-képnek megfeleltethető, akár azok – esetleg konkrét szöveghely-béli, de mindenesetre költői, képalkotási – forrásaiként is megnevezhető textusokat.[18]

[15] Tompa, *Éjszaki szél, i. m.*, 70–71.
[16] Kuncz, *Megkoszorúzott…, i. m.*, 613.
[17] Kányádi Sándor, *Tűnődés csillagok alatt: Egyberostált versek és műfordítások I.*, szerk. Tarján Tamás, Bp., Helikon, 2007, 144.
[18] Az egy-egy Kányádi-versszaknak megfeleltethető képeket csillagokkal választom el egymástól.

Mez s húr nélkül fogok állani már én,
Mint lombjait elhányt, ős téli erdő,
Mely nappal hallgat a súlyos hó alatt,
Csak néha – szürkület idején – hangoskodik,
Ha taposatlan belseje mélyén
Ordas ordítja, vontatva, éhét – –
(Tompa László: *Mint lombtalan téli erdő*)[19]

***

Ím: alighogy a napnak fordulok,
Rólam is fény csurog.
Az arcom lángol s érzem, hogy finom
Melegség hat be pórusaimon.
Eremben a vér: vágyaktól dagadt,
Gátakra törő, rohanó patak.
S én pattanok ki a füvek, fák hegyén – –
(Tompa László: *Tavaszodás*)[20]

Ki „korabús" verseiben úgy beszélt önmagához, hogy „csak neked nem hajt öröm-rügy sehol már"[21], annak költészetéből, mint fák ágaiból, később új rügyek fakadnak – ami Tompa Lászlónál még hasonlat volt („mint lombtalan téli erdő"), a Kányádi-versben metaforává lesz („téli erdő vagyok").

III. „Szavakat járok a tájra"

A metafora „nem csupán stilisztikai alakzat, hanem az emberi megismerés, sőt az emberi magatartás olyan jelensége, amely lelkünket önmaga fölé, és ezzel a nyelvi kimondhatóságnak a mindennapi szavak feletti szintjére emeli."[22]

Elsősorban a kimondhatóság, a nyelv, a szavak problémája áll a kortárs költészet fókuszában. Az erdélyi magyar költészetben ez a probléma is gyakran „tájba írva" tematizálódik: a táj maga a szöveg. Ezek a tájban szövegtestet látó, a tájat szöveggé író és ezt az írás autopoetikus és a vers önreferenciális vonatkozásaival el is mélyítő kortárs erdélyi versek szintén a helikoni–transzszilvanista költészet motívumkincséből merítenek: a „szálas téli erdőt" olvassák ki, és olvasandó versszövegként írják magukat a tájba. Így nem csupán a táj, hanem a szöveg és az élő

[19] Tompa, *Ne félj, i. m.*, 73.
[20] Uő, *Éjszaki szél, i. m.*, 63–64.
[21] Tompa László, *Új tavasz nyiladozásán* = T. L., *Erdély hegyei közt,* Kolozsvár, Minerva, 1921, 54.
[22] Beney Zsuzsa, *Határhelyzetben* = B. Zs., *Möbius-szalag*, Bp.,Vigilia, 2006, 44.

(éppen verseik által élő) szöveghagyomány részeivé is lesznek a sorsot, a múltat és a konkrét történelmi időt is magukban hordozó, ugyanakkor ezeket a vers időtlen, kimondhatatlan idejébe átplántáló írások.

Kiolvastam ezt a szálas téli erdőt –
hangjai elhulltak: kimondhatatlan idő van.
Tegnap elszállt az utolsó,
a V betű is, kitisztult a táj.
A havazás üres lapjai ránk fordulnak holnaputánra.

Újra kell járnom az évszakokat
az értelem formái szerint.
Lépek: A vagyok.
Ülök: vagyok B.
Nyomomat keresem a földön: C-nek láthatsz.
Elolvashatnátok engem is,
ha megmaradna minden mozdulatom,
sorkatonaként egy lobogó Z után,
az írásnélküliségben.

Szavakat járok a tájra.
Mögöttem valahol a messze történelemben
megkezdett mondat.
Lándzsás latin, szláv, gót betűk a vérző hóban.
Hazajáró sereg: a rovásírás jelei kerek,
tavaszba forduló tájon egyre visszatérnek.

Megyek: betűzöm a történelmet a sűrűtől errefelé.
Értelme azonos a tájjal.
Kimondhatatlan, de ismerős.
Akár az otthoni, gyermekkori erdő.
(Csiki László: *A végtelen mondat*)[23]

Az önreferenciális és autopoetikus poétikai vonatkozások előzményei Tompa László költészetében is tetten érhetők. Mintha Csiki *Végtelen mondat*a Áprily *A láthatatlan írás*án túl Tompa *Sikoly*át is továbbírná, továbbörökítené:

[23] *Hazahív a hűség…, i. m.*, 340.

Hull künn a köd
s a színeket kioltja.
Csak egy marad:
a kúpos erdő kék-fekete foltja.
Ülök magam
tompán a téli ködben,
s zord vonalad
az erdőn túl ma is szemembe döbben.
[…] tudom:
Te vagy a Hang, a Hívás,
szívó Delej
s szemembe sajgó Láthatatlan Írás.
(Áprily Lajos: *A láthatatlan írás*)[24]

Zsongó fák sűrűjében
Alig tenyérnyi folt – –
Papírlap, mit e helyre
Ki tudja: mi szél sodort?!
Tiszta – – nem fogta be vér, szenny,
Melynek ma tengere gyűl –
Sem írás – – így is elenyészik:
Célját töltetlenül!...

S megkap: ha írni tudnék
Rá sorokat, melyek
Minket egy szebb-szebb korba
Átörökítsenek.

Ím itt is mennyi nesz sír –
Velük ég és föld tele van.
Hárfája jajszeleknek
Vagyok magam is, – magam.

Kell hát itt lelni nehány szót – –
Oly vérzőn hű szavakat,
Melyeket majd, aki meghall:
Lélekzete is elakad.
(Tompa László: *Sikoly*)[25]

[24] Áprily, *Összes költeményei, i. m.*
25 Tompa, *Sikoly* = T. L., *Ne félj!, i. m.*, 191.

Ez az önreferencialitás alig (vagy talán egyáltalán nem) tárgyalt területe a helikoni–transzszilvanista költészetnek, pedig a későbbi posztmodern líra igen izgalmas szövegjátékainak előzményei meg-megjelennek e korszak verseiben is – és talán a Tompa-líra egy-egy kísérletező jellegű verssorában is megmutatkoznak:

Tavalyi gallyról szakadt lombcsomóval
Ibolyák szaga száll, s egy hervadó dal.
(Tompa László: *A tavasz sodrában*)[26]

Körül a fázva vetkező mezőben
Tarolva járt az őszi hervadás,
Mely meg-megtérve mindíg újra más,
De lomb, dal egyként hull ölébe: rőten.
(Tompa László: *Öreg pár a tarlón*)[27]

Mert nekem a vég nem vadász, nagyúr,
De szennyes ár lesz, mely felém nyomul,
Ellenszegni sok könyvem nem ér
Annyit se, mint egy kiálló gyökér.
(Ez ár mindennél rohanóbb, mohóbb.)
Elkap s a rajtam átcsapó habokba
A sors utánam oly közönnyel dobja
Pár versemet, mint sárga lombcsomót – –
(Tompa László: *A parton*)[28]

Ennél is intenzívebben jelennek meg önreferenciális szövegjáték-előzmények a Tompa-kortárs Bartalis János versében:

Szavak: bolond kis jelek: fussatok.
Zuhanjatok. Emelkedjetek. Szívem erejében. […]
Különös szép szavak. Erdőszagú –
mezőszagú szavak: termő szavak.
Ó szavak –
Patak szavak. Egyszerű, tiszta, szép szavak.
Rozsoknak

[26] Uő, *Éjszaki szél, i. m.*, 20.
[27] Uő, *Erdély hegyei közt, i. m.*, 77.
[28] *Uo.*, 58.

barnája. Búzáknak aranya. Zaboknak sárgája.
Muskotályok hamvassága. Mézes szőlők cukrossága.
Érett almák komolysága.
Ó szavak – […] Egyszer… virágos
szárnyatokra bocsátom a lelkem, a lélek-sötétből
kikelek – hogy vigyetek.
Szavak.
(Bartalis János: *Szavak*)[29]

Bartalis János *Szavak* című verse, litániás képhalmozással, akár egy tiszta nőiségről, szűzi anyaságról zengő Mária-ének dicsőíti a tájelemekkel eggyé lényegült szavakat, megidézve az erdélyi magyar költészetben mindmáig oly élőn versteremtő keresztény imádsághagyományt.[30] Talán ezt a litániás szerelmes éneket is továbbírja és fokozza Ferenczes István *Szerelmes vers*ében, mely a Tompa-lírában is gyakran előforduló, bibliás *figura etymologica*kkal az imádságos zsoltárnyelvet hozza működésbe – a „te drága" szókapcsolattal megidézvén Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus*át is –, versébe szőve a szentségimádás motívumait, s parafrazeálva a katolikus szertartás bűnbánati liturgiáját.

némaságom
n é m a s á g a
szavaim szava
anyám szava
te árva
[…]
te vagy a csönd
szabadságom
nékem a levegő
szomjam és éhem
Rodostóm és Házsongárdom
húzatlan szólaló
mennyei harangom
virágos kertemnek
földönfutó füstje
égbe ható lángja

[29] *Hazahív a hűség, i. m.*, 108.
[30] Erről a hagyományról bővebben lásd: Bertha Zoltán, *Istenélmény az újabb erdélyi lírában*, http://eirodalom.ro/tanulmany/item/957-istenelmeny-az-ujabb-erdelyi-liraban.html#.VNy7cPmGVM.

homlokomra fölszögezett
csillag
élettel áldott
megszegett kenyér
te árva
t e d r á g a
én szépem
én vétkem
én igen nagy vétkem
(Ferenczes István: *Szerelmes vers*)[31]

A tájba írt szó jelenik meg Szilágyi Domokos költészetében, többek között a már idézett *Hegyek, fák, füvek* folytatásában:

róttam az erdőt, lépéseimből róttam nesz-betűket,
[…]
nap vére hullott, elöntött a mindenség-fia-fény-
suhogás,
szívemen, mint ághegyen a mókus, ült a várakozás,
mint az éjszaka tetején a liliomszirmú csillagok
– pilla mögé bújt szemek, melyekbe a nappali
fény belefagyott –,
a várakozás, hogy elolvashassam remény-virág-
betűiteket,
s belém leheljétek a mindenség erejét, hegyek, fák,
füvek.
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)[32]

Az „éjszaka tetején" a várakozás „liliomszirmú" csillagainak „remény-virág-betűi" már azokhoz a (virrasztó) csillagok képeivel egybeforrt, és a helikoni lírában fokozott hangsúlyt kapó sorsmotívumokhoz is visszanyúlnak, melyek szintén jellegzetes elemei Tompa László költészetének, ki – „csillagok közt megcsillant[va] csillaglelke színeit"[33] – „költősorsát csillagképekben látta felírva"[34], és aki tudta, hogy a csillagvégtelen az emberi szív benső végtelenével rokon, hogy „ég és föld közt végtelenhez végtelent fűz

[31] *Hazahív a hűség, i. m.*, 133–135.
[32] *Uo*, 334.
[33] Tompa, *Ég és föld között* = T. L., *Ne félj!, i. m.*, 68.
[34] Szentimrei Jenő, *Ne félj: Tompa László versei*, Erdélyi Helikon, 1929/5, 389.

a kötél."[35] Csillag és életsors ősi összetartozása valamennyi kultúrában fellelhető, így a csillag-motívum a költészet archetípusos rétegeit hozza mozgásba – és az erdélyi magyar lírában egymás mellé, sőt, egyetlen képpé rendel csillagokat és tájelemeket.

Enyéim miatt is szorongva,
A csillagokat faggattam jelért.
[…] – csillagok nagy
Soka hullt, mintha figét rázna a szél.
(Tompa László: *A züllés zátonyán*)[36]

valaki jár a fák hegyén
ki gyújtja s oltja csillagod
csak az nem fél kit a remény
már végképp magára hagyott

én félek még reménykedem
ez a megtartó irgalom
a gondviselő félelem
kísért eddigi utamon
(Kányádi Sándor: *Valaki jár a fák hegyén*)[37]

IV. Hajlék

Az erdélyi költészetben az emberi sors úgy forr eggyé a táj elemeivel, mint az archaikus kultúrákban a csillagokkal: így e versekben a táj nemcsak emberarcú, hanem embersors-arcú tájjá is válik.

Ferenczes István emberarcú fái fa és ember azonosulásában, azonosságában valamiképp az egykori (és örök) *Magányos fenyő* metaforáját mélyítették el és variálták. Ezt teszik Székely János fái is – azonban másképp. Az emblematikussá és példává lett „magányos fenyő", melyből „az élet óriási realitása, elpusztíthatatlan fensége, örökzöld lényege áradt felénk"[38] – és valamennyi rokon fa és tájelem, mely a helikoni–transzszilvanista lírában és e líra továbbélésében az önazonosságot, a tájjal való sorsazonosságot a vers önreferencialitásáig fokozó módon testesíti meg – itt „fejfává", „az elhagyott szülőföld velünk haló emlékévé" változik.

[35] Tompa, *Ég és föld között, i. m.*, 68.
[36] Uő, *Éjszaki szél, i. m.*, 39.
[37] Kányádi Sándor, *Éjfél utáni nyelv: Egyberostált versek és műfordítások III.*, szerk. Tarján Tamás, Bp., Helikon, 2008, 202.
[38] Reményik Sándor, *Ne félj: Tompa László új verseskönyve*, Pásztortűz, 1929/5, 214.

A lomha fák, az ingatag növények,
Csak ők igazán rendületlenek!
Csodálatos röghözkötöttség,
Kényszerű és megszeghetetlen
Hűbéri helytállás a sorsuk.
Ott állanak felsarjadásuk
Helyén, önmaguk szobrai;
Ott hajladoznak, ott remegnek
Örökös őrségben, ahol
Csírájuk egykor megfogant.
Minden fa – fejfa. Emlékoszlop
Minden növény, csakhogy visszára:
Ahogy mi a halálnak, ők
A születésnek állítanak jelet.

Ott született mind, ahol meghal.
Ott hal meg mind, ahol született.

Nekünk szabadság adatott.
Elhagyjuk sorra ezt a földet […]
De talpunk bőrén ott sajog
A régi tüske horzsolása,
A régi, süppedő homok,
A szögletes kövek, a tarló,
Minthogyha valamely növény
Örökös gyökérfájdalommal
Fizetné meg átültetését.
Ettől kissé hűbbek vagyunk.
Ettől kissé még hűtlenebbek.
A fejfa, melyet egykoron
Fölénk tűznek (a holt növénytest),
Mintha az elhagyott szülőföld
Velünk haló emléke lenne.
(Székely János: *Szülőföld – Torda*)[39]

A „lomha fák" és „ingatag növények" „rendületlen" jelzőjével a *Szózat*ra is rájátszó vers fejfái egy másik helikoni költő, Szombati-Szabó István vers-örökségei

[39] *Hazahív a hűség, i. m.*, 417–419.

is lehetnek, hiszen „ahány erdő, mind keresztfát terem."[40] A csillagok és a fák, s a belőlük lett fejfák, keresztfák transzcendens szférába emelik az erdélyi verstájat. „Az erdélyi líra természetszimbolikája" ugyanis a szülőföld reprezentálta közösségi értékeket az időtlenség – azt is mondhatnám, az örökkévalóság – szférájába"[41] helyezi. Mivel minden műben „a világ megnyílása", „világlás" történik, így a helikoni–transzszilvanista poézis földszeretetéből fakadó, és az őket követő költőnemzedékek verseiben továbböröklődő, csillagok vigyázta táj- vagy földversek is komplexebb státuszúak, mint történelmi vagy földrajzi vonatkozásaik. A tájra, földre ugyanis nem csupán történelmi, hanem poétikai és ontológiai aspektusból is tekinthetünk. Heidegger nyomán a föld[42] az, *„ahová a mű visszaáll, és amit ezáltal megjelenni enged. A föld: megjelenőn elrejtő. A föld a semmire sem szoruló, fáradhatatlan-kimeríthetetlen. A világban való lakozást a földre és a földbe alapozza a történelmi ember. […] A mű magát a földet egy világ nyíltságába juttatja, és ott megtartja. A mű a földet földként engedi lenni."*[43]

A Tompa-líra versrögei, versföldjéből nőtt fái és erdői, s felettük virrasztó csillagai is egy világ nyíltságába juttatják, s ott megtartják a földet. Földként engedik lenni. A helikoni líra konkrét valóságvonatkozásokkal rendelkező tájmotívumai minden befogadó számára megnyíló és (őt) elrejtő verstájjá lesznek: verssé,

„ami hajlék. otthon. beborít
és kitakar."[44]

E motívumok vezérlő csillagokként virrasztanak a mindenkori (erdélyi) líra földje, földjéből nőtt verserdői felett.

---

[40] „Itt nem lehet több: egy az út, a hit / S ne legyen ösvény, amely szétterelje / A siralomvölgy messiásait. // Itt ami út van: Golgotára visz, / Hogy megfeszítsék, aki új hitével / Új messiási hivatásba visz. // Itt mély az árok, sűrűbb a verem, / Messzebb az ég és távolabb az Isten / S ahány erdő, mind keresztfát terem. // Minden fa higgye, hogy keresztfa lesz! / A messiások földjén termett fának / Kiváltsága és rendelt sorsa ez." (Szombati-Szabó István, *Hitvallás messiások földjén = Isten kezében: Romániai magyar költők istenes versei*, szerk. Lisztóczky László, Sepsiszentgyörgy, Castrum, 1994, 349.)

[41] Láng Gusztáv, *Egy önmeghatározás tanulságai: Jegyzetek a transzszilvanizmusról* = L. G., *Kivándorló irodalom: Kísérletek*, Kolozsvár, Korunk Baráti Társaság, 1998, 12.

[42] Ennek a föld-fogalomnak „itteni jelentésétől távol kell tartani mind a valahol lerakódott anyagtömeg, mind a bolygó puszta asztronómiai képzetét". (Faragó Kornélia, *A geokulturális elbeszélés változatai: Muzealizálási eljárások – posztmonarchikus beszédminták* = F. K., *A viszonosság alakzatai*, Újvidék, Forum, 2009, 13.)

[43] Heidegger szavait idézi: Faragó, *A geokulturális… , i. m.*, 13.

[44] Tompa, Visky, *[prológus], i. m.*, 5.

S ha éj lep künn: ködébe
Az ének fényt idézget…
Az örök csillagokkal
Boldogan összenéztek!
(Tompa László: *Kalauz*)[45]

A csillagok síromon átragyognak.
S az ég könyvét – mi dolgom lenne más itt? –
kiolvasom a gyors feltámadásig,
míg helyettem a szél fürgén lapozgat. –
(Horváth Imre: *Örök könyv*)[46]

[45] Tompa, *Kalauz* = T. L., *Éjszaki szél, i. m.*, 6.
[46] Horváth Imre, *Örök könyv = Isten kezében…, i. m.*, 496.

Lisztóczky László

Elhajított kő

Szerettem, valaha gyűjtöttem is
a lapos kavicsokat.
Sokszor játszadoztam velük
tavak és tengerek partján.
Behajlított térddel,
fejem kissé oldalra hajtva
a víz felszínére dobtam őket,
kacsáztak rajta fürgén és könnyedén,
s minél messzebb,
annál nagyobb örömömre.

Így játszik velem is az Isten,
a világba vetett,
verődöm föld és ég között,
s ha elfogy majd minden energiám,
mit a kezdet kezdetén Tőle kaptam,
és földi pályám végére érek,
az Ő kezébe hullok vissza,
aki ide küldött,
s akiről most csak annyit tudok,
mint az elhajított kő a tengerről.

A mindenség illata

Nincs varázslatosabb illat,
mint a frissen lehullott eső illata
erdei völgy ölében.
Gyermekkoromban egyszer nyáron
mátrai erdész rokonomhoz látogattam,
s az egyik nap kiadós zápor
öntözte meg a földet,
frissítette föl a levegőt.
Csakhamar kisütött a nap,
és sűrű pára lepte el a tájat.
A megtisztított levegőben
még szebbek voltak az erdő színei,
részegítőbbek illatai.
A mélyből fölfelé szökött a pára,
áttört a lehullott levelek,
az elpusztult növények és állatok évgyűrűin,
a rothadás és a sarjadás rétegein,
s az egyre töményebb kigőzölgés
összekeveredett a felszínen
pompázó növények bódító aromájával,
a humuszra szőnyeget terítő virágok illatával,
melyek átfurakodtak a gombák
útjukat keresztező kalapján is,
hogy szépségüket az égnek megmutassák.
Ha megfelelő szögben hajoltam a föld fölé,
az illatok mámorító esszenciája
csapta meg orromat.
Úgy éreztem, a mindenség illatát
szívom magamba,
s megsejtettem az élet és a halál
egymásba fonódó,
együtt mérendő misztériumát.

Folyton arra a kutyára gondolok…

Folyton arra a kutyára gondolok,
aki következetes, tántoríthatatlan,
megalkuvást nem ismerő hűséggel
gazdája sírjára feküdt,
és nem kelt fel onnan soha többé.
Ez a jámbor állat
a teljesség, a tökéletesség
magasztos, fölemelő példáját adta.
És csak a gyermek hasonlít hozzá,
aki összekulcsolt kézzel,
imát mormolva álomba szenderül,
vagy az önmagát megtagadó szent,
aki másokért minden áldozatra kész,
a leprást és a pestisest is szívére szorítja,
vagy aki teremtő hittel és buzgalommal
vizet hord az óceánba,
földet a Himalája csúcsára,
és aki szélesre tárt karral áll
a lét és nemlét határán,
s átöleli gyilkosát,
miközben az tőrét a szívébe döfi.

Demeter József

ADYÁDA avagy ADYiáda

Köz-hely

Magyarország, anyaország, mennyei……
Szent István ország. Tejúttalan csodaszarvas
Oázisod mivé lett szópusztán. Mivé lett ó-
Hősi múltunk, mivé lettél köz-
Hely jussunk. Anyaország, Magyarország,
Szinte Magyartalanország… Mivé lett a
Hortobágyod jobbágytalansága, termelő-
Szövetkezetek terméketlensége mára…
Üzemeid, gyáraid munkás-tanácstalansága…
Soros írástudóidnak istentelen júdássága.
Anyaország, Magyarország. Drága
Édesanyámország. Tékozló fiaid fiai gyászaidat
Miért ünneplik… Magyarország, Anyaország, ó,
Minő Szívország, ugye hogy megmagyaráznák…
Még, hogyha a sorok közt is – szópusztán. Is. Közös
E hely, s mégis-mégis… Lihegő Szív Pusztánk, hej!
Hej, hely, hely… Itt élned és meghalnod – Hely……

Vérsalétrom

Hamvas kökényég alatt, őszirózsás fényben,
Ecetfaméz-magyarságom kinek nincs ínyére?
Versbeborult Nap alatt, szimultán két
Hazában, Ady Endre verejtéke vér-
Salétrom csillagközi magyar módra. Pokol-
Sáros szívemből mi csapódhat erjedő tavaszba
Ki. Piros-fehér-zöld időben, forgószél
Szivárvány színben, hogy csapódhatna világgá
Ady égi vétke bennem. Lédaföldkerekségen,
Szívnyi Magyarország szépe/m/, mennyei
Szifiliszben. Túlért kökény ég alatt, hó-
Pipacsos fényben, ecetfaméz magyarságom miért
Van mégis ínyemre – szerfelett, javában…, mint!
Versbe borult életem – szimultán két hazában.

Nosztalgiázó

Találkozni egy régi vers
Meghitt dallamában, amikor
A tavasz még Lédát muzsikált.
Ambivalens fényütemben lakni –
Másnapos múzsákkal
Ihletek keresztútján. Ős
Kaján szesz-jussán…
Találkozni egy régi vers égi
Dallamában, amikor a szív még
Párizst muzsikált, szimultán-
Szép mennyei ütemre, amikor!
Még Léda – tavaszt muzsikált…

Útba/n/

Éjszakák mélyén, művi télen,
Az égből kormos jégcsapok
Csüngnek alá. Hókristály-
Rácsokra könny gőzölög
Őseink szeméből – tömjén-
Füstös hazám…
Budapest – Ady szemfödele,
Szmogos gyászlepedőn
EU-s délibáb. Versek pusztáján,
Ipari ködben, Petőfi világ-
Szabadságát vészharangozzák.
Temetők ölén sínek kígyóznak ál-
József Attilák után. Álmaink
Elé vetik magukat a költők…
Útban önmagad felé, Hazám.

Gál Sándor

A mindenség szerelmese (Juhász Ferenc 1928–2015)

Az ember életében vannak olyan pillanatok, amelyek örök-jelenné rögzülnek. Ha nem gondolunk rájuk, olykor, váratlan események jöttén, elénk-elénk sodródnak...

S bizony mondom, az utóbbi években ezeket a „váratlan eseményeket" leggyakrabban egy-egy kortársunk, barátunk, vagy ismerősünk távozásának a döbbenete adja... Hogy megint elment valaki közülünk, akire érdemes volt figyelni, akitől tanulhattunk, s akit becsülhettünk, tisztelhettünk...

Számomra a most 88 évesen eltávozott Juhász Ferenc azok egyike, akinek költészete – költői nyelve – elemi, felszabadító erőt jelentett, meg- és feloldást versbéli – poétikai – látásom és nyelvem későbbi kimunkálására.

Hogy miként, azt alább megkísérlem összefogni, habár ebbéli szándékom nem biztos, hogy teljessé változik.

Azzal kezdeném, hogy komáromi diákéveim idején – az elmúlt század ötvenes éveinek derekán – elég gyakran megfordultam a Magyar Területi Színházban. Nos, ott és akkor olvastam első alkalommal néhány Juhász-verset valamelyik magyarországi folyóiratban – talán a Kortársban –, együtt Nagy László verseivel.

Az akkori hazai, csehszlovákiai magyar „csasztuska-költészet" mellett – még a „nyolcak" nem voltak a porondon – , ezek a versek szépségükkel, tartalmukkal és igen: struktúrájukkal teljesen lenyűgöztek. Amit én tudtam akkor a „versről", az az ösztöneimben kódolt otthoni dalok, balladák ritmusát-formáját jelentette, ám annak igazi fontosságát vagy hasznát csak később, a hatvanas években ismertem fel.

Ez az első „találkozás" a kortárs magyar költészettel, tételesen Juhász Ferenc versnyelvével megmaradt bennem. S még akkor is foglalkoztatott, amikor hosszú időre „kiestem" az anyanyelvi közegből, így az irodalomból is. Ugyanis kereken huszonhét hónapig a kötelező tényleges katonai szolgálat elől nem volt menekülés. Azt le kellett töltenem. Különböző erődítmények lakója lettem a korabeli „béketábor" nyugati határán, a Sumava hegyei-mocsarai között, mégpedig három T-34-es harckocsi parancsnokaként, zömmel földerítői – tehát tiszta avantgarde-i – feladatokat teljesítve... Ami annyiból igaz, hogy megismerhettem a kortárs cseh költészet javát – Sotola, Holub, de mindek felett Holan verseit, s azokból elég sokat lefordítottam magyarra... Máról visszanézve, a korabeli cseh „tárgyias költészet" és poétika nyomot hagyott bennem... Némi rokonságot érzek ma is Juhász, Nagy László, és mondjuk Ratkó József és az imént említett cseh költők munkái között..

Ebben a kötelező katonaidőmben az egyik legdöbbenetesebb esemény – ha jól emlékszem, 1960-ban – az lett, hogy ismét megrendezték az Országos Szpartakiádot... Az a helyzet, hogy diákként az „elsőt" már végigtornáztam, eljutván a Strahovra, s ennek az „emlékei" megborzongattak... S hogy ez most az egész újraismétlődik... (Újraismétlődtek, de csak két halottunk lett...)

Ugyanakkor Prágában a Václavákon lévő Magyar Könyvesboltban leltem rá Juhász Ferenc összegyűjtött kötetének – A TENYÉSZET ORSZÁGA – az 1946 –1956 között írt verseinek több mint hétszáz oldalas könyvére...

És ez volt a boltban az egyetlen példány!...

Annyi pénzem volt, hogy megvehettem volna a gyűjteményt, de pénz nélkül Prágában a strahovi sátortáborba se jutottam volna vissza... (Más kérdés, hogy 1956-ban ilyen címen hogyan jelenhetett meg ez a kötet?! Csak feltételezem, hogy még az októberi események előtt készült el...)

Végül az lett a megoldás, hogy utánvétellel elküldtem szüleimnek a könyvet, ők azután visszapostázták számomra a Janovice-i garnizonba...

Így történt!

És így történt meg az is, hogy a T–34-es parancsnoki ülése melletti „kuckóba" a kétkötetes Ady-összes mellé beügyeskedtem A TENYÉSZET ORSZÁGÁT is... És amikor csak időm jutott az olvasásra, a 32 tonnás acélkoporsó kitágult, mindenséggé növekedett a költészet halált-riasztó hatalma által.

Mindez akkor is megtartó erővé nemesedett, amikor 1961-ben a Karib-tengeri válság és a berlini fal építésekor közel álltunk a végpusztuláshoz... Egy támadás esetén a mi egységünk kiszámított létideje mindössze húsz perc volt.

Ültem a harckocsi parancsnoki ülésében, fülemben zümmögött a laringofon, és élesre töltött löveggel vártam a tűzparancsot...

Közben olykor azon töprengtem, hogy m i l y e n l e h e t a t a l á l a t?!

És hogy van-e egyáltalán esélyem a megmaradásra, huszonnégy évesen...

Ezeket az élményeket szerettem volna elmondani Juhász Ferencnek, de – bár találkoztunk néhányszor, erre soha nem nyílt alkalom.

... Ahogy a Biblia nyelve, ahogy Saint-John Perse *Bójá*inak nyelve, ahogy Octavio Paz Napkövének zárt egysége és szépsége, s ahogy az otthon teljességének ereje, ugyanúgy Juhász Ferenc költészetének láva-ömlése és Niagara zuhataga is részévé lett az én vers-nyelvemnek, a későbbi „függőleges hullámzás" kialakításának idején, s mai munkáim poétikai elkötelezettségében...

És ma már – legyünk realisták! –, hogy magam is „elmenőben" vagyok, ezeket az apróságokat, vagy akár fontosnak vélt tényeket-eseményeket annak a pillanatnak a realitása követi, amely *minden embertől valót egyesít.*

„Ha boldogtalan is a teremtő – írja Juhász Ferenc –, *az boldog, aki megtestesül."*

Fogadjuk el Juhász Ferenc igazságát!

Fellinger Károly

A három kívánság

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, ott, ahol a kéményseprő, ha meglátja magát a tóban, azonnal a gombjához nyúl, élt három királyfi. Olyan szapora volt a járásuk, hogy az valami csoda. S ha hozzá még a szemüket is becsukták, eljutottak a világ végére. El is jutottak egyszer, de igazából! Igen ám, de a világ vége éppen egy erdőben volt. Ott meg aztán alaposan elbolyongtak. Sötét és komor volt az az erdő. Nekik meg hiába volt szapora a járásuk, itt csak mentek-mendegéltek, botladoztak, mert a sötétben az orruk hegyéig se láttak. Na de végre rátaláltak egy tisztásra. Addigra már kivilágosodott. Hát ott meg mit látnak? A tisztáson két óriási árvácska virágzott, akik virágnyelven, ami még csípősebb és hangosabb is az emberek nyelvénél, éppen veszekedtek. Még hajba is kaptak volna, ha lett volna hajuk. Különben egyfomák voltak, mint két lúdtojás. Félig sárgák, félig világoskékek. Olyan butaságon perlekedtek, hogy annak hallatára a kopasz embernek is felállt volna a haja.

Így szólt a hangosabbik:

– Színtiszta sárga voltam, míg te hozzám nem értél és be nem piszkítottál. Így lettem félig világoskék!

No, a másikat sem kellett félteni:

– Te beszélsz, te, aki a világoskék szirmaim felét egy boszorkány segítségével sárgává varázsoltad?!

– Nem kellett ide bűbáj! – feleselt a hangosabbik árvácska. – Téged majd' megesz az irigység, azért lettél félig-meddig sárgává.

A három királyfi megdöbbenve hallgatta a perpatvart. Hisz ha nekik csak ennyi bajuk lenne, mint az árvácskáknak!

Ekkor az egyik fa mögül előbukkant a jó tündér, Tündér Ilona. A két árvácska úgy elhallgatott, mint akiknek Szent Péter bevarrta a száját. Az a Szent Péter, aki még a mennydörgésnek is parancsol.

Tündér Ilona, megpillantva a három szomorú királyfit, megsajnálta őket. Így szólt hozzájuk:

– Szegény királyfiak. Lerí rólatok, hogy fáradtak vagytok, éhesek és kétségbeesettek. Mégse adjátok fel a reményt, amíg engem láttok. Mind a hármatoknak külön-külön teljesítem a kívánságát. De csak egyet, úgyhogy gondoljátok meg jól, mi lesz az!

A legidősebb királyfi azt kérte, ébredjen az aranyágyában, s az egészre csak úgy emlékezzen, mintha álmodta volna. Mit ad az ég, így is történt, hogy is történhetett volna másképpen? Eltűnt az erdőből, mint a rakott krumpli a szegény ember tepsijéből.

Ekkor a középső fiú fölbátorodott, és emígyen rimánkodott a tündérhez:

– Kedves tündér, nekem elég lesz, ha a város szélére repítesz, ott vár rám a nagyanyám, biztosan nagyon hiányzom már neki.

Tündér Ilona, aki igazi jó tündér volt, ennek a kérésnek is eleget tett. A középső fiú abban a szempillantásban eltűnt az erdőből. A tündér ekkor a legkisebb fiúhoz fordult:

– No, legkisebb királyfi, most rajtad a sor. Te vajon mit kívánsz ?

– Félek itt egyedül a vadonban, meg látom, hogy ez a két óriási árvácska is ferde szemmel néz rám. Ó, bárcsak itt lennének velem a testvéreim! – pityergett a legkisebb királyfi.

S mit gondoltok, mi történt ekkor? Éppen az, amire gondoltatok! A két idősebb királyfi azon nyomban ott termett a legkisebbik mellett.

A három bánatos királyfi azóta is fel-alá járkál az erdőben, de nem tudnak kikászmálódni a rengetegből. Árvábbak és szerencsétlenebbek ők a két morcos árvácskánál.

Ha egyszer majd az erdőt járod, és belebotlasz a két perlekedő virágba, kívánd őket melegebb éghajlatra. S ha véletlenül a királyfiakkal is találkozol, vezesd már ki őket abból a rengeteg erdőből!

Pataki István

kőtábla

nevem már hiába
vennéd a szádra
én a téged féltőn
mélyen és tisztán szerető
már nem adok
hitet és erőt
esdekelj önmagad előtt
s hódolj idegeneknek
én a bárgyú írástudó
nem kövezlek meg
hallgatok mint bevert szegek
se dicséret
se sírám
az én tanúm lesz
a te bírád
fénye átvilágít vizslat
ő nem tűri a hamisat
ő nem nézi el ha hívod
s kinyitod mint nekem
majd rácsapod az ajtót
ő nem tántorog el
kívül-belül véresen
száműzve éhesen
szédülten forogva
szemed nyársán
ő mindenen átlát
ő nem vak vén zavart
ki csak jót vár
mert szeretni akar
s tudja
ha meghátrál a jóság
tombol a gonosz
kifoszt eloroz
s rajta vigyorog
és te vele nevetsz

szádra a nevem
már hiába veszed

nézd el mégis
ha olykor visszatérek
nesztelenül
mint hajnalban barlangba
a kiűzött denevérek

mintha több ezer éve

mintha több ezer éve ismernélek
mintha több ezer éve vétkeznék érted

ázsiai pusztán vágtattam
metsző szélben
te a folyónál
napszentületkor
lovat itattál
vizet hoztál
mint lovam sörénye
hajad lobogott
sátra majd befed
ha feljön a hold

a fagyban
a vadat otthagytam
már nem űztem
hívott szemed pásztortüze
fordult vágtám
jurtád előtt lovam kapált
száraz gallyból tüzet raktál
forrott a víz
mint a vérem

a pusztai messzeségben
akkor ottan
elkövettem
magam gyötrő
én nagy vétkem
táltos lovon
sámán dobom
hiába szólt
hiába szólt
sámánságom szertefoszlott
elraboltak megszöktettek
gyáva voltam
nem küzdöttem
most konokul büntetsz érte
most vívom meg ezer évem
fénnyel fényért
küzdök érted
most harcolok –
ez a vétkem
büntetsz érte
büntetsz érte

lebegj még

gyermekláncfű. kutyatej. katáng.
rádől a napra a láthatár
toronyban ásító harangnyelvek
csámborult bárányok bégetnek

már az ég is felkavart tócsa
tépett libahad úsztatója
kiisznak belőle mint a vizet
árnyékomra is gúnár sziszeg

bennem ménesek dübörögnek
ó mintha közted és köztem
ordas falkákat tipornak
pusztuljon a nyivák tivornya

apró nyomodban serkenjen fű
hozzám ördögszekér gördül
száraz mederben puli csahol
tereli vágyam lehetnél akol

egymáshoz kúsznak a fellegek
húzódj te is bennebb közelebb

lebegj lebegj még lebegtess
  kell ez a lebegés
  közel a veremhez

nem szemed gyúl
  könnyed ég
hogyha fénye megsegít
  átlenghetek
  könnyedén

nahát!!

– össznépi felháborodás megdöbbenés és
megrökönyödés a költő állapota miatt

hallották hogy pataki istvánnak elment az esze
megzavarodott bezsongott megbomlott elméje
megbolondult megőrült megzakkant meggyárgyult
bedilizett meghülyült megkattant begógyizott
megkergült megkottyant meghibbant megbuggyant:
már a kilencvenkilencedik versét írja
andrea nevű szerelméhez
akit folyamatosan és tartósan
éjjel-nappal (éjt nappallá téve)
magában hordoz
és álmában is érte epekedik

nahát!!!... hümm... hümm...
kezelhetetlen
tenni érte már semmit nem lehet
olyan mint felszámolt temetőben
ottfelejtett korhadó megdőlt kereszt

a huszonnegyedik óra

„István, nem akarom, hogy szenvedj...” (A)

és akkor
elnémul minden
madarak torkára
fagy az ének.
barna folt a hold
színtelen égen.
valami belül összerezzen
„kegyelmi időn túl
nincs kegyelem.”
és akkor
eltűnik minden

fordulj el te is
ó fordulj el
ne lássam szemed
mikor az ötödik szeget bevered.

véremtől rozsdás
görbül
feléd hajlik
de te csak ütöd vered
estétől hajnalig
vértől vérig
felsebez
téged mérgez
jajdulnék helyetted érted
mint anyjáért a gyermek
kit ha elhagy
magát veri meg

fordulj el
ó fordulj el
ne lássam szemed
ahogy rámtekint
ne legyen többé
„te, már megint?”
ne halljam amint
összesúgtok egy kávéházban
buszon utcaszegleten
„ő tehet róla, a vén bolond,
ki mondta neki, hogy szeressen?!”

aztán vállad rántod.
elindulsz.
visszanézel.
mintha résen.
még egyet ütsz a szegen.
látod:
kezem lábam
még megremeg.
fordulj el
ó fordulj el
ne lássam szemed

Oláh József

konok

konok kalóz a kést
fogaim közt viszem
a szót
a jót
viszem és hiszem
üthetek vele rést

átkos közöny-falon
torz kirakat-álcák
fölött
török
könyörtelen pálcát
kegyetlen oltalom

hogy véget érhetek
sáros pályám elég
lehet
s mehet
nyugodt-bátran eléd
és haza térhetek

fás

gyökerem a földben
anyám földméhében
földanyám méhében
gyökerem a földben

törzsem tartás út csatorna
csatorna út tartás törzsem

koronám az égben
apám napfényében
napapám fényében
koronám az égben

szaltó

egy érzékelhető pillanat
több nekünk
végességtudat-börtönlakóknak
mint az általunk
megfoghatatlan örökkévalóság

kimért pillanatokban órákban
évezredekben
ott feszül az innen-oda
a változás lehetősége
míg az öröklét
ma holnap s mindig ugyanaz

mája sincs holnapja sincs
s hogy elviselhessük elengedhetetlen
anyagfüggetlen
istenléptékű
átlényegülésünk

Pók-hír-háló

A póknak nincs semmiféle telefonja.
Hírek után a sarkokat tele fonja.
Pókul hangzik ajkáról felszálló hála,
ha légyhírnöktől rándul a háló szála.
Pletykát nem kér, tovább nem ad. Ez a bája –
a futárt friss hírrel együtt bezabálja.

Búzás Huba

Suhai Pál költői világa

– Útjelzések a kortárs irodalomban –

Úgy vélem, az eredetiség nem esztétikai kritérium, de hitelesíti az esztétikai kvalitást; régtől fogva akármely művész művészetének állapot- és minőség-meghatározója. Suhai Pál írásművészetének mindenképpen, mert átélései eredetiségével toppant be irodalmi köztudatunkba – valamikor még 1971-ben – mint *A magunk kenyerén* című verses antológia (Szépirodalmi Kiadó) egyik szerzője. Az 1945-ben (Bezenyén) született költő, műfordító, kritikus és esszéíró munkássága mára egyre tiszteletre méltóbb mértékben és nívón teljesedett életművé. Részt vett a Mikszáth kritikai kiadás (Akadémiai Kiadó, 1984, 1987) 78. és 80. kötetének sajtó alá rendezésében, majd önálló verseskötetekkel jelentkezett: Akár az üldözött (Magvető, 1984); Porba írt sorok (szerzői kiadás, 1994); Kísértetek kora (Orpheusz, 2005); Gyermekrajzok (Holnap, 2007); Külön körön (Napút, Káva Téka, 2010); Szigorú napok (Napkút Kiadó), 2012).

Az író időközben európai műveltségünk fontos adalékaként Irodalom, művészet az alteritás korában (Holnap, 2004) címmel egy háromkötetes „tankönyvcsaládot" is asztalra tett, amely műfajára nézve messze több, mint tankönyv: átfogó és körültekintő bemutatása, szakavatott elemzése egy sokszínű, ezernyi virágot bontó-ontó – a kezdetektől a felvilágosodásig terjedő – kultúrtörténeti kornak. E tárgyban mércével is szolgálhatunk: műve legalább annyira szakavatott tudományos igényű mű, mint például E. H. Gombrich *The story of art* című munkája (magyarul: *A művészet története*; Gondolat Kiadó, Budapest, 1983). Emellett a tanári pályára való visszaemlékezéseinek érdekes dokumentumát adta közre *Tudósítás a katedráról* (Orpheusz, 2007) című prózakötete megjelentetésével.

Mindezeken túl műfordítás-irodalmunkat gyarapította Rilke – vallomás sötétből (Orpheusz Kiadó, 2014) című kétnyelvű műfordítás-kötete. Az író e kötetét az ÉS-ben Báthory Csaba (kiváló „Rilke-tudorunk") Tanulni a láthatatlant című recenziójában elismerően méltatta. Fontos megállapítása: *„A válogatás a formahű fordítói hagyomány mellett szavaz: a szöveg mindenütt igyekszik – tartalmilag, ritmikailag, tónusában – pontosan simulni az eredetihez".* Magam azt fűzöm ehhez, hogy hatalmas fordítás-irodalmunk rendkívüli fegyvertényei közepette is Suhai Pál Rilke-fordításai valóban megérdemlik az egyik legmagasabb piedesztált. Mind a tartalom (a merítés célzott igénye), mind az egyes versek magyar nyelvű tolmácsolásának hűségértéke (formahűsége), mind pedig az olvasók megértését segítő tájékoztató és forrásanyag összegyűjtése, felsorakoztatása és szerkesztése legigényesebb műfordítóink közé emelik.

Nem kisebb laudációval kell említenünk Suhai Pál irodalmi esszéköteteit: a *Bábeli*

adományok (Napkút, 2011) és a *Bábeli adottságok* (Napkút, 2014) mellett 2012-ben levelezésünk válogatása is megjelent – a levélesszéket a Napút Káva Téka tette közzé önálló füzet formájában – *A tükröd én vagyok, nézd* címmel. Mindkét kötet írótársakhoz írt leveleit tárja elénk, valamint mélyenszántó esszéket és kritikákat tartalmaz. A *Bábeli adományok*ban 17 írótárshoz írt leveleit, valamint több mint 40 esszéjét és kritikáját olvashatjuk. A névmutatóból megtudhatjuk, hogy mindezen írásokban 540 különféle alkotóművészről esik szó. A *Bábeli adottságok*ban hasonlóképpen: 38 írótársával folytatott tanulságos levelezését bocsátja közre és mintegy 30 esszéjét, kritikai írását teszi közzé. A névmutató – már nem is lep meg – rendkívüli tájékozottságról, műveltségről árulkodik: hozzávetőleg 490 szerző, közéleti személyiség neve kerül szóba a közrebocsátott írásokban. Eme levélesszék, irodalmi tanulmányok és kritikai írások tartalmi és stílusértéke széleskörű elismeréseket váltott ki az adott témákban jártas olvasók és pályatársai körében. (Tudomásom szerint készül – vagy talán már el is készült – az író harmadik e tárgyú műve, a *Bábeli adósságok*.)

Suhai Pál irodalmi munkásságának ilyetén adatszerű áttekintése nyomán talán érthető indítékom: miért éppen az ő (napjainkig körvonalazható) életműve sarkall – szándékom szerint objektív tényeket, leszűrt igazságokat, esztétikai minőségeket rögzítő – kritika írására.

Ezen racionálisan alátámasztható indíték mellett bővebben kell szólnom indulati indíttatásomról. Tapasztalati tény ugyanis, hogy valós irodalmi, művészeti értékeinket „mértékadó körök" (számos író-szervezeteink klikk-szellemű hangadói, szerkesztőségek munkatársai) nemcsak gyakorta észrevétlenül hagyják, elhallgatják, hanem esetenként a nyilvánvalóan silányabb minőséget (olykor „bárki írhatta volna" színvonalú művek akarnok szerzőit) részesítik nagyobb figyelemben, elismerésekben és persze díjazásokban. Ezáltal – és ez a káros – tovább rontják a művészetekben járatlan tömegek ízlését. Holott a tömegízlés egyébként is a konvencionálisabbat, a közhelyeset, a szentimentális, érzelgős műveket részesíti előnyben. Napjainkban a könyvpiacot (az elektronikus könyvpiacot is) méginkább ellepi a banalitás, a pornó, a művészietlen, áltudományos művek sokasága, a limonádé-ponyva, a rémregény, meg ami még fájdalmasabb: az elhasznált képekkel dobálózó giccs- és rigmusköltészet, leginkább pedig a „szabadversek" címén magát avantgárdnak álcázó-hazudó arctalan tömegvers.

Az avantgarde-nak ugyanis épp az volt – vagy lehetne még – az értelme, hogy merész újításai „nyesellőjével" járható, új ösvényeket vágjon-nyisson a művészi alkotómunka újabb kori dzsungelében. Megtörtént. A továbbiakban a neo-avantgarde-nak se az a funkciója, hogy újrahonosítsa száz év előtti „izmusok" – ma már modorosságnak számító – stílusjegyeit, kiüresített formalitásait. Nem az a baj tehát, hogy napjaink szabadverseket (prózaverseket) író szerzői alkalmazzák korábbi irodalmi, művészeti irányzatok technikai, formai, stb. vívmányait, mert ezek „szintézisre emelése" az újabb művek új értéke lehet, hanem éppen az, hogy ez a szintézisre emelés elmarad; mind-

össze egy-két formai külsőség (pl. a központozás elhagyása) jelzi, hogy a mű alkotója a „modern", „posztmodern" szerző jelmezében kíván tetszelegni. Jó esetben ezek a szövegek csupán korábbi jeles avantgárd művészek modorában írt versképződmények, rosszabb esetben utánzatok, a szerzők pedig – ne köntörfalazzunk! – epigonok.

A jelenség mára oly elképesztő (elkeserítő?) méreteket öltött, hogy az hovatovább kritikai szemléletünk farkasvakságát okozza, ill. folyóiratainkban fel-fel tünedeznek – egyre nagyobb számban – kritikai életünk (ha van még ilyen) sarlatánjai. Ezért a jobb tájékozódás, tájékoztatás, felismerések biztosítása végett célszerű elhelyeznünk néhány egyszerű útjelzést „irodalmi világunk kies erdeiben". Hisz amiként nincs létjogosultsága Petőfi, Ady utánzóinak irodalmunkban, miért is lenne létjogosultsága Apollinaire, Tristan Tzara, André Breton, Dylan Thomas, vagy akár Frank O'Hara epigonjainak? Holott gyakorta tele velük legtöbb irodalmi lapunk versrovata. Lehet, hogy „verseiket" olvasva elismerően csettintenek szerkesztők, kritikusok, irodalomesztéták? Nem ismerik föl, hogy a beküldött versnek látszó mű történetesen Apollinaire bolyongó képzettársításainak modorában készült, és bár más a témája, de (istenek anyja ne hagyj el!) a *„Saint-Merry muzsikusa"* lelkületét idézi a látvány leleménye? Nem olvasták Tristan Tzarától *„A kallódás idejének állomásá"*-t, hogy észrevegyék: több szerző ún. prózaversének hangütése alig különbözik Tzaráétól? Nem tűnik föl számos „vers" esetében, hogy azok mintha csak André Breton *„Eszmélet"*-ének zaklatott soraira emlékeztetnék a jámbor olvasót? Csak éppen az eredeti cizelláltabb, nem eszméletvesztett stílusban készült. Vagy egyszerűen nem számít, hogy a magasan díjazott szerző éppenséggel Dylan Thomas *gondolat-fűzéseinek* hurkában vergődve vetette papírra (a híres-nevezetes *„Páfránydomb"*-ra emlékeztető) versezetét? Hogy valaki más pedig Frank O'Hara *„Óda az örömhöz"* című költeménye gyöngyverítékében fetrengőn újságolja: koktélokat szürcsöl bár-lebujok narkóillatában? Soroljam tovább? Noha ezek a jobbak közül való szerzők és műveik.

Emez általánossá vált riasztó jelenséggel szemben miképp védekezhetünk? Az ízlésformálás jegyében különösen indokoltnak tartjuk folyóiratainkban arra valóban érdemes életművek, olykor egyedi alkotások, eredeti hangütésű művek kritikai elemzésének olvasóközönségünk elé állítását. Suhai Pál életműve, számos alkotásai érdemesek arra, hogy értékeljük, megítéljük művészi kvalitásait, a szerző szándékait, művei tartalmi, formai értékeit, felfigyeljünk azok eredetiségére, jellegzetességeire, törekvései megvalósításának eleganciájára.

Ezúttal és ehelyütt arra vállalkozom, hogy néhány Suhai-vers elemzésével nyújtsam keresztmetszetét a teljes életmű szellemiségének, gondolatiságának, sugallatainak, eredeti stilisztikai, technikai bravúrjainak, formai vívmányainak. Amire egyébként korábban már tettem kísérletet a szerző *Kísértetek kora* című verseskötetének kritikai bemutatásán keresztül (Palócföld, 2009/5 száma). Akkor tett megállapításaimat nemcsak változatlanul érvényesnek tekintem, hanem megerősítve látom Suhai Pál újabb

verseinek tükrében. Azokat megismételni tehát nem kívánom, de visszautalni némelyikre elkerülhetetlen, még ha más megközelítésekkel próbálkozom is. E célból esett választásom az egyik legérettebb Suhai-kötet, a gyűjteményes *Szigorú napok* néhány versére, újabb versei között a *Bábeli adottságok* versmellékletében talált három „igazgyöngyre", valamint a Napút folyóiratban közölt versei egyikére: mert talán a leginkább bizonyító erejűek.

Visszatérően hangoztatjuk: a költészet legfőbb szabálya, hogy nem feltétlenül kell szabály; persze, nem árt, ha van. A verseket ugyanis (ha tudatában vagyunk, ha nem; ha akarjuk, ha nem) kétféle nézőpont alapján ítéljük meg: 1. manifesztált tartalmuk és 2. affektív kolorit elevenségük szerint. Ez utóbbi a versek érzelmi-indulati telítettségű színes mozgalmasságát jelenti. Hiába a manifesztált (kinyilatkoztatott) tartalom elismerést érdemlő számos minőségi ismérve, ha a kifejezés érzelmi-indulati telítettsége, mozgalmassága (valamint verstani megmunkáltsága) kívánnivalókat hagy maga után. Akkor a vers csak fércmű. Mert a valóságnak érzéki – affektív kolorit elevenségű – ragyogást a költészet ad: a formateremtés. A mű gerince a forma – Paul Valéry se vélte másként: minden mű elpusztul, de a gerincesek továbbélnek a merőben puhatestűeknél. A kifejezés affektív kolorit elevensége – sok-sok szerző gyakorlata bizonyítja – attól függ, hogy a költő képes-e újszerű szemléleti, szerkezeti, nyelvi formateremtésre. Suhai Pál képes mindezekre.

Olvasom például *A szokás hatalma,* a *Forró ágyon, Hordom ezt a ruhát* és az *Időérzék* című Suhai-verseket – úgy vélem, a legjellemzőbbeket – a Szigorú napok-ból, valamint a *Sestina a hattyúnyakú görényről* címet viselőt a *Napút* XIV. évfolyam I. számából (2012. jan.–febr.) és nyomban feltűnik: e versek manifesztált tartalma kétségtelenül egy XX–XXI. századi európai entellektüel lírai vallomása közérzetéről. Adekvát ez ama tudásunkkal, hogy a modern líra közérzetünket fejezi ki. Suhai Pál közérzete is lelki állapot, habitus, irányultságok és attitűdök foglalata. Kultúrtudata – akárcsak közös kultúrtudatunk – a modern Európában gyökerezik. Valamennyi verse – nem csak a hivatkozottak – az őt körülvevő világgal, valósággal szembeni magatartását fejezi ki, egyedi szellemi beállítottságát tükrözi; egyidejűleg mégis kollektív énünket jelenítik meg alkotásai. A modern költő európai habitusa az övé, lírája látomásokban kifejezett indulatos attitűdvariációk sora. A manifesztált tartalom tehát minden egyes esetben kompozícióba zárt emóció: a külső valóság egy-egy darabjával szemben megnyilvánuló emocionális magatartás, közérzet kifejezése.

Kompozícióba zárt emóció a kötet talán legszebb darabja, A szokás hatalma is. Manifesztált tartalma: a múlandóság idő-haladványa. Affektív kolorit elevenségű képeit, frappáns – és mégsem harsány – befejezését összetettebb módszerrel (a költemények anatómiájának, dinamikájának, fiziológiájának metódusával) mérve-elemezve is arra jutunk, hogy a vers a mai magyar líra egyik remekműve. Érdemes ide idéznünk:

A szokás hatalma

Kilencven éve ilyen meleg őszt!...
Csorog a nap mustja,
sistergő levegőt párázik
a házak teste,
megemeli a lebegő tetőt.

Szinte még nyár van,
gyanútlanok a kertben
a rózsák.
De odafönt megindultak
már a fecskék,
s dobálva leveleiket,
idelent, vetkőzni
kezdtek a fák.
Mintha sejtenének valamit,
vagy valakit önként követnének.
Mennek az idő elébe
a buták.

A vers-hangulat „lebegését" tovasuhanó indulatmeneteinek, látomásainak kompozícióba zárt egysége biztosítja. A költő szemléleti, szerkezeti, nyelvi formateremtésének újszerűsége nem tolakodó, de a „verstest" sajátos felépítéséből (a költemény alkatából) egyenesen következik, a szerző entellektüel egyénisége, karakteres hangja pedig a verstani, esztétikai, stilisztikai jellemzők révén szembeötlő. A jelentésváltozásokon átment szavak, mondatrészek értelmi, érzelmi, hangulati kölcsönhatása, összhangzata egységes rendszert alkotva teszi mozgalmassá a verset, tölti meg mozgásenergiával. A vers minden sorából, a nyelvtani szerkezetekből, a gondolatfűzés fordulataiból közvetlenül érzékelhetjük az érzés, a költői hang őszinte hevét, melegét, a mondandó jelentőségét, a szavak zenéjét, képeiből képzelete szárnyalását, szellemi, lelki, erkölcsi sugallatait. A költeményt ekként körüllengi valami titokzatos szépség, ami már-már megmagyarázhatatlan magaslati levegőt áraszt. Kimondhatjuk: a költő e versében képesnek bizonyult – felfogható, átérezhető módon – érzelmei magasrendű, művészi kivetítésére.

Kijelenthetjük továbbá, hogy említett többi verse esetében is hasonlóképpen sikerült a versek manifesztált tartalmát magasba emelő affektív kolorit elevenségű formateremtés. A *Forró ágyon* például modern szerelmi költészetünk egyik legszellemesebb, ugyanakkor leghevesebb – következetes képekben kifejezett – lírai vallomása.

Forró ágyon

Mert szeretlek
s érted csapdába estem
s alantas kór miatt
reszket a testem
s előled
hozzád menekszem:
fogadj öledre önként,
csitíts, vigasztalj
jó orvosomként,
combjaid között
gyógyítsál engem
s hagyd, hogy a gyógyszert
magam is keressem,
mert kínnak öröm,
hogy forró ágyadra bukva
beléd vesszem
s benned tűnjek föl újra,
mint horizont alatt vitorla.

Főleg, ha kezed is bontja
s amíg csak áll
vitorlarúdja.

Ezek után ki merné vitatni, hogy szerelmi líránk legújabb kori alkotásai között kétségtelenül ez az egyik legszebb költemény?

És ugyancsak (vagy nem különben): egyetlen metafora a *Hordom ezt a ruhát* című verse; testi mivoltunk gyarló múlandóságáról szól. A két fogalom (test és ruha) tartalmi hasonlóságán alapuló érzékletes szókép (átvitt értelmű lírai kifejezés) megérdemli, hogy ide idézzük:

Hordom ezt a ruhát

Hordom ezt a ruhát,
amíg rólam le nem vásik,
az utolsó gombig,
az utolsó cérnaszálig,
amíg széthull bélése,

drága szövete szétesik,
fazonja kiből,
és mindene fölkunkorodván
eleven testemet
lekapja rólam az orkán.

Időérzék című egzaltált, álomképeket idéző, szertelen és túlfűtött hangütésű verse pedig arra példa, hogy a tapasztalt vagy elképzelt valóság egy-egy jellemző (érzéki) részletét a költőnek be kell mutatnia az erős érzelmi felindultság – az emocionális attitűd – kiváltásához, hisz különböző mérvű, színezetű felindultságaink, indulatos érzelmi állapotaink mindig a valóság jelenségeihez tapadnak. Mestermunka. Egyetértünk Prágai Tamás megállapításával: azok, akiket igazán nagy költőnek tekintünk, általában nagy mesterek is (*Kivezetés a költészetből*, Napkút Kiadó, 2010; 21-22.old.).

Időérzék

Paták dobognak az égen,
vonul a csorda.
Fölöttem lónyerítés,
csatazaj:
kentaurok és lapithák harca.
Klasszikus kor, gondolom,
és kikapcsolom magam.
Sárkánygyík cammog az emeletre:
tudom, hogy ős-idő ez,
félálomban még hallom
szívének dobverését:
agyam földrengést jelez.
De már az öntudat hiánya.
Lebegés. Az se.
Alszom. Nem én vagyok.
Csupán a vekker rikoltozása reggel.
Valahol egy WC-öblítő harsonája.
Föltámadás.
Legújabb kor, köszöntelek!

Gyönyörködjünk! Humorában is. Ironikus „záró-akkordja" a versnek „egy WC-öblítő harsonája", melynek hallatán kiált föl a költő: *„Legújabb kor, köszöntelek!"* (E valóság „üvegét" nevezte „légypöttyös"-nek *Zsákmány* című versében – a Liget 2010/10 okto-

beri száma közölte.) Végül állapítsuk meg gyűjteményes kötete, a Szigorú napok lapozgatása közben: Suhai Pál „kezdő" költőként a hetvenes években is érett művész volt már.

Ívelése – utóbb - jóllehet még magasabbra hágott. A Bábeli adottságok versmellékletében tüneményes „gyöngyszemeire" lelhetünk. Ezek egyike: A búvár. Valóságos búvárként éljük át „a lírai hős" sugalmazott közérzetét. Szuggesztivitása folytán (és ez a formateremtés affektív kolorit elevenségét dicséri!) fizikailag érzékeljük idegen világunkban kiszolgáltatottságunkat: odafönn spórolnak az oxigénnel, szemünk előtt nyálkás moszatok úszkálnak, az istenek nem hordoznak tenyerükön, az utolsó ítélet lelki állapota ez. A költőnek sikerült új, friss affektusokkal színes emocionális attitűdöket nyújtania. Szinte kitapintható – e szonett-formához közeli szerkezetben – az elfojtott érzések alkotta látens tartalom: a költő emocionális jelentőséggel itatja át a külső valóságot, ezáltal hidat ver a valóságról szerzett privát és társadalmi tapasztalat között.

A búvár

Magamat én is elveszejtem,
mint búvár, hogyha elmerül,
s eloldja testét: vas-cipőben
bolyongok lent idétlenül.

Itt nincsenek utak, irányok,
mosolyok, elvek nincsenek,
ha szólok, buborék szivárog
számból, s gyöngyözve ellebeg

(akár az ég s a fellegek,
ha fönt a boltot már bezárják).
Itt zsíros halszemek a lámpák,

az arcok elsüllyedt kövek:
szakállas, vén szörnyek csodálják
csak szörnyű emberségemet.

Még inkább bizarr képsorok vetülnek elénk Az együgyű szatír-kép című Suhai-versben. Már nem csupán arról van szó, mint Mallarménál, hogy a szavak építőkövei egy másik világnak, amelyet művész hoz létre és tesz jelenvalóvá. Költői képeinek funkciója egyre inkább nem illusztráció, hanem szuggesztió, mint Reverdynél. A kép nem összehasonlításból származik, hanem – különösen emocionális ereje – távoli valóságelemek egymásba lényegüléséből fakad. E képreveláció nem sejtett kapcsolatokat tár fel a valóság tényei, netán képzelet-szü-

leményeink között: „a szellemit anyagivá teszi, az érzékelhető világot viszont átszellemíti" – fogalmazza meg lényegét Reverdy. Suhai Pál szuggesztív metaforája akként jeleníti meg a látványt, hogy a különös versorganizmus egyben személyes életérzésének, léttudatának, „boldog isten-arcának" ördögi tükröződése is.

Az együgyű szatír-kép

A lópatát már alig rejthetem.
Rügyező, ráncos homlokon
a sóvár kecskeszarvakat.
Gyanús nyomok követnek
mindenütt: terjengő, enyhe bakszag,
s ágak hegyén az oldalamról tépett
gyapjas, rongyos szőrcsomók.
Ördög-forma vagy kentaur-forma
lehetek talán. De nem tudom.
Nincsen tükör, mely megmutatná
boldog isten-arcomat.
Csupán az együgyű szatír-kép,
a riadót doboló nimfa-tekintetek:
mint makacs félreértés, kísérik utam.

A versmelléklet nem kevésbé tündöklő darabja egy frivol sestina: *Sestina a női szépről.* A sestina – tudjuk – hatsoros szakaszokból álló olasz versforma; a versszakok utolsó sora a refrént az azt alkotó szavak fölcserélésével ismételgeti. Suhai Pál e versformát tökélyre emelte gyakorlatában: refrénjei (rím- és félsor-ismétlései) révén sestináit hovatovább a triolettek és rondeauk bűbájos „dobpergésével" keresztezi, miközben a szépséget nemcsak látjuk, de halljuk is. Indulatmenetek, ritmusvariációk dallamfutamainak andalító varázsa közepette képzeljük magunk elé – suhanó sorok susogta látványokban – a lányokat s a lovat, és szikráznak föl, majd zsibbadoznak zsigereinkben a vágyak: „Körömcipőt ha hallok, mindig egy ló// szegődik már nyomomba, ő közelget,//… // szőrén, nyergében ülni s hogy kibírjam:// előttem járjon inkább, mint mögöttem.//

A költő e versében finomabbnál finomabb árnyalatokat fest a kifejezhetetlen láttatására, eközben a kézzelfoghatónál konkrétabbá lesz költői valósága. Mintha csak tudná: csupán konkrét élmények, tárgyak, környezet, történések, érzések megjelenítésének van létjogosultsága a költészetben. Az általában érzett, gondolt összefoglalások, elvont erkölcsi tételek (pl. életünk összevont tapasztalatai) mind-mind csődöt mondanak, vérszegények a konkrétum vérbőségével szemben. Fontosak tehát a vers konkrétumai: a pesti Bródy Sándor utca, a patkók csattogása, a ló és a körömcipők, a hosszú combú lányok, „a két sörényes". Lehet ezeknél fontosabb? Lehet. De legalábbis egyenrangúak:

a vers modern hangszerelése, amely a szöveg egész szövetét (ritmusát), minden sejtjét (asszonáncait és disszonáncait, arányait és aránytalanságait), szójátékai összhangzását áthatja. Káprázatos.

Ugyancsak ismerjük el *Sestina a hattyúnyakú görényről* című versét is a legjobbak közül valónak. A vers mottója fontos eligazításul szolgál olvasói tájékoztatására: *„Hattyúnyakú görénynek eredetileg Illyés Gyula nevezte a támogat, tűr, tilt kultúrpolitikáját".* A vers frenetikus hatású. Ismétlődő szavak, félsorok elbűvölő játékára épül. Monotóniája közepette leljük meg a manifesztált tartalom lényegi kifejezését: *„Hattyúnyakú görény, te címerállat, nem bánt a hallgatásom?// … bestiák közt// holdként fogy-nő a képed s új hatalmad."* A költemény „anatómiai, dinamikai, fiziológiai" vizsgálatának eredményei szintén válaszul, egyben bizonyítékul szolgálnak a hallgatólagosan föltett kérdésre: a Kísértetek kora óta Suhai Pál poétikai (költészettani) felkészültsége és gyakorlata (eszköztára) izmosodott-e, költői ereje gyarapodott-e? – Igen, kétségtelenül! Művei kiváló egészségnek örvendenek. Meggyőződéssel jelentjük ki (Vészi Endre egykori véleményére ezúttal ismét utalva): *„többször felfedezik még e költészet eredetiségét, esztétikai és fogalmi értékeit".* Az eredetiség (újszerűség) – korábbi, más írások viszonylatában az ún. meglepetés-hatás – idővel elenyészik ugyan, mindössze történeti értékké merevedik, mégis fontos illóolaja a művészeteknek, hisz egy-egy új hang nyomán különböztethetők meg a költői arcélek.

Mindezeket összefoglalva: Suhai Pál verseinek markáns arcéle, erős csontváza van, lírai feltárulkozásai őszinték. A létélmény, a megrendültség életérzésének, a pillanatnyi lelkiállapotoknak, néha a csönd bensőséges hangulatának és mindenkor egy emelkedett gondolkodású értelmiségi attitűdjének lírai „lepárlásai". Műveiben „több" van (érzelmi magasság, szellemi csúcsok), mint amiről a költő maga is tud, mondhatni sokkal több, mint amiről pályatársai, kritikusai és a vele kapcsolatban álló folyóiratok szerkesztői együttvéve tudnak. Munkássága (egész költői világa) ezért méltán számíthat az Olvasó figyelmére. Tudjuk, látjuk, tapasztaljuk: poétikus lénye „uralkodik" műfordításain, prózai írásain (kritikáiban, esszéiben) is, átszövi egész teljességében érzelem- és gondolatvilágát. Olvasói méltán vélhetik őt igazi teremtő, alkotó elmének (görögül *poétá*nak, angolul *poet*nak); okkal tarthatják akár *vátesz*nek: jövőbe látónak, mint a régi latinok; utat, irányt mutatónak, lépéseinket egyengetőnek, diktálónak (*Dichter*nek), ugyanakkor a szerelem énekesének (*Minnesänger*nek) is, mint általában a német ajkúak; vagy érezhetik bűbájoló javasembernek (*sáir*nek), mint az arabok; esetleg szépséget meglelőnek, találónak (*trouvère*nek), mint a franciák, de talán mégis leginkább vérbeli költőnek, lírai szépségek magyar kihordójának, „kiköltőjének". Hogy színes szavai szőttesének, varázsszőnyegének hajtogatása révén, indulatai és költői képei különös dimenzióiban éljék át, ismerjék meg „lírai hősökként" a világot, Suhai Pál költői világát. És végül, hogy érezzék, érezzük: költészet-okozta képzeletei azért oly pihentetők, mert kikapcsolnak az időből, az időtlenség boldogságával ajándékoznak meg.

Rozsnyói Ferenc

Négy évszak Honshu szigetén

12 haiku

Tavaszi eső
Százmilliónyi cseppje
Csuromvizes rét

Őrjöngő méhraj
Cseresznyevirágokon
Torkuk tüzes méz

Vulkán morogva
Köhögni kész, füstje száll
Hangja harangoz

Békák csobbannak
Mohos, kavicsos tóba
Aranyhalakhoz

Gésa sétálgat
A zöldellő köveken
Kertjébe zárva

Nyári estéken
Táncot lejt kimonóban
Kezében hárfa

Elmosódó száj
A hajlott hátú kőhíd
Vízbeli tükre

Kora őszi vágy
Színes lomb-orgiában
Olvad testükre

Istenek hegye
Vörösbe omló fürtök
Halódó fákon

A tengerparton
Köd-köpenyű díszkapu
Télhozó álom

Észak mogorva
Mezőit hó lepi el
Fehér takaró

Jeges hajú árny
Vigyázza most a vizet
Fagyot arató.

Németh István Péter

Egy karácsonyi postából

Igen, igen, ez lett az el nem múló móló
Nekem, ez a füredi,
Ádventben, mikor még a hullt platánlombot
A szél a sétányon kergeti.

Magam jöttem a kettős fasorban, szívem
Felől a Balaton
Fénytelen tükörén sirályok, hattyúk és
Vadrucák alacsony

Röpte kísért, kikkel uzsonnám kenyerét
Meg is osztottam.
Ringtak a karéjjal egy-ütemre félig már
Jóllakottan a tóban.

Éheztem én is valakit, előre karácsony
Kalácsából morzsát,
De nem jutott arra járó angyalokból,
Kik a tájjal hozzák

Testükben őt is, ki a magányon
Oldana itt legbelül,
Mielőtt, akárha a sirályhad, újra
Mind fölrepül

Túlparton is túli terekre. Megálltam
Csak a vízbe
Nyúló kőnyelv végére érve némán,
Szemem betűzte

A sürü párában a táblát, hogy 6-os
Beszállóhely, EINFAHRT!
S mert oly kihalt volt víz
És ég, s nem várt

Egy khároni ladik se engem, vissza-
Indultam. Nem gyorsan,
Nem lassan, hogy veled éppen
A földön találkozzam.

S elinduljunk a kettős fasorban
– Akadozik bár
Először a beszéd – ám közben a léptünk
Onnan könnyen vitt már.

A Malom-tó-mementó-ból

(*Debussy: Tükröződések*)

A malomkerék lapátjai alatt
A Kis-tó fele futnak a habok.
A malomkerék lapátjai felett
A Nagy-tó fele futnak a felhők.

Hullat a tóra kéket az ég.
Csüng a kezem rá. S nékem elég.
Angyali szárny sincs, ki kavarja,
Néha magasból fecske, ha cikkan.

Orgona leskel, vízen az árnya.
Félve tekint le: várbeli mátka.
Mintha a tónak habjaiba
Hullna a kendő, s színe: lila.

Dupla Nap izzik. Egyik az égen.
Másik a víz kék tükörén.
Vadludak égen: csónakorr-árnyuk
Úszik a víz kék tükörén.

Nyitva a tóra az ablak,
Libben a függöny a szélben.
Ingnak a zöld hinarak lenn.
Víz tükörén pedig összefogódznak
Az árnyak a lenti világgal.

Libben a fűz lombja a szélben.
Vízben a hínár libben igy éppen.
Fújta Ofélia hosszu haját szél.
Mostan a víz fésüli immár.

A malomkerék lapátjai alatt
A Kis-tó fele futnak a habok.
A malomkerék felett ugyanarra,
A Nagy-tó felől futnak a felhők.

Kis Pál István

Beavatásaim

(részlet)

Jelenés Baktában[1]

Itt, a történelmi Baktában, a tőkéknek ma is van ismertetőjele, hangosan megszólítható neve, a nevéhez alkalmatos története, és ha szót váltasz vele, van egy rá és csak rá jellemző beszédmódja. Már gyerekként szívesen próbálgattam, kóstolgattam a tőkékkel való társalgást. Ezt házigazdám és barátom, Péter mondta el nekem a régi pincéje előtti diófa hűsében. Van ennek is már vagy tizenöt éve. A családi gazdaság mai épületegyüttese akkor még csak a fejében létezett, míg a régi pince és pinceház, mint minden innen eredő tudásának és elképzelésének fundamentuma, a hajdan volt elődök világát idézte. A diófa viszont már akkor is igen terebélyes volt.

A szép októberi délután bőséggel szórta ránk fényét… a kései fajták szedésének ideje volt ez. Ilyenkor már ajándék a verőfény, a nagymamásan dédelgető meleg. A Nap az épület felől sütött, fénye a fa lombjának résein szökdösött át, sugarai bújócskát játszottak az asztalra kitett kóstolópoharakon. Az egyik sugara épp úgy vibrált Péter kissé kócos feje fölött, mintha fénykört akarna odarajzolni. Markomba rejtettem a mosolyomat, de akaratlanul is úgy kezdtem rá figyelni, mintha ő lenne a mester, én meg a titkait leső tanítvány. Az emberek s a kocsik csak jöttek, mentek, a szüreti munkák rövid időközeit használtuk fel a beszélgetésre. Nem sietett, kapkodott, nem sodródott, ő volt maga a nyugodt folyások medre, az elrendelt dolgok elrendelt rendje. Az előbbi gondolatsort nyitva hagyva, láthatóan a gondolataiba mélyedt, s csak miután megvitatta ott belül a mondandóját, töltött lopójából egy jó kóstolásnyit a poharamba, úgy folytatta:

Sokan el se tudják képzelni, hogy egy százéves kadarkatőkében mekkora bölcsesség lakozik. Hajdani mesteremtől sokat tanultam, többek közt azt, hogy a pince kulcsa a metszőolló, leginkább, mert a borkészítés az értő szőlőápolással kezdődik. Jó útjelzőnek bizonyultak az öreg gazdák is, akik szívesen és okos bizalommal bízták rám a tapasztalataikra épülő tudásukat. Amit meg ember elmondani nem tudott, azt a tőkék tárták és tárják fel ma is nekem.

Mint mindig, ezúttal is derűs megértéssel hallgattam gyönyörű, de költői túlzásnak tetsző gondolatait, merthogy nekem a tőkékkel való társalgás kicsit abszurdnak hatott... s ha tudnának is beszélni, ugyan mit tudhatnak olyat a tőkék, amit ember ne tudna? Péter ott folytatta a gondolatait, ahol én elakadtam:

[1] Bakta a Szekszárdi Történelmi Borvidék egyik leghíresebb termőhelye, melynek túlnyomó része áldozatul esett Szekszárd szertelen terjeszkedésének

A bor egy isteni csoda, minden misztikus, ami kapcsolódik hozzá, és ami történik vele. Olyan, mint a vers, te írod, de csak amikor segítségedre van az Úr. Olyankor minden, ami eljut az agyadig, ugyanazt az üzenetet erősíti. Mint ahogy minden műalkotásnak, a bornak is van egy neked, és csak neked szóló üzenete.

Mintha valami bizonyítékot keresne a mondottakra, felállt, és felemelt mutatóujjával figyelmeztetően integetve elindult a pince felé. Én a korábban kitöltött kékfrankos válogatást kóstolgattam nagy élvezettel, remélve, hogy erről a borról is esik majd szó köztünk. Közben egy kis furgon kanyarodott fel a pince elé ívelő kaptatón. Mire a sofőr kikászálódott az autóból, Péter is előkerült egy üveg borral a kezében. Üdvözölték egymást, s egy pár szót váltva máris egyetértően bólintottak egymásra. Péter az üveget, meg a dugóhúzót lerakta elém, hogy ezt kóstoljam meg! Mindjárt jön, szabadkozott majd a férfivel együtt visszament a pincébe.

Dolga van, gondoltam, az elém tett palackot nézegetve. Nem volt rajta címke. Szép komótosan kihúztam a dugót, de utóbb nem töltöttem. Ráérek, hadd szellőzzön! Meg egyébként is mohóság lenne így, a kékfrankos után rárontanom az újabb borra. Inkább elindultam a kerti öntözőcsap felé elöblíteni a poharamat. Ekkor vettem észre a szőlősorok között bóklászó alakot. Valami napszámos lehet, nyugtattam magam, de az arcomat fürkésző derűs kék szemek elbizonytalanítottak. Nem szólt, nem intett, mégis az volt az érzésem, hogy hív... hogy magához hív. Mikor végre elhatároztam magam, ő megfordult és elindult a szőlősorok között. Követtem. Különös hangok érintették meg a fülemet. Mintha tucatnyian mormognának köröttem, tucatnyi hangon, tucatnyi imát. Az előttem lépkedőről egyre inkább az volt az érzésem, nem valós alak, inkább valami különös jelenés. Egyszerre megállt, kezével a poharamért nyúlt. Odaadtam neki. A legközelebbi tőkéhez lépett, majd egyik fürtjét markába fogva, levét a poharamba csurgatta. A kontúrtalannak tűnő arc rejtélyesen mosolygott, amikor a poharamat visszaadta. A sűrű és vörös italnak határozottan bor illata volt. *„Csoda, ez csoda"* – gondoltam, azért persze megkérdeztem, hogy: *„Mi ez?"* A szőlőtőke válaszolt helyette, mélyen zengő, de sejtelmes hangon: *„Ez az én vérem*!"

Megkóstoltam, jó szokásom szerint lehunyt szemmel. Pazarlón illatos, könnyedségében is tüzes kadarka volt. Gonddal méregettem, forgattam ínyemen megejtő ízeit. Mire a szememet kinyitottam, a jelenés eltűnt. Hiába nézelődtem, nyoma veszett. Mit volt, mit tenni, boromat kóstolgatva visszasétáltam a kerti asztalhoz. Közben Péter is végezett, így ő is visszatért. Töltött magának is a palackból, észre sem véve, hogy az én borom nem abból a palackból való.

Egy hároméves kadarka – kezdte a bemutatást, poharát a Nap felé emelve –*, az ászok- és palackérlelés után most kerül majd forgalomba. Emlékszem* – váltott a tőle megszokottan személyes hangra –*, közvetlenül a szüretelése előtt az egyik tőke azt mondta nekem:*

Ezen a szüreten a véremet adom neked, hogy bort csinálj belőle az égi Atya dicsőségére!

Ködöböcz Gábor

A szőlő- és borkultúra dicsérete

Tokaj-Hegyalja az irodalom tükrében

Tokaj kivételes jelentőségű és páratlan kisugárzású kultúrtáj: egyfelől évszázadok óta a szőlő- és borkultúra fellegvára, másfelől – a minden év augusztusában megrendezett írótábor révén – több mint negyven éve a magyar irodalom fővárosa. Mindkét minőségében bízvást szakrálisnak mondható, különleges figyelmet érdemlő helyszín. Sokak szerint a tér-terápia miatt is érdemes Tokajba jönni, magam is mindig feltöltődve, életerőben megújulva térek haza az író- és ivótábori események után. És hogy régtől fogva milyen inspirációval szolgál Tokaj s legfőképpen messze földön híres bora, azt méltóképpen reprezentálja a miskolci Felsőmagyarország Kiadónál megjelent, Sturm László által szerkesztett két remekbe szabott antológia: *Tokaj a világirodalomban* (2000); *Tokaj a magyar irodalomban* (2002).

Ha létezik a hungarikumok között nagybor, akkor az mindenekelőtt a Tokaji aszú. És ha létezik a kortárs lírában a borok királyának mondott isteni nedűt méltóképpen megéneklő nagyköltészet, akkor az leginkább és legelsősorban Kiss Benedek lírája.

Az életörömöt és életszépséget pannon derűvel és Dsidára emlékeztető bájjal, sőt szakralitással megéneklő Kiss Benedek kvalitásait mutatja az is, hogy Tokaj legendás aranyáról alighanem ő írta meg minden idők legszebb költeményét. Olybá tűnik, hogy a bor géniuszát és a borban rejlő életszentséget korábban is emlékezetes szépségű opusokban dicsőítő Kiss Benedek eme 2010-es keltezésű darabjában alkotta meg a bormisztika, a borlegenda és bordicséret szintézisének legmaradandóbb érvényű, kultúrhistóriai szempontból is legteljesebb, legtökéletesebb alakzatát.

Kiss Benedek: *Tokaji Aszú*

Folyékony aranyrögökként gördülő
magyar könny!
Istennők,
tüzes görög szűzek fűszeres könnye,
kit még Zeusz is ünnepekkor
emelhet ajkaihoz!
Pápák, császárok serlegeiben égő

foghatatlan nedű,
kit ha ínyünk ízlelhet olykor,
föltörnek bennünk Berzsenyi bús sorai,
föltör a „resurrexit vulnera inclitae
Gentis Hungariae" megcáfolhatatlan
igazsága. Édes hazám,
te gyöngyözöd ki ezt a csodát,
metszett sebeidet érintik a szőlőszedőlányok
illatos tomporai, s míg a végső
csodálatosság lesz a halhatatlan gerezdekből,
tudjátok,
hozzáértő atlétakarok virtusos s gondos
keze is kelletik hozzá.
Ünnepek remegő kézzel csurgatott bora,
ha Máriának s a kisdednek
én is ajándékot küldhetnék,
téged csomagolnálak ezüstpapírba.
Gondoskodó kezét az Istenszülő Nagyasszony
már csak e pár cseppért is terjessze
jobban fölénk!
Mert nem bor ez csak, hanem jelkép,
ilyet tud ez a föld,
ilyet tudnak a gazdái,
s nemcsak bosszújuk hatalmas olykor,
hiszem,
hanem egyszer jókedvünktől is dörgő lesz még
a Kárpátok medencéje!

A verscímmé emelt etalon jellegű értékjelkép (tokaji aszú) a magyar géniusz legmarkánsabb, legkifejezőbb és legismertebb foglalata. A magyar és világirodalomban könyvtárnyi előfordulással bíró tokaji aszú nem csupán egy a borok között, hanem maga a BOR. Ebbéli minőségében lehet ez az isteni eredetű nektár a bor csodájának és misztériumának transzparens kifejezője, a vékonyka földi jelenlét talán legtitkosabb és leguniverzálisabb értékjelképe, ember és Isten párbeszédének leginkább szakrális szimbóluma.

A szöveg algoritmusát, a vers geometriáját leginkább meghatározó tételmondatokról külön is szólnunk kell. A szuperlatívuszokban is bővelkedő, kitüntetett szöveghelyek nemcsak tagolják a művet, de öt alkalommal árnyalják s teszik teljesebbé a borlegenda tokaji aszúról alkotott képünket. Először rögtön a vers kezde-

tén („Folyékony aranyrögökként gördülő/ magyar könny!"), majd pár sorral lentebb („Pápák, császárok serlegeiben égő/ foghatatlan nedű"), aztán egy különösen archimédeszi pozícióban („Édes hazám,/ te gyöngyözöd ki ezt a csodát") utána egy aranymetszésre valló helyzetben („Ünnepek remegő kézzel csurgatott bora") végül pedig a verszárlathoz közelítve („Mert nem bor ez csak, hanem jelkép").

Nem lehet nem észrevenni, hogy Kiss Benedek borhimnuszába beépül egy a genius locit magasztaló haza-himnusz is. Feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy az „ünnepek" szövegszerűen kétszer fordul elő, a vers végén pedig utalásos formában jelenik meg („egyszer jókedvünktől is dörgő lesz még/ a Kárpátok medencéje!"), s ezáltal a tokaji aszú ünnepi idejét időtlen ünneppé avatja a költő.

A magyarországi borrégiók között évszázadok óta kitüntetett helyet foglal el Tokaj-Hegyalja, melynek legnevezetesebb bortermő helyei: Tokaj, Tállya, Tarcal, Tolcsva, Szántó, Mád, Zombor, Sárospatak és Sátoraljaújhely. Habár a *tokaji* régóta fogalomnak számít, Magyarország fejlett szőlő- és borkultúrája miatt viszonylag lassan vívta ki a legjobbnak járó honi elismerést. Az arany nedű igazi világhírnevét II. Rákóczi Ferenc fejedelem alapozta meg azzal, hogy rendszeresen ajándékozott diplomáciai céllal tokaji bort. A tokaji Rákóczi-birtokon készített aszút nevezte el a Napkirály „a királyok borának, a borok királyának".

A tokaji bor első világirodalmi említése 1597-ből való, az első magyar költői dicséret pedig Moldovai Mihály 1590 körül írt Énekében szerepel. A tokajit mint a legjobb bort irodalmunkban a 18. század elején kezdik gyakrabban említeni. A sárospataki-debreceni diákköltők előszeretettel verselték meg a hegyaljai bort. Közülük Édes Gergely a mádi borra esküdött, Mátyási József pedig egyenesen azt állította, hogy az Édenkert életfájának termése, „A halhatatlanság nagyhírű itala/ Azt tartom, csak édes tokaji bor vala".

Az előzmények ismeretében szinte természetes, hogy „Tokaj" és a „tokaji bor" megkerülhetetlen hívószava lett a reformkorban kialakuló magyar nemzetfogalomnak. Tokaj szakrális tartalmakkal telítődő szimbóluma lett mindannak, ami a hazához, a honi földhöz, a nemzeti szorgalomhoz és az isteni kegyelemhez kapcsolódik. Kölcsey Himnusza egyebek mellett azért is válhatott nemzeti imádságunkká, mert magától értetődő gesztussal emeli ki a haza két olyan táját és termékét, amely etalonként, illetve értékjelképként a bőség képzetét kelti. „Értünk Kunság mezein/ Ért kalászt lengettél,/ Tokaj szőlővesszein/ Nektárt csepeg-tettél".

Vörösmarty, aki reformkori költőink között borfogyasztásban is jeleskedett, miközben a rossz borról és a jó borról egyaránt írt költeményt, a rossz borok pancsolását egyenesen nemzetietlen cselekedetnek minősítette. Borkatalógusában Eger, Ménes, Tokaj, Somló, Érmellék a sorrend, ami nem feltétlenül jelent értékbeli hierarchiát. A borivásban kevésbé jeleskedő népies triásznál (Arany János, Tompa Mihály, Petőfi Sándor) Neszmély, Tokaj és Ménes említtetik igazi magyar borként.

A Tolcsváról származó szőlőbirtokos, Szemere Miklós tucatnyi bordalában saját hegyaljai pincéje abszolút viszonyítási pontként és afféle parnasszusi lakóhelyként jelenik meg (*Bordal I-II.*; *Szüreten*; *Tolcsvai pincémben I-II.*).

Széchenyi Istvánnak nem volt ugyan szőleje a Hegyalján, de borkatalógusaiban mindig a tokajié az elsőség, jelezve, hogy „Tokaj olvasztott aranya" a hungarikumok között is egészen kivételes helyet foglal el. A legnagyobb magyar úgy véli, hogy a tokaji visszahívja a beteget az életbe. Ennek megfelelően a tokajiba mártott zsemlét ajánlja a gyengélkedőnek.

„Tokajit iszogatva még az elöregedett férfiak is házasságra gondolnak" - írja Mikszáth Kálmán, akinek több regényében (*A Noszty fiú esete Tóth Marival*; *A fekete város*; *Szent Péter esernyője*) mannaszerűen gyógyító erőként bukkan föl a csodálatos nedű. A tokaji legendája Jókai Mór regényeiben (*Szeretve mind a vérpadig*; *A lőcsei fehérasszony*; *Egy magyar nábob*) is megjelenik. Utóbbi művében a vendéglátás, az asztali pompa, a gasztronómiai élvezet csúcsaként magasztalja a szerző: „A terem közepén ezüstmedence állt, melyből furfangos szökőkút növelte magasra a tiszta tokaji bort topázsárga nedvsugárban". Egyszerűbb körökben - írja megintcsak Jókai - apró poharak illenek a tokajihoz, amit csak lopóval illik kihúzni a hordóból – „csapra ütni szentségtörés". Az ajándékozás fölülmúlhatatlan gesztusa a tokaji hordócska mellé egy aranyserleget adni, hiszen csak az méltó a borok királyához, a királyok borához. Emlékezhetünk: a *Szelistyei asszonyok* című Mikszáth-regényben Mátyás király a *„mázas kancsó tokajival"*, illetve az *„arany kancsó karcossal"* választás elé állítja az egyik szereplőt.

A tokaji (hegyaljai) a 20. század költészetében is gyakran szerepel a lélek fölgyújtójaként, az isteni jellegű lelkesültség előidézőjeként. A kínálkozó példák közül említhetjük Lesznai Anna: *Mádi bor*; Áprily Lajos: *Pataki bor*; Kiss Benedek: *Száraz Szamorodni*; Géczi János: *Hegyalja*; Lackfi János: *Tokaji asszó*; Tóth Éva: *Írótábori bordal*; Tarján Tamás: *Tokaji bordal* című versét. A felsorolt művekben a borivás és versírás Istennek tetsző vétekként jelenik meg. Az életöröm, életszépség és életszentség borozás és alkotás közben különös erővel föltáruló emberi tartalmai avatják a hivatkozott műveket szorosan összetartozó és egymást kiegészítő költeményekké.

A tűz-ital önfeledt mámort, jóízű tréfát és drága dalt forrásozó különlegessége Márai Sándor *Magyar borok* című esszéjében is hangsúlyosan van jelen. „A kincs nehezen fekszik a hegyek oldalán. Megérett, tele van illattal, nehéz borfajták előízével. A hűvös, napos délutánban melegen illatos az egész táj, az érett szőlőben erjedő újbor előíze ez, a világnak s a magyar glóbusznak ez a csodálatos kincseskamrája színültig megrakottan várja a szüretet. Mert ilyen a bor, ez a bor, hát hol van még ez a csodálatos bor, micsoda titkos ereje a földnek és a napnak, micsoda összejátszása a természet s az emberi munka feltételeinek, hogy ezen a kis pár

kilométeres pontján a nagy földnek terem csak meg ez az ünnepélyes, ez a méltóságos, ez a sehol nem termő hegyaljai bor?(…) Eszembe jutnak borfajták, amiket ittam, őszinte szívvel mondhatom, végigittam a fél világot, (…) de ezt a kiérett, ezt a méltóságteljes, önnön illatával és súlyával utolsó cseppig eltelt hegyaljai bort, ezt nem ismerik sehol másfelé a világon.(…) Úgy áll az üres pincében ez a bor, mint az arany."

A 20. század tokaji bort megszólító személyiségei között egészen kivételes szerep jutott Hamvas Bélának. Már *A bor filozófia* című esszéjének a mottója is sokatmondó: „Végül is ketten maradnak: Isten és a bor". A bor, a borivás ekképpen a szellemi világba való beavatási rítus is. A létezés megsejtésének egyik eszközének tekintette tehát Hamvas a bort.

Hamvas, aki a borban Istent, Istenben a bort találta meg, *A bor filozófiája* második részének borkatalógusában a hegyaljait nem egyszerűen csak bemutatja, hanem annak némi elfogultságtól sem mentes apoteózisát adja. „A HEGYALJAIT is nőnek tartom, de király-nőnek. Az egész világ tudja, hogy a hegyaljainak sehol másutt nem található díszei vannak. A legméltóbb ivási mód: a nagy ebédek és vacsorák után kis pohárral. Lakodalomkor, mielőtt a vendégsereg elszéled, útra, Szent János-áldásként. Ki milyet szeret, aszút, vagy szamorodnit, édeset, vagy szárazat. Ez a nagy nyilvánosság bora. Hangversenyek szüneteiben, operában felvonás közt pompás, már csak azért is, mert egyike a legmuzikálisabb boroknak. Akinek rejtélyes betegsége van, igyon HEGYALJAIt. Az asszony, ha azt akarja, hogy méhében lévő gyermeke büszke és királyi lény legyen, igyon HEGYALJAIt. A művész, ha művét befejezte, és sikerült, ünnepelje meg és igyon HEGYALJAIt".

A tapasztalatokon és megfigyeléseken alapuló Hamvas-szövegben a borlegenda, a borkultusz, a bordicséret és a bormisztérium együttesen van jelen. Vagyis mindaz, amit a bor földöntúli csodájának és metafizikájának hívunk. Az egyik legnagyobb szúfi misztikus költő Jalal-od-Din Rumi idevágó tanítása szerint: „Mielőtt ezen a világon kert, szőlőtő és szőlő létezett volna, a lelkünk megrészegült a halhatatlan bortól". Zelnik József, a Magyar Bor Akadémia alelnöke napjaink egyik legnagyobb magyar borászát, Kaló Imrét köszöntve a következő gondolatot társítja a fenti bölcselethez: „Mi, akik együtt vagyunk bortermelők, borszeretők és profán borszertartások pohárnokai, a tudati jelenlét és a már elszabadult képzelet határán egy pillanatra mindig torpanjunk meg, és hajtsuk meg fejünket az örökké kiismerhetetlen ital, a bor előtt.(…) Hogy a bor s főleg a bor szimbolikája által rájöjjünk a nagy átalakítási folyamat lényegére, saját magunk nemesebbé tételére, aminek végső arkánuma az öröklét titka". Mindennek a tokajira vonatkozó költői vetülete Kiss Benedek *Száraz Szamorodni* című emlékezetes szépségű verse, melynek utolsó sorait idézem: „Fölszabadítasz te mindenre, ami nemes,/ami gerinces, ami nagyság,/ mert nemes, gerinces vagy magad is,/ bölcs, aki bölcseket

keres társaságul,/nagy bor,/ legnagyobb, akire örökkön áhítozom,/ s el akit/ csak ritkán érek."

Az elmondottak alapján az sem meglepő, hogy a tokaji bor kultikus megbecsülése és himnikus ünneplése a világirodalom számos alkotásában intenzív formában, már-már kultúrhistóriai érvénnyel van jelen. Tokaj aranya a németeknél Goethe, Lenau és Böll, a franciáknál Voltaire, Balzac és Dumas, a lengyeleknél Mickiewicz, Sienkiewicz és Prus, az angoloknál Swift és Brauning, a dánoknál Andersen, a norvégoknál pedig Ibsen munkásságában játszik fontos szerepet. Miközben persze az orosz Lev Tolsztoj, az ukrán Jurij Hojda, a szlovák Jan Kollár, a finn Eino Leino, az üzbég Ramz Babadzsan és a chilei Pablo Neruda verseinek is a fölülmúlhatatlan tokaji az egyik fő ihletadója és etalonja.

A német Gottfried Benjamin Hancke *A magyar bor dicsérete* című versében a legfenségesebb nedűnek és legnagyszerűbb minőségnek kijáró szavakkal illeti a messze földön híres nektárt: „Erő sarjad ki az aranyból: régi dal,-/ magyar föld osztja az arany legremekebbjét;/ a hegy tele arannyal, hát a nemes ital// ily erőssé, mint itt, másutt hol nevelkednék?/ Én azt hiszem: Kánában a mennyegzői bor,/ Az is magyar földben termett valamikor" (Képes Géza fordítása). Az osztrák Baumberg Gabriella „Tokaj drága nedve" megszólítással ünnepli és „felséges barát"-ként, illetve „királyi ital"-ként dicsőíti a gondűző, örömszerző bort. A chilei Pablo Neruda „Tokaj tündöklete" kapcsán a „méz ragyogása", a „vad ámbratűz", a „topáz út"; az „arany igazság", a „diadalmi jelkép" szuperlatívuszaival illeti a természet és az emberi munka eme varázslatos adományát. Az üzbég Ramz Babadzsan pedig az intenzív jelenlét csöppnyi öröklétet kigyöngyöző örömétől megittasulva szinte minden dicséreten túltesz: „Miből szűrték ezt a szűz aromát?/ Honnan vették ezt az ízt, illatot?/ Valóságként átéltem a csodát,/ miről Omar Khajjám csak álmodott.// Ezt mondaná, ha most ő lenne itt:/ Ez a bor holtakat elevenít!" (Képes Géza fordítása).

(Elhangzott a Magyar Kultúra Napján Tokajban 2016. január 22-én)

Káliz Sajtos József

Farsangi dúdoló

(egy kalendáriumból)

Mint lassuló ringlispíl,
észkereked alig pörög.
Mit neked 'fentebb stíl',
zajos pörök, ócska csörték!
A hírt, sikert lepcses nyelvvel
mások már rég besöpörték. –

(utóirat)
Mi a francnak fenekedel,
üljél meg a fenekeden
otthon a kis kuckódba'…
Ott legalább nincsen szájzár.
Gyújtsál rá egy régi dalra,
nótázz, derülj és pipázzál. – –

Biztató

A fölsejlő holnap
még nem tudod,
mit hoz…

De te a gondok elől
– mint félénk eb –
már szűkölve
iszkolsz. –

Nem szabad feladni,
a vágyainkat feledni.
Hidd el,

egy reggel majd
rád talál,
mit megálmodtál
hajdanán.

Szállsz hazafelé

Szindbád,
a szíved már
nem kalózkodik.
Lépteid lassúdak…
De álmodban
– akár a vadludak –
szállsz délnek
a te jó Kálozodig.

Életünk

Egymásra rakódnak az évek –
egyik szelíd, a másik agyarog.
Lám, ez az élet.
S benne én mi vagyok?
Virágkehely,
ahol alakul a mag…
S ott a szülötte-hely,
mely fölnevel,
befogad (mint a párom).
És szétosztván mag-magam
a gyermekemben éltet,
ha majd szemem ívét végleg lezárom.

Hegedűs Imre János

Göre Gábor a székelyek között

– Apokrif Gárdonyi-levél –

Tekintetös Szerkesztő Hivatal
Jó egészségöt és hasonló jókat kívánok a szerkesztő úraknak a Hargita lábától, Csíkdánfalából.

Amint azt a Tekintetös Szerkesztő Hivatal tuggya, béjártam én Pestöt-Budát, de annyi góbét suhutt nem láttam, mint ott, úgy kezdődik minden mókájuk, hogy a széköl embör felmönt Pöstre, gondolok, lemennék Góbéországba, hallám, maradt-é polozsnoknak legalább egy széköl a Hargita töviben. Továbbá, gondolok, csak okos embörök tuggyák, mi a polozsnok, hát ide körmölöm a papirosra, a polozsnok olyan tojás, amit a gazda asszony mindig ott hagy a tik alatt, anélkül nem tojik meg a fránya kota.

De most visszatérök a levelemhöz, amit itt írok Góbéországban, kéröm, tögyék ki a zujságba, tudja meg az én falum, Lepénd, világot járt bírója van nekije, nem akárki Göre Gábor.

Mondok indulás előtt a zasszunynak, kapcsold bé a televízijót, lögyek én is művelt embör. Hát ott éppen valami habaré mönt, abban egy inkább gyermök, mint embör mókázott, kérdém a zasszonyt, nem tudná-é, ki ez a füles, mire ő aszondi:

– Hát kend, bíró létire, azt se tuggya? Zsók Levente az a kölök Dánfáláról, de most kabaré mestör lött Pestön.

Mögvakarám a fülem tövit, s mondok, ha már a zasszony is többet tud, mint én, tönni kö valamit, indulni kö Góbéországba, meg kö tapasztalni, mi igaz, mi nem igaz, amit zuvatolnak a székölökről. Fölhúztam a csizmámot, panyókára vetöttem a szűrömet, nyakam köré kerítöttem a tarisznyát, amibe a zasszony tokaszalonnát, hurkát, ódalast, kalbászt, hagymát, kinyért pakolt, feltöttem a kalapomot, mert azt nálunk én hordom, nem a zasszony, högyösre pödörtem a bajuszomat, s mondok:

– No, annyuk, én emöntem Csíkországba, mert ott van az a Dánfala, aztán ha nem írok, ne válaszolj!

– Hát csak ügyeljön kend magára – aszondi a zasszony–, mert akármilyen okos kend, a góbék túljárnak a kelmed ménkű nagy eszin, nagyon értik azok a csíziót, azt hallám kántorné asszonytól, agyafúrt ott még a mekögő kecske is. Megbicskázták az ördögöt, s Jézus Urunkra piros csizmát s vitézkötésös ujjast húztak a körösztfán.

Durbints sógorral s hátunk mögött a Kátsa cigánnyal gyalogolánk a szomszéd

faluig, mert Lepéndbe, ahol én vagyok a bíró úr, szégyönszömre még nem vezették bé a vonatot. Kátsa keserves nótákat húzott, s Durbints sógor is úgy lógatta a fejit, mint a gyepmestör szamara. Mi lösz a faluval bíró nélkül, aszondi, meglösz ennek a böjtje. Mire megürült a kulacs, ott is valánk az állomáson, elbúcsúztam a sógortúl, s a vicinálissal feldöcögék Pöstre. Ott a Keletiben hágék rendös vonatra, s hát mit ád az Isten, az tele volt széköllel. Úgy járnak azok Pöstre, mint én Durbints sógorral a városi hetipiacra. Bévackolom magamot közéjük egy kupéjba, egyik ódalamon egy vénembör, akkora volt a bajusza, mint a szürke ökör szarva, másik ódalamon tüzes menyecske, pont mint az én oldalbordám fiatalon. Mesélik es a széköl menyecskéről, hogy az még az ördög hátára is fölkerült, s vitette magát a kétszarvúval. Nem akármelyik bokorban születik ilyen vászoncseléd. Velünk szömben a kupéjban három hetyke lögén ült, az egyik pörge kalapos, a másik vastag bikanyakú, a harmadik piros képű, mint a lecsöppentött vér, s úgy nézték a mönyecskét, mint nálunk a templomban a plébános tisztelendő az ostyát úrfelmutatáskor, éppen csak a nyelvökre reá nem vötték.

Gondolok, no, Göre Gábor, szép társaságba csöppentél, túl hamar megkezdődött neked Góbéország, most szödd össze a nagy eszödöt, ne hozzál szégyönt a faludra.

Már legalább fertály órányit csattogott alattunk a masina, de csak nézögettük égymást, jobban mondva ők nézögettök éngömöt, mintha cirkuszból szöktem volna. Mög is szólalt velem szömben az egyik tejfölös szájú, a pörgekalapos:

– Hát kendöt honnan szalajtották el?

Mán ilyen sértést mégsem viselhettem, mondok, ha nem tudnátok, én Göre Gábor vagyok, első embör a falumban, vagyis bíró úr, s most éppen azért megyök hezzátok, hogy reportot írjak Góbéországról, amit aztán kiszerkösztenek a zujságba Pestön.

Megnőtt erre a tekintélyöm, a széköl nem szüvelli, ha tintanyalók ütik az orrukot az űk dógába, oda is szólt hamar a vénembör a mönyecskének:

– Te, Józefa, nem terítenél asztalt erre a kicsi lappancsra a bíró úr tisztöletire?

Pattant is a mönyecske, mint a tűz lángja, szödte elő a csíkos tarisznyákból a szalonnát, a disznófő sajtot, a májast, én sem adtam lennebb, nyomtam sebtiben a mönyecske kezibe azt, amit a zasszony bépakolt, tokaszalonnát, hurkát, ódalast, hagymát, hát olyan terüj asztalkám kereködött, hogy az urak svéd asztala, amit csak hírből ismerök, sem lehet fájéntosabb. Lött is olyan zsíros levegő a kupéjban, hogy Kátsa cigány, ha velem jött volna, azzal is jól lakott volna.

Öttünk, öszögettünk, akkor kivött a pirosképű a posztóujjasa belső zsebiből egy félliterest, először ő ivott belőle, mert náluk úgy szokás, nehogy meg lönne mérgözve az ital, aztán átnyújtotta neköm. Én a belső méretömnek járó porciót eresztöttem le a torkomon, de szinte megnyuvadtam, szégyön szömre tikogni

kezdöttem, mint egy beteg tyúk, prüszköltem, köhögtem, s mikor szólni tudtam, kérdöm, milyen rossznyavalya italt adtál neköm, gyermök.

– Hát az biza deckalé, bátyámuram. Látszik kenden, hogy még soha nem járt Székelyországban.

Rögvest magyarázta a zöreg, mi az a deckalé, borsika bogyóból főzik a pájinkát a góbék, a borsika valami bokorféle a Hargita tetejin, annak a fájából készül a híres ostornyél, a széköly jogar.

No, engömöt hirtelen úgy kioktattak, hogy az álmélkodástól elakadt a lélegzetöm, meghúztam magamot, s hallgattam, mint a kert aljában a szagos ibolya, ami Göre Gáborral még soha nem esött meg.

Csak akkor kellött megszólalni, amikor túlértünk a gránicon, s a román jegycsípő kérte a bilétát, de én a beszédjéből egy kukkot sem értöttem. Erre a vastagnyakú lekapta a fejemről a kalapomat, amit a falubamban sönki sem mert volna megtönni, kivötte a szalag mögül a bilétámat, s odaadta a jegycsípőnek. Nagy csorba esött a tekintélyömön, egy bíró fejiről nem löhet csak úgy lekapdosni a kalapot, de bé kellött lássam, ropog a jég itt alattam. Az előbb a deckalétől tikkadtam meg, most a romány nyelv vetött cigánykereket a fülemben. Mi lösz veled Góbéországban Göre Gábor – mondok?

Heába vótam én a bötű emböre, ezök a góbék magyarázták neköm, ahogy möntünk, né, itt, Váradon mívelt csodát Szent László kerál holta után es, fölemelte a sírkamra ménkű nagy lappancsát, lóra szökött, kiverte a kutyafejűeköt az országbúl.

Mönyünk tovább, ismét mondják, itt született Mátyás kerál, az igazságos, erről a városról énekölik a hírös nótát, azt, hogy szép város Kolozsvár.

Gondolok, hát ezök értik a csíziót, én csak bámultam, mint borjú az új kapun, de az Úr Jézus úgy rendölte, hogy mindön utazás véget ér éccő, a tűzről pattant mönyecske gyergyói vala, ott a legszöbb s a legkacérabb az asszonynép az egész Székelyországban, hát ő leszállt Gyírgyóban, ahogy ott mondják, a három lögénnek szinte kiszökött a szöme, úgy nöztek utána, de münköt vitt tovább a masina, igyenessen Csíkcsicsóba, oda, ahonnét elindula kanyargós útjára a mókás gyermök, Szakállas Ábel.

Ezzel még nem is lett volna nagy baj, csakhogy neköm vissza kellött jönni három óránnyi silbakolás után egy szömélyvonattal Dánfálára, ahol a gyors nem áll meg. A nagybajuszos öreg s a három lögényecske tovább möntek, Madarasra vagy Verebösre, ki tudja, mert Csíkban a veréb nem madár.

Mikor megérköztem a habarés Zsók Levente falujába, éppen harangoztak vecsörnyére, illedelmösön vártam a templom kapujában, mert én is pápista vallású volnék, még ha kétször is körösztöltek, s jól is tevém, hogy gyakorolám az áhítatos illemöt, mert Csíkországban még a fülesbagoly is pápista.

Éccő csak jő a harangozó, egyik lába fából, arról is van mókájuk, azt mondják, azér, mert az nem zsibbad. Amelik zsibbadt, azt ott hagyta a Don-kanyarban.

Kérdöm tőle, hol lakik Zsók Levente. Ő először akkorát pökött, mint egy régi száz lejes, aztán visszakérdözött:

– Hát kéd miféle szerzet?

Mondok, a pösti újságtól jövök, amire ő még nagyobbat pökött, s elindula az Olt utca felé. Annak a szádában mögállt egy ház előtt, oda béküldött, azt mondi, itt van a szenátus, ott mindönt tudnak a szönátor urak, s azzal tovább döcögött a falábával.

Ennek nagyobb hasznát vöttem, mint a két régi százlejesének, mert ahogy bémöntem, égyből láttam, hogy a legjobb helyre, a kocsmába kerültem. Csíkban olyan az, mint Pestön a Parlament, úgy trónolnak a szönátorok a féldécisek, décisek mögött, mint a magosságos egökben az Úristen. Köszöntem illedelmösön, s lehúzódtam az egyik asztalhoz. Mondtam a pincérnek, hozzon egy déci pálinkát, de nehogy deckalé lögyön, mert azt még nem szokta meg a gigám.

Na, ülünk, iszogatunk, hallgatunk, de gondótam, jobb, ha bémutatkozom, hátha nem lösznek ilyen néma Leventék a cimborák, mert én nem néma Leventét, hanem egy habarék Leventét keresök, a Zsókot.

– Mondok, Göre Gábor vagyok, a híres bíró, Lepénd falu első emböre.

– Hírét sem hallottuk sömmiféle Göre Gábornak se Lepéndnek – mondi az egyik góbé –, de Isten hozta, ha már ide görgette kendet a szél a Csíksomlyói Babba Mária kegyelméből.

Nyeltem egy nagyot, mondok, ha ezök még Göre Gáborról s Lepéndről sem hallottak, akkor sömmit sem tudnak a világrúl, de az istenhozta jól esött, a pálinka is kezdött melegíteni, a harmadik déci után már az én nyelvemről is elszállt a zsibbadás, s az ötödiknél olyan barátok löttünk, mintha együtt szolgáltunk volna a Don-kanyarban.

Az egyiket úgy hívták, Piroska Ferenc, a másikat úgy, hogy Kató Béla, a harmadikat úgy, hogy Annus Ambrus.

No, gondolok, itt es jól cifrázzák a nevüket a góbék, hogy lehet valakinek asszony neve es, férfi neve es, mert hamar megtanótam tőlük, hogy nem „is" az „is", hanem „es", de annyit már tudtam, nem szabad álmélkodni, mert aki itt álmélkodik, az nekik hottentotta, s kifigurázzák, mint nálunk, Lepénden a Kátsa cigányt.

Piroska Ferenc kezdte a mókát, aszondi: Mönyön, mönyön a széköl lefelé, hallja, hogy supp, mönyön, mönyön tovább, ismét hallja, hogy supp, nöz hátra, s hát őtet ütik.

Aztán a komájával mönyön egy másik széköl, a kocsma előtt azt mondja, te koma, állj meg itt az ablak alatt, én bémönyök, s ezököt a pipéköt mind kidobálom, te csak számoljad, hányat hánytam ki. Éccő csak röpül valaki bennről, mond-

ja a kinn álló koma: égy. – Ne számolj, te marha, met én vagyok – mondi a koma, aki bémönt.

Más. Bézárják a székölt a tömlöcbe, a többi rab kérdi, mit csinált. Asszondi, útlevelet kértem. – Azért nem zárnak bé sönkit. – Igen, igen, de én olyat kértem, amivel Bukurestbe löhet mönni Erdélyországból.

Másik széköl is békerül a dutyiba, kérdözik, mért. – Azért, aszondi, mert anyósomat megütötte a villám. – Azért nem zárnak bé sönkit. – Igen, igen, de a villa nyele az én kezömben volt.

Esmént más: Kérdözi a széköl gyermök az apjától: – Édsapám, miért piros ez a szilva? – Azét fiam, mert még zöld.

Elmönyön a széköl az állatkertbe, möglátja a zsiráfot. Aszondi: ilyen állat nincs es.

Így bolondultunk éjféltájig a szenátusban, mondok, ők így híják a korcsomát, akkor fölkereködtünk, mert eszébe jutott Annus Ambrusnak, hogy holnap megy férhöz a lánya, éngöm is meghív. A zasszonya akkora szájjal fogadott münköt, hogy azon bé lehetött volna hajtani szénásszekérrel. Aszondi itt a sok dolog, s ű a korcsomában henterög. Aztán megcsöndesült, mert látta, vendég jött a házhoz, s azt a székölök igencsak tisztölik.

Másnap volt, amit hallani, nözni! A mennyasszonyt nem akarták kiadni a násznagynak, hoztak helyette egy olyan boszorkányt, hogy attúl Belzebúb is hideglölést kapott volna, kormos tollúseprű volt a hajába szúrva, sánta is volt, félszemű is volt, százesztendős volt, nem kellött a vőlegénynek. Aztán találós kérdésököt töttek föl, ilyent, hogy a tehénnek melyik oldalán van több szőr? – Hát amelyik oldalára veti a farkát, amikor lefekszik. – Hogy milyen fa van legtöbb az erdőben. – Hát görbe. – Miért hosszú a zsiráf nyaka? – Hogy több pötty férjön el rajta. – Mög hogy mi a legkisebb a világon? – Bolha tökin a pattanás!

Mán megkéröm szépön a Tekintetös Szerkesztő Urakot ott Pestön, nehogy megaprehendáljanak reám, de ilyen szabadszájú népség a széköl.

Végezetül csak elővezették az igazi mönyasszonyt, hát az majdnem olyan szép vót, mint az én jányom, Göre Martsa, akiről nemrég írék vala a Tekintetös Szerkesztő Uraknak.

De a legfontosabbat majdnek elfelejtöttem: Két napig ettünk, ittunk Annus Ambrus leányának a lakodalmán, kürtőskalácsból, csörögéből, pánkóból buglyát raktak, a töltöttkáposztától röggelre félre állt a hasam, s a déckalét es úgy megszoktam, hogy fél literrel csorgattam le a végén egyszuszra a gigámon.

Vőféjök hozták az ételököt, olyan szép rigmusokat mondtak mindönikre, hogy én, a bötű emböre, sem tudtam volna szöbbeköt kiókumálni, a pöcsönyénél igencsak ajánlották a vőlegénynek, keresse meg a disznyó fülit, s a mönyasszonynak, hogy keresse meg a disznyó farkát.

Csak arra mönt ki mindön strófa, hogy a kokas mögbóbitálja a jércét, mindönki értötte, miről van szó, mert a menyasszon úgy elpirult, mint a hajnali ég, ide is másolok pár keresetlen sort, Göre Gábor is írhatta volna:

Pecsenyét is hoztam, mégpedig kétfélét,
Behoztam a kakast, és vele a jércét.
Szaladgált a kokas a jérce nyomába,
Én meg, fogtam magam, futottam utána.

Aztán a menyasszony búcsúztatót is meg kö említenöm, olyan rigmusokat mondtak a vőféjök, senki szöme nem maradt száraz. De a mönyasszony táncon mindönki fölvidult, fúrt de fúrt el akarták lopni a fiatal mönyecskét, el is lopták, de a vőféjök kiváltották köménymagos pálinkán.

Azt rekomendálom mindön újságolvasónak, jöjjön el legalább éccő egy széköl lakodalomba, nem bánja mög, én, a hírös Göre Gábor is teljesön elgóbésodtam.

Ha ne várna otthon a hütös társam, a zasszony, s ne volna borjadzó a tehenem, a Riska, el sem mönnék Dánfálából, maradnék polozsnoknak Zsók Levente helyett, aki miatt ide jöttem, de heába, mert ő Budapestön tartózkodik a habarében.

Így éltem, öttem, ittam én a székelök között, még a menyasszonnyal es táncoltam, melyhez hasonló jókat kívánok,

Göre Gábor
bíró úr

(Elhangzott Szőlősgyörökön, a Göre Gábor humorfesztiválon 2015. november 7-én)

Albert-Lőrincz Márton

(Évszakok a Hargitán)

Tavasz
Késve érkezett a Hargitán
a haját hullató régi lány.

Nyár
Mint kiderült nyárvégbe esve,
a tavasz elmúlt már az este.

Ősz
Jöttek sokan, s mind vén emberek.
Kutyák ugattak. Egy se kellett.

Tél
Elnyűtt fogaim zománca hull,
Hóláncot kerget a havas út.

(Csujjogatók)

Esik a hó, hull az eső,
Babám fején nincs fejken(d)ő,
Kalapja van a babámnak,
Kölcsönadná az urának.

***

Azért vagyok mégis itt,
Nem itták meg a kinint,
Nem szoptattak krinolinba'
Kicsi volt a kinin torta.

(Balassi Júliához)

Kihagyott az eső cseppjeiből,
S így hullott rád Drága Juliám.

(Balassi Céliához)

Csukott szájadban
fogaid közt összeroppant a nyál.
Enyém is csorgott, Annám, Céliám.

(Balassi Fulviához)

Golyóból elég kettő, drága Fulviám.
A májusi utolsót félem s kihagynám.

(Petőfi Júliához)

Oda lementem, amint megígértem.
Nem voltam elmentve a szívedben.

(Radnóti Fannihoz)

Klementine, az árja lány is szeretett,
Fannit faggatom mégis:
szeretsz-e félénken, féltékenyen?

Antal Attila

„Otthont mégsem találtam, lógok a levegőben”

(A Tűz Tamás-i líra egy jelentős motívumköréről)

Tűz Tamás ismert költőként, negyvenévesen hagyta el 1956-ban Magyarországot. Kanadában telepedett le, ám éveket töltött az Egyesült Államok nagyvárosaiban és Rómában is. A kanadai Hamiltonban hunyt el 1992-ben. A Babits, Kosztolányi, Sík Sándor, Harsányi Lajos nyomdokain indult költő líráját az emigrációban mindinkább a neoavantgárd kép- és gondolatkapcsolások, a játékos hangnem- és stílusváltások, az áramló, kötetlenebb versbeszéd s a montázstechnika jellemezték.[1] Ezeket a „kint” született költeményeket olvasva korábban az volt az ember benyomása, hogy problémáit s az azokra adott válaszait tekintve az idegenbe szakadt költő az itthoniak előtt jár, mert olyan világgal folytat párbeszédet, mely nálunk még kiépülőben van, s természete nem mutatkozott meg igazán. A halála utáni hazai folyamatokat számba véve ugyanakkor úgy tűnik, költészete idehaza is egyre aktuálisabb.

Az ötvenhatban emigráltak döntő többségéhez hasonlóan Tűz Tamást se csupán a kalandvágy vezérelte. A keleti frontot tábori papként megjárt, hadifogságot szenvedett költőt hazatérte után ellenséges légkör fogadta. A forradalom bukását követően figyelték, házkutatással zaklatták. Az emigrálása után jó pár évvel írt *Különbéke* című költeménye arról tanúskodik, tisztában volt azzal, mi várt volna rá, ha marad:

Odahaza
most zsarolások tapasztanának a földhöz
semmi mocorgás lövünk
térden csúsznánk a kegyelemért
mindenestől elpusztulnánk
következésképp
nincs más hátra
itt maradunk különbékében
szorongatott boldogságban
mendegélünk egymás jármában
hollétünket senki se tudja

[1] Tűz Tamás költészetének hazai befogadását a nyugati magyar költőket bemutató antológiák, irodalomtörténeti munkák mellett jelentősen segítette válogatott verseinek a Magvető Könyvkiadó által 1987-ben megjelentetett gyűjteménye (*Hét sóhaj a hegyen.* Szerkesztette, válogatta, a bevezető tanulmányt és az utószót írta Szakolczay Lajos).

1956 decemberében a költő a tenger hatalmas erejét csodálva, izgatottan, ugyanakkor fájdalmas, nosztalgikus érzésekkel telve hajózott át az óceánon. „Tíz hosszú nap és éjen át hevertem ámulatban/ megbűvölten és leigáztan/ ujjongva máskor talpig gyászban/ hitben és kétség marta lázasan" – számol be élményeiről a *Búcsú Európától* című verses emlékezésében. Az új világba való megérkezését csodálatos eseményként éli meg: „Égő kíváncsisággal vágtunk neki a kikötőnek mely tiszteletünkre talpig fehérbe öltözött (…) Tündéri volt a mozdulatlan havas világ" (*Egy ország küszöbén*). „Meg is szerettem mindjárt – vallja ugyanitt az amerikai kontinensről – ahogy egy földrészt meg lehet szeretni".

Ahogy az évek teltek, ez a lelkesültség alábbhagyott, a versek pedig vissza-visszatérően otthontalanság- és magányérzetről számoltak be. Íme néhány jellemző részlet: „Csak egy kis színt adnának még az alkony/ félreismert konok fellegei/ gesztenyebarnát/ citromhéj-üde-sárgát/ kökényvégzetű kéket/ s akkor szemöldököm kopott sátra alatt/ megbújhatnál távoli csillagom/ vacogó vággyal ízlelve meg/ számkivetésem lombhullató magányát" (*Éden és ég*), „redőzetes magányomban/ bolyong a belsővérzés" (*Baljóslatú ígéret*), „elárvultan sántikálok/ az össze nem egyeztethető/ rommezők/ numinózus napfoltjain" (*Átmenőben*), „Otthont mégsem találtam, lógok a levegőben" (…) „Most Csikágóban kóválygok./(Otthonom most sincs.)" (*Scarboro-i elégiák*).

Mondhatnánk persze minderre, hogy a számkivetettség, az otthontalanság érzete bizonyos fokig természetes velejárója az emigráns-létnek. Ám valóban csak bizonyos fokig. Egyéniségtől, emberi természettől függő mértékben az új környezetbe kerültek esetében a beilleszkedés, a megszokás előrehaladtával e nyomasztó érzések, ha meg nem szűnnek is, általában csillapodnak. Tűz Tamásról ez nem mondható el, még utolsó verseiben is sötétedő, rühes magányáról, mostoha sorsáról beszél, s az Istenhez fűződő kapcsolaton kívül a kései, bűntudattal vállalt szerelmet tekinti az egyetlennek, melyben otthonra lelhet. Nézzük, a versekből mi tudható meg e nem szűnő otthontalanságérzet okairól!

A jelenségek első körébe a nagyvárosok életmódjából következő zavaró tényezők tartoznak: a bántó zajok, szagok, fényhatások, a zsúfoltság, az eltérő kultúrák keveredéséből adódó kaotikusság. A lírai hős nem tud aludni az éjszakai motorosoktól (*Epifánia*), a szemben lévő áruház éjjel is ütő órájától s a hajnalonként ugatásba kezdő kóbor kutyától (*Egy eb arcképe*), bosszantja az árkülönbözet, a rossz hidegbüfé (*Néptribun*), fojtja a gáz, a por, a szenny, a füst, az éj (*Tériszony*).

Az okok második (fontosabb) körét olyan jelenségek rajzolják ki, melyek a költő lelki-szellemi környezetének jellegére utalnak. A Biblia karácsonyi üzenetét a jelenbe transzponáló *Epifánia* lírai szubjektuma ekként szólítja meg a háromkirályokat: „Gáspár vigyázz az aranyadra/ Menyhért rejtsd el a tömjént/ a polgármester elől/ Boldizsár a mirhát nem kell féltened/ van már penicillin". A pénzközpontúság, a tolakodó

üzletiesség más versekben is fel-felbukkan. Túlbuzgó, tudálékos trösztöket, mindent tudó tőzsdést emleget a *Miért miért nem*, újság nevét, cipőfűzőt, fagylaltot, törökmézet mint „lényegest" ismételgetőkről emlékezik meg az *Egy eb arcképe*; a *Concerto vonósokra, ütőhangszerekre és celestára* egyik részlete pedig így idézi a kaliforniai világot: „a pázsiton számol a bankár/ de nem a szászszorszépet veszi számba/ Ha meghal úgyis kicicomázzák / balzsampír remeg arcán". Ugyanennek a költeménynek egy másik helye a jómód szülte devianciákat sorolja: „Két macska örökölt félmillió dollárt/ a kandúrok korszaka jött el/ kutyaklinikák állattemetők papagájfüggőkertek".

Jó pár vers tudósít a közösségi összejövetelek, rendezvények tartalmatlanságáról, színvonaltalanságáról. A vidéki magyar és a nagyvárosi amerikai atmoszférát szembeállító *Két világ* például így szól a városi ünnepről: „háromezer ember az együgyű parádén/ elől az óriáshattyú aztán mikiegér/ aztán a lótusz aztán a semmi". A *Majális*ban bemutatott család tagjai falatozással és szörnyű nagy taglejtésekkel fejezik be programjukat a ligetben, míg az ábrándozó nagyobbik fiú „fürgén lefut/ a tópartra, s a hatytyúk hasa alól/ meríti ki álmai kék halát". Egy partiról így nyilatkozik a *Benne vagyok a játékban* beszélője: „Rádöbbenek,/ hogy csak részletjelenség vagyok a jótékonysági/ koktélpartin: piperkőcök, a sóhivatal kiküldöttei s tengernyi/ asszonynép között".

Az üzletiesség és a színvonaltalan közéletiség motívumait az *Íme az ember* soraiban a tévtanokra, rögeszmékre és a nyárspolgári szellemre utaló részletek egészítik ki: „Tömör fürtökben érik a tespedés. Az erkélyrácsokon tárolja unalmát a világvárosi sáfár. Ha majd a szűk esztendők jönnek, kanállal ehetjük a közhelyeket. Már most jegyezhetünk részvényeket a Lapos Tévtanok Dáridójára (LTD) s az Értelmiségi Tenyészállatvásár jegyei elővételben kaphatók. Terjengős ismertetések szólnak az újsütetű tarhonyáról s a muszkahal olajban fürdetett gyönyörűségeiről. Tölcsérben árusítják a középszerűséget, s ha akad majdan egy rendeltetés-sugallta, torzonborz tökfilkó, ki megmászni akarná a butaság Matterhornját – miközben tormát szagol –, a tudósítók villanó lencséin át megláthatja majd a Földrészközi Figyelő Bizottság, milyen is voltaképpen a nagy múltú társadalom, milyen is vajon az EMBER." A *Halálos szójáték* következő részlete pedig mintha folytatása lenne e fentebb idézett társadalomképnek: „Éldegélünk szívósan mutáló vágyainkkal/ egybevágó érdekeinkkel. Ügyeskedünk is, tökfilkók/ tucatemberek, fölcseperedünk a választékos/ társadalmi rétegekbe, szürke lakmározásba…"

Tűz Tamás, a költő szomorúan érzékeli maga körül a költészet háttérbe szorulását, s úgy látja: „eljön majd az idő, amikor a napihírek közé kell becsempészni a költészetet, hogy az olvasó gyanútlanul kapja be a szépséget, mint a hal a horgot" (*Concerto vonósokra, ütőhangszerekre és celestára*). Az emigráns poéta ugyanakkor magában a költészetben (jelenének nyugati költészetében) is színvonalcsökkenést tapasztal. „A költészet a parafrázis színvonalára csökkent" – hirdeti a *Pantomim*, s válságtünetről számol be a *Feleletképpen* zárlata is:

„Milyen megnyugtató a vers, miben már
nincs líra, csak rakosgatás
cukor, só, kávé, tea
(ki használja a szacharint?)
tématöredékek, selypegő tizenhatodok
a ritmuson bádogmadarak ülnek
csörömpölő csalogányok
vonatok, sínek, kerekek, talpfák
elég egy hangsúly is
távíróoszlopok, szemaforlámpák
koszorúk, gyűrűk, levelek, vízesések
egymás mellett futnak a szerelvények
szemezünk a halállal"

Tűz Tamás, a hívő ember, a pap az igazi keresztény szellemiség hiányát is gyakran tapasztalja, s nem csupán Amerikában (hol „valamikor a sarkokon templomok nyújtózkodtak/ harangszó hullt a paloták tarkójára"), hanem a keresztény világ központjában, Rómában is. Erkölcscsőszöknek üzen az *Anatómia* című verse. Az *Átkozódó* paptól szokatlan vallomással zárul:

„a széplelkek illő undorral dobják el könyveidet
Baudelaire legyen az eszményképed
a legnagyobb keresztény
halál az álszentekre

Dominique barna kis szeme több nekem
mint a San Pietro pápástól-kupolástól
benne úszik a végtelenség
benne ragyog az Isten"

A *Szordínós áve* szerint Sarlós Boldogasszony „kiszikkadt lelkek kanyargós ösvényein lépdel", a *Kirakós* őszi életképében a Szent Ágota közén áthaladók kezében „TWA szatyor libeg/ bevásárlótargoncát húznak maguk után/ agyonápolt képükön óangol színezet", s miközben „pincsi pisil a sarkon, Szent Ágota/ neve porlik a márványtáblán."[2] Hasonló a szerepe a porladás-képzetnek a *Via crucis*ban: „A gyertyák égnek./ A padok üresek./ Álmodoznak a freskók./ Álmodoznak?/ Inkább csak porladoznak."

Környezetének szellemi-lelki állapotáról általánosító megjegyzéseket is tesz az

[2] A TWA (Trans World Airlines) egy 1925-től 2001-ig működő amerikai légitársaság volt.

emigráns lírikus. A nagyvárosokban csömört érez „mindenben, ami zsúfolt dús tömör/ ami helyettesíti a lényeget"(*Tériszony*), a „korszellem pállott hattyúdaláról" beszél a *Sietős áldás*, a *Riadt kérdések* pedig így veti fel a környezet és kor alapvető problémáját: „Fölszisszen az égbolt/ a szuperszonikus sietségre// Nincs elég időnk/ hogy befejezzük a művet?/ Ki elől menekítjük/ sokfolyosójú palotánkban/ a lelket?"

A kiemelkedően művelt (verseiben Giottóról, Goyáról, Van Goghról, Cézanne-ról, Gauguinről, Palestrináról, Brahmsról, Lisztről, Bartókról, Kodályról, Rilkéről, Dylan Thomasról, Weöres Sándorról, Kormos Istvánról, Pilinszkyről megemlékező), keresztény hitét mélyen megélő költő tehát a tartalmas emberi kapcsolatok, a hagyományos értékek sorvadását tapasztalja, szellemi-lelki kiüresedést lát maga körül az amerikai kontinensen s Európában kiépülő fogyasztói társadalmakban, s otthontalanságérzetének ez az alapvető oka.

A költeményekben kibontakozó korkép, persze, nem olyan negatív, mint amilyennek e motívumok láttatják. Tűz Tamástól mi sem áll távolabb, mint a prófétai tartás, ítélkezés. A bírálat olykor önbírálat is, a kritikát megfogalmazó részleteket önironikus vagy épp bűntudatról árulkodó megjegyzések ellenpontozzák. Az ámulat, a csodálat sem veszett ki teljesen az idősödő alkotóból. Az *Új géniuszok* című költemény például himnikus hangon dicsőíti a kohók héroszait, a vasöntödék égő homlokú félisteneit, a buldózerek higgadt lovasait, akik gondoskodnak arról, hogy „gondtalanul dübörögjön a század, karikázzanak a gye-/ rekek, hajtsa szerelmesek suttogását a szél,/ s verje a zápor a csöndbe búvó szelíd temetőket." A kései *New York* című versben pedig ilyen vallomásra találunk: „nekem a legszebb város/ lehet hogy saját tükörképem/ és titkos szálak fűznek hozzá." Igen tanulságos s a költőre jellemző ugyanakkor, ahogy e vallomás pátosza szertefoszlik a költeményben:

„suttogóra fogott hangon mondom ezt
mert hátha megdézsmál ellenem uszítja
finom csontozatú agárszukáit
megtépi pokolra szálló ösztöneimet
valami csoda folytán megmenekülök
csont csonthoz visszaforr
fergeteges füstöt fúj a Camel-reklám
kiönti lelkét a neonfény fogpasztahirdetés
ma már világosan látom
szél ellen nem lehet evezni a Hudson folyón sem
hiába tartja az a hölgy a fáklyát
a szabadság nevében"

Búzás Huba

Anyám meséi ~ vacsora helyett

elűztek, kisfiam, engemet is a hazámból,
gyerek voltam, alig nagyobb, mint épp te, most,
mivel nagyapád nem tette le, tudd, a románnak
az esküvést, iszkolhattunk kiebrudal-
va: marhavagonban hagytam el otthonomat, nyakon csapott az állomáson pár behemót hivatalnok,
a padlón azt' lukat faragtunk ~ pfúj! ~ ürüléknek
utazva jövőbe,
nahát, *ez a most a jövő,* nincs más vacsorára,
papír-stanicliból szemernyi morzsa jut,
idestova majd' két évtized óta remélek,
hisz akkor indította el nagy Istenünk
bennem az időt, de ma merre tekintsek?
szemedre nem jön álom? jajj, nekem!
még jobban mardos az éhség
és összegörnyedten, ha jársz,
engem taszigál le
hitem ormairól...
keblére itt ki ölel? vihorász a fagyos tél,
apádat elzavarta földjéről a gróf,
hát, futnak a nincstelenek, ki hová, jön a csendőr,
lehelletünk ~ na, né! ~ pihékben hulldogál,
karunkon a bőr viaszosra aszott, ám,
ha nincs menekvés is, te mosolyogj!
az élete más az uraknak,
igaz, de fogj át, kisfiam,
ilyképp a halál, hej,
meglásd, gyönyörű lesz

kötéltánc

nyomorú utcasor hörög ma is amerre
sistergő sebességű éveink során
~ hja, ezzel tartozunk az igazságnak ~
ideodázva kifőzdék fölött kötélen táncos voltam ~ ingyen ~
gőzölgő napesés felé
a délután karizmán…

fémzöld legyek napoznak arra porganéjban,
lázállatkák, melledző lebzsikék
ivarzanak drog-dílerekkel,
rósejbnire kesernye sört
piálva félpucéran…

hallom hajzsíros életük alt hangjait…
ma már csak fantomok, kiborgok
a képernyőtökön

Majdnem fohász

múlásom közelít, megtestesült *alattom*, kibírjam elveszíteni
a könyvek ezrét! gyönyör volt olvasásuk polcaim alatt…
erős pogányhitet az isten adjon, ne fájjon őket félre lökni ~
nemlét! kivált az el nem olvasottakat,

hja, és iszonytató lesz nőmet hátra hagynom, asszonyokat, akiknek
kölyke bús-apátlan, emlék, hogy némelyik ki más ölébe ül,
vigasztaló, talán nem mind a fattyom, s a lányokat,
akikkel sohse háltam, duvatlan dolgom végezetlenül…

barátaim! lehettünk volna néha többen, hogy hurrikánjaimat
folyva fúdogáltam ~ hitványabbakra ~ sok tipródó évekig,
a legpimaszabbat le mégse döftem, maradnom kéne még
~ halálra váltan? ~ az ember míg, ej, neki mérgedik

Aknay Tibor

Kis történet a nagy háborúból

Az asszony becsukta maga mögött az ajtót. Megfordult, szemben a tágas térrel, amelyet kisebb-nagyobb házak, többnyire földszintes, kicsi ablakosak vettek körbe, és elindult a januári éjszakában. A mély hóban csak lassan jutott előre. Lámpásnak ott volt a Hold, de azon kívül gyertyányi fény sem mutatkozott. Mintha az egész világ mély álomba zuhant volna. Néma házak, ameddig csak befogta a tekintete. Elérkezett az első házhoz. Alacsony eresze kikönyökölt az árok fölé, két ablakát – kívülről fatábla, más néven zsalugáter védte. Az asszony megkocogtatta a fát, majd várt. Nem kapott választ. Kis idő múlva újból próbálkozott. De a ház – annak lakói, ha voltak – némák maradtak. Az asszony ment tovább a következő házhoz, azután újabb és újabb házak kerültek sorra. Mindenütt ugyanaz a némaság.

Az utolsó háztól visszafordult. Úgy érezte, kihűlt a vér az ereiben. Minden ereje elfogyott. Fel kellene adnia: eddig tartott a küzdelem. Már hetek óta úton voltak: ő és a négy gyerek – a legkisebb alig pár hónapos, akinek a sírása ébresztette az anyát. Így indult el, segítséget remélve, hogy akad valaki, akinél megmelegíthetné azt az üveg tejet…

A háború már hónapokkal előbb befejeződött. A nyugati hadszíntereken fogságba került katonák, olykor családostul, hazafelé tartottak. Ki így, ki másképp, amilyen mód adódott éppen. Az asszony – egy későbbi kitelepítési határozatban: őrnagy özvegye – két szekérrel és nyolc lóval. Az egyik kocsinak ő maga ült a bakján, a másikat az ura tisztiszolgája, legénye hajtotta. Az őrnagy, aki túlélte a tordai katlan poklát, alulmaradt a szervezetére támadó gyilkos kórral szemben. A nyár végén, a fogságban mondott búcsút a világnak. Fájdalmat nem érzett, a morfium-lebegésben a végén már csak álmodta az életét. Az utolsó pillanatai tiszták voltak. Mindenkit megismert: az asszonyát, az orvost és az ezredest, aki a hazaindulást tudtul adó hírt hozta. Mire az alakulat menetkészen állt, az őrnagyot eltemették. A huszonéves fiatalasszony elindult. Keresztül az Alpok hágóin, Magyarországra. Haza.

Története az őrnaggyal kilenc éve kezdődött. Az érettségiző nagylány a kisvárosi korzón szóba elegyedett a jóképű, szép szál huszárfőhadnaggyal. A véletlen találkozót rövidesen bemutatkozó látogatás követte. Majd esküvő és a közös új élet a visszakerült Kárpátalján és mindenütt, ahová az urát – mindig így nevezte – vezényelték.

Hányszor, de hányszor ment már végig a közösen járt utakon gondolatban, és kereste – hiába – a férfi adta biztonságot, hogy egyáltalán volt, még akkor is, ha csak a jövő-menő hírek szóltak felőle. Most itt áll ebben az új világban, és még arra sincs hatalma, hogy meleg tejet adjon a gyerekének. Imádkoznia kellene, de nem megy. Nincs reménye az első mondathoz sem.

Lassan visszaért a házhoz, amely talán községháza, vagy tanyaközpont lehetett. A

szempilláira ráfagyott a lehelete. Valami arra késztette, hogy benézzen a tér központi helyén álló épület ablakán. Szinte rátapadt szemével az üvegre. Odabent ide-oda hajladozó gyertyafény rajzolt különös árnyakat a falra, a kéményből vékony füstcsík tört a csillagok felé.

Nagyot sóhajtott, azt is inkább befelé, és lenyomta a kilincset. A tágas előtérben viszonylagos meleg fogadta. A három nagyobbik ugyanúgy aludt, ahogy hagyta őket. De mi van a kicsivel? A sarokban találta, boldogan szuszogott, szája sarkában az elfogyasztott tej nyomai. Az asszony először nézett szét úgy igazán, s csak most látta meg azt a négy férfit, akik addig észrevétlen árnyként húzódtak meg az egyik fal mellett.

– Jöjjenek elő! – ha már itt vannak – tette hozzá. Azok kiléptek a sötétség szárnyai alól. Fiatalok voltak, csak egyikük idősebb valamivel. Az öltözetük amolyan átmeneti a katonai és a civil között. A legfiatalabbnak látszó megszólalt.

– Ne haragudjon ránk, mi csak szállást kerestünk. A kicsi meg csak sírt, gondoltuk, megvigasztaljuk. Találtunk egy üveg tejet, a többi már jött magától. De nem akar leülni?

Ez igen. Egy vadidegen fiatalember hellyel kínálja őt – az őrnagy özvegyét –, aki mellesleg ugyanúgy, ismeretlenként nyitott ide be pár órával korábban, hogy ne a szabadban kelljen tölteniük az éjszakát. Az asszony elfogadta az invitálást, leült az asztal mellé. Ekkor az újonnan jöttek is letelepedtek.

– Megkínálhatjuk valamivel? Van sajtunk, és szalonnánk is, ha nem sértjük meg vele.

– Köszönöm. És amit a kicsivel tettek, azt is köszönöm. Maguk jó emberek. Megkérdezhetem, mivel foglalkoznak? – A legidősebb csöndesen ingatta a fejét, jelezve: jobb, ha nem tudja. Ebben maradtak. Éjfél körül aludni tért minden menedékkérő, az asszony is, a férfiak is.

Másnap, már erősen világos volt, amikor az asszony felébredt. A két nagyobbik gyerek, a két lány álltak a fekhelyénél.

– Hát maguk? – fordult feléjük a családban szokott stílusnak megfelelően. Miért nem keltettek fel? Az asszony körülnézett a teremben, de hiába kereste az esti társaságot. Nyomtalanul eltűntek, akár az éjszaka árnyai. Lehet, nem is járt senki, csak a kimerültség, a hetek óta tartó vándorlás? Már maga sem tudta, mit higgyen.

A kisebbik lány egy papírdarabot hozott elő, az asztalon találta.

– Mit írtak rá, Anya?

Az asszony nézte a két gyereket, aztán a papírt:

– *Köszönjük a szállást.* És alatta még: *a patakon túl van egy kiserdő. Ha azt elhagyják, az már Magyarország.*

Csak állt a terem közepén, szótlanul, mert nagyon teli volt a lelke.

– Mi lesz most, Anya?

A nagyobbik lány aggodalmas tekintete visszahúzta a valóságba.

– Hogy mi? Hát indulunk haza! Keresse hamar a kocsist, készítse elő a lovakat.

GULAG voltunk mostanáig…

Szűk Balázs beszélgetése Szalkai Zoltán filmrendezővel

A magyar „Indiana Jones" Gulág-sorozatával (Gulág történetek – 2005, Gyaloglás Gulágföldön I–VI: Észak-Ural, Kolina, Sarki-Ural, Angara, Kazahsztán, Karélia – 2001–2008) az elbeszélt történetekben is a szovjet munkatáborok eltűnt és megmaradt tájaira koncentrál. Még indonéziai útja során kezébe kerültek egy volt gulágos, Rózsás János visszaemlékezései, és úgy döntött, hogy a „lágereket életét" egy-egy magyar elítélt sorsán keresztül tárja fel. Lett barátjával bejárták azokat a gyakran tiltott és megközelíthetetlen helyeket, amelyeket a túlélők elbeszéléseiből és térképeikről ismertek meg.

– *Mi volt a célja az V. Gulág filmben (Kazahsztan) a közepén kiemelt monolgikus résszel? Kicsit kizökkenti ezzel a nézőt…*

– Fontos, hogy beszéljünk róla, s ne hallgassunk a múltról! Viszont, ha visszamegyek Oroszországba, nem ezt érzem. Az emberek bizalmatlanok, még mindig félnek és nem mernek akárkinek szólni a történtekről, mintha soha nem lenne vége…

– *Volt valami konkrét „kihívás", amelynek kapcsán elkezdett a Gulág-témával foglalkozni?*

– Indonéziai utazásom során találkoztam Varlam Salamov írásaival. A novellákat olvasva nem jelentek meg előttem képek, miközben én ezeken a helyszíneken már jártam, mégis elhaladtam mellettük. Egyetlen emlékoszlop sem jelezte, hogy itt valaha emberek ezrei lelték halálukat. Először is: túlélőket kerestem. Az nem elég jó ha csak leteszem a kamerámat, és elmondják a történetüket, mert szinte csak statikus „beszélő fejekből" vannak megszerkesztve… Így jött az útifilm ötlete…

– *Miért érezte mégis magát a legalkalmasabbnak erre az utazó feladatra? Hiszen két évig egy színésszel is forgatott.*

– Sokáig én sem értettem, de éreztem, hogy én vagyok a legalkalmasabb erre, mert 14-15 éves korom környékén vallásosan hittem a kommunizmusban… A rendszerváltás után pedig rájöttem, hogy becsaptak! Részese voltam ennek a történetnek, így hát magamra osztottam ezt a szerepet. A kamera hozzám volt erősítve, így a megszólaló emberek csak engem láttak, s nem egy kíváncsi riportert, buzgó operatőrével egyetemben. Az őszinteség kegyeltje voltam.

– *A forgatás közben szokott jegyzetelni?*

– Rögzítem az ötleteimet, de főleg a gyaloglásra koncentrálok, az egész folya-

matában élek. Pontosan úgy reagálok, mint a szereplők, mivel én nem vagyok színész, nem tudom, hogy mit fogok mondani. Nem állok meg a forgatással, ha szünetet tartok, akkor kizökkenek belőle.

Gyakran van, hogy ki sem kapcsolom a kamerát. Átlagban 4 órát szoktam felvenni, ennyire van erőm. A nap többi részében pihenek, engedélyek után járkálok, és utazom egyik helyszínről a másikra.

– *Tud-e arról, hogy a világon valaki ilyen típusú filmet és ilyen módon készít, mint ön?*

– Manapság rengeteg útifilm készül, sőt külön tematikus csatornák menedzselik az „eladható tájakat", de ilyen témában, mint az enyém, azt gondolom, nem történt még próbálkozás. Lehet, hogy én vagyok az első, aki ilyet készített. De ennek nincs jelentősége! Ez csak technikai dolog, ezt fel kell tölteni tartalommal, én ilyen módon tettem valami szokatlant. Utóbbi filmes díjaim mintha ennek az útkeresésnek a hitelességét és furcsa „extremitását" igazolnák vissza.

– *A magyar „Gulág-táborok" térképe is lassan kirajzolódik előttünk dokumentum- és játékfilmek segítségével (Törvényértés nélkül, Recsk 1950–53, Faludy György; Faludy portré I–II; A magyar október; Tízezer nap, Nyár a hegyen, Közös bűn, Te, rongyos élet, Laura, A szökés, Soha, sehol, senkinek). Nem lehetne ezeket körüljárni és pontos képet adni róluk? Még néhány év, és meghalnak, akik tudták az igazságot, de eddig hallgattak róla…*

– Nem biztos, hogy ez az én dolgom. Bízom benne, hogy lesznek fiatal filmesek, akik ezt leforgatják, annak érdekében, hogy összeálljon ez a térkép. Meg kellene próbálni, de ha senki nem fogja, akkor majd én megcsinálom! Még van mit törleszteni!

Farkas Gábor

Itt hagyom

Az ősz enyém. Szürke ködje,
színei szavaim,
elidőz a rím és ritmus
az ősznek ágain.

Az ősz enyém. A kikezdett
idő emlékei
mind az ősz. Csak zenéjét,
csendjét kell érteni.

Az ősz enyém. Nem idegen.
De magammal ködjét
és ritmusát nem vihetem.

Itt hagyom
pihenni avar-pamlagon.

Táj kontúr nélkül

Az ég felé, mint fedetlen karok
az út mellett nyújtózó faágak.
Kontúrvonalak nélküli látvány,
nem keretezi semmi a tájat.

Mint tollfosztott szárnyak: a faágak
elnyújtózva némán az út mellett.
Torzó rendezetlenség a látvány,
és ködkeresztezett a tekintet.

Köddel telt tájban jelek az ágak.
Mint elveszett irány: a látványban
a tekintet. Roncsolt húrként pattan
gyűrött mindensége a hiánynak.

A félelem anatómiája

„A csikket ne az arcán nyomjátok el,
ő érzékeny, vele vigyázni kell!”
(Kontroll csoport)

a nyílás szűk
egy szem egy ütés
a betekintés mint
részvéttelen érintés

szilárd a fény
borzolt sötétség
csak néha koppan a sűrű homály

a dallam ismerős
mint az irgalom
az elhaló visszhangban

A kezek szorítása
már csak a léleknek fáj
és feloldozás a
testtel terített oltár

Csák Gyöngyi

Vaszari képeslapok

Érzékelhető
rettegés mezőimen
vérszomjas kaszák.

Hangos szürcsölés
A Nagyárok hűs vizét el-
és kiapasztják.

Siratja fáit
az erdő mint szívenlőtt
fiát nagyanyám.

Tehetetlen béke

Gyarló csontjaimat
lassan porrá őrli
a tehetetlen béke,

erdőimet ellopták
fényben imádkozó
fáimat kivágták.

Letarolva büszkeségem
hold és csillaganyajegyem
teremtőm mellemről
orvul visszavette

tehetetlen béke ül
gyarló csontjaimra,
hiába nyílna a bicska
megfáradt szívemben.

Lázgörbe

Harminchat: a halál még messze van,
Harminchét: a mindenség hava kék,
Harmincnyolc: hiába reggel, alkonyul,
Harminckilenc: mondatlanok lüktetnek
nyelvemen,
Negyven: csak ne mellé és félrebeszélve!

Egyik létből a másikba vetve

Akárha madárszárny
forró tenyered kőröz felettem.
Nemrég istent keresve
dúltuk fel egymásban a világot,
újjáélesztett szívemre
mégsem vigyáztál,
mihez kezdhetnék így
egyik létből a másikba vetve?
Beleragadván
a hiábavalóság pocsolyáiban
egyre rémültebben dagonyázom
múlttá a jelent –
a lehetőségek nyálkás angolnái
alattomosan siklanak ki kezeimből
s csobbannak vissza a semmibe.

Bányai Tamás

Elégtétel

A fene se tudta, hogy az a barom rendőr nem tud úszni. Talán – de csak mondom –, talán akkor minden másként történik. Az a szadista asszony is élne még, noha őérte ma sem hullajtanék könnyeket.

1962 nyara volt, augusztus eleje, tikkasztó hőség. A Dunára jártunk le hűsíteni magunkat, s persze úszkálni nagyokat meg fejest ugrálni az uszályokról. Akkoriban még sóder, terméskő és farakások uralták a pesti Dunapartot, átellenben a Margitszigettel. Volt, hogy hat-nyolc uszályt is kikötöttek a parti vascölöpökhöz, kettőt-kettőt egymás mellé. Míg az uszályosok a kabinjaikban hűsöltek, vagy a földszintes épületek valamelyikében zsugáztak a telepőrrel, addig mi, kölykök egyre-másra ugráltuk a fejeseket a belső uszályokról, aztán csorogtunk le a vízzel, néha egészen a Margit-hídig. Aznap is öten mentünk le a partra, ebéd után, haverok. Ingünket, gatyánkat ledobtuk a lépcsőre, s már vetettük is magunkat a vízbe. Két lépcsővel arrébb, a Margit-híd felé egy öregúr horgászott, mellette két hölgy süttette magát a budai hegyek felől tűző nappal. Rajtuk kívül csak két rakodómunkás támasztotta lapátját, cigarettáztak, a kutya sem törődött velünk.

Egyedül indultam, hogy még egy fejest ugorjak, a többiek ott maradtak a lépcsőkön heverészve. Amikor átléptem a belső uszályra, hallottam valakit kiáltani: „Vigyázz!", de oda se bagóztam, fel sem merült bennem, hogy nekem szól a figyelmeztetés.

Éppen ugrani készültem, mélyfejest, ám a szemem előtte még akaratlanul is végigpásztázta a vizet. Rögtön észrevettem az uszály felé közeledő rocsót. Három vizirendőr vigyorgott rám, ahogy csalafinta vadászok pofája torzul a kelepcét közelítő vad láttán.

„Hohó!" – mondom magamnak, se a vízbe, se a rocsótokba nem ugrom a kedvetekért. Visszavigyorogtam rájuk. Megfordultam, hogy levágtatok az uszályról, a lépcsőről összeszedem a gönceimet, és szép nyugodtam elhúzom a csíkot. Nincs az a rocsó, amelyik utánam jönne a partra.

Megfordultam, és szembetaláltam magam a fakabáttal. Nem is vettem észre, mikor tornázta fel magát az uszályra. Az is vigyorgott. Gondolhatta biztos, na most aztán se part, se víz, nincs kiút. Gumibotja előrelendült, azt hittem, ütni akar. De nem. Amint odaért a közelembe, böködni kezdte a hasamat. Gonosz vívó szúrkálja így ellenfelét, amikor az már leeresztette kardját, s csak áll a páston, feladva a küzdelmet.

– Na, te ganéj! Ugrálunk? Ugrálunk? De most aztán behúztunk a csőbe!

És minden szó mellé egy bökés.

Kerek pofája volt, apró malacszemekkel és olyan lapos orral, mint amelyik többször is találkozott már a homokzsákkal. Valamivel alacsonyabb volt nálam, vaskos, esetlen mozgásúnak látszó legény. Tányérsapkája hetykén hátracsúsztatva, helyzetének tudatában ő is elégedetten vigyorgott rám, mint társai a rocsóból.

Isten látja lelkem, még ma sem tudom, ösztönösen, vagy tudatosan cselekedtem.

Háttal álltam a Dunának, s úgy tetszett, a fakabát azért nyomkodja gumibotját a hasamba, hogy belelökjön a vizirendőrök karjaiba. Az egyik bökésnél valóban megtántorodtam egy kicsit, mégsem annyira, hogy elveszítsem egyensúlyomat. De vannak pillanatok, amikor az ember villámgyorsan gondolkodik és dönt, olyan gyorsan, hogy nem is érzékeli, mintha valaki más gondolkodna és döntene helyette, neki már nem is kell mást tenni, mint haladéktalanul végrehajtani a ki tudja kitől kapott parancsot.

Két marokkal megragadtam a gumibotját, mintha csak megkapaszkodni akarnék, nehogy hanyatt essek, ámde közben már elrugaszkodtam az uszály vaslapjáról, s persze rántottam magammal a fakabátot is. Nem volt egy nyimnyám alak, testi erővel is meg volt áldva, vissza tudott volna húzni, hacsak el nem ereszti a csuklójára pántolt gumibotját, amit markoltam görcsösen. Őt meg teljesen váratlanul érte a rántás, meg is csúszott a vizes vaspadlón.

Repült velem együtt a vízbe, bal kezével a levegőt markolászva valamiféle remélt kapaszkodó után. Még láttam, ahogy a meglepetéstől és a rémülettől torz görcsbe rándul a malacképe, és fejéről lecsúszik a tányérsapka.

Így maradt meg emlékezetemben, mint egy repülni képtelen riadt madár.

Közben én már a levegőben elengedtem a gumibotot, és igyekeztem egy félfordulatot tenni, ne a hátam csapódjon a vízre. Amint felbukkantam a vízből, látom, hogy a fakabát eszeveszetten és fuldokolva kapálózik, s valahányszor kidugja fejét a víz alól, akkorákat nyeldes, mint aki egy falatban akarja bekapni az egész világot. Addigra a rocsó már meglódult, segítő kezek nyúltak a fakabát után. Én meg gyors csapásokkal úszni kezdtem. Ha elérem az uszály végét és kijutok a partra…

Nem volt szerencsém. A fakabátot becibálták a csónakba, a rocsó sebesen közeledett felém. Utol is ért, talán öt méterre a parttól. Négy kar nyúlt ki utánam, egy erős kéz a hajamba markolt, és egy percen belül én is a rocsóban találtam magam.

A rendőrcsónak odahúzott a parthoz, a vízikopók kilöktek a lépcsőre, az ázott veréb fakabát is utánam ugrott. Ahogy a lába földet ért, első dolga volt egy jó nagyot rám sózni a gumibottal. A dögje. Társai a csónakból utána dobták a tányérsapkáját. Egy kéz emelkedett a magasba, hogy elkapja. Akkor vettem észre, hogy a lépcső alján ott szobrozik egy másik zsaru is, elállva az esetleges menekülés útját. Ő kapta el a sapkát, a másik mancsával pedig megragadta a karomat, ugyanígy tett vízből kimenekített párja is. Haverjaimnak addigra már hűlt helye volt. Ha az uszályoktól takart rocsót nem is, a parton közeledő zsarukat időben

észrevették, s pillanatok alatt kereket oldottak. Csak a lépcsőre hajigált gönceim maradtak utánuk.

A zsaruk nem hagyták felszedni a cókmókomat. A száraz fakabát hajolt le értük, s csapta a hóna alá. Úgy, ahogy voltam, egy szál fecskében vonszoltak végig a Sziget utcán, egészen a Kresz Géza utca sarkán levő rendőrőrsig.

Nem sokan jártak a Sziget utcában, de ugyancsak eltáthatta száját az, aki látott minket. Páratlan látványt nyújthattunk mi, hárman. Én sem lehettem túl épületes jelenség egy szál fecskében, de a Dunát megjárt fakabát különleges tünemény volt. Ruhájából még mindig csöpögött a víz, apró pöttyöket hagyva maga után az aszfalton, mintha éppen most került volna ki egy égzengéses zuhi alól, amit csak őrá borított egy jó nagy dézsából a jóisten. Volt mit bámulni rajtunk.

Én ugyan igyekeztem behúzni fülem-farkam a két fakabát között, és nem a rám csodálkozók miatt, hanem ahogy közeledtünk az őrshöz, úgy lett rajtam úrrá a félsz. Tudtam, hogy a zsaruk nem fognak kesztyűs kézzel bánni velem, és mit tagadjam, kezdtem rettegni a várható pofonoktól. Görcsbe rándult a gyomrom, a torkomba szorult gombóctól alig kaptam levegőt.

Az első pofont meg is kaptam, amint a két fakabát belökött az őrsre, de úgy ám, hogy kis híján az ügyeletes íróasztalán landoltam. Az meg rögtön felpattant a székéről, és lekevert egy jókora fülest.

– Így köll ide begyünni? – dörögte a kísérőszöveget a pofonhoz, mintha én bizony önként tennék látogatást a kócerájukban.

Ezt követően a falhoz állítottak, háttal a zsaruknak, s azonnal, csak úgy, mihez tartás végett, valamelyik akkorát csapott a fejemre, hogy azt hittem, áttöröm a falat. Hát bizony, kemény fal volt, jóval később vettem észre, mekkora púp nőtt a homlokomra.

Aztán egyszer csak valaki megragadta a vállam, és úgy megpenderített, hogy majdnem kiszédültem az őrsről. Az ázott veréb fakabát volt, glancba vágva, száraz egyenruhában.

– Haza akartál vágni, te kis pöcs? Na, majd én megmutatom neked, hogy kell valakit hazavágni!

És mint akinek eszét vették, ütlegelni kezdett a gumibottal, három másik meg röhögva biztatta. Ott álltak mellette, ugrásra készen, ha netán egy kis segítségre szorul az az átok. Talán agyon is ver, ha nem toppan be az őrsparancsnok.

– Ki ez a jómadár? – kérdezte a főzsaru, mire hál' istennek abbamaradt az ütlegelés.

Addigra én már azt sem tudtam, fiú vagyok-e vagy lány. Mindenem sajgott, mozdulni sem akartam, a legkisebb mozzanatra is olyan fájdalom nyilallott belém, mintha jól meglendített súlyos ólomgolyókkal dobálnák a testem. De legalább kaptam egy néhány percnyi pihenőt, amíg a fakabát beszámolt a történtekről. Az

őrsparancsnok végighallgatta, aztán odalépett hozzám. Egy darabig csak bámult a képembe. Összeszorítottam a fogaimat, nehogy hangosan elbőgjem magam. Lehorgasztottam a fejem, ne lássa a könnyeimet, én viszont még a fátyolos szemeimmel is láttam, mekkora hurkákat vert rám az a barom.

– Ezt bizony nem úszod meg szárazon, te csirkefogó – bömbölte az őrsparancsnok. Azt hittem, ő is letekeri rajtam a magáét. De ezután már nem nyúltak hozzám. Rám parancsoltak, hogy szedjem magamra a gönceimet és álljak vissza a falhoz. Onnan, a fal felé fordulva kellett válaszolnom a kérdéseikre. Ki vagyok, mi vagyok, honnan jöttem, és miért? A miértre nem hagytak válaszolni, belém fojtották a szót, mondván, tudnak ők mindent nagyon jól. A sok észkombájn!

Nem tudom mennyi idő telhetett el addig, de az egyik zsaru egyszer csak megint megragadta a vállam.

– Na, lódulj!

Ha nem lettem volna elfoglalva testem sajgásaival, tán még el is csodálkozom, hogy mekkora rabomobil jött értem. Feltuszkoltak arra a kerekes sittre, én meg örültem, hogy végre egyedül vagyok, megszabadultam azoktól a hóhéroktól. Összekucorodtam a pad végére, s olyan elmerülten tapogattam a hurkáimat, hogy nem gondoltam arra, hova is vihetnek. Ezt csak akkor tudtam meg, amikor a rabomobil megállt a Szabadság téri gyermekvédelmi előtt. Noha még sohasem jártam itt, hírből már ismertem. Sok jót nem hallottam róla.

Este lett, mire egy nyomozó, vagy ki a fene, befejezte a kihallgatásomat. Ezután egy smasszer bekísért egy terembe, ahol már nyüzsögtek páran, hozzám hasonló vagy még fiatalabb kamaszkölykök. Azok is szerettek volna kifaggatni, de elküldtem őket a francba, és szótlanul lefeküdtem a vaságyra. Sose hittem volna, hogy egy alapos verés is képes kifárasztani valakit, de én nagyon-nagyon fáradt voltam, és rövid idő alatt el is nyomott az álom.

Akkor sajgott csak igazán mindenem, amikor reggel nagy cécóval felzavartak. És egy percnyi időt sem hagytak nyomorúságommal törődni. Egy smasszer kiterelt bennünket a hálóteremből az udvarra, ahol a fal mellett kellett felsorakozni. A mögöttem álló srác odasúgta, most jön a reggeli torna. Az ám a felüdülés! Azt hittem, el tudom képzelni, miről beszél. Tévedtem.

A kísérő smasszer mindenre készen megállt az ajtóban, ahol megjelent egy harminc év körüli nő. Halásznadrágban, lenge nyári blúzban. Dús, hosszú vörös haja volt, hátul kontyba kötve. Kedvesen mosolygott, mint egy óvó néni, amikor valami jó játékot akar rátukmálni a dedósokra. Nagy és feszes mellei voltak, formás lábai, ha utcán futok vele össze, kétszer is megfordulok utána.

– Na, itt van megint Mesterné, a boszorka – hallottam a hátam mögül. Akartam mondani a srácnak, hogy ilyen boszorkány látogasson meg, amikor rám tör a vágy, csakhogy erre már nem jutott idő.

– Leguggolni! – rikkantotta az a szépséges bestia. – Indulás!

A többiek már ismerhették a dörgést, mert guggoló helyzetben emelgetve lábaikat, a menet megindult a fal mentén. Az egyik srác tenyerével akart megtámaszkodni a földön, ám a nő egy szemvillanás alatt ott termett, és tűsarkú cipője sarkával rátaposott a kézfejére. Csóri kölyök felüvöltött kínjában.

– Kuss! – parancsolt rá Mesterné. – Most mutasd meg, milyen jó erőben vagy!

Elindult a sor haladásával ellenkező irányba, s aki véletlenül vagy a fáradtságtól letenyerelt, annak rátiport a kezére. A többieket enyhének nem nevezhető rúgásokkal ösztökélte mozgásra. Egy kisebb krapekot, aki nem bírta erővel a guggancs tornát, a hajánál fogva cibált fel. Engem sem kímélt, miért is tette volna. Amikor odaért hozzám, akkorát rúgott az oldalamba, két véraláfutásos hurka közé, hogy felüvöltöttem.

– Csak nem fáj? – kérdezte, s közben változatlanul mosolygott, mintha simogatni készülne anyáskodó szeretettel. Csak a szemében vettem észre valami különös csillogást, egy jéghideg gyémánt erős, fájdalmasan káprázató fényét. – Amikor a haverjaiddal focizol, nem fáj, ha beléd rúgnak? Gondold azt, hogy véletlenül most én szabálytalankodtam.

A következő rúgás kibillentett az egyensúlyomból, és az a jótét lélek cipőjének hegyes orrával segített feltápászkodni. Persze én is letenyereltem. Épp hogy nem tiport egy lukat a kezemre.

Aztán, mint aki közmegelégedésre elvégezte reggeli feladatát, a smasszerra hagyott minket, és eltűnt az épületben.

Másnap behívták anyámat, aki hazavitt. Gyalog mentünk a Szabadság térről a Pannónia utcába. Útközben egy szót sem váltottunk egymással, s én ugyancsak tartottam tőle, hogy ezt a konok hallgatást otthon is egy kiadós verés fogja követni. Anyám mégsem bántott.

– Bezzeg, ha élne apád! – intézte el az egészet egyetlen megjegyzéssel.

Meglepetésemre, egy hónappal később idézést kaptunk a Markó utcába. Tárgyalásra. Nem volt nehéz kitalálni, mi ügyben. Anyám a kezeit tördelte, és én is majréztam, ennek még javítóintézet lesz a vége. A bíró azonban nagyon rendes volt, csak egy tanácsi gyámot rendelt mellém, akinek hetente be kellett számolni a dolgaimról.

Ősz volt már, amikor az utcán megláttam Mesternét. Egy dakszlit sétáltatott. Biztos láttam azelőtt is, talán meg is mustráltam néhányszor, ez most mégis más volt. Szépsége most egy cseppet sem nyűgözött le.

Nem tartott hosszú időbe kideríteni, hogy ott lakhat a környéken, pontosabban a Balzac utca végén, a Szent István parknál. Kifigyeltem, a Duna-partra hordja le kutyáját sétáltani.

Nem tudom, mi ütött belém, ugyanis ezt követően minden nap kilestem. Akár

egy megszállott, aki minél jobban szeretne szabadulni egy gondolattól, annál inkább a hatása alá kerül. Rögeszméje lesz.

Mesterné szinte kivétel nélkül minden nap ugyanabban a kora esti órában sétáltatta kutyáját. Keresztül a parkon, majd a Sziget utcai lépcsőnél le a Duna-partra. Elsétált az emeletnyi magasra felstószolt farakások mellett, majdnem a Margit-hídig, és vissza, ugyanezen az útvonalon.

Eleinte nem volt semmiféle elképzelésem, hogy mit is akarok, az ötlet csak a sokadik követés után támadt. Nyáron sok időt töltöttünk haverokkal a farakásokon. Az egyikben kialakítottunk egy bunkerfélét magunknak, onnan figyeltük a dunai hajókat. Csakhogy egy idő után azt már nem látogattuk, kezdett veszélyessé válni. Valahogy rosszul rendezhettük el az ölfákat, mert meglazult a bunker oldalfala, félő volt, hogy fejünkre omlanak a tetőként szolgáló hasábfák. Ez adta az ötletet.

Aznap is korán sötétedett, amolyan nyúlós-nyálkás idő volt. Egy teremtett lélek sem járt a Duna-parton. Én már jóval előbb felmásztam a farakásra. A bunker igencsak ingatag tákolmánynak bizonyult. Kis híján beomlott alattam, ahogy megcsúsztam az egyik nedves, mohalepte hasábfán.

Meglehetősen cidrizve, mégis türelmesen vártam Mesternét. Közben azon rimánkodtam, hogy ugyanúgy kísérje kutyáját, amint szokta. Úgy is történt, ahogy kívántam. Amikor Mesterné odaért a bunkerunk alá, kihúztam a korábban már meglazított fahasábot a többi közül, mire a bunker fala hatalmas robajjal leomlott, egyenesen Mesterné fejére.

Én meg már másztam is le a másik oldalon, aztán futás lóhalálában haza. Nem törődtem a dakszli ugatásával, azzal sem, hogy esetleg megláthat valaki. Ma már bizonyos vagyok afelől, hogy senki sem látott. Mert máskülönben már régen lesitteltek volna. Mesterné ugyanis kórházba került, és néhány nappal később belehalt a sérüléseibe.

Fogalmam sincs, folytatott-e nyomozást a rendőrség, vagy elkönyvelték az ügyet fatális balesetnek. Ma már nem is érdekel. Közel negyven év telt el azóta, s noha nem ismerem a törvényeket, bizonyosra veszem, ez az ügy már régen elévült. Ez alatt az idő alatt cselekedtem sok jót is. Senkitől sem kaptam, nem is vártam hálát. A jót vagy a rosszat úgysem azoktól kapjuk vissza, akikkel szemben elkövettük. A számlát mindig valaki más nyújtja be. Hiszen nekem is azt az ázott veréb fakabátot kellett volna hazavágnom, és nem Mesternét, aki nála kevesebbet ártott nekem. Ámde másoknak biztos éppen eleget. Az csak a véletlen műve, hogy én fizettem érte.

Ádám Tamás

Adsz hallevest

Csilla Eszternek

Pirit csiszolódik az őszben,
elszabadulnak megzabolázott
napok. Fénycsikók törik be az
ablakot. Ökörnyálháló szakad.

Teknőssé keményednek a
taposóaknak, másféle robbanás
szór riadt gyönyört, izzadtan
remegnek bedeszkázott ablakok.

Gyorsabban dobog a mocsaras tó
szíve, csitítod az ébren hortyogó
gejzíreket. Sáros kagylóba bújik
a szél, szárad a reménytelenség.

Összegyűrt látványtervek simulnak
hívogató képpé, kén kék szagát
váltják beszökő fokhagyma illatok.
Otthonos a tér, belakható vagy.

Kosárban lapul a nehezen törhető
csönd. Adsz fodros caldeiradát,
gitárhúrokat pengető, műfordított
madarakat, érzelem-hatalmat.

Csak a hallgatás

Csilla Eszternek

Leejtek egy formás betűkkel teleírt
lapot a hideg esővízbe, szétfolynak
a felkiáltójelek, értelmüket vesztik a
mondatok.

S mi kimondhatatlan, az marad
estére: petárdák terelő robaja.
Csak a hallgatás akasztja meg az
értelmezést.

Hihető templomtorony
rózsaablaka nyílik szűk világra.
Megérkezett már a szilveszteri
leértékelés.

Meleg kéztől kiolvad minden
vízbefagyott hattyú.

Ha

Ha tegnap nem ittam volna földig
magam, ma hiányolnám a szenvedést,
pedig, ó milyen szép!

Ilyenkor az ég betűi olvashatatlanok,
remeg a hártyás alkonyat. Mégis,
valami kitavaszodik bennem.

Kimostam, mi kimosható. Már nem
kezdem újra az egészet. Szaggatott
ködök súlyát érzem.

Illatos sokkoló

Csilla Eszternek

Folytatólagosan elkövetett merész
csókokkal tagadunk könnyű
kalandokat. Fajsúlyos tapintások
égetik a húst bőrünk alatt.
Összetartozunk, kihangosítva
szeretkezünk, ilyenkor a közélet része vagyunk; gyűrjük egymás testét,
formáljuk a közgondolkodást.

Hátán csúszik egy kék, csuklós busz,
szikrázik mellettünk, fékezünk, az
ijedt víztorony lábánál ölelkezünk.
Tiltott helyeken habzik a lét, illatos
a biztonsági őr sokkolója.

Lépcsővé egyszerűsödik az omló
téglakerítés, tágul a világ, tágul pupillánk.
Fickándozó halak úsznak blúzod alá,
könyörög kezem. Gumival fogom össze
a szomorúfüzek lombját, gólyák helyett
most a varjak mennek Afrikába.

Megfizetjük a csábító estét, fémpénz
csobban csatornában. Kürtőskalács
közepében a semmi fogyasztható.
Vadul harapunk, vér serken az égen.

Közeledünk, a százlábú ház eloldalog,
máshol tűnik fel, mint várható.
Gyönyörű csapda ez, karjaid között
piheg az ősz, szabadíthatatlanul.

Karap Ágnes

Szerelem

Tompa puffanásra ébredt. Nem, nem eshetett le megint!
Oldalra fordult, könyökére támaszkodva próbálta feltolni elnehezült törzsét az ágyban –, csak most ne essen ki, miért is nem kötöztem le éjszakára, ahogy Magdika ajánlotta?

Az ágy szélén ülve erőt gyűjtött a felálláshoz, közben nyöszörgés zaja szűrődött át a szomszédos hálóból. A két szobát összekötő ajtót mindig nyitva hagyta, de a kis lámpát lekapcsolta. Csak a függönyök közt bevilágító köztéri lámpa fénye rajzolta körbe a földön fekvő, magatehetetlen testet.

Az idős, vékony asszony kétségbeesetten állt a férje felett - hogyan teszem vissza az ágyba? –, a ziháló légzést hallva tudta, még él. - Még jó, hogy odatoltam a szivacsot az ágy elé – felkapcsolta a lámpát, és megpróbált lehajolni hozzá. A derekából a gerincidegeken végighasító éles fájdalom jelezte, hogy már nem ő irányít. Teste megpróbált engedelmeskedni az agy parancsának, de ez csak annyira volt elég, hogy az ágy mellé készített székre roskadjon.

– Apukám, jól vagy? – simogatta a barázdált, lesoványodott, néma arcot. Nem jött felelet. Ahogy az agyvérzés óta egyszer sem.

– Kisöregem, most mi legyen? – kérdezte hangosan, ahogy az utóbbi időben egyre többször.

Felállt, lehúzta az ágyról a paplant és betakargatta. Kicsoszogott az előszobába, és a termosztáton felvette a fűtést. Még a lánya szereltette fel a nyáron, amikor az apját jött meglátogatni. Ausztráliában élt, ahogy a két unoka is, ritkán fordultak meg itthon. Még jó, hogy Magdikára rátaláltak, a fiatalos, nyugdíjas ápolónő minden nap jött. Lefürdette, átpelenkázta Ferit, ágyat húzott, takarított. A lánya fizette. Az ebédet is elintézte, a szomszédos iskolából hozatták. Az otthont is el akarta, meg az elfekvőt, de ő nemet mondott.

Megígérte Ferinek. Hogy hazahozza, ha úgy esik.

Visszament a szobába, a gyógyszeres fiókból morfin tapaszt vett elő. Ránézett az órára. Este 10 körül ragasztotta fel az előzőt, mielőtt lefeküdt. Hajnali kettő volt. Egyre rövidebb ideig volt elég a gyógyszer, de erre a fiatal, ambiciózus orvos az onkológián figyelmeztette.

– Lujza néni, tessék aláírni a műtétet, így csak fél év, többet nem ígérhetek…

– És a férjem? – kérdezte csendesen.

Lányi doktor már éppen válaszolt volna, a lehetséges alternatívákat akarta sorolni, de ahogy Lujza néni szemébe nézett, rájött, felesleges vitatkoznia ezzel a szelíd határozottsággal.

– Én nem lehetek beteg, doktor úr! – mondta és mosolyogva elköszönt.

Ennek öt hónapja – gondolta, miközben felragasztotta a tapaszt. A nyitott fiókban ott hevertek a morfinampullák is a tűkkel, Lányi doktor írta föl neki, arra az esetre, ha a tapasz már nem segítene. Megérintette a fiolákat, aztán a földön fekvőre nézett.

– Milyen kicsi lett! – csodálkozott rá az összement testre, és erről rögtön a megismerkedésük jutott eszébe, 57-ben, a szakszervezeti szilveszteren, ahová ő Tóth Ádival ment. Feri akkor még új volt az üzemben, nem ismerte nagyon senki, csak úgy hívták: a Langaléta. Majd két méter magas volt. Akkor este csak állt a táncparkett szélén, míg ő Tóth Ádival táncolt, és csak nézett és nézett, nem lehetett nem észrevenni, míg a dühös Ádi „Nesze, a tied!" – felkiáltással odaperdítette neki. Ő meg felnézett erre a magas fiúra és tudta, hogy többet nem akar senki mással táncolni ezen a földön.

Megigazította a férjén a takarót, és végigsimított a sovány karon. – Milyen erős volt! – mosolygott és a hajdúszoboszlói nászút villant át benne, ahol érkezéskor Feri a recepció előtt a csodálkozó portás előtt felkapta és három emeletet szaladt vele a szobájukig.

És az 58-as nagy tél, a lányuk születése.

Nem közlekedtek a villamosok a városban, a derékig érő hóban egy szánkón húzta a János kórházig, azt hitte, ott szül meg a járda szélén, de Feri csak húzta-húzta, nem állt meg vele, sosem felejti el, sosem.

Körbenézett a szobában. Mennyi bútoruk van, hova teszi majd őket a lánya? Az első lakásuk üres szobájának képe villant fel, amit hat év albérletezés után utaltak ki nekik, és ahol az első éjszakát a földön fekve, egy matracon töltötték, mert ágyra már nem volt pénzük.

Halk nyöszörgés riasztotta fel gondolataiból, tekintete a szekrényre tévedt. A fiókot nézte hosszan.

– Mi lesz velünk? – sóhajtotta.

Odament, kivette a két tűt és a morfinampullákat. Felszívta a gyógyszert, majd az injekciókat maguk mellé készítette. A férje mellé feküdt szorosan, megcsókolta a lecsukott szemhéjakat, a homlokát, a kiszáradt száját. Arra gondolt, milyen jó lenne, ha még egyszer kinyitná a szemét és ránézne.

Úgy, ahogy először, ott, azon a szilveszteren.

Sólyom Sándor

Zalaegerszeg, kardiológia

Mártának

Amikor szíved fárad és lassulni kezd,
és olykor kihagy néhány ütemet,
ne legyintgess, de vedd komolyan,
mert ez figyelmeztetés.
(Talán az utolsó s nincs több esély!)

Kórterem. A fertőtlenítő illata
átitat mindent. Vánszorgó percek,
majd magába nyel a műtő ajtaja...
„Rutin műtét volt – mosolyog rám
szorongásom fátyolán át
egy kedves arc – holnap talán
haza is mehet..."

Átölel szobám melege,
kezemhez könyvek sorjáznak,
gyógyító erejüket ajánlva.
Lassan teher lesz a sok fekvés.
Viszketni kezd a seb s indul a kéz,
de a kötés lelohasztja.

Ablakomon egy kis csillag kopog:
látom gyógyulgatsz, ez remek,
de ne feledd, új életet,
és rajtad áll a hogyan tovább...
és annak, hogy ide jutottál,
te magad is oka vagy!
Kezembe fenyőágat csúsztat,
majd integetve az égig szalad.

Küldötted szavát Uram, megértettem.
hogy jól dönthessek, kérlek, segíts engem!

Bertha Zoltán

Az MMA Illyés Gyula-díjával kitüntetett Sarusi Mihály köszöntése

Ha van valaki, aki igazán és a legelsők között méltó arra, hogy Illyés Gyuláról elnevezett díjával a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata kitüntesse őt, az feltétlenül (a már József Attila-, Füst Milán-, Táncsics Mihály-, Petőfi Sándor Sajtószabadság-, Arany János-, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje és még több tucatnyi díjjal is elismert): Sarusi Mihály. A nemzet lelkiismeretét a huszadik században oly csodálatos elkötelezettséggel és erkölcsi-szellemi tisztasággal megszólaltató népi írók örökérvényű hagyományát gazdagítja ő tovább, amikor munkásságának lankadatlan gyarapításával évtizedek óta tartja ébren a magyarság éltető öntudatát és önbecsülését. Széppróza, lírikusi, esszéirodalmi, értekező, publicisztikai és megannyi más műfajban íródott, félszáznál is több kötetbe foglalt művei különlegesen sajátos nyelvi, stiláris, esztétikai, formateremtő erővel tárják föl e nép sok évszázados szenvedéseinek, küzdelmeinek, reménykedéseinek kataklizmatikus és katartikus mélységeit, a szociografikus, dokumentarista, krónikás elbeszélőművészet lenyűgöző igazságbeszédével megelevenített sorstörténelmét és sorsélményeit. A dél-, délkelet-alföldi falusi, paraszti közösségek mindennapi szokásvilágától az egész Kárpát-medencei magyarság napjainkig égető létkérdéseihez vezetnek azok a hallatlanul pontos, aprólékos, hiteles leírások és társadalomrajzoló tudósítások, amelyek a magával ragadó expresszív művészi (az áldott emlékezetű Beke György szerint egyenesen: balladaköltői) kifejezésmód értéktelítő minőségeit mozgósítva döbbentenek rá egész emberi és nemzeti létezésünk veszélyeztetettségére. A tragédiák és a lehetőségtávlatok kisemberi drámáiban mindig a folytonos egzisztenciális gondtapasztalatok egyetemességére világítva rá – mint ahogyan a karcolatok, novellák, útinaplók, vallomások, tárcaszerű vagy hosszú elbeszélések, regények, sőt regényfolyamok enciklopédikus epikai sokaságából is kiemelkedő egyik főmű (a mozgalmasan, monumentálisan historikus és példázatos regényremek), a *Magyar Krisztus* is bizonyítja ezt, már címében is, s amint legutóbb a hamleti metafizikai dilemmát a magunk helyzetének ábrázolásával feldúsító, s azt ízes magyar tájnyelven újrafogalmazó összefoglaló alkotás szintúgy: a *Lönni vagy nem lönni*. Amely az olyannyira szeretett, s a mikro-realista és makro-vizionárius jelenetek, történetek, portrék, tablók rengetegével annyiféle változatban és szempontból feltérképezett szülőföld, a békési, a Körösök-menti, az Arad környéki, a régi Zaránd vármegyei, a Trianonban szétszakított Csanád megyei vidékhez, tájhazához kapcsolódó átfogó falurajz – a

Szabó Zoltán-i „szerelmes földrajz” nagyszerű mai variációja. A falukutatói szenvedélyt a látomásos nemzetismeret perspektíváival feldúsító látlelet, amelyben a magyar megmaradás legfájdalmasabb problematikája élesedik ki – a folytonos hódoltságokba, pusztító háborúkba, kisebbségi sorba, szórványba, sötét diktatúrákba taszítottság gyötrelmétől az identitás-megőrzés erőfeszítésein át a kulturális nemzetegység sziszüphoszi, Kőmíves Kelemen-i építéséig. Csonkító kényszerhatárokon innen és túl, szüntelen felmorzsolódások és darabokra szaggattatások közepette.

Az életmű (az autentikus sorsirodalommá tágított-varázsolt tény- és valóságirodalom), a Sarusi Mihály állította jelképes templomtorony azonban áll, ahonnan kilátás nyílik a teljes Kárpát-karéj magyar horizontjára, az Alföldtől Erdélyig, a Délvidéktől a Balatonig, a Partiumtól a pannon szőlősdombokig. S ahonnan magyar sóhajok és ősi „hun fohászok” szállanak az égig: „Segítsd meg, ó Uram, e kicsi, hatalmas, gyönge, erős, / letiportan is fejét emelgető, megtaposva is előbb-utóbb bátorságra kapó, / magát sárba verten sem megadó, megalázottságában elkövetett átkozódásából / kitisztulva újra hittel hívő szegény, gazdag, édes-keserű, / bitang drága Tizenötmilliónk! / Isten, Istenünk, Mi Urunk! / Hittel Hozzád fordulunk.”

Kedves Miska! Szívből gratulálunk, s kívánjuk Neked és magunknak is, hogy felrázó imádságaid javunkra válva meghallgattassanak!

(Elhangzott 2015. november 5-én Budapesten, a Pesti Vigadó Dísztermében)

Saitos Lajos

Várakozás

Egy nyakigláb istenség
kockázik kártyát vet
tenyeredbe ír

legyen miből jósolnia
hogy eljő a keresztről

menekülő-
művész emberfia…

Megváltoztathatatlan

A szobrász anyagban gondolkodik
a törvényhozó szellemben
a költő – akaratban

Atya és Fiú
ugyanabban

a megváltoztathatat-
lanban.

Sárból

Kálnoky László emlékének

Egyszer mindennek –
még ami el se kezdődött –
végeszakad…

láttál-e már
megvadult lovakat
átnyargalni életeken

olyan világban éltem… –
hol a sárból gyúrt ember
sárból gyúrta istenét.

Örökös vándor

Turcsány Péternek, odaátra!

Te aki örökös vándornak születtél
lógott válladon rusnya tarisznya
benne kézirat könyv szalonna bicska
mert meguntad már a járkálást
mögötted hagyván a szivárványos eget
ím egy miccenésre
a pilises erdő lakója lettél…

Csatáné Bartha Irénke

A harmónia keresése

Lassan a nyár
kifakul már,
madárdaltalan
ásít a határ,
oda a kék,
a zöld, a fehér,
szürke csuhában
kesereg az ég.

És oda a szorgos méh,
tölcsérvirágról
a fürtösödő darázs,
odalesz illatával
a rózsa, a lonc,
s mind, mind
a szépszemű ibolyák.

Eltűnik a sok bájos varázs,
mint annyi más,
mit lassan elfelejtesz,
s nem tudod már:
a kezdet volt nehéz,
vagy tán a vég lesz könnyebb?

Vagy minden csak tévedés:
keressük folyton
azt a csodás harmóniát,
hol kezdet és a vég
békésen karolják egymást.
De, ha kifakul benned az ének,
hasztalan minden keresésed…

Tavaszt álmodó

Üdezöld lombokat álmodik
ahogy ég felé nő a karcsú nyárfa,
suttyó szél kapaszkodik hajába,
karja kedvesen madarat ringat,
visszatér újra a fészekrakó varázslat.

Télen búsan hallgattak az ágak,
Sokat dideregtek, ruhátlanul fáztak.

Most rigófüttyös hajnal pirkad újra,
édes muzsika, belesimul a tájba,
lepke száll boldogan kerengve,
a tavasz játékos örömhírnöke.

Tisztulnak a párás szemű reggelek,
Tavaszt karolva fű, fa, virág nevet.

Ünnepi lázban

A május ünnepi lázban lobog,
arca telt Nap, szeme izzón ragyog,
bazsarózsák sziromszökőkútja csobog,
illatuk a lélek zöldágára záporoz.

Mézillata leng a légnek,
csillagmécses gyúl, az alkony rózsája,
bűvös titkok ölelgetnek:
a Feltámadás magasztos mágiája.

Ünneplőbe öltözött ég alatt,
lelkünkön örömfény derengett,
vártuk, e nap milyen csodával lep meg.

Csendült a szederbokron a cinkecsapat
szárnya ezüstben pengve,
boldogan a Feltámadásra lesve, várva,
míg színültig telik a szív örömkamrája…

Halhatatlan ritmusok

(Réti Árpádnak a 75.-re)

„A vers örök, mint minden, ami égi." /Gárdonyi/

Gazdag vagyok, mert annyi vers enyém,
nem talmi kincs,de életre keltett remény,
lélekhárfán fölzengő vágy, titok,
mi bennem és bennetek csodásan ragyog,
s én örökké szószólójuk maradok.

Szárnyak nélkül is szárnyalok,
ha társaságukban vagyok,
bőrömből is kibújhatok,
bennük szívesen alakoskodok,
cinkosaim kísérve kísértő ritmusok,
s a lelkem lángra gyújtó dallamok.

Az élet sötét buktatói: közöny, harag és gyűlölet,
de te le tudod győzni: szépséghited a fegyvered,
nem nyílhat soha átokra a szád,
Arany, Petőfi, Dsida lánglelke táplál...

Múzsák terítenek szőnyeget eléd,
hogy szentélyükbe kíváncsin belépj.
A Fény útjára vezetnek tudom,
talán hintázol egy fényes csillagon,
míg ajkadról egy vers üzenete fölragyog.

Bölcsen, halkan jó lenne hallgatni intésed,
ne múljék el ajkadról a tiszta szó, az ének,
mert beborul az ég, és fenyegető sötét lesz...

Bakacsi Ernő

Geller

Az öreg templomszolga kilépett a sekrestye ajtaján és egy pillanatra megállt, mert észrevette, hogy a Mária mellékoltár előtt egy férfi térdepel. Térdepeltek ott már sokan, nem ez volt a feltűnő. Öt perce nyitotta ki a templom ajtaját, így szokta félórával a mise előtt, aztán bejött a sekrestyébe elintézni az elvégzendő dolgokat. Hogyan került ide ez az ember ilyen hirtelen a semmiből, hiszen nem látott senkit a templomkertben, amikor bejött. Erre a misére majdnem mindig ugyanazok jönnek, néhány öregasszony, néha fiatalabb is, de mind ismerős. És ők később jönnek, majdnem pontosan érkeznek negyedóra, húsz perc múlva. A főoltár mögé húzódott, mintha ott lenne dolga, onnan figyelte az imádkozót. Feltűnően mégsem akarta, az illetlenség.

Nem égett még minden lámpa, félhomály volt. Fiatal, talán negyvenéves lehet – állapította meg. Nem ismerem. Ha templomba járó ember is, nem ide szokott jönni, az biztos. Jól van, ez tényleg imádkozik, és ment a dolgára, de nem hagyta nyugodni ez a korai látogató.

Valami nagy bűnt követett el, vagy megtér? Úgy gondolja, hogy mégis van Isten, jó lesz törődni vele is. Az idős emberek, a halálukat várók szoktak hirtelen templomba járók lenni, törődni a lelkükkel. Még a híresen nagy kommunisták közül is így tesznek sokan, akik fiatalabb korukban tagadták a vallást, még a hívőket is üldözték. Beteg lenne? Gyógyíthatatlan beteg? Majd meglátom, jön-e máskor is – hessegette el magától a gondolatokat.

A térdeplő ember befejezte az imát, az utolsó mondatai így hangzottak: „Édes Jézuskám, drága Mária, köszönöm Nektek. Lehet, hogy az őrangyalom mentett meg, de őt is Ti vezérelitek. Tudom, hogy bűnös ember vagyok, mint az emberek valamennyien, de igyekszem úgy élni, hogy méltó legyek a kegyelmetekre. Ezután imádkozni fogok és hetente meglátogatni az Isten házát. Ígérem, hogy ismét gyónok majd. Nem itt, nem ismerős papnak, majd valahol vidéken, ahol nem ismer a ti szolgátok." Keresztet vetett és a szemét törölgette, amikor felállt.

***

Megszólalt a kürt, kezdődött a hajtás. Kitűnő idő volt a disznóvadászatra, mínusz 4-5 fok lehetett és ötcentis hó. A fákon, bokrokon zúzmara csillogott, mely gyönyörűvé tette a tájat, persze a hajtók nem élvezték ezt annyira, ha a nyakukba hullott. A karácsony előtti szokásos nagy körvadászat volt ez, ahol a tagokon kívül néhány vendégvadász is képviselte a puskásokat. A hegy egész déli oldalát befogták ennél a hajtásnál. A hajtók kurjongatásait, zörgését már lehetett hallani, de azért a hajtás még messze volt. Úgy gondolta, jó helyre jutott, nem a legjobb hely

ez, ahol áll, de még jónak számít. Jöhet erre disznó, itt és lent válthatnak át a másik oldalra. Csizmájával elrugdosta a havat, hogy stabilan álljon, ellenőrizte fegyverét, fokozottabban figyelt, mert most már bármelyik pillanatban megjelenhet a vad. Szomszédait nem látta, de tudta, hogy hol állnak, jól bemérte a lőhető szöget. Előtte egy kis tisztás volt, melyet néhány sűrű csipkebokor övezett.

Tőle balra már két lövés eldördült, bent a sűrűben csaholást hallott. A kutya fogja a vadat. Ez kan lehet, mely szembe fordult vele, azért ugat a kutyus – gondolta –, és szorosabban fogta a fegyvert. Két bokor közötti nyiladékon megpillantott egy vörös foltot, mely a következő pillanatban el is tűnt.

Róka – villant át az agyán. Ez csak róka lehet, oson a koma ki a hajtásból. Lehet, hogy észrevett és most oldalt próbál eliszkolni. Ez a gondolatsor a másodperc tört része alatt fogalmazódott meg benne, miközben automatikusan cselekedett, és a róka haladási irányát feltételezve a felvillanó vörös folt elé lőtt egy méterrel. Az elsütő billentyű meghúzása pillanatában már meg is bánta cselekedetét, mert rájött, hogy elhamarkodottan, gyorsan reagált. A vadrózsabokorba lőtt, így valószínű, hogy egy ág eltéríti a golyót, gellert kap. Egy ág, egy vékony vessző elegendő ahhoz, hogy a lövedék szétrobbanjon. Úgy vannak ezek már készítve, hogy ütközéskor robbanjon, biztos halálos sebet ütve a vadon. De ez a gondolat már késő volt, már elmozdult az ujja a ravaszon. Megemelte a fegyvert, kidobatta a töltényhüvelyt, újra töltötte a csövet, miközben a lövés helyét figyelte. Megmozdult az egyik ág, és egy ember lépett ki a tisztásra. Kiment belőle minden erő, és úgy érezte, hogy hideg veríték csorog végig a hátán.

– Megsérült? – Úgy gondolta, kiáltva kérdez, de csak egy rekedt hang hagyta el a torkát. Most ismerte fel az embert, aki a falu félig bolond, süket Julis nénije volt. Hosszú vörösbarna kabát volt rajta, hátán hátizsákkal. Az asszony már odaért.

– Nem sérült meg? – ismételte meg a kérdést még mindig remegve.

– Mit mondasz, fiam? – tartotta a füléhez a tenyerét az öregasszony.

– Miért mászkál itt? Vadászat van. Körvadászat.

– Az öcsémhez megyek, Potrosra. Te is ismered. Karácsonykor mindig meglátogatom. Az erdőn keresztül közelebb. – Aztán, mint aki már így is sokat beszélt, tovább indult.

Egy ideig még a távozó öregasszonyt bámulta, aztán csak ennyit mondott: „Édes Istenem."

A hajtásban öt disznó esett, ekkorra összeszedte magát. A vadászok beszélgettek, a vadőrök zsigereltek, a hajtók egymást ugratták. Odalépett a fővadászhoz és halkan, hogy mások ne hallják, de nagyon dühösen kérdőre vonta.

– Te, Józsi! Hogyan lett itt a lakosság értesítve? A süket Julis néni keresztülsétált a hajtáson. Te sem úsztad volna meg, ha valaki meglövi!

– A szentségit! – komorodott el a fővadász. – Minden út elejére kiírtuk a napot,

az időpontot, amikor tilos arra menni, az újságban is benne volt. De ezt maga is tudja. Az a vénasszony különben is félhülye.

– Az mindegy. Ha meglövik, feloszlatják a társaságot, az illető pedig börtönbe megy. Én nem szólok senkinek, de te jobban figyelj oda.

– Jól van. Köszönöm, hogy szólt.

Boros Gábor lépett melléje. – A te állásod felől is lövést hallottam, meglett?

– Egy rókára lőttem, de elhibáztam. Visszament a hajtásba.

– Kár, de nem lőtte meg más sem. Nincs róka a terítékben.

***

Vasárnap délelőtt volt. Egy regényt tartott a kezében, de nem ment az olvasás. Nem tudott szabadulni attól a körvadászattól, mindig oda tértek vissza a gondolatai. Ha nincs geller, most egy börtöncellában ülnék. Mi lenne a családommal, ezzel a gyönyörű asszonnyal, akit nagyon szeretek, és aki már negyedik hónapos a második gyerekünkkel? Mi lenne ezzel a kis angyalkával, a három éves kislányunkkal? Ki viselné a gondjukat? Én beleőrültem volna, ha az a baleset bekövetkezik. Csak az Istenre tudok gondolni, aki megmentett. Ilyen gondolatok jártak a fejében, és háborgó lelke csendesült.

A levest kanalazták, amikor a felesége megszólalt.

– Feltűnően szótlan vagy, napok óta alig hallani a hangod. Bánt valami? Valami baj van?

– Nincs semmi, csak gondolkodtam, és elhatározásra jutottam.

– Mi az? Hallhatnám én is? – kérdezte ijedten az asszony.

– Eladom a puskáimat. Visszaadom a vadászengedélyemet.

Madarász Imre

Visszatekintő „előversengés”

Petrarca Daloskönyvének nyitószonettje

Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono
di quei sospiri ond'io nudriva 'l core
in su 'l mio primo giovenile errore,
quand'era in parte altr'uom da quel
ch'i'sono;

del vario stile, in ch'io piango e ragiono
fra le vane speranze e 'l van dolore,
ove sia chi per prova intenda amore,
spero trovar pietà non che perdono.

Ma ben veggio or sì come al popol tutto
favola fui gran tempo, onde sovente
di me medesmo meco mi vergogno:

e del mio vaneggiar vergogna è 'l frutto,
e 'l pentersi, e 'l conoscer chiaramente
che quanto piace al mondo è breve sogno.[1]

Sárközi György fordításában:

Kik hallgatjátok szerteszórt dalokban
a sóhajok hangját, melyek szivemben
búgtak tévelygő ifjú éveimben,
mikor részben más voltam, mint ki
mostan;

a váltott hangért, min sírtam s daloltam
hiú remények közt s kétségeimben,
bocsánatát s részvétét adja minden
társam, ki próbát tett szerelmi gondban.

Ma látom már és szégyellem miatta
magam magam előtt mostan gyakorta:
mindenki csúfja voltam, s hiuságom

a szégyent és a bánatot fiadzta
s azt, hogy tudom már megvilágosodva:
e földön a gyönyör csak röpke álom.[2]

„Az utolsókból lesznek az elsők" szentenciája érvényes az utószavakra is, melyeket a szerzők rendszerint könyveik végén írnak meg. És kiváltképpen igaz annak a – Katona József szavával – „előversengésnek" az esetében, amely Petrarca *Daloskönyv*ét nyitja meg. Ha a filológusok nem tájékoztatnának minket, hogy a szonett „valószínűleg 1349-1350 táján" íródott, akkor is kiolvasnánk belőle azt, amit Carducci úgy fogalmazott meg: olyan előszó (proemio) ez, mely inkább utószó (epilogo) kellene, hogy legyen".[3] Ez idáig, mondhatni, a „nagykönyv" szerinti. De abban az értelemben is, hogy ennek az előversnek döntő szerep jutott az, úgymond, „szétszórt" versek *Daloskönyv*vé komponálásában – a költői öndefiníció ellenére is. Vagyis, mint az eddigiekből is kitűnt, e „szabályos" előszó a legkülönösebbek egyike a világirodalomban. S ha a lírikus „szabályosan" tette nyitóverssé a visszatekintő költeményt, mi kövessük példáját úgy, hogy „szabályos" sorrendben, a verssorok egymást követő rendjében elemezzük.

A *Canzoniere* első versének – egyben első szonettjének – első sora közönségét nem mint olvasókat, hanem mint hallgatókat szólítja meg („Voi ch'ascoltate" – „Kik hallgatjátok"). Ebben közrejátszhatott a provanszál trubadúrlíra Petrarcát „lokálisan" is megihlető hatása: a trubadúrok dalaikat többnyire megzenésítve adták elő.[4] Fontosabb azonban, hogy „a sóhajok hangját (il suono / di quei sospiri) nem olvasni, hanem meghallani, meghallgatni lehet és kell. A „sóhajok" (sospiri) kulcsszó a petrarcai lírában, mint a „szív" (core), a szerelmi érzés, az epekedés és a szenvedés legjellegzetesebb hangja. Nem kevésbé kulcsfontosságú a „szerteszórt dalok" (rime sparse) kifejezés. Ahogy a sóhajok elszállnak a levegőben, úgy szóródnak szét „foglalataik", a versek, melyeket – mint említettük – éppen ez a „proemio" akar daloskönyvvé egyesíteni. Sikerrel? Petrarca népnyelvi verseinek gyűjteménye máig gyakran *Rime, Rime sparse, Le Rime* címekkel jelenik meg, összhangban az eredeti szerzői latin címmel is: *Francisci Petrarcae poetae laureati rerum vulgarium fragmenta.*[5] Ahol is szembetűnő, kiáltó az ellentét a büszke „poeta laueratus" és az „önlefokozásig" szerény „fragmenta" között. A Petrarcát babérkoszorúra, 1341-ben Rómában költővé koronázásra érdemesítő latin művek (elsősorban az *Africa* eposz) ma úgyszólván csak mint a „fragmenta", a „rime sparse" poétájának kisebb és jórészt elfelejtett munkái részesülnek némi – tudományos – figyelemben.[6]

A fentiek fényében mai olvasatban paradoxonnak, már-már szerepcsere-játéknak tűnhet a szonettnyitány hármas vezérmotívuma: az eltávolítás, az elhatárolódás és a mentegetőzés. A tegezéssel s a „hallgatónak" való feltételezéssel is meghitt közelségbe hozott publikumtól, majd annak immár egyes ember, individuum tagjától, embertársától, sorstársától a szerelmi megpróbáltatásokban („chi per prova intenda amore") a költő „részvétet" (pietà) és „bocsánatot" (perdono) kér és remél „ifjonti vétkéért" ('l mio giovenile errore), tévelygő ifjú éveiben elkövetett

tollvétségeiért, amikor „részben más volt, mint ki mostan" (quand'era in parte altr'uom da quel ch'i' sono). Nem azonosul tehát egykori önmagával, aki – eredetiben – „sírt és beszélt" vagy „sírt és elmélkedett" (piango e ragiono), ami talán visszautal a dantei *Pokol* ötödik énekében Francesca da Rimini szavaira („piange e dice"), és visszhangozni fog Alfieri sajátosan (anti)petrarkista daloskönyvének 167. szonettjében („Ész és szív bennem örök harcban").[7] Akár rokon, akár ellentétes értelműnek tekintjük a „piangere"-t és a „ragionare"-t, immár mindkettő távol került a felnőtt, érett költőtől: és nem csak időbelileg. Hiszen felismerte, „hiú" mind a „remény", mind a „fájdalom" (fra le vane speranze e 'l van dolore), mindkettő „vanitatum vanitas". A bibliai jelző („van") ismétlése előkészíti az utolsó „endecasillabo" valláserkölcsi kicsengésű maximáját, melyet belső – értsd: verssor-beli – asszonánc nyomatékosít: „Ami tetszik a világon, az csak rövid álom" (che quanto piace al mondo è breve sogno). A kettőt a „vaneggiare" ige köti össze (újfent felerősítve a „vergogna"-val való alliteráció által), melyet sem Sárközi, sem Csorba Győző[8] műfordítása nem ad vissza, a jelentése ugyanis nem „fantáziálás", „képzelődés", „ábrándozás" (mint az olasz–magyar szótárakban is szerepel), hanem *hiú* ábrándozás, *hiú* képzelgés. A keresztény moralizálást, az alázatos önbírálatot, a bűnbánatot ('l pentersi) nem biztos, hogy erősíti a szóbeszéd, a pletyka, vagyis az amiatti szégyenkezés, hogy a szerelmes költőt nyelvére vette a nép (al popol tutto / favola fui). De a szerelem érzése, kivált fájdalma miatti elmagányosodást erőteljesebben kifejezi az „én", a „magam" egyazon sorbeli négyszeri ismétlése: „di me medesmo meco mi vergogno". Petrarca a magány első nagy költője a „nyugati kultúrkörben"; ahogyan az individualizmusnak is, amelyen kultúránk alapul – természetesen itt is, mint szinte mindenben, Dante gigantikus előzménye után – és a klasszikus antikvitásén, melynek legnagyobb feltámasztója, „első humanista"[9] felfedezője, „újjászülője" volt. Az egybeesés aligha véletlen: a szerelem volt és maradt a legindividuálisabb érzés a legkollektivistább, legegyénellenesebb, „legsötétebb" korokban is (a középkorra alkalmazott „sötét" állandó jelző atyja is, jellemzően, Petrarca volt[10]).

A magányos költő, akinek, imádott Hölgye halála után, immár Ámor is csak eszményi emlékként lehet a társa, érzelmi társat – a szó mindkét értelmében: mint lelki testvért és/mert a „szerelmet megtapasztalt" embert – az olvasóban remélt találni. Meg is találta. Sokezerszeresen. S ahogy Laurája túlélte az 1348-as pestisben való halálát, s az iránta való szerelem is örök életű lett a költészet révén, úgy halhatatlanult Petrarca barátsága is az olvasóéval: félezer éven át ő tanította szerelemre és szerelmi poézisre Európa érző-értő szülötteit. A „rövid álom" (breve sogno) meghatározás tehát, mely szerint a szerelem is, mint minden, „ami tetszik a világon" múlandó és illuzórikus – tévesnek bizonyult. Nyitószonettjének zárószentenciáját maga a verskötet és utóélete cáfolta meg diadalmasan.

Jegyzetek

1. Francesco Petrarca: Le Rime, Salani, Firenze, 1978, 17. o.
2. Francesco Petrarca Daloskönyve, Sárközi György fordítása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1957, 13. o.
3. Francesco Petrarca: Canzoniere a cura di Paola Vecchi Galli, Rizzoli, Milano, 2012, 95. o.
4. Szabics Imre: A trubadúrok költészete. Balassi Kiadó, Budapest, 1995, 16, 25–26., 35–36. o.
5. Petrarca: Canzoniere, 2012, 88–90. o.
   Petrarca: Le Rime.
   Francesco Petrarca: Rime a cura di Guido Bezzola, Rizzoli, Milano, 1988, 89. o.
   Francesco Petrarca: Canzoniere a cura di Piero Cudini, Garzanti, Milano, 1992, XXVII. o.
6. Francesco Petrarca: Orpheusz lantja, Dávid hárfája. Válogatás Petrarca latin nyelvű költészetéből, Kalligram, Pozsony, 2004, Csehy Zoltán fordítása.
7. Vö. Dante Alighieri: Pokol, Tarandus Kiadó, Budapest, 2012, 38. o. Baranyi Ferenc fordítása.
   Vittorio Alfieri: Versek – Rime, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2007, 104–105. o. Simon Gyula fordítása.
8. Francesco Petrarca Daloskönyve, szerk. Kardos Tibor, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967, 5. o.
9. Valeria Benetti-Brunelli: Le origini italiane della Scuola umanistica ovvero Le fonti italiche della „coltura" moderna, Società Editrice Dante Alighieri, Milano–Roma–Napoli, 1919.
   Radó Antal: Az olasz irodalom története, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1896, I. kötet, 166. o.
   Villani Lajos: A Renaissance úttörői, Franklin Társulat, Budapest, é. n., 76. o.
   Szerb Antal: A világirodalom története (1941), Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1980, 233. o.
   Indro Montanelli – Roberto Gervaso: L'Italia dei secoli d'oro (1967), Rizzoli, Milano, 1998, 105. o.
10. Leonyid Badkin: Az itáliai reneszánsz, Gondolat, Budapest, 1986, 441. o.

Somogyi Ferenc

Boldogság szigetek

Hazahoztuk apát. Ott dekkolt a nőnél. Már egy hete. Anya kikutatta a címet, és elmentünk érte.

Utálom azt a nőt. Állt az ablakban, és figyelt minket. Egy fekete köntös volt rajta. Alatta semmi. Undorító. Csak a csupasz bőre. A fél melle kilátszott. Pfúj. Azok az érett almácskák. És bugyi sem volt rajta. Legalábbis úgy láttam. A szégyentelen. Anya ezt hajtogatta egész idő alatt.

A nő kihajolt az ablakon, és tényleg csak az a köntös volt rajta. Valamit kiáltott. Nem hallottam. A megbabonázóan fehér bőréről nem tudtam levenni a szemem. Anyától egy pofont is kaptam. Apa bezzeg egyet sem. Ő feltartott kézzel, megadó tekintettel szállt be a taxiba. Miközben jöttünk haza, anya odahajolt hozzám, és a fülembe súgta: Jegyezd meg jól. Az ember harcoljon a tulajdonáért.

És mosolygott. Még itthon is, amikor a nagyinak mesélte az esetet. De ő nem figyelt, már megint azt hajtogatta, hogy biciklizni akar. Kikísértem az erkényre, és megnézte a kerékpárját. Fel kellett hozni vele együtt, amikor hozzánk költözött vidékről. Ilyenkor áll mellette, simogatja a vázat, az ülést, és mindig elmondja, hogy a háború előtt, amikor még kislány volt, egyszer elkerekezett a kastélyhoz. Benézett az udvarra, és az ott akkor egy csoda volt. Most biztos nem az, állapítja meg, de szívesen megnézné. Egy nap fel fog ülni a kerékpárra, és elbiciklizik. Ezt hajtogatja. De a lakásban is bottal közlekedik. A papa is csak nevet rajta. Bár mostanában nem. Mióta hazajött a kórházból, csak néz ki az ablakon, és az őrangyalát várja. Mert szerinte nem sikerült a műtét. Tudja ő. Érzi. Nem hajlandó enni. Vagyis csak alig. Anya ideges is miatta. Folyton szidja. Persze nem annyira, mint a nővéremet. Ő mostanában kezdett randizgatni. A Valterrel. A suli szépfiújával.

Anya azt mondja, hogy csak félti őt. De szerintem irigyli. Mert neki csak apa volt. Meg a Sanyi, aki lelépett az esküvő előtt. Persze, ha nem lép le, nincs apa. Anya fordítva szerette volna. Mindig mást, mint ami van. Nem hagyja élni az embert. Folyton zrikálja a másikat. A nagyit is állandóan azzal idegesíti, hogy eladja a biciklijét. Most is azt mondja, hogy lomtalanításkor kitolja a kerékpárt a többi szemét közé. A nagyi a szívét masszírozza. Anya ezt élvezi. Nem az ő anyja. Apa azonban soha nem védi meg a nagyit. Folyton a konyhában ül, a laptopja fölött. Közben a telefonján csetel a nőivel. Most ezzel az Alizzal. Ha egyáltalán szóba áll vele a mai nap után. Egy hét csodaország. Ezt hajtogatta egész délután anyának. De hiába. Mintha ő meg sem hallotta volna. Anya Lilivel van elfoglalva. Most vajon hol lehetnek? – kérdezgeti. Ugye nem megy fel hozzá? Legalább védekezzenek. Még nincs tizenhét. Mit akar attól a fiútól?

Nekem beszél, pedig én nem tudok neki segíteni. Lili szerelmes. És valójában nem is mentek sehová. A szobánkban vannak. Az ablakon osontak be. Én figyelek, és jelzek, ha valaki be akar menni hozzánk.

De nem akar senki. Már az esti filmet nézik. Anya néha az órára pillant a falon, és sóhajtozik, meg a fejét ingatja. Mást nem tud tenni. A nővérem kikapcsolta a telefonját. A Valter számát pedig nem ismeri. Apa néha az asztal alatt a mobiljára néz. A nagyi pedig az erkély felé. Anya a bejárati ajtót figyeli.

A papa a plafon felé kapja a tekintetét. Egy fénycsík növekszik rajta. Már az egész szobát világosság tölti meg. Valter eltévesztette az ajtót. A WC-t kereste, én intettem, hogy tovább, de ő a papához nyitott be. Egy hang, nagyapa elhaló hangja, nem ereszti. Kéri, beszélgessenek végre. Benézek a szobába, és látom, hogy Valter ül az ágy szélén. Fehér alsóban, és fehér trikóban. Kezei közt nagyapa ráncos keze, és hallgatja őt. A folyosóról beáradó lámpafényben olyan, mint egy angyal. Esküszöm, szárnyai is vannak.

Bíró József

Ő – (1)

íriszére fagynak mohos árnyképek
emlékei már visszaidézhetetlenek
mindenkor egykedvűen mosolyog
állát sebzi fém viharkabátgombja

Ő – (2)

kibogozhatatlan eszementségeire válaszul
vakdühében keresztbecsavarta szemüvegét
hosszadalmas bocsánatkérések következtek
hamuszürke ködhomályban tökrészegen

Ő – (3)

önvédelemből terepszíntárggyá átalakítván magát
mindennemű tájidegenségbe otthonosan belesimul
indokolhatatlannak látszó döntéshozatala célszerű
merthogy angyaljóságával kiszolgáltatott ugyanis

Both Balázs

Holofernész feje

Az öregasszony esténként kiült a háza elé. Repedezett kecskebőr zsámolyán hosszan nézte a zömök kőházak hátterében elterülő fennsíkot. Mintha az Úr haragjában törve-zúzva vetette volna egymásra a hamuszürke meg rozsdavörös sziklákat, hegyormokat, szakadékokat, gondolta ilyenkor. Odalent, a betiluai völgyben pedig, haragja csillapodván, árnyas olajligeteket teremtett szent keze, ott, a források üdítő vize körül kövér gyapjas birkák legelik a zöldellve harsanó füveket, csend van és földöntúli békesség, csak az Úr és ő a tanúja, hogy emberöltővel ezelőtt pogány énekszó visszahangzott a hegyvidéken. Orrában megint érezte az embermagasságúra döngölt földsánc mögül, a harci szekerek, lovak és sátrai ezrei felől szálló szúrós büdösséget, ami a zsákmányolt birkák húsát ropogósra sütő tüzek füstjével keveredve megülte a völgyet. Arra is az Úr emlékezhet már csak, hogy ő volt akkortájt a legszebb asszony a városban, vagy inkább a vidéken, karcsú termete, ébenfekete fürtökkel koronázott olajbarna arca büszkeségére vált volna akár az egyiptomi uralkodónőnek is…

De az idő, kilencvenkét nyár és ugyanennyi tél, kanyargó árkokat, mélyedéseket és girbegurba ösvényeket hagytak arcán, az Úrnak ajánlott élet örömeinek és megpróbáltatásainak térképjeleiként - kaszált rendületlen körülötte a halál, kiket életük virágzó napjaiban, kiket pedig magjukat vesztett, száraz kórókként aratva le láthatatlan csontkezével -

Mennyi érzés költözik az ember fedele alá ennyi év alatt, gyásszal, magánnyal és lemondással keserítve kenyerét, hányszor ólálkodik elő a nyáréjek forró sötétjéből a kísértő, hogy lidérclángjaival ostromolja az ereje teljében álló asszonyi testet, egészen kora öregkoráig!

És hány évtizede hűséges társa már a csend, mely olykor termékenyítő gondolatok bölcsője, máskor meg sírkőként nehezíti a lelket.

Felhunyorgott a teljes esti pompájában ragyogó napkorongra.

Most, megszámlálhatatlan évvel később, hogy férjét atyái mellé végső nyugalomra helyezték Dotain mezején, eszébe jutott: az idő tüzében rég elhamvadt szerelmes éjszakáin milyen hevesen kívánta, hogy az ölében elömlő lávából utódot foganjon; erőscsontú, ébenfekete fiút, Manassze arcmását. És igen, sólyomszárnyként lobogó hajú leányra is vágyott, virágszár szép bokájú, karcsú termetűre… aki hozzá hasonló vénasszony lenne, ha élne még. Boldogabb volna talán, ha gyerekzsivaj verné fel hajnalonként a háza csendjét? Ha nem ősei földjén, hanem az asszír birodalom szívében pompázó nagyvárosban élne, ahol csobogó szökőkutak és titokzatos gyümölcsökkel roskadó függőkertek ragyognak ilyentájt az alkonyi fényben?

Két emberöltőnyi élettel ajándékozta meg az Úr, mely lassan lejár; talán elérkezik az

ideje, hogy felfedi előtte nagy titkát: miért éppen őt, a betiluai özvegyet választotta ki a fogságból visszatért nép megszabadítására. Mert a bölcsek fejet hajtanak alázattal akarata előtt, az ellene szegülők eltipratnak, árnyékuk is elmarad a porban.

Fenn az égen a Nap tüzes aranytála, az egy és igaz Istent nem ismerő bálványimádók istensége lassan elmerült a hőségtől remegő láthatár tengerében.

Becsoszogott elmajszolni ebédje maradékát, darabka sült halat, kovásztalan kenyeret, hozzá pár szem szárított datolyát csemegéül.

A házat égetett téglákból és erős cédrusgerendákból építette a férje, verítékes mezei munkája árán szerzett pénzből, a halászok kőépítményeivel ellentétben az emeletre nem a külső, durván faragott kőlépcsőn kellett felmászni.

Itt élt, a felső szint árnyékos szobácskájában, melynek berendezését az alacsony, keményfa fekhely, egy asztalka és az imazsámolya alkotta, pedig Manassze örökségéből nagyobb fényűzésre is telt volna; szerette ezt az igénytelen egyszerűséget, a korai ébredés után felöltötte özvegyi öltözékét, a durva anyagból szőtt zsákruhát, hogy a hosszú napot az imádságnak és a böjtnek szentelje.

Legszebb asszonyévei így múltak el, szirmait hullató virágként – méhe terméketlen maradt, és ő érezte testében az élet buzgó kútjának elapadását, ahogy sorvadt benne, remény nélkül, hogy magot növesszen, utódot támasztva testéből. Erősen megfogadta akkor, hogy férfi nem lépheti át többé a ház küszöbét; mindannyiszor undorral leplezte le a patákon lopózó kéjvágy sötét villanását, ha leplezetlen mustrálták ébenfekete fürtjeit, mentától illatos keblét.

Az Úr, áldassék örökké a neve, a tiszta életűek nehéz köntösét terítette az ő vállára, rajta keresztül óvta meg népét a pusztulás tüzétől. Igen, emlékezett vissza, mialatt fogatlan szájával a mézes datolyát majszolgatta, azokban az időkben éjente rettenetes álmok kínozták. Izmos, fekete lovak könnyű harci szekereket röpítettek messzi tájról a völgybe, a hegyhátra vég nélküli oszlopokban hágó, bőrpáncélba bújt harcosok tüzes nyilai szálltak zúgva, süvítve a gyúlékony tetőkre, s a lovasok előtt a gyermekeik életéért térden csúszva esdeklő asszonyok, akikre alattomosan, hátulról csaptak le a szakállas nyílvesszők.

Barmok nélkül maradt üres hodályok, leégett házak kormosan füstölgő falai – Hányszor tépte fel verítékben úszva az ajtót! És soha, sehol egy lélek, csak a sűrű álomba merült város, a tücskök szaggatott cirpelése hallatszott a csillagezüstös egű nyári éjszakában. Ilyenkor nem tudott újra elaludni; ébenfa csatot tűzött a homlokára tapadt tincsekre, aztán zsámolyán térdepelve napkeltéig imádkozott, hogy végül halálosan kimerülve végignyúljon a napmelegtől áttüzesedő sima padlózaton. Ragadozó vadállatok bőrével bélelt, fejedelmien díszített sátorba is repítették olykor az álmok, a sátorban göndör szakállú főembert látott tanácskozni alvezéreivel, izmos lába szárán megfeszült a saruszíj – de a következő éj megint a pogány hordák képével kínozta: a lángoló csóváktól megroppanó tető alól kiszaladó gyerekre vértől iszamós penge sújt,

feltárt ölű asszony sikolya, Béliál, ne kísérts, menj vissza népedhez az alvilág homályos tárnáiba, segíts meg Uram engem –

Élt a városban egy álomlátó asszony, aki rézpénzért művelte a fogság idején a pogányoktól eltanult bűnös mesterséget, s talán cinkosa volt az alvilág gonosz szellemeinek is; már-már hajlott rá, hogy hozzá forduljon, fejtené meg, miért kell éjszakánként folyton gyötrelmekkel birkóznia… Hiába fohászkodott, az Úr, áldassék a neve örökké, nem hallgatta meg a kérését. Egyre sokasodtak a sátorba vezető álmok, ahol a göndör szakállú asszír evett, tanácskozott és éjszakánként parázna dolgokat művelt rabnőivel, amikért Szodomát kéneső lángjai égették porig. Lelkében a szégyen piszkos folyamként áradt napról napra, megmérgezte szertartások szerint élt napjai nyugalmát. Úgy látszott, kitartó imái ellenére sincs menekvés a pokolbéli démonok szorongató karmai közül; a fehér falú, erős gerendákból épített házra vészjósló csend borult, s az éji órák szuroksötétjéből újra és újra félelmetes, parázna és istentelen képek sokasága ködlött fel, hogy szennyes örvényük az őrület határáig sodorja –

Arca beesett, szépsége, akár a víz nélkül maradt virágé, napról napra hervadt. Egy este, imádságai befejeztével lefeküdni készült; veszett szél fújt odakint, porfelleget kavarva a tömzsi kőházak közt, és a kőhajításnyira álló cédrusfa csonkja úgy meredt az égnek, mint kivont kardpenge. Másnap, az ébredés elcsigázott perceiben eszébe jutott, hogy kaskáját teleszedi beléndekkel, mert bár erényeiben nem fogyatkozott, és a Törvény szavát megtartotta, ha az Úr Beliál kezére adja, legyen meg az ő szent akarata, a mérgezett főzet elvégzi majd a dolgát. Sokáig, ájultan aludt, és mikor az utcán izgatottan kiabáló hangokra felébredt, a nap magasan fenn járt már az égen. Lábára sarut húzott, hogy az utcára kiszaladva lássa ő is a piactéren azt a végkimerülésig hajszolt, habos szájjal döglődő állatot; mire az izgalomtól szinte fuldokló lovas hozzáfogott, hogy megossza a hírt az összesereglett néppel, a szerencsétlen pára kilehelte lelkét. Másnap a harci tülkök szavára megkettőzték az őrséget, a bástyákon és a szirtfalakon fáklyák lángja világlott az éjben. Elhajtott nyájakról, letipratott mezőkről, égő sátrakból elhurcolt fiakról szólt a hírhozó, mint a sáskák, vagy a föld homokja, lehetetlen megszámlálni őket, mondta, Szidón, Tírusz elestek, Kilikiától Jáfetig behódolva reszketnek a népek. Nabukodonozor király szétverte a méd sereget, majd követeket küldött Perzsiába, Egyiptomba és a Jordánon túli települések vezetőihez.

Követei üres kézzel tértek vissza. Az isteni uralkodó vezérét, Holofernészt küldte, hogy százhúszezer harcossal és tizenkétezer íjásszal igázzon le minden népet a vidéken. A népek békét akartak és dobszóval, koszorúkkal járultak a hódítók elé… Holofernész leromboltatta a szentélyeket, a szent ligeteket kivágatta, felégette; nyomában sírás és jajveszékelés üli meg a tájat. Két nap múltán a várost vízzel ellátó források mentén a völgyet megszállta az ellenség – harmincnégy napig fojtogató gyűrűbe zárva szekerekkel, lovasokkal, bőrpáncélos gyalogos katonákkal, hogy szomjhalálra vagy megadásra kényszerítse Betilua lakosságát. Elméje megvilágosodván hálát adott

az Úrnak. Visszaszállt akkor Beliál az alvilág bugyraiba; szétnyíló markából a piactér vakító fehér köveire hulltak a halálos mérget rejtő növények.

Rohamosan apadni kezdett a ciszternák vize. Esténként bűzös füst kanyargott a völgyben sorra kigyúló tábortüzekből, közel a vég, mondták a vének. Sátraikat az asszírok bevált szokásuk szerint magas földsánc fedezékébe állították; a kerek építmények körül, ahol nemrég fű zöldellt, most a sárban szalmabábokra nyilazó, vagy izmos felsőtestüket szabadon hagyva rövid pengéjű kardokkal összecsapó harcosokat láttak a napról napra elkeseredettebb városlakók.

Hegyre épült várost ostromolni kockázatos és nagy fáradsággal jár, Nabukodonozor hadvezére sátáni cselvetésével bizonnyal a szomjúság kínjaitól szabadulásként várta a feltétlen megadást.

Azokban a napokban összesereglett a nép a piactéren. Néhány szájaskodó pásztor éjszakai rajtaütést sürgetett, az óvatosabbak várakozásra intettek – megsegíti népét az Úr, legyünk türelemmel. Az Úr segítségét tétlenül várni bűnös dolog, vetette közbe egy verekedésben fogait vesztett halárus.

Fel kell adni a várost. – Ezt Uzija mondta, miközben gondterhelten simított végig őszbe csavarodó szakállán – mint az útszéli kutyák szomjan veszünk mind, vagy az asszír vezér a várakozást elunva válogatás nélkül kardélre hányatja a hegyvidék lakosságát.

A pásztorok egymás szavába vágva bizonygatták, hogy az Úr büntetése száll a fejükre, ha feladják a szent helyeket, de Uzija nem jött ki a sodrából. Az Úr a csökönyöst bünteti, legyenek az asszírok bármilyen kegyetlenek, víz híján akkor sem lehet tartani a várost. Nem maradtak érvek. Öt nap és Betiluába is diadalmasan bevonul a győzhetetlen Holofernesz, a hódító, aki elfoglalta a Földközi-tenger vidékét és Mezopotámiát, Kilíkiát és Damaszkuszt, Szidónt és Tíruszt. Öt nap. Aznap este nem vett magához ételt. A zsámolyon térdepelt kezeit összekulcsolva, órákig, és így imádkozott: „Uram, atyámnak, Simeonnak Istene, akinek kardot adtál kezébe, hogy álljon bosszút az idegeneken, akik fölfedték egy szűznek az ágyékát, hogy bemocskolják, lemeztelenítették ágyékát, hogy szégyenbe hozzák, és meggyalázzák méhét, hogy megalázzák. Mert azt mondtad: ilyen ne történjék meg, s mégis megtették. Ezért elöljáróikat halálra adtad, ágyukat meg, amelyet lealacsonyított a hűtlenség, vérfürdővé tetted. Megverted a szolgákat uraikkal és az urakat szolgáikkal együtt.

Asszonyaikat zsákmányul adtad, lányaikat meg fogságba küldted. Minden vagyonukat szétosztottad kedves fiaid közt, akiket az érted való buzgalom emésztett, undorodtak vérük meggyalázásától, s téged hívtak segítségül. Ó Isten, én Istenem, hallgass meg engem is, az özvegyet! A te műved volt, ami régen történt, s az is, ami most vagy a jövőben megy végbe. Kigondoltad a jelent és a jövőt, s az történt, amit te akartál. Terveid előállnak és így szólnak: Nos, itt vagyunk! Mert minden utadat előkészítetted, és előre látod ítéletedet. Nézd, az asszíroknak erős a seregük, dicsekszenek lovaikkal

és lovasaikkal, büszkék gyalogságuk erejére. Számítanak lándzsára és pajzsra, íjra és parittyára, és nem tudják, hogy te, az Úr döntöd el a háborúk sorsát. Úr a neved. Hatalmaddal törd meg erejüket, s haragodban morzsold szét, ami erősségük. Azt tervezik, hogy megszentségtelenítik szent helyeidet, beszennyezik a sátrat, dicsőséges nevednek pihenőhelyét, és vasukkal felfordítják a oltárodnak szarvát.

Nézd, milyen kevélyek, s küldd haragodat a fejükre! Adj kezembe – nekem, az özvegynek – erőt ahhoz, amit tenni szándékozom. Ajkam fortélyával verd meg a szolgát urával és az urat szolgájával! Törd össze gőgjét egy asszony keze által! Mert a te erőd nem a sokaságban van, hatalmad nem az erőszakosakban.

Te az alázatosak istene vagy, az elnyomottak segítsége, a gyengék támasza, az elhagyottak menedéke, az elkeseredettek szabadítója. Igen, atyámnak Istene és Izrael örökségének Istene, égnek és földnek Ura, vizeknek teremtője és Királya mindennek, amit csak teremtettél, hallgasd meg imámat!

Adj nekem csalfa nyelvet, hogy megsebezzem és összezúzzam azokat, akik kegyetlen tervet szőttek szövetséged ellen, szent házad ellen, Sion hegye és a fiaid háza ellen.

Add, hogy az egész nép és minden törzs megtudja, hogy te vagy az Úr, minden hatalom és erő Istene, és rajtad kívül senki más nem oltalmazza Jiszraél népét".

Akkor az egész testét lemosta vízzel, drága kenetet kent magára, felöltötte a legszebb ruháját, a tarka fonalból szőttet, mely látszani engedte csípői tökéletes ívét, napbarnított gömbölyű vállait, és házába hívatta a véneket, hogy tudtukra adja: az Úr megsegíti népét, egy asszony keze által sújt le ellenségeire.

Abban az időben a Simeon törzséből való Mikeásnak fia, Uzija, valamint Gotoniel fia, Chabrisz és Melchiel fia, Charmisz voltak az elöljárók, akik hallani sem akartak a szándékáról. Akkor ő így felelt nekik: próbára teszitek az Urat, a Mindenhatót? Így nem ismeritek meg nagyságát soha. Adjunk hálát Istenünknek, hogy próbára tesz minket, éppúgy, mint atyáinkat. Gondoltatok-e rá, hogy bánt az Úr Ábrahámmal? Ha mi hatalmukba esünk, egész Júdeát meghódítják és kifosztják szent helyeinket. Ne kérdezzétek, hogy mit akarok tenni. Nem mondom meg nektek, amíg végre nem hajtom. Olyan tettet viszek végbe, hogy emlékezete nemzedékről nemzedékre száll népünk fiai körében.

Néhány nap, és a várost elözönlik a vérszomjas pogányok, az asszonyokat meggyalázzák, elhajtják karámjaikból a barmokat. Az erősek Ninivében törnek követ életük végéig, vagy ostromgépet húzva roskadnak össze távoli harctereken. A nők, öregek és gyerekek sorsa a válogatott kínzásokkal elkövetkező halál. A szent helyeket meggyalázzák, és Izrael fiaival vágatott kövekből emelnek templomot bálványaiknak.

Ha nem adják fel a várost, az asszírok kivárják lassú kínhaláluk napját és elfoglalják a falakat.

– Menj békével, s vezessen Isten. Az Úr járjon előtted ellenségeink megbüntetésére – mondta Uzija, majd a kapunál, ahol aznap éjjel két fiatal állt őrségben, még megál-

dotta: – Atyáink Istene fogadjon téged irgalmába. Valósítsa meg szándékodat Izrael fiainak dicsőségére, Jeruzsálem felmagasztalására.

Lassan, óvatos léptekkel ereszkedtek le a köves, vad úton a fáklyák fényében úszó völgybe. Hamarosan tagbaszakadt, szakállas férfiak fogták el őket, bozontos fejüket tollas fémsisak fedte, oldalukon rövid kard, kezük lándzsát és kerek bőrpajzsot markolt.

És jött a négy leghosszabb nappal és a százezrek sorsát eldöntő éjszaka – a szélrózsa minden irányába fejvesztve menekülő barbár sereg ítéletének órái.

Közeleg a nap, hogy az Úr értésére adja, miért őt választotta a gyűlölt ellenség elpusztítására, és miért gyúlt mégis a szomjúságnál is perzselőbb szerelem szívében a férfi iránt, aki népek sokaságát hajtotta rabigába, akinek kezéhez héber nők és gyermekek vére tapadt, már-már feledve övéinek szenvedését és az Úr akaratát…

Holofernesz fejét a betiluai városkapura tűzték; dús, hollófekete haját, mint rettenetes győzedelmi zászlót napokig fújták a szelek, s amíg a sokaság őt éljenezve, a városka utcáin diadalünnepet tartott az asszírok veszte felett, titokban sós könnyeit nyelte a kerevetre dőlve.

Nem Beliál volt, az alvilág állhatatlan tekintetű fejedelme, csak katonája, hadvezére a magát Isten helyére állító hataloméhes uralkodónak, és ízig-vérig férfi, aki elhalmozta nem várt gyengédséggel, szállást készítve a szívében addig hontalan érzéseknek.

Pogány férfi – de vajon kedvesebbek-e az Úr előtt a Törvény szőrszálhasogató magyarázói, a parázna nők, vagy a tiszteletre méltó elöljárók, akiknek ajtói mögött naponta talán a pogányok sátraiban zajló orgiáknál is szégyenletesebb dolgok történnek?

Isten küldött hozzád uram, ha hallgatsz szavamra, Jeruzsálem közepén állítom fel a trónod.

Jeruzsálem közepén állítom fel trónod.

Egy kortyot sem nyelt az eunuch kínálta mézes ital részegítő tüzéből. Ölében a szépséges keleti férfifejjel eléggé megittasodott már az ígéretek édességétől is.

Mi volt a jel? Hiszen drágakövek, selymek és illatos fűszerek pazar bőségében, kívánságait szeme villanásából ismerő szolgákkal körülvéve éltek volna, hatalmas és fényűző városok közepén, márványpaloták trónusairól vigyázva a végeláthatatlan asszír birodalom ügyeit; éjszakánként pedig, mint két buja folyondár, a testet villámként átvilágító kéj gyönyörének áldozva – Kétszer sújtott le teljes erőből; az alvó Holofernesz feje úgy vált el a törzsétől, hogy nem tudhatta meg saját halálát.

Élhet-e elrejtőzve héber asszony az Úr szeme elől? Kérheti-e áldását, ha a népet leigázó, csonthalmokra épített birodalom vezére veszi újra nőül? A napok végeláthatatlan sokasága úgy maradt el mögötte, hogy kérdéseit megválaszolatlan hagyva, mindvégig szótlan várta őt égi trónusánál.

Későre járt. Meg kell tanulni szomjazni, gondolta a színültig teli korsóra pillantva. A ház sarkához közeli cédrusfa kardként meredő csonkjára fekete leplet terített a leszálló éj.

Bognár Stefánia

A fény árnyoldala

Nemrég mondták, a fénynek is
– mint mindennek –, van árnyoldala.
Elvesztené ismérveit,
ha fotonjaira bomlana.

Szétesne, mint bengáli tűz,
az égre festett művész-csokor,
mit a perc örök éjbe űz,
csillag-közök sötétjén sodor.

A tűnő fény nagy játékos,
vándorol végeláthatatlan,
kergeti az űr-árnyékot,
fényévenként itt-ott felbukkan.

Vagy elbújik a fejekbe,
a gondolatokat gyújtja fel,
esélyt ad a győzelemre,
míg az értetlenséggel perel.

Pillangóvirágok

A virágok mára elfáradtak,
barangolnak az ősz sétányain,
lépteik, színeik mind fakóbbak
és pillangójuk szél-bókoltan int.

Dallamaim bennem elfáradtak.
Az időzónát átkódolta mind.
Pianójuk napról-napra halkabb,
s kóbor akkord visszhangzik: írj
megint.

Hozd el!

Hozd el a szívemet
fagyok ketrecéből,
mert így kitörhetek
a börtöni mélyből!

Lopd el a szívemet
áldozati kőről,
az azték istenek
vérázott kezéből!

Add vissza szívemet
jégvirágos éjben,
hadd melegedjen meg
kandalló tűzében!

Áraszd el szívemet
Napod sugarával,
űrbéli lehelet
ne járhassa által!

Gyógyítsad szívemet
hó-borogatással,
tovább nem élhetek
önemésztő lázban!

Szepesi Zsuzsanna

ONCOL.HU

(Dr. Pintér Tamásnak köszönettel és tisztelettel)

Rovom a folyosót,
csendes a bé három –
kezelő orvosunk`
órák óta várom.
Anyám fekszik – gyenge,
csapolásra hoztuk;
állványt tol egy férfi –
hasonló a sorsuk:
duzzadó májukat
nagy hasuk cipeli,
nehéz tartaniuk –
feszül, vízzel teli…

…és a doktor nem jön
- csak egyedül ügyel -,
de a várakozó
türelme nem fogy el:
tudja, akiért küzd,
lehetne éppen ő –
senki sem háborog,
nem forr a levegő.
Gyengék, szürkék, sárgák,
mint az őszi levél,
szemük megtört fénye
szenvedésről mesél…
…tar fejeken kendő-
kezelési fázis,
sápadt gyengeséghez
járul még a láz is:
mégis, mindük remél,
hazajuthat egyszer.
Ez a töretlen hit
az egyetlen fegyver
túlélni a véget –
örülni a napnak,
amit még sorsuktól
ajándékba kapnak…

…ők másként remélik,
most is lesz karácsony,
majd együtt osztoznak
örömön, kalácson,
mert együtt újra lesz
önfeledt nevetés,
és otthon alhatnak,
az pedig nem kevés…

Itt döbbenhet rá az
egészséges ember,
eltékozolt napok
súlya milyen teher,
a nagy rohanásban
elfogynak az évek,
s bölcs tartalom nélkül
már semmit sem érnek:
csak kergetett álmok,
csak önző kapkodás,
mert a boldogsághoz
ember kell! Semmi más.

Elmentél, Anyám…

Elmentél, hát –
a sorstól szabott élet kitelt.
Beteg voltál –
már nem kaphattál semmi hitelt.
Fohászod szállt –
Istened várt rád az út végén.
Őrzi lelked –
örök álmodat álmodd békén!

Kanyár Erika

Ködben

Ezüstös köd permetez
arcot, szemet, szívet
haladsz kék foltokkal
félig vakon
az idő fájdalmasan ízekre hull
aszik a test
torzul a képmás
haladsz nem várhatsz
míg a jelen
tiszta égboltot
teremt

A napok törődött
levélként röppennek
reccsennek hetek
roppannak hónapok
dörrennek súlyos évek

A múlt csak a jelen fényében
teremt tiszta égboltot
a sors labirintusa
kifürkészhetetlen
a múlt zegzugait
csak a jelen
világosítja ki

Szavak jégvirága

A didergő gyermekkort
tündérvilággá bűvölő
embernyi hóhegyekből
kikandikáló ablakok
– lázrózsák között csodált –
csipkés zúzmarás jégvirága

Fénylő üvegkalitkák
zsúfolt galambdúcok
simogató melege
sosem rajzolja újjá
a múlt utánozhatatlan
– lázrózsák között csodált –
habfehér zúzmarás jégvirágát

A lélekmély sikátoraiban
a didergő mulandóság
teremtette szókristályok
– szépség a pusztulásban –
varázsolják ma vissza
– a lázrózsák között csodált –
olvadó zúzmarás jégvirágot

Jöjjön el…!

Kopár és kietlen
téridő homálya után
glóriázza újra fény
a fejünket

Harsogó fűszálak
smaragd vizét
pumpálja ereinkbe
s érezzük megújulón
a remény hitét
s a lét borzongató
üzenetét

Feltámadó országodban,
Uram,
harsanjon trombitaszó
s tünde madonnák
pufók angyalkái
sikoltva vajúdják

örök hálaimánk.

Mészáros József

Az utolsó szerelem

Dr. S. M.-nek ajánlom.

Az öreg hatvan telet és őszt élt meg. Mázsán felüli vizenyős teste alatt szakadoztak a kórházi vaságy sodronyai. Csontos, kérges kezei a ziháló tüdeje felett voltak összekulcsolva, miközben gondolatai fél évszázadnyit suttyantak vissza az időben.

„Maszatos kölyökként mezítlábasan kergette Csulit és Bundit, a pajkos házőrző kölyökkutyákat. Hirtelen ugrással a Csulira rávetődött, Bundi meg a nadrágjába kapott, a fiú elhasalt és kacagott. Bundi utáni vetődése sem volt sikeres, mert az egy szökkenéssel elvágtatott mellette. A fékevesztett játékot az apja szakította meg, aki ágyba parancsolta a fiút. Azzal szenderült álomba, hogy az udvaron a vásárra készülő parasztok és hajtók a hajnali indulást osztották, sorozták.

– Pista, te, mint hajtó elébb indulsz az ökrökkel. Mi később megyünk utánad a szekerekkel – mondta a gazda.

– Rendben, bátyám. Megalszom itt a szalmakazalban, s hajnali egykor ébreszszenek, és máris indulok.

A fiú mindaddig békésen aludt, míg az éjszakai jajveszékelés nem riasztotta fel. Olyan siralmas lármára ébredt, amit csak a falusi siratóasszonyok tudnak rendezni temetéskor.

– Jaj, Istenem, jaj! Meghalt Pista!

– Meghalt Pista!

– Meghalt Pista!

Mintha siratóéneket kántáltak volna, egymás szavaiba vágva ismételték:

– Meghalt Pista!

– Meghalt Pista!

– Meghalt Pista!

A fiú félelemtől riadtan kimászott az ágyból és kiment a vásárra készülő, de gyászba fordult vásárosok közé. Állt, hallgatta és nézte a holdvilágtól megnyúlt árnyékú embereket. A félelemtől zakatolt a szíve, de amikor meglátta az apját, akkorra alábbhagyott a reszketése. Egyáltalán nem tartotta helyénvaló dolognak, hogy pont most halt meg a Pista. Nézte, nézte az embereket és hallgatta a számára ismeretlen, rendkívüli haláleset fogadását és így szólt:

– Meghalt Pista…? A vásárba kellet volna mennie… Megbeszélték!

Ekkor a vásárosokban a döbbenettől elállt a jajveszékelés, és hahotában törtek ki, miközben a szalmakazalban kiterítve feküdt a Pista. A gazda rögtön élére állt a hahotának, előhúzta a belső zsebéből a fehér laposüveget, s közölte:

– A Pista emlékére! Ki-ki beosztva húzza meg s igyék e nemes italból.

Az ital elfogyván az ökröket a saroglyához kötözték, és a szekerek elindultak a dűlőúton a nagy magyar éjszakába, hogy virradatra a vásárba érjenek."

Az öreg gondolatai visszatértek a korrodálódott vaságyra, ahol Irma nővér az egyik kezével fogta a kezét, a másik kezével a verejtékező homlokát és arcát törölgette, kiszáradt száját vizes kendővel nedvesítette. Mindig is tetszett neki Irma nővér. Amikor a barátai meglátogatták, akkor sem a súlyos betegségeiről, a felfekvéses sebeiről, hanem a gyönyörű nőről: Irmáról beszélt. Vénülő kezeivel vágyott az érintésére, a közelségére. Mély empátiája mellett a nővérkét gazdagon megáldotta a Jó Isten formás idomokkal, harmatos ajakkal is. A fehér köpeny igazi falusi szépséget formázott ki. Az öreg gyenge véráramait vággyal teli gondolatok bizsergették. Nemegyszer végiggondolta, míg fiatal volt, addig négy laza és egy merev testrésze volt. Most, hogy megöregedett, négy merev testrésze van és egy laza… Férfiúi gyönyör töltötte el a lelkét a nővérke közelsége és gondoskodása során.

Nővérke! Megsimogathatom a kezét?

Igen.

Az öreg kinyitotta a hüvelykujját, egy kis idő múlva a mutatóujját is, de a középsőujj remegett, a gyűrűs- és a kisujj még csak nem is rezzent. Úgy állt a két ujj és a kéz, mint egy sérült, lezuhant, törött szárnyú kócsag az elmúlás előtt. Ekkor a nővérke felemelte a bal kezével az öreg bal kezét, s rátette a jobb kezére, ezután a beteg kezet vezetve simogatta az öreg kezével az ő jobb kezét. Az öreg, zöldes, hamuszürke arcában megteltek a vererek, színt kapott, szempillái nedvességtől csillogtak, majd boldog mosollyal a szája sarkában becsukta a szemeit. A beteg, öreg kéz bukdácsoló öleléssel simogatta a nővérke forró, selymesen simuló, üde kezét, mígnem a még mozdulásra képes ujjak is esetlenül hullottak Irma nővér kezére.

Irma nővér az órájára nézett és a mellkason lévő kézre simította az öreg kezét, keresztet vetett és imádkozott.

Sziki Károly

A mennybeszállás gyakorlata

– Búcsú sorok Simándi Ágneshez –

Mindig úton voltak benned a szavak. Jöttek, kigördültek és kész volt az a vers is. Mert már mindent „volt"-ban mérünk, múlt időben. Befejezett jelenben. Mindig úton voltak a szavak Simándi Ágnesnél, s már az első pillanatban kész költemények kerültek papírra – ez volt az ember érzése, ha kezébe vette köteteidet.

Pontosan artikulált, egy tömbből faragott líra az övé. Nincs jele sehol vésőnek, csiszolópapírnak. Nem szülte a verset, hanem megszülettek benne, csak leírta őket. A gyötrődésnek nyomát sem találni műveiben. Volt úgy, hogy eldobott, elejtett egy-egy nagyobb gondolatot, mint eredő apokrifet, mely nagy hódítás tervezete volt, de leszűkült ösvényen megállt. Nem akarta átpréselni azokat, csak azért, mert többet akart. Egyszerű gesztussal földre ejtette, és így is jár, saját életét éli ma is minden verse. Az igazi művész nem bajlódik fiókok húzogatásával, nála az alkotás egy léghuzat, a többi iparos munka lenne. Ebből nem kért Simándi, ő tökéleteset alkotott. A féltehetségekkel, féleszűekkel és középszerrel Dunát lehetne, sőt kellene rekeszteni a magyar abroszon, ebből nem kért láthatóan a torontói alkotózseni.

Lüktet, él, remél és szeret ma is mindazokban, akik szerették konokságában, túlzottnak tűnő igényességében. Szenvedett és szenvedve remélt, ezért volt emberi léte és alkotása. Sorsa megszenvedett lett, ezért nem bajlódott forgácsolásokkal. Nagyobb távlatokban gondolkodó alkotóvá formálódott. Mozgásában korlátozott, ezért nem volt hajlandó megalkudni a korlátozó tényezőkkel az alkotásban. Sorsa beszédes, mint sorai. Sor-sorsra! – lehetne a vallomás minden oldalon.

1954-ben született Budapesten, Mészáros Ibolya Margit néven. Nyolchónapos korában az édesanyja kénytelen volt megválni tőle, így nevelőszülőkhöz került. Kétévesen gyermekbénulást kapott. Ezért nincs alku! Nem tisztelte a berozsdásodott formákat, fonákját látta a szenvedésnek. Mert története is az. Nem lett kiszolgálója, zászlóhordozója politikai eszméknek, szélfútta, rongyos zászlóknak nem vált lebegtetőjévé. Neki külön zászlója volt, amit elvitt rendezvényekre, és az eggyé forrt vele. Ő a haza, saját teremtett hazájának hazája. Nem alkudozott rossz koncért, nem osztozott egy tál lencse reményében. Úgy lett magyar, hogy összekeverhetetlenül az maradt mindhalálig. Ő maga a vers is. Ezért lehet az, mert ő maga önmaga.

Ülök egy kórházi folyosón, és zakatolnak bennem a gondolatok, mikor e sorokat

írom élete kapcsán. A nagy nem tudom én mire várakozásban eszembe jut egy ismeretlen személyről Tűz Tamás is. Egy asszonyt toltak ki az egyik rendelő elé és otthagyták. Már másfél órája nem szól hozzá senki. Tűz Tamást meglátogattam nem sokkal halála előtt az Elizabeth Village elfekvőjében. Azt mondta: úgy érzem magam, mint kutya a karók között. S félek, valaki kivisz a WC-re és ott felejt, mint Weöres Sándort, s méltatlan körülmények között halok meg. Tűz Tamással a legszentebb kapcsolat maradt meg mindhalálig, mindkettőjük haláláig most már,s erős fájdalom, hogy a mennyei alkotók kara egyre bővül.

A méltatlanság elleni lázadás egy tört sziklatömbje minden kötete és élete, a-moll, B-dúr, C-dúr, d-moll, e-moll hangsorokban. *Nem akar hajnalodni, ruhánkra kockáznak a katonák. A szó szilánkká feszül a zsigerekben átsírtam az éjszakát* – így indul egyik kötete és a kíváncsi olvasót mind erősebben beszippantja, a kíváncsira építő, számító költőnő. Beszippantódunk, mert mi vagyunk, fura, sokszor megmagyarázhatatlan kicsavart pózban felfeszítve a mondatok sugarára: mi vagyunk. Az ő megfigyelt mozgó figurái, e szürrealista motoszkáló lények mi vagyunk, kevés örömmel, s beemelve soraiba éppen ezért kevés az öröm a verseiben. Kerestem a szivárványos napsütötte szavakat, hogy belőle, benne, a tér-idő-lélek-köntösével lefedett gyönyörű keverékben van-e még valami motor-miazma, ami felemel? A fájdalom és gyönyör keverékéből melyik marad a felszínen? Végig kell ezt a dimenziót a végtelen űrben és mimóza lényünkben élni, hogy megtaláljuk a melegséget. A hang, a lélek melegét. Ez visz végig, lök, taszigál, hogy az ünnep örömét megtaláljuk. Lehet, hogy le kell írni naponta minden örömtöredéket, hogy megértsük: sok fény árad felénk, sok a kegyelmi pillanat, melynek létét tagadjuk és csak a sírás-rívás jajveszékelés köti össze a népeket. Más-más jelmezeket aggatott ránk Simándi Ágnes is, majd letépte rólunk, hogy meglássuk az előző színeit és megérezzük a következő rongyok melegét.

Boldog megelégedéssel néz a papíron keletkezett lenyomatra, mely egyben az ég áttetsző üzenete is. Ezért nem merevül el a végtelent kutatva, mert tudja, a kegyes Istentől nem színpadias pózok láttán, s lajtorján érkezik a segítség, a megvilágosító gondolat. Így vallotta, és most, a nagy belépés előtt, a végső kapuban leteszi egy asztalra ezt a nem éppen muskátlis csomagot: éljetek vele, tanuljatok belőle sorsom láttán, törekvésem után, hulltomban mit láttatok meg? Voltam-e példa, lettem-e kenyér nektek?

Az emigráció léte vérpatakot fest. Így vérzik el a menekült és kalandor magyar egyaránt. Itt vérzik el, ahol Simándi Ágnes is megálláshoz keresett talajt, s elfekve látta, párna szélét rágva, mint hull darabokra ez a szétszórt embermassza Torontóban is, hol minden jónak köntösére kockát vetnek. Pontosan érzékelte: nem mindegy, mit hagy hátra. A küldetését mennyire veszi komolyan, ha nem is kényszeríti a beszűkült világeszme. Mert a kiszakítottság kötelesség és küldetés is

egyben. Folyik az idő árkában a kiszabott lehetőség. Ezért hegedült, már megtanult szárnyalni a kottákkal, minden hegedűvonás egy elrugaszkodás volt Simándi Ágnesnek. Egy lehetőség: közelebb kerülni a Teremtőhöz, az angyalok karához, a mélytitkú jövendők megszólításához; s ebben az utazásban minden elem a helyére kerül. Az is, hogy mit akar az ember, s hogy ő is ezt akarta-e, ezt a létformát, a Nagy Tavak visszafojtott igazát, visszafogott magányát.

Ez a labirintus, amelyben alkotott, élt, nem napvirágos, és a felvetett kérdésre mindig nincs válasz: mennyi az öröm most és mennyi még? A haláltáncra készülő lélek játékát, vagy kifeszített végérvényességét kereste? A kezdetben, a reggeli fényben való elindulás csatakos, zöld ösvényén mára mit lelt? Az erdőn átjut-e az ember, hol a fény is csak érzékelhető, de lassú tapintás csupán, s míg keressük a kivezető utat, hány elhullt tetem mellett kell elhaladni. Csapdákon áthaladva az angyalok, tündérek várnak-e, és bukásaink végén megvan-e még a talpra állás bizonysága? Mi, erdőlakók, kikben erdő nő, mint benne a vers, s az eggyé válás élményében választ kapunk? Igen: lehetőséget, hogy kijutunk belőle, megtisztulva és megteremve. Az előre tekintés feladatával.

Ezért kell elolvasni Simándi Ágnes könyveit, mert ő akart és képes volt segíteni az erdőlakó lénynek, lehalkított önmagunknak, a csak álmodóknak, de már nem álmodozóknak. Otthont ad kötetében az otthonkeresőnek. A ruhátlant ragyogásba öltözteti. Hazatalál általa a kereső ember, és a harchoz páncélját adja kölcsön. Ostoba fenekedésekkel szemben szavai erejét kínálja.

S most, hogy elment, zsebünkbe csempészte észrevétlen a megoldás kulcsát: önmagunk elkóborolt hitét, hogy képesek legyünk az erdőből kitalálni. Mert Isten dekrétuma, hogy ott kell élnünk, ahol vagyunk. Ismeretlen stigmát éget ránk Simándi Ágnes. Mély jeleket. Az övéit. Így ereszt útra és keresésre. Így indul előre, hogy aztán behajtsa rajtunk, mit tettünk, ha elérkezünk hozzá?

Addig is a Teremtő vezessen a fények útján, Ágnes!

Holló József

Gondolatok egy református templomban október 31-én

„Én vagyok az út, az igazság és az élet” (János 14:6)

Oly kifürkészhetetlenek a Te utaid Uram!
S mi gyarló lépteinkkel tévelygőn bolyongunk.
Próbálunk keresni nyomorún, emberin,
de annyi gomolygó árny takarja be utunk.

Óh, hány kereszteződés van az életünkben?
Ahol annyiszor nem tudjuk hogyan, merre tovább?
Hiába szeretnénk Hozzád, Feléd menni –
eltérít bennünket az emberi gyarlóság.

De megújított vallásunk, felénk nyújtja kezét.
Irányt, utat mutat – mely Krisztus felé vezet.
Hisz a reformátoraink szava tiszta beszéd:
csak a bibliai Igék segítségén lehet

megtalálni Istent. S a templomi csendekben,
hol a világ zsibongása falon kívül reked
– az Úr hangját hallhatod, ahogy hozzád beszél:
bízz bennem s elűzöm kishitű félelmed!

Álljatok ellen az ördögnek s az elfut.
Csak bele kell fogódzni az Isten Fiába
– ki mielőtt mennybe ment, földi poklokat járt,
hogy az ember bűneinek legyen megváltása.

Mégis mily esendők és hálátlanok vagyunk.
Oly könnyen leszünk mi Júdássá, Tamássá
– elárulva Őt kétkedő hitünkkel,
és válik szeretetünk Péter tagadássá!

Oly kifürkészhetetlenek az útjaid Uram!
De Te vezetheted léptünk, hogy feléd mehessen
– a reformációt is azért adtad nekünk,
hogy a megtisztuló vallás közelebb vihessen

Hozzád. Mert annyira kell a kegyelem, s a hit!
Hisz mennyei valód tele van Titokkal.
Bár elegendő nekünk csak annyit érteni –
megváltást nyert lelkünk a feltámadt Krisztussal.

Aki azért jött közénk… és lett testté az Ige,
hogy az embernek lehessen reménye és hite!

Pieronymus Kosch

Színek, fények, évek címmel rendezett kiállításunk az egri Templom Galériában

„Csíziós Nagy FestésFestészet Nap

Tisztelt Közönség!
Kedves Barátaim és Barátnőim (ja, bocs, ez egy kicsit erős)
Hölgyeim és Uraim, egyszóval Szépségeim!

Hiszen mi, alkotók és optimális esetben Önök, mint élvezői ténykedésünknek, együtt hajszoljuk a Szépséget, a boldogság kék madarát az esztétika lidércfényekkel lápos mocsaraiban. Valóban, mi így hárman a három tenor… helyett a három Senior, igyekezünk a zsombékok közelében maradni. Nem ugrunk fejest a performans vagy a cirkuszművészet egyéb bizonytalan billegésű szaltóiban.

Hagyományosan artikulálunk, amennyiben még megbocsátható a vászon és ecset ebben a virtuális káoszban, ahol már nem is művész az, aki nem kutyaszarból építkezik 3D-s, horrorisztikusnak ható hologramokkal. No, de nem tisztem saját munkáinkat elemezni, hiszen ezt már ragyogóan elvégezte cikkében Szakolczay Lajos, másrészt nem lenne ildomos, hisz elfogult valék barátaimmal.

Inkább emlékeznék „a Repülés boldogságára“ Latinovits szavaival élve, az ifjúkorra, amikor még szabadon csapongtunk holmi festékkupacok és leányhalmok körül, de hát ez már nagyon-nagyon régen volt, vagy fél évszázada, még kimondani is aggasztó, hogy az apám hegesztő.

Hogyan is lettünk mi csikászokká? Merthogy ez volt a közismert álnevünk.

Egyszer vót hó nem vót, vagy három szegénylegények elmentek halat fognyi. Az egyik vót a Halfogó, a másik Halevő a harmadik meg Halcsapó. A Halfogó nekiállt pecáznyi, a Halevőnek már folyt a nyála, de Halcsapó nem hagyta az egészet kifejlődeni. Mert igencsak csapkodta a vizet erősen egy bottal. „Nehogymár halat öljél Te gyilkos” – mondá, és kihallatszott a környezetért való bugyborékozás a lelkiből. „Kissé gyagyás vagyol Te – mondá Halfogó –, hagyd abba a csapkodást, mert éhen döglünk”. A Halevő nem tudott közbe szólanyi, mert folyt a nyála. Ezen disputa zajlódott estvélig, és maradánk éhkoppra. „Te, te szerencsétlen antipecás GreenPeacePacák” dühöngött a Halfogó. „Te meg nem is vagy horgász, hisz nem fogtál semmit, csak Csikász” – szóla copyrightszerűen Halcsapó. Halevő megint nem szólhatott, mert a későbbi tepsis márna előemlékére csak nyelt nagyokat. Hát így lettünk Pista után, Imrének köszönhetően később mindhárman Csikászok, a három Csikászok.

A projektet később többször megismételtük, és ha Imre nem volt a közelben, még jókat is ettünk. Olyan tejfölös, törpeharcsás tepsis cupp-cuppot.

Lássuk, Pistám, hogy is volt csak a mi barátságunk?

A történet még akkó kezdődött, amikor Noé bevitte vót a halat és a gombát a bárkába, vagyis anno 1963-ban. Talán elébb vótunk haverok, mint Imrével, hájszen a Kollégiumban már első estétől ágyazások, kajálások, fürdések történtek vala. In memoriam Collegium… After fél évszázad. A kissé használt alsógatyák egymás fejére húzása Aknayval, a szekrény tetejéről indított tigrisbukfenced Balogh Misi leterítésére, a lánykollégium társalgójában elkövetett belső díszítő pannó rajzolása körbe a falakra ketten Dienes Gabival, és végtelen focimeccsek az udvaron: Juszuf, Pöhöly, Kis Laci, Bede Pityus. Vagy eszembe jut a Kollégium névavatásán mondott első nyilvános beszédem, amikor ott állt mellettünk a névadó Dési Huber István özvegye. Most pedig itt áll közöttünk szeretett rajztanárunk és osztályfőnökünk, Szalai Zoltán (a „Kockától az Aktig" szerzője) özvegye, akit ezúttal szeretettel köszöntünk.

Lakva ismertük meg egymást… Jóllakva. A reggeli kakaók és boldog rohanásunk a Gellért-hegyről lefelé a Török Pálba, útközben gesztenyecsaták. Te helyből grafikus lettél, én meg Imrével díszítő templomfestő. Valószínű irigyeltelek, mert Te voltál „A Pistike", akit mindenki szeretett. Ekkor írtam hozzád első ópuszomat, amivel beléptem a még élő fűzfapoéták Pantheonjába. „A Pistika haja rót,… Szereti a buttenbrót…ot" Már akkor is vicces vótál, vicces, így mondják manapság. Mindegy, hogy valaki tényleg szellemesen riposztozik, mint Te, vagy egyszerűen odatojik a sarokba mint celeb performanszer. Vicces… a mai fiataloknak ez az egyetlen árva jelzője maradt arra, amit mi még régen úgy ragoztunk, hogy: jópofa, poéngyáros, humorzsák, fura pofa, góbé, kópé, lökött, csavart agyú, mókamester, tütüs, zakkant, röhejes, groteszk, zizis stb. … Hová fejlődik nyelvünk? Füstölt marhanyelvvé?

Az évek során Néked köszönhetjük, hogy többször kiállíthatunk, itt Egerben. Először a Minaret tövében, másodjára az Érseki palotában, harmadjára most, itt ebben a gyönyörű templomban. Véled jártunk gombászni, pecázni, vörösborászni és mindent elkövetni itt a környéken, amit nem tiltott tételesen a törvény. Együtt szaladgáltunk a Debreceni Műhely Alkotó Közösségébe, az Alapba, a Szövetségbe és számtalan kiállításra. Együtt alapítottuk a Grafipax Csoportot, közös grafikát alkottunk Vásárosnaményba: te a jobb, én a bal felét. Kiszaladtunk Bécsbe Turnert csodálni és beszaladtam a téli patakba, mert beakadt a zsinórod. Alkottunk együtt és külön, mert ez a folyamat összetett probléma, és most magamat plagizálom:

„A képzetem elképzesztően képletes, hiszen képépítés címén színkép és képelemek az agyban képződő látens képesség segedelmével képes halhatatlan képződményeket létrehozni." Mert minden az agyban dől el, … és a lélekben. „Nem a lét határozza meg a tudatot, hanem a tudat a lét." … mondom én.

Hogyan festettük bé magunkat a művészettörténetben? (Ez még nem tutti, sajnos, de a barátságban biztosan.) Igaz-é, Imrém?

Határozottan emlékszem, hogy 63-ban, 64-ben, vagy 65-ben osztálybuli volt ővelük (veletek, akik most itt álltok páran az osztályból, megtisztelve bennünket), de mi Imrével nem oda siettünk, hanem elcsaltál engem Békásmegyerre, mert ott laktál. Már tél vót, tökig érő hó, de mi elcsángáltunk fösteni. Azt, hogy hogyan kell olajjal fösteni, azt akkor és ott mutattad meg, mert te már akkor jártál egy Wrábel nevű ellenzéki lelkületű coloristához. Később aztán én mutattam meg neked krétapapíron a tusvisszakaparást. Ez így ment… Pista meg tudta a rafinált grafikai technikákat, pl. a tuskimosást fehér temperával. Hát, így mutogattunk egymásnak. Ez vót a mi metaArt kommunikációnk. Közben Imrével elvégeztük a templomfestő szakot a Rajzgimiben, aminek később jó hasznát vettük, amikor együtt dolgoztunk évekig a Budapesti Színházak Központi Díszletfestő Műhelyében. Sok száz díszlet kivitelezése közben emlékszem, amit csak ketten festettünk: Babits „Jónás könyve" Sinkovitssal, és a „La Mancha lovagja" bemutatója az Operettben. De bizony, varázslatos volt a békásmegyeri templom egy-egy freskójának elkészítése is, éjszaka, harangzúgás közepette (a harangszóról mi gondolkodtunk). Az utókorra vár föltárásuk, hiszen a pap sejtelmes okokból lemeszeltette. Békapap volt vagy békepap volt, ez majd egyszer kiderül.

Ja, és mindhárman először Nagykőrösön alkottunk együtt 65-ben egy KISZ-tábor falain, amit én szerveztem. Volt ott freskó, sgrafitto, plasztika, minden. A Szakolczay-cikk szépíti ugyan a dolgot, mert egy kőrösi templomot említ. Emlékszel, Imrém? Együtt vettünk egy hatalmas komondort, és egy még hatalmasabb telket. Szép volt, talán igaz sem volt. Aztán te szereztél nekem egy nyugati díszletfestői szerződést, amikor már kint dolgoztál. De engem már nem engedtek jó pénzt keresni (mint utólag kiderült, politikai hinterlandom és tevékenységeim miatt). Amikor hazajöttél, együtt újítottuk fel a Keleti pályaudvar étterme oszlopait márványfestéssel, ami a mai napig látható. Te Szentendrén, én Szigetszentmiklóson vezettünk, vezetünk alkotóházat, művésztelepet. Hármunk közül Te közelítesz leginkább az absztraktcióhoz, de tudom, hogy minden élményed természeti formákból táplálkozik. Többször voltunk Erdélyben ifjúkorunkban festeni, gyűjteni.

Nem is olyan régen még együtt alkottunk Nagybányán, a művésztelepen, ahonnan kirándultunk Máramarosba, a legkeletibb régi magyar határra, és gyönyörű környezetben ettünk egy borzalmas, savanyú berbécslevest. Csak az utána Tőkés László püspökkel végig énekelt éjszaka vigasztalt meg, amikor leénekeltük a kommersz giccseket fúvó református kántort népdalainkkal az asztal alá.

Gyermekeink számát tekintve 4:4 az állás, az onokák vonatkozásában 6:4 re vezetsz, de még nincs vége a játszmának, tovább dolgozunk a projekten.

Az halloti, de még inkább az láttati beszéd!

Látyátok feleim szümtükkel mik vogymuk, mi hárman, Csikászok… biza por és terpentin vogymuk. S mennyi melaszban teremtüvé Isten a mi oskolánkat, a Kisképzőt, hisz hozzáragadánk, adotta vala nékünk az paradicsom házoá. Az hatvanas évekből

való magoncoknak, hogy gyimilcsfává legyünk. És mondá nekünk: Muszáj teremjetek! Csupán az tilott fa gyimilcsibül nincsen repeta. De mi engedénk Luciferkó kísértésének, és többször szakítánk. Ezért haraguvá Isten, és veté minket az munka világába, az mindennapos pokolnak martalékiul. Bizony itt vagyunk, ahogy láttyátok szemekvel.

Imádkozzatok érettünk és kegyelmezzetek!… Mert itten vagynak gyarlóságaink e festett képeken. És mondjátok háromszor, hogy Isten bocsássa meg nékijük az ő tévelygésöket!

Kyrie eleison – Kyrie eleison – Kyrie eleison

Most pedig szeretnék egy 2014-ben írt versemet idézni, ami rólatok és a régi oskolánkról szól.

Levélféle osztálytársamhoz a régi rajzoskolámró'

Nem vagyunk már egykoron
A Török Pál flaszteron
Mikor épek nem csak szépek
Voltunk mint a festett képek
Forrt bennünk az ifjúság
Mint tavaszi bomló ág
Ifjú szüzek s friss csikók
Első pofon s némi csók
Záporozott mireánk
S bizony félreállt a szánk
Ami volt az bíz csoda
Hogy nem kozmáltunk oda
Mindből első lehetett
Ami velünk megesett
Barát, szakma, szerelem
Kinek cél ...kinek meg verem
Kinek frigy lett...kinek emlék
Hátha még visszamehetnénk
A múlt varázsszőnyegén
Nemcsak mi, meg te, meg én
Hanem osztály ..úgy egész
Létszámilag tettrekész
Mi hatvanas ifjúság
Mint virágzó május ág
Emlékszel még mily csoda
Volt a varázsoskola

Csíziótól falt poénok
Turhányótól félt szemöldök
Blasi aranypofikáim
Rózsinéni atomkáim
Zacsek titkos zajai
S apánk helyett Szalai
M.Kiss Pali diái
Koleszbulik piái
S a reggeli kakaó
Kollégium és Kató
Néni szűk morálja
Meg a gimi overálja
Ragasztók és vegyszerek
Akkor utált most szeret -
nénk ha lenne még
Az ifjúság és szép
Kezdet varázsfátyola
Viszalibbent épp oda
Hol voltunk egykor boldogok
Akár volt, vagy nem volt ok
Miénk volt az Alma Mater
Senki nem veheti már el
Hisz lelkünk filmjébe égett
A Camera Obscura végett
Nem járt hozzá objektív
Ezért minden szubjektív
Hála néked fátumunk
Megéltük s most itt vagyunk
Mint toporgó vén gebék
Aki kidőlt arra szép
Nyarakat álmodunk
Könnyezve káromkodunk
Titokban még készülünk
A felvételin ott ülünk
Mint izzadó titánok
Kis pöcsök und leányok
Serceg a szén...görcs szívünk
Alig jöttünk ...már megyünk
Érettségi ...Török Pál

Nem akarunk menni már
Az oskolánk kilökött
Úszunk idő és tér között
De hát minden kreatív
A lendület és az ív
Miből szőttünk kariert
Hogy bosszantsuk a havert
Meg a régi szeretőt
Ihatót és ehetőt
És ha erre húz a lábunk
Csak pislogunk s némán várunk
Hátha behív egy tanár
Kinek kezében megáll
A régi toll a szekunda
Dolgozatot írunk újra
S pislogunk mint képtelenre
Hogyan merültünk fehérbe
S meggörbültünk kopaszok
Kisdiákból vén fanok
Tudják már a képletet
S nem értik az életet
Nincsen már ki magyarázza
Csak az üres padot rázza
Harminchárom vén majom...
Az évnyitót akarom!!!
Mikor kezdődött a tét
A szakmai ébrenlét
Úristen de gyönyörű
Ez a furcsa dezsavű
Ott álltunk az udvaron
Saját filmünkhöz halom
Szűz statiszta. Istenem
Belé görcsölt vén szívem
Szinte most történt biza
Csekély félévszáza.

(Elhangzott 2015. október 9-én, az egri Templom Galériában a Színek, fények, évek *címmel megrendezett kiállítás megnyitóján.)*

Lengyel János

Hol is vagy te, Kárpátalja?

Munka közben természetesen beszélgettünk is, így az idő gyorsabban telt. Sok minden szóba került. A kollégák elsősorban személyes dolgok iránt érdeklődtek. Honnan származom? Családi és anyagi állapot, végzettség, életkor stb. Nem akarok leragadni a már jól ismert „Hol tanultál meg ilyen jól magyarul?" effektusnál, csak megjegyzem: a harmincadik ilyen kérdés után már valóban felment az ember vérnyomása.

Sokat olvastam arról, hogy a Kádár-rezsim puha diktatúrája milyen mértékű rombolást végzett a magyarság gondolkodásában, mentalitásában. Mivel a határon túli magyarok folytonos támadásoknak, sőt, üldöztetésnek voltak és vannak kitéve, kialakult bennünk egy ösztönös és egészséges ellenállás. Hogy is ne, hiszen mindent elvettek tőlünk, csak a magyarságunk maradt meg, amihez foggal-körömmel ragaszkodtunk. Hogy miért? Én személy szerint olyan természetes módon, ami aligha szorul magyarázatra. Éppen ezért döbbentett meg az a tudatlanság, amit az anyaországi kollégák részéről tapasztaltam.

A martonvásári ácsgyereket már említettem. Úgy rémlik, Krisztiánnak hívták. Megismerkedésünkkor éppen a katonai behívóját várta. Folyton a honvédségről beszélt, s hogy be kell vonulnia hat hónapra. Micsoda tragédia! Akkor még fennállt az általános hadkötelezettség. Még inkább elkeseredett, amikor megtudta, hogy otthonától százharminc kilométerre fogja letölteni sorkatonai szolgálatát. Sanyi fater, egy öreg szürtei vasutas megunta ezt a siránkozást, és szóvá tette: ő annak idején három évig, szülőfalujától tizenegyezer kilométerre katonáskodott. Krisztián az információ hatására láthatóan elgondolkodott, majd kijelentette, olyan távolság nincs is.

Ugyanez a srác egyszer azzal jött be a munkába, hogy nálunk lőnek, meg hogy háború van. Egy pillanatra megrémültem, átfutott az agyamon, hogy talán polgárháború tört ki Ukrajnában. Szerencsére nem erről volt szó. Látta a híradóban, hogy Csecsenföldön háború dúl. Hiába próbáltam elmagyarázni neki, hogy az a háború több ezer kilométerre van Kárpátaljától, az én szülőhazámtól, s egyébként az már egy másik ország, hiszen a Szovjetunió felbomlott.

Nem csak fiataloknál tapasztaltam ilyesfajta tájékozatlanságot. Mártélyon dolgoztunk, a híres építész, Makovecz Imre hétvégi házának építésén. Munka után betértünk egy sörre a közeli kocsmába, ahol persze szóba elegyedtünk a helyiekkel. Elmondtam, hogy beregszászi vagyok. Az egyik szaki nagy átéléssel ecsetelte, ő ismeri a várost, ott folyik a Szamos. Kissé meglepődtem, mert amikor utoljára odahaza jártam, szülővárosomon keresztül még a Vérke folydogált, amit csak erős

túlzással lehetne folyónak nevezni. (Igaz, néhány év múlva a nagy árvíz idején a Tisza például Bótrágyot is elérte, holott normális esetben több tíz kilométerre folyik ettől a falutól. Ezt a logikát követve a Szamos folyhatna akár Beregszászon keresztül is. De akkor a köztes területeknek már régen rossz.) A cinizmust félretéve: nem tudtam meggyőzni a szakit arról, hogy Beregszász Kárpátalján, Ukrajnában és nem Romániában van. Még az sem ingatta meg hitében, hogy Beregszász mégiscsak a szülővárosom.

A Szamos-szakértőn is túltett az egyik kocsmáros, aki szerint Beregszász Somogy megyében, valahol Kaposvár környékén van. Így lettem egy csapásra somogyi bicskás gyerek…

Azt még meg tudom érteni, hogy Beregszász nevét nem ismerik, hiszen valljuk be, nem játszott igazán kiemelkedő szerepet a magyar történelemben; talán csak a Rákóczi-féle szabadságharcot lehetne megemlíteni. A magyar híradókban is csak akkor szerepel a neve, ha árvíz van, vagy éppen oda látogat valamelyik magyar közjogi méltóság. De az már elszomorító, sőt botrányos, amikor Munkács, Ungvár vagy Huszt nevét sem ismerik. Nemhogy földrajzilag nem tudják elhelyezni, hanem még csak nem is hallottak ezekről a városokról.

Nemrég jelen voltam egy kulturális rendezvényen, ahol az egyik európai parlamenti képviselő arról panaszkodott, hogy a bizottsági kollégák az után érdeklődtek nála, hogy a magyarok mikor mentek ki Romániába, Szerbiába, Szlovákiába, Ukrajnába. Persze, az érdeklődők síkagyú, érdektelen bürokraták, akik jó, ha meg tudják mutatni Magyarországot a térképen. De egy magyar nemzetiségű embertől, foglalkozásától és társadalmi helyzetétől függetlenül elvárható, hogy ismerje nemzete és országa történetét.

Már az egyetemen történt velem a következő eset. A ruszisztikai szemináriumon beszélgettem egy anyaországi diákkal, aki bevallotta: nem szívesen tanul magyar történelmet, mert az unalmas, és különben nem is érdekli őt…

Ugyancsak egyetemi tanulmányaim alatt, egyik vizsgámon történt. Megtanultam az anyagot, de a tanár keresztkérdéseket tett fel. Lámpalázamban az irodalmi magyart mellőzve, szülőföldem tájszólásában válaszolgattam. A tanár félbeszakított, és figyelmeztetett: ha már eljöttem Magyarországra, az ELTE-re, legalább tiszteljem meg az egyetemet azzal, hogy magyarul beszélek. Ez valóban mellbevágó volt számomra. Felajánlottam, hogy kimegyek és újra bejövök, elölről kezdve az egész vizsgát. A tanár végül jelest adott, mert a tudásommal nem volt semmi baj, csak sértette fülét a beregszászi dialektus. Mert hát nálunk – „otthol" – már csak így beszél magyarul az ukrán, még ha Lengyel is az illető…

Nem tudom, mire vagy kire értette Szabó Dezső ezt a kérdését: „Hogy mersz ilyen buta lenni?", de azt hiszem, az említett helyzetekben is fel lehetett volna tenni.

Vozáry Viktória

Agyagkoboldok

A kislány kerek szemmel bámulja az Utolsó ítéletet; tekintete azonban nem tudja átfogni az egész falat. Folyton a lávaként ömlő elkárhozottak emberfolyamára terelődik a figyelme, ahogy Giotto ördögei falják és kínozzák őket. Édesanya érzi mennyire fölösleges a kérdés, látja, ahogy egész apró lényét eluralja figyelmében, testtartása pedig megfeszül, ahogy menekül a fantázialények elől. Megnyugtatja: ide csak a bűnösök kerülnek, akik tagadják Istent, márpedig a kislány szereti a jó istenkét, ugye, angyalom, nincs mitől tartanod, istenke megvéd, de ha félsz, nézd csak, felpillantasz az égre és kérsz. A kislány imára kulcsolja a kezét – ügyes vagy, látod, nem fogsz megrémülni az ördögöktől, nem vagy már kislány, tudod, hogy nem léteznek. Igazán nem kell mitől tartani, de ő csak rázza a fejét; igenis látja őket, főleg Angyalfit. Olyanok, akár a falon: sárlények, akiket a föld mélye nevel. A fény szinte kialszik a testükön. Sápadtak és csúnyák. Hiába szól minden alkalommal, nézze meg, mire odavezeti, sehol sincsenek. Ha nem gondol rájuk, vagy behunyja a szemét, akkor is ott vannak. A ruháját cibálják, bemásznak a szekrénybe, és amikor nem gondolná, onnan ijesztgetik. Az ajtót rángatják, anélkül, hogy az megmozdulna, a kislány szemében viszont majd kiszakad, ahogy tornáznak rajta. Hatalmuk van felette és ő semmit sem tehet. A falon egy helyre szorul a borzalom, neki mégis minden átfolyik a valóságba, és nincs olyan, hogy egy hely, neki mindenütt van, hiszen csak négyéves, honnan tudná mi a valóban létező?

Édesanya magabiztosan magyarázza, hogy a világegyetem hatalmas, jut elég hely benne a remegő lényének is, ne aggódjon, az angyalok vigyáznak rá, hisz' az a dolguk, csak legyen mindig jó kislány és akkor nem lesz semmi baj. Persze, vigyáz magára, de úgy tűnik néha, hiába; Angyalfi pontosan tudja, mikor suttogjon a fülébe, hogy meggyőzze a világ ellentétes körforgásáról. Mintha épp akkor válna le a középkor freskóiról; édesanya, látod, megint itt vannak, és nem mondasz semmit! De mit is mondhatna, ha odaát van azok között, akik vakok a másvilágra. Elég lenne behunynia a szemét és zuhannia, befelé, abba a sötétségbe, a maga kis árnyékországába, hogy lássa, mik kísértik a lányát. Csakhogy nem tudja. Nem tudja, hogyan kell, ahogyan azok sem, akik olyan idősek, mint édesanya, természetes hát hitetlenkedésük – a csodavárást lassan elfeledtető tekintet, ahogyan rá pillantanak.

Később, ahogy idősödik, úgy növekednek benne az *ígéretek* és a ki nem mondott dolgok igazságai. Egyik a másik után. Jóllehet, egyre kevesebbet érnek, ezért nem is akar már többet, csak valamit, emléknek, valaminek a misztériumát. Angyalfi, Púpos, Varangy és Vén – ahogy néhány „szörnyet" elnevezett – elmaradoznak, végül agyagból újrateremtett emlékekké lesznek csupán. Azután már nem marad semmi, csak az az oldal, ahol édesanya áll. De nem hasonlít ahhoz, amit egy gyerek elképzel magának, ha felnő. Ez a hely szürke és rutinszerű, anyaga pedig olyan sűrű, hogy nem fér meg benne sem az utolsó ítélet, sem az elkárhozás.

Szoviár János

310 éves Rákóczi Ferenc hadilapja, a *Mercurius Hungaricus*

1705 februárjának végén Rákóczi Ferenc és kísérete ünnepélyesen bevonult Eger városába, így Eger sokáig központi helyet foglalt el a szabadságharc további alakulásában, alakításában. Maga a fejedelem is sokat tartózkodott a városban, innen irányította a hadműveleteket, diplomáciai tárgyalásokat, egyeztetéseket folytatott, és itt rendezte be egy időre udvarát is. De nemcsak történelmi, hanem művelődéstörténeti szempontból is fontos események fűződnek Rákóczi egri tartózkodásához.

II. Rákóczi Ferenc volt az első magyar államférfi, aki a sajtót jelentőségéhez méltó módon használta föl egy nagy nemzeti küzdelem, a szabadságharc szolgálatában, s ő volt az első ember hazánkban, aki felismerte, hogy a hírlap vagy egy időszaki kiadvány sokat segíthet az emberek, a közvélemény tájékoztatásában.

A fejedelem nevéhez fűződik a magyar időszaki sajtó megindulása. Szabadságharcának harmadik esztendejében, 1705-ben Rákóczi kancelláriájáról kerül ki a magyar publicisztika első terméke, a *Mercurius Hungaricus,* később, ahogyan a második számától kezdve nevezték, a *Mercurius Veridicus ex Hungaria.*

A lap és története az első példányának felbukkanásától kezdve foglalkoztatja a történetírókat és az irodalomtörténet művelőit és műkedvelőit. Ennek ellenére még sok homály és bizonytalanság lengi körül, mert mint a nagy kuruc szabadságharc történetének majd minden mozzanatát, ezt is körülfonta a Rákóczi-legendárium és a képzelet, s ezek túlzásaival, a tények misztifikálásával el is torzította, mítosszá emelve a valóságot.

A *Mercurius Hungaricus* az első nyomtatott magyar lap. Nem a bécsi udvar nyomására, hanem annak ellensúlyozására jött létre. Egyértelmű és tényleges politikai célja volt tájékoztatni az elsősorban külföldi közvéleményt a Rákóczi-szabadságharcról, annak céljairól és eredményeiről. Méghozzá úgy, hogy az árnyalja valamelyest a bécsi *Wienerisches Diarium* által írt tényeket. Az 1703-ban Bécsben elindult *Wienerisches Diarium*, mely Európa első nagy hírlapja – a máig létező *Wiener Zeitung* elődje – egy tényleges közvélemény-formáló szándékkal alapított, a világot és annak eseményeit a Habsburg-udvar politikai érdekeinek megfelelően közvetítő sajtótermék volt.

A bécsi lapban a világ elé tárt korabeli magyarországi kép egyértelműen negatív színezetű: a szabadságharc a lap szerint szervezetlen, szedett-vedett szabadcsapatok s az ellentétes érdekrendszerek hálójában fejetlenül cselekvő arisztokrácia rebelliója, mely csupán a birodalom belbiztonsága szempontjából tényező, politikailag

korántsem számottevő. A „központi hatalom lapja" a szabadságharcos magyarokat következetesen ócsárolta, miközben róluk a legképtelenebb hazug híreket terjesztette: veszteségeiket nagyította, győzelmeiket kisebbítette, vagy teljesen elhallgatta, és a magyar vezérek kegyetlenségeiről közölt véresre festett koholt híreket. Ugyanakkor meg nem történt császári diadalokat kürtölt világgá, melynek eredményeképpen a gyakran humorizáló Bercsényi gróf e bécsi lapot megalapozottan nevezte *„nyomtatott hazugságoknak"*.

A külföld hiteles tájékoztatása híján így a szabadságharc nem kaphatott tényleges támogatást, s az ellenpropaganda még a tényleges szimpátiát vagy érdeklődést is elfojtotta, elfojthatta. Ezt ismerte fel 1705. április 14-én gróf Esterházy Antal – aki Thököly Imrének és Esterházy Pál nádornak unokaöccse, Esterházy Miklós nádornak pedig unokája volt –, mikor Kassa városából levélben fordult a nagyságos fejedelemhez, s kifejtette, hogy lapot, újságot akar, így a valóság talaján maradva kíván véleményt formálni saját korának eseményeiről. Levele tanúsága szerint szándékozik is kinyomtatni az első számot – melynek azonban eddig egyetlen nyomtatott példánya sem került elő.

Esterházy tehát hírlapot készített és nyomatott, melynek példányait a fejedelem jóváhagyásával Lengyelországba és más külhoni helyszínre akarta küldeni a császáriak újságai által a magyarországi eseményekről és fejleményekről terjesztett álhírek cáfolására. A fejedelem – aki írói, történet- és erkölcstanírói tehetséggel is bírt, – felkarolta a tábornok eszméjét, s Esterházy indítványát és a lapra vonatkozó terveit elfogadta, s utasítást adott a nevezetesebb események rendszeres, heti hírlapi közlésére és az iratok – az ekkor Egerben időző – fejedelmi udvarhoz való mielőbbi eljuttatására.

Nem tudni pontosan, hogy Egerben hány számát is szerkesztették a *Mercurius*nak és utódlapjának, de az biztos, hogy a jelenleg másodiknak tartott lapszám a hevesi megyeszékhelyhez kötődik *Agria, 30. Maji 1705.* helyszín- és időpont-megjelöléssel.

A rengeteg kérdéssel, rejtéllyel övezett, a magyar sajtót útjára indító kiadvány terve tehát Esterházy Antal tábornok nevéhez fűződik, aki a *„nép vigasztalására"* szánta a *Mercurius*t. Rákóczi később személyi titkárára, a külpolitikai ügyeket egyébként is irányító Ráday Pálra bízta a szerkesztést, mert az elsődleges cél nem a hazai lelkek gondozása és ébresztése volt, hanem az, hogy a Rákóczi-szabadságharcról hiteles képet nyújtson a tájékozatlan, Bécs által félrevezetett külföldi közvélemény számára. Ezért is jelent meg – a kor szokásaitól eltérően – a nemzet nyelve helyett latinul, latin névvel a *Mercurius*.

1705. június 5-én Ráday a lőcsei Brewer-nyomdában nyomtatta ki Rákóczi hadilapját, és külföldre is küldött belőle. A szabadságharc tábornokainak tudósításai jelentették a lap tartalmát, e számban Bercsényi Miklós, Bottyán János, Károlyi Sándor és Forgách Simon beszámolója volt olvasható, s lett a Rákóczi által vezetett sza-

badságharc félhivatalos tájékoztatója a magyar függetlenségi háború eseményeiről a külföld felé.

A *Mercurius Hungaricus*, majd 1705 augusztusától, a második számtól kezdve a *Mercurius Veridicus ex Hungaria* szerkesztését 1705 és 1708 között Rákóczi Ferenc, 1710-ben Bercsényi Miklós kancelláriáján végezték. Nyomtatásban mindössze hét száma jelent meg: 1705. április, 1705. június, 1705. augusztus, 1708. augusztus, 1710. január, 1710. február, 1710. március.

A kuruc propaganda összességében kettős célt szolgált: meg akarta védeni a magyarságot az álhír, az ellenséges hírverés mételyeitől, és tájékoztatni akarta Európát, a külföldi közvéleményt a magyar nemzet igazáról, szabadságharcának fontosabb katonai és politikai eseményeiről. A sokszínű, sokhelyütt megosztó XVIII. század eleji Európában a kurucok hangja oda is eljutott, s néha ott is rokonszenvre talált – a protestáns szolidaritás révén –, ahol a legkevésbé volt várható: a hivatalosan ellenséges országok közvéleményében és publicisztikájában.

Rákóczi ugyanis bölcsen és világosan látta, hogy a szó és az írás hathatós fegyver a Magyarország szabadságáért folyó harcban. Így mindent elkövetett a külföld tájékoztatására, de természetesen a hazai közvélemény formálására is gondolt, s e munkát semmivel sem tartotta kisebb jelentőségűnek, mint a külföld informálását és megnyerését. Hiszen a *Mercurius* eredetileg a hazai tájékoztatás számára készült, Esterházy Antal tábornok, a lap eltervezője és első számának kibocsátója *„in consolationem plebis et populi..., hogy annyival is az szegénység bátoríttassék in tantum in quantum mintegy vigasztaltassék”* akarta szerkeszteni a lapot. A hazai tájékoztatás és a nemzetnevelés érdekének azonban háttérbe kellett húzódnia a külpolitika érdeke elől.

A magyar hírlapírás kezdeményezésének érdeme tehát a *Mercurius*é, mely a maga nemében törekvésével, szándékával, az igazság megszólaltatásának igényével tiszteletreméltó kísérlet, bizonysága és mintapéldája a kuruc éberségnek, az egészséges védekező ösztönnek. Az utókor számára különösen jelentős, hogy a szabadságáért harcoló magyarság lapjával kezdődik a magyar sajtó története.

A kis formátumú, nyolcadrét alakú, 4–6 lapos újság csak híreket közölt minden véleménynyilvánítás nélkül, s elsősorban tábori beszámolókat, harctéri tudósításokat tett közzé. Először hetente, később pedig havonta jelent meg, de igen nagy rendszertelenséggel (1706–1708 között például egyáltalán nem adták ki nyomtatásban). Az utolsó esztendőben, 1710 elején havonta jelent meg, de csak háromszor, mert márciusban végleg megszűnt. Utolsó számával nemcsak az első hazai hírlap története fejeződött be, hanem hosszú időre az önálló magyar politikai újságírás is. Az első magyar újságnak mindössze hét száma jelent meg nyomtatásban, ezért példányai rendkívül ritkák; sajnos az Országos Széchényi Könyvtár sem rendelkezik teljes sorozattal belőle.

Kerék Imre

Gongülához

Parafrázis Szappho versére

Jöjj el hozzám, fürge-sebes futással,
rózsabimbóm, Gongüla, szemvakító
hó-khitónban: lásd, körülötted,
leng a szerelmem,

szép leányka: már a ruhád ha látom,
szívem megrezzen, gyönyörökre vágyva.
Hajdan én is szórtam a szitkot-átkot
Afroditéra,

s most könyörgöm, rossz szavamért ne sújtson,
ám kit legjobban szeretek, szívemből:
lenne oly kegyes, hogy elémbe küldjön
új ölelésre.

Parafrázis egy Jeszenyin-versre

(A róka-szuka)

Sörét-sebezte lábbal bicegve-vonszolódva,
összecsuklott, ahogy vackához ért.
Nagy, álmos arcolt rajzolt ki a hóba
sűrűn hulló vére, amerre tért.

A füstöt látta még, honnan a lövés érte,
beleremegett az erdei láp.
A cserjésből szél tört ki, zúzva - tépve,
szétszórta a sörét - zenebonát.

Nagy harkályként köd szállt a magasban,
a rőtszín szélben zúgott a vidék.
Fejét szűkölve felemelte lassan,
vérző sebét soká nyaldosta még.

Nyelve rothadó répaként meredt.
Tűzcsóvaként fellobbant még a farka.
Dér s perzselt homok szaga repdezett,
s vérét a hó csöndesen felitatta.

Ómagyar Mária-siralom

(átirat)

Nem ismertem a sírást,
s most szemem könnye hull,
a bú átölel orvul
és szívem elszorul.

Én fiam, édes mézem,
voltál Holdam, Napom,
ó, Virágok Virága,
letört a fájdalom.

Zsidók eltépnek tőlem,
ki voltál szép királyom,
csontod törik, facsarják
vércsillagos keresztfádon.

Tekintsed szenvedésem,
Édes Egyetlenem,
te adj vigaszt szívemnek,
te légy úr lelkemen!

Lásd, könnyeimből árad
sóhaj, kín, siralom,
sebet- virágzó tested,
tövises magzatom!

Jaj, fogjatok föl engem,
gyúlok, fulladok szüntelen –
Halál, engemet végy el,
csak hagyd meg gyermekem!

Rideg István

Az író és a kritikusai

Folyton növő S.M.-fa. Válogatás a Sarusi Mihály műveiről és munkásságáról írt tanulmányokból. Összeállította Kállai Gyöngyi

Kedves Miska!

Odakinn fekete a karácsony, nyílik az ibolya, a sárga körömvirág a fák körül, hajt a málna. Idebenn a fényes-bensőséges karácsonyfa előtt olvasom a Rólad szóló könyvet, amit örömmel megkaptam, és köszönöm megbecsülésedet, amellyel az én írásomat is betetted a nagyok véleménye közé.

Szép és eredményes könyv készült Rólad. A *Folyton növő S.M.-fá*ban már elolvastam a méltatásokat, kivonatoltam a számomra legfontosabbakat, és röviden széljegyzeteltem őket, hogy mit jelentenek nekem. Így jött létre ez a levélféle, az olvasatok olvasata. Most elküldöm Neked. Ha érdekel, nézd át, ki hogyan szólal meg az összhangzatban. Szerintem.

A csabai Szajnán (1981, 2011)

Simonffy András velős meglátásokkal korrajzba helyezi Sarusit (*A Körös-parti Krúdy*, 1981). „És hát igen, bizony mi vagyunk ez az összetört cserép-nemzet". (7.p.)

Alexa Károly elmélkedő kritikát ír (*A mi tót folyónk,* 1999). „A mellérendelésre alapozott végtelen fölsorolásokkal azt az utat látszik járni, amit Esterházy vagy Kornis – csak egészen más nyelvi mezőn, erupciókban és eksztázisban." (9. p.)

Tarján Tamás *Tót és Tóth atyafiak* (2011) című recenziója objektív-száraz. „Manapság már makaróninyelvnek szokás mondani a nyelvi elegyet, mely – itt a példa – stiláris értékekben is bővelkedhet." (14. p.)

A kaporszakállú nádvágó (1985)

Nagy Sz. Péter lelkesítő tudósító (*Szociográfia, legenda, történelem,* 1985). „Történelmileg hiteles szociográfia és legenda. Áchim L. András életét meséli el megszületésétől meggyilkolásáig." (17. p.) „Sarusi olyat tud, ami páratlan mai, talán túlságosan is intellektualizálódott prózánkban. Rendkívüli pontossággal és leleménnyel, bravúrosan kimunkált stílusban vallani a nép nyelvén a népről." (18. p.)

Magyar Krisztus (1986)

Alexa Károly pompás elmélkedése találó megállapításokat, kijelöléseket hordoz (*Krónikás embörének*, 1999). „Sarusit ott látjuk legkorszerűbb elbeszélőink: Mészöly, Esterházy, Csalog, Nádas, Temesi és a többiek körében." (24. p.)

Domokos Mátyás okos fejtegető, megvilágító, viszonyító (*Magyar Krisztus. Sarusi Mihály regénye*, 1991): „tengerfenék-világ ez is, mint az illyési Puszták népéé". (27. p.) „A könyv belső szerkezete, lélegzete ez az anonim, hol egyetértő, hol feleselő párbe-

széd, amely a klasszikus görög tragédia kórusainak és antikórusainak a dramaturgiája szerint beszéli el és kommentálja a népélet mindennapos történéseit, ahogyan az a falusi zsellérek és parasztok élettapasztalataiból és erkölcsi hagyományaiból szőtt tudatában kommentálódik és elraktározódik." (29. p.)

Hajdú Mihály nyelvész értékelése szerint a felvállalt szülőföldi tájnyelv használata kitűnően vizsgázott (*A Magyar Krisztus nyelvjárásiassága*, 2003). „Sarusi Mihály nyelvérzéke és nyelvi tudata kimagasló eredményt adott ebben a regényben is a hangulat megteremtésében, a népnyelvi fordulatok, nyelvjárási jelenségek alkalmazásában."(41.p.)

Rónay László értő és érző recenzens (*A szegények keresztje,* 1987). „A történelemben élő egyedi ember azonban a maga sorsát éli át, saját nyomorúságával vívódik és a saját kurta örömét keresi." (43. p.) „Döbbenetes és tragikus eleme a regénynek, hogy hőseit mindig csapások érik, mindig készségesen kell elfogadniuk a rosszat."(46.p.)

Rónay László emelkedett hangú történetmondásra is vállalkozik (*A Magyar Krisztusról tizenegynéhány év után,* 2003). „A megértés és a lelkiség fejlesztésének igénye évszázadok örökségeként az egész magyarságot jellemezte. Meglehet, nagyon sokáig a nemesség jelentette a nemzetet. Ám a nemzettudat sokkal szélesebb körben hatott, és ezt a tudatot a betű és az imádság tisztelete jellemezte fönt is, lent is." (49. p.)

Fönn a Jeruzsálemhegyen (1987)

Dérczy Péter az elbeszélésmódokkal foglakozik (*Fönn a Jeruzsálemhegyen,*1988). „E regénynek, mint egyébként az összes Sarusi-írásnak, nincs úgynevezett cselekménye, fordulatos meseszövése. Eseményei lazán kapcsolódnak egymáshoz, a megtörténés szintjén kapnak csak érdekességet. Ugyanakkor belső, lélektani rajzokat sem vetít ki Sarusi." (56. p.) „A *Fönn a Jeruzsálemhegyen* három elbeszélésmódból ötvöződik össze. Mindhárom első személyű: találkozhatunk igazi perszonális elbeszéléssel, mint például a főhős belső beszéde, vagy az egyes szereplők dialógusai, de az utóbbiak nincsenek elkülönítve a regény egyéb szövegeitől; éppen ezért nem mindig állapítható meg, hogy valójában ki beszél, ez tehát az előzővel szemben egy első személyű, közelebbről meghatározhatatlan, nem konkrét perszonális beszéd; s végül elkülöníthető még a regény tulajdonképpeni elbeszélőjének-narrátorának az első személyű közlései." (57. p.)

Árva ima (1989)

Rónay László *Az a bizonyos többség* (1990) című ismertetése szelíden figyelő és figyelmeztető. „Sarusi Mihály pedig arra vállalkozott ebben a három kisregényben (is), hogy az »igazi« történelmet írja meg, a hallgató többség történetét, melyről nem szólnak az írások, amely a lelkekben »történik«, s amely mégis egy nemzet karakterét adja." (61. p.)

Vagabundkorzó I–III. (1993), *IV–VI.* (2001), *VII.* (2014)

Vasy Géza szintén szelíden közelíti meg ezt a „regényfolyamot"(*Vagabundkorzó*, 2006). De felfigyel a „peregrinációs csavargások" egyik szép hozadékára. „Hiszen a beolvadók »megmaradnak«, csak éppen nyelvet-kultúrát váltanak. Szegényedik-e ezáltal

a nagyvilág? Bizony igen, és a könyv szemléletének folytonosan megnyilatkozó, hol szemérmes, hol kimondott hazaszeretete, magyarsághoz kötöttsége mindegyre amellett érvel, hogy meg kell maradni magyarnak, s hogy érdemes megmaradni." (69. p.)

Eszterberke (1993)

Czére Béla *A túlélés és a halál zsoltára* (1994) című karakán, robbanékony írásában nagy erkölcsi erővel ír, gyönyörű empátiával a karakán regényről, az „ahogy lehet" izgalmas életéről. Kitűnően érezteti a küzdelem heroizmusának nagyszerűségét. Szinte megszületik az olvasóban a vágy: nem lehetne az *Eszterberké*ből filmet csinálni?! „A regény elején tatárhordát enged rá a török a Fekete-Körös partján fekvő Dobozra. Tűzcsóvák a házak zsindelyén, a családokat védő férfiakat lemészárolják. S az öregek, gyerekek, asszonyok jó részét is. Miután az asszonyokon végigment a kiéhezett tatárhorda. S persze a lányokon, gyermeklányokon is. Aztán a rabok megindulnak láncra fűzve a közeli gyulai embervásár felé. Az egyik, asszonyával menekülő dobozi férfit a Körös-parton érnek utol a tatárok: az őrület dimenziójából, a halál másodpercéből hasítja ki Sarusi ezt a döbbenetes időszeletet. (…)Mert itt, az őrület tölcsérében, a férfi szerelmes, utolsó öleléssel hátulról szíven szúrja asszonyát, s *ő* maga irtja a reájuk támadt tatárokat, a fehér asszonyi hús zsákmányát már a markában érzett tatárokat, őrült, emberfeletti erővel, amíg szét nem szaggattatik." (72. p.) „Békésben, a Körösök mentén *nincs haza.* Csak szétrombolt, és a rejtekhelyeken újjáépített magyar otthonok, búvóhelyek vannak. A dobozi bíróvá választott Sámson ezt a kicsiny, megmaradt magyar otthont védi. Az *ő* népét. A bibliai Sámson erejével, a régi pusztai birodalmunk táltosainak talentumával és a korabeli végvári vitézek elszántságával. A nép, a jobbágyember fenntartja verejtékes munkájával a hazát, amelyet a kiváltságot élvező nemes viszont a kardjával köteles megvédeni." (73. p.) „A magyar életet megtartó szerepet testesíti meg a dobozi bíró, Sámson. Ésszel, csellel védi övéit, amíg lehet." (73.p.) „(…) szerelme, Eszter inkább az öngyilkosságot választja, mint azt, hogy a dobozi »társbíró« martalócai az aga számára elhurcolják." (74. p.) Czére Béla olvasata csupa-csupa felemelés. „Küzdelem a megszálló török ellen, s még kíméletlenebb leszámolás az idegenvezető, hazát áruló magyarok tömegével." (75. p.) Czére olvasatában Sarusi „a békési-bihari magyar élet 1660-ig történt szinte teljes elhalásának döbbenetes krónikájával" emlékeztet: „Maradt mára a területét és magyarságtudatát tekintve egyaránt csonka ország." (75. p.)

Decebál Gyulán (1995)

Márkus Béla *Ellenutópia a fiókból* (1996) című mértéktartó ismertetésében megállapítja, hogy „A Decebál Gyulán műfaja szerint antiutópia: abból a feltevésből indul ki, hogy Trianon után a Békés megyei Gyula is a románok kezére került (…) 1985-re, a jelen idejű események korában mindössze négy-öt százalékra apad a magyarok lélekszáma a városban." (76. p.) Kiderül: „Az Almássy-kastély lesz a dákok királyának, Decebálnak a mauzóleuma, hogy a Szent István utat a Fölszabadítók Útjának kereszte-

lik át." (77. p.) „Az »Itt maradni, alkalmazkodni, de megmaradni« mindennél nehezebb feladat./Aki e feladat megfogalmazója, az egyben a regény elbeszélője, egyes szám első személyű történetmondója: Kiss Aranka özvegy Farkas Józsefné nyugdíjas tanárnő." (77. p.) Márkus Béla megállapítja: a naplóírás egyfajta recept. „Önmagát foglalja le – s a Decebál Gyulán sok helyütt humoros-gúnyos hangjára ezért is érdemes odafigyelni. A diktatúrák elviselésének egyik lehetséges módjaként tételezi azt, befelé forduló ítélkezést, azt az önerősítő magába zárkózást, amit a naplóírás jelent." (78. p.)

Szökőélet (1997)

Vasy Géza *Sarusi Mihály ajándék élete* (2006) című fejtegetésében először eljátszik a címek értelmezésével. (A mű alcíme: *Egy szegénylegény vallomása*.) „(…) nemcsak az elszökés, az elmúlás s így a folyamatos kifosztódás tartozik bele, hanem a felszökés, felemelkedés pozitív tartalmú fogalmai is színezik azt." (79. p.) „A Szökőélet nemcsak egy 1944-ben született ember vallomása, hanem egy magyarságába zárt emberé is, aki visszatalál kereszténységéhez is, s ezzel is egy közösséget vállal, amely egyetemes és magyar is." (84.p.) Fontos – formára vonatkozó – észrevételt tesz. „Esztétikai szempontból pedig e mű kapcsán az a fő kérdés, hogy tényszerűség és fikcionalitás, személyesség és tárgyilagosság, elbeszélő és reflektáló jelleg, folyamatosság és mozaikszerűség milyen arányai, változatai lehetnek egyszerre korszerűek és olvasóbarátok." (85.p.)

Csavargó ének (2001)

Bencsik Máté kedélyes alaphangú rajza ráhangoló ajánlás. Jó olvasni ezt a kedves, baráti humorú figyelemfelhívást (*Sarusi tér 33.,* 2001)

„A vers más. Ha költő vagy, meztelenné válsz, pőrére vetkőzöl, mert önmagadról beszélsz. Ismerve őt, nem hiszem, hogy véletlen: az életmű 33. kötete, a Csavargó ének 66 dalból áll. Hatvanhat kérdés és válasz arra, hogy ki lehet-e törni a szegénységből, a tudatlanságra ítéltségből, az ismeretlenségből, a mama majdnem eltitkolt halálának sokkjából, a megcsalatásból, az aczéli kultúristálló megtűrtjeinek boxából, az újkori irodalmi szekértáborokból, az öregedésből? (…)/ Sarusi hol sírva, hol bruhaházva, hol csak amúgy, nyeglén, máskor acsarkodva, de legjobb tudása szerint megválaszolja valamennyit." (87.p.) „Túl lehet-e élni a halált? (…) Ahogy tekintete fölsuhant, egy pillanatra megállt az utcatáblán, amelyre az volt írva: Sarusi tér 33." (88. p.) Ilyen kedvesen fejezi be köszöntőjét a barát, egy álombeli tér víziójával.

Fekete-Zaránd (2002)

Vasy Géza okos felvezetéssel, a magyarellenes vádak felemlítésével kezdi ismertetni Sarusi írói nyomozását (*„Magyarnak számkivetve",* 2006). És jönnek az ellenérvek. „A nagy világégések idején ezeken a szórvány magyar településeken is átvonultak a hadseregek, s a hódítók, a visszahódítók nyomában jöttek azok a hordaszerű csapatok, amelyek tömeges kivégzésekkel és fosztogatással álltak bosszút a civil lakosságon." (91. p.) Alapvető kijelentés: „Sarusi Mihály nem a történettudomány nyomdokain halad, hanem a megíratlan népi történelmi emlékezetet faggatja." (91. p.)

Vasy gyönyörűen indokolja meg az adekvát balladás-siratós regölés műfajválasztását. „Ami megtörtént, nem emberszabású, nem normális mértékű, hanem végzetszerűen különös. Se epika, se líra méltóképpen meg nem örökítheti, csak olyanféle kevertség, ami a regölésnek is jellemzője lehetett, ami a balladára üt, vagy a siratóra. Mert ezek a sors-emlékmorzsák egy nagyszabású siratóvá lényegülnek: a balladás sorsú magyarságszigetek pusztulásának tapasztalata teszi oly hosszan és oly zaklatóan hangzóvá ezt a siratót. S nem az eredeti beszélők sírnak és siratnak, ők már legfeljebb csak kivételesen, hanem ennek a műnek az elbeszélés-énekmondója, az a vándorénekes, aki bejárta az ezredfordulón a Köves-Körös vidékét, túl a határon."(92. p.)

Nagyon fontos kontrasztot tartani az emberek elé ebben a sokféle érdekből átpolitizált, manipulált, agymosott világban. Vasy Géza égbekiáltón, számon kérőn áll az író mellé. „Aki ezt a 101 »regéből« álló siratót olvassa-hallgatja, óhatatlan Herder hírhedt jóslatára, meg Kölcseyre, Adyra, Illyésre gondol, s szorongatja az érzés: hiába szeretné »rendezni végre közös dolgainkat«, ha nincs kivel." (93. p.)

Körmendi és Sarusi szabadcsapat (2006)

Rideg István helyénvaló összevetéseket tesz a *Körmendi Lajos posztumusz kötetei* (2014) című ismertetésében. Például: „Fontos kérdésekre adott fontos válaszokból alakul ki Sarusi pályaképe. Sarusi éppúgy »népi sarjadék«, mint Arany János, akarom mondani: Körmendi Lajos." (97. p.) A *Kúrlapok Lajzsannak (S.M.-től)* kapcsán megemlíthető kijelölés: „A három részből álló mű csupa-csupa játék. Mondhatni: távolról esterházys stílusra emlékeztető, de nem liberális, nem kozmopolita, hanem nemzeti polgári-paraszti, parasztos-intellektuális beszédű." (99. p.)

Kurta Miska levelei Zaránd vármegyéből AZ MÁI LABANCOKRÚL (2007)

Réhon József Sarusi kópéságára való ráérzés jegyében magyarázza a Sarusi-írásokat ebben a szellemes, felvillanyozó szemlében (*Sarusi, Kurtával, Zarándban*, 2008). „Kemények, kíméletlenek, talán kegyetlenek is ezek a Zarándban íródott levelek, sikerült pamfletek." (110. p.)

„Arról azért mégis szólnom kell, kiket tekint Kurta Miska mái labancoknak, akik arról híresek, hogy szeretnek gyűlölni. Kurta Miska szeretné őket is szeretni, de azok nem engedik. Miska legalább azt megpróbálja, hogy gyűlölködésüket ne viszonozza. Ez így kereszt(y)ényi.

Lássuk, kik is azok a mái labancok?

Könnyen felismerhetők.

Azt vallják, hogy nem szabad nemzeti alapon »domborítani«.

A nemzeti az nacionalizmust jelent. A nacionalista rögvest soviniszta, fasiszta is.

A nacionalizmus úgy elvetendő, ahogy van.

A hazafi csak hazaffy lehet.

Úgy tartják, hogy mi, magyarok a ganyéból jöttünk.

Ők világpolgárok, szabadgondolkodók, humanisták…" (108–109. p.)

Pinceszer (2009)

Balogh Elemér újságíró barátja Sarusi Mihálynak. Amikor „szépecskén kiebrudalták" a Veszprémi Naplóból, „Egyetlen ember akadt ebben a sunyi és szolgalelkű társaságban, aki ki mert állni mellettem, és elkergetésem ellen szavazott: Sarusi Mihály." (112. p.) Balogh Elemér esszéjéből (*Sarusi Mihály: Pinceszer,* 2009) érezzük, jó dolog igaz magyar embernek lenni, és így összefogni.

Tarján Tamás *Olajolaj* (2009) című írása kedélyes hangnemű összegzése is jól illik a témához. „A *Pinceszer* rövid írások gyűjteménye. Borfélék játékos jellemzésétől félperces borocskanovellákig, *A részegség 13 neme* derűs lajstromozásától régi szőlőmívelési annalesek felütéséig, a baráti tőkegondozás himnuszozásától cégérnek is beillő termelő- és fajtadicséretig sokféle szöveg váltogatja egymást." (114–115. p.)

Kaiser László esszéje (*Az ivás (és az írás) méltósága*, 2011) arról értekezik, hogy „A Pinceszer tehát visszaadja az ivás méltóságát. S mivel vérbeli író munkája: élvezetes olvasmány is, sajátos, szaggatott szövegkezelés: villanó gondolatok, események, emlékek." (120. p.)

Hun fohász (2011)

Ujj János *Sarusi Mihály két könyve* (*Hun fohász, A csabai Szajnán,* 2011) című ismertetése azokat a mozzanatokat emeli ki, amelyekkel az író „oda-odaszúr a rendszernek." (124. p.) „Ezekért volt Sarusi Mihály csak Tűrt. Én büszke lennék e minősítésre." (125. p.)

Simonyitól Simonyiig (2012)

Csanádi János cikke, a *Vigyázó szemetek Simonyira vessétek* (2012) több Simonyi Imre-féle bölcsességet is kiemel a Sarusi-könyvből. Az egyik így hangzik: „A valóság nem érték, csupán tény. Az igazság: érték, amit a valóság dudvája koronként eltakar." (129. p.)

Négy kicsi mérges avantgard (2013)

Bakonyi István röviden ismerteti Sarusi korai írásait (*Négy kicsi mérges avantgard (Négy beszély az 1960-as évekből),* 2014).

Kopóirat (2013)

Márkus Béla *Irodalomelhárítás* (2014) című írása hosszan fejtegeti a regény szereplőinek kapcsolatrendszerét, csűrés-csavarásos szövegeit. Az eltemetett Varga Mátyás író elképzelt, de el nem készült regénye a *Kopórege.* A két fő kopó azonban Németh András – Vári Béla és Kocsis György – Baráth Mihály. Márkus igen lényeges megállapítása róluk: „Hogy múltjukkal szembesülve – érezzék bár kiközösítve magukat – nem hatja át őket a szégyen érzete, hogy önvizsgálatuk sekélyes volta miatt a mély megbánás is idegen tőlük, ehhez nem fűződik elbeszélői kommentár, hiányzik a lélektani elemzése. Megvan ellenben a nyelvi magyarázata: az a bőbeszédűség – beszéljenek bár magukról, maguknak –, amely önmagában is jele, bizonyítéka annak, hogy lelepleződésüket korántsem élték meg traumaként, s amely inkább indít jópofaságra, poénos

fogalmazásokra, mint viviszekcióra." (139. p.) Márkus megemlíti: „múlhatnak az idők, Varga továbbra is az »éppen megtűrtek közé tartozik«, hiszen 2011-ben is elutasítják az ösztöndíjkérelmét, a kopóregény tervezete a legnagyobb állami alapítványtól nem kap támogatást." (141. p.)

Márkus Varga elhárító gondolkodásmódját idézi. „Különösen a »mögélhetési szörkesztők« vannak a bögyiben, bár utoljára említi őket, ám első helyen állnak a becsmérlettek között. Nemcsak az ávó vett részt »az irodalomelhárításban«, részt vett a párt, az állam, a helyi vezetés is – írja magában, pályája emlékezetét Varga, s úgy látja, az »irodalmi szerkesztés« »kiemelt szerepet« játszott az egészben" (143. p.)

Márkus Béla olvasatának sikerült érzékeltetnie: Sarusi *Kopóirat*a rémregény, olyan értelemben, hogy félelmetes volt az ávósok, vagyis a régi magukat átmentő tartótisztek primitívsége, ez az egész vízfej-szervezet, amint fontosnak tartotta és fenntartotta magát, és mereven akadályozott minden szabad gondolatot.

Tiszta betű (2014)

Oláh András recenziója, a *„Ferdítés nélkül"* (2014) is igen lényeglató. „Az életút, a pálya fontosabb állomásai villannak fel. Emlékek, emlékfoszlányok. S mögöttük magyarságtudat, hit, erkölcs. Minden, ami megtartó erő lehet ebben a kiábrándító globalizációs világban. Kapaszkodókról olvashatunk. A megmaradás esélyéről." (147.p.)

S. M.-más (2006)

Körmendi Lajosnak az *S.M.-más* (*Folyton növő S.M.-fa)* (2006) című esszéje könnyeden kezeli a megírandó anyagot. Szellemes, mikszáthos csevegéssel vezetgeti olvasóját a barátja sokoldalúságának megismertetése közben. Körmendit üdülés olvasni. Ilyeneket kérdez: „Hogy jön ahhoz egy porban poroszkáló prózaíró, hogy felugatoljon az magas Parnasszus ormára?" (154. p.) Így világítja meg: „S. M nem kellemkedik, nem riszálja magát, nem bókol, nem teszi a szépet se a hatalomnak, se az olvasónak. Ő ugatol." (155. p.) S így fejezi be mondókáját: „A magyar írói középnemzedék egyik legmarkánsabb alakjának írása önmagáról, életművének összefüggéseiről majdani széptani tanulmányok tájékozódási pontja lehet. S. M.-térkép, ítészeknek. Hogy eligazodjanak. Hogy leírhassák azt, ami a lényeg: S. M csabai író. S. M. alföldi író. S. M. magyar író. S. M. európai író. Már megint ennyi minden egyetlen bőrben." (158. p.)

Apor Zoltán a *Sarusi Táncsics-díja* (2005) című cikkében azt a „mérnöki pontossággal fogalmazó újságírót" mutatja be, akit ő javasolt Táncsics-díjra.

Somi Éva tanári precizitással sorolja fel Sarusi műveit, jellemzőikkel együtt, majd eljut az író besorolásához (*Sarusi Mihály és az Eszterberke,* 2007).

„De ha ma azt jelenti a népiség, hogy az elesett emberek millióit valakinek képviselnie, támogatnia kell, helyettük kell kimondani, ami nagyon fáj, akkor viszont a népiség, a realista szemlélet, a valósághűség soha nem megy ki a divatból. Mert nem divatfüggő. Inkább valóságfüggő./ Sarusi Mihálynak így tehát be kell látnia, hogy a XXI. században ő már, ezzel a konok következetességgel, nem tartozik az élvonalba, s talán a divatos

kánonba sem. Ez bizonyára érzékenyen érinti, mert gyakran tesz pejoratív kijelentéseket a posztmodernekre és a globalizátorokra. Pedig megvan a helye, mert beletartozik a mindenkori kánonnál sokkal tágabb fogalomba, a magyar irodalom egészébe. Az olvasók széles rétege kedveli, különös tekintettel a Békés megyeiekre, ez azért nem kis dolog." (165. p.)

Vágner Szabó János fontos újságírói tudósítást ír a barátjáról (*Sarusi és a Teljes-Magyarhon. Egy magyar író hűsége – Dél-bihari találkozások*, 2011).

„Tenkén, ezen az erősen elszórványosodott dél-bihari településen 2009. február végén látták először vendégül Sarusit." (167. p.) „A könyvből – amúgy rögtönzésképpen – jól felkészült helybeliek olvastak fel részleteket döbbenetes hatással. A történelem egyszeriben megelevenedett, s a jelenlévőkre rázuhant a túlélők felelőssége." (168. p.)

„Tavaly Sarusi két frissiben megjelent könyvét, a Hiábahaza és a Pinceszer címűeket ismerhették meg a körösvölgyiek – ekkor a szilágysomlyói ifjúsági citerazenekar játszott a felolvasások között. Idén március 3-án szintén megtelt a gyülekezeti terem: Meleg Vilmos, nagyváradi színművész tallózott a gazdag életműben, *A csabai Szajnától a Köves-Körözsig* címmel Sarusi kilenc könyvéből hangzottak el részletek, citerán és tekerőlanton Balla Tibor kunszentmártoni népművész működött közre. Igazi író-olvasó találkozó volt ez a három tenkei este az íróval és műveivel a középpontban. Az estek alapján bízvást kijelenthető, hogy ez a régi, az olvasókörök világát is felidéző, közösségi művelődési forma ma is életképes. (És távolról sem anyagi kérdés, amint azt az elpuhult hivatalosságok állítják.)" (168. p.)

Bertha Zoltán zászlóvivő, lelket adó és lelkesítő, egekbe emelő, az író mellé odaálló laudációja *Az MMA Illyés Gyula-díjával kitüntetett Sarusi Mihály köszöntése* 2015-ben hangzott el a pesti Vigadóban.

„A nemzet lelkiismeretét a huszadik században oly csodálatos elkötelezettséggel és erkölcsi-szellemi tisztasággal megszólaltató népi írók örökérvényű hagyományát gazdagítja ő tovább, amikor munkásságának lankadatlan gyarapításával évtizedek óta tartja ébren a magyarság éltető öntudatát és önbecsülését." (169. p.)

Lönni vagy nem lönni (Kisiratos írói falurajza) (1987–)

Beke György kedvesen-érdekesen ír, ahogy a földiek szoktak szólni egymáshoz (*Megíratlan balladák a Dél-Alföldön*, 2001). „Harminc éven át rejtekezett a kézirat Juhász Zoltán lakásának kamrájában. Kisiratos lelki fia: Sarusi Mihály békéscsabai, József Attila-díjas író bukkant rá, és Harangozó Imrével közösen, az újkígyósi Ipolyi Arnold Népfőiskola gondozásában, két kötetben megjelentette *Aradvégi mondák* címmel a népmondákat, *A sánta kutya lábán forgó palota* címmel pedig az aradvégi népmeséket." (172. p.)

Bertha Zoltánnak valósággal száguld a gondolata, amikor Sarusi „otthonirodalmának" jellemzésébe kezd (*Krónikás falurajz,* 2006). „Sarusi Mihály a legújabb magyar prózairodalom egyik legkitűnőbb, legeredetibb hangú egyénisége. Társadalom-

látásának igazságait különleges – a népi avantgárd és a plebejus expresszionizmus forrásaiból is táplálkozó – nyelvi kifejezőerővel tudja közvetíteni és hitelesíteni: elbeszélőművészetének sajátosságai között az ironikus-öniroinkus szemlélet gazdag helyzet- és jellemábrázoló energiával, egyszersmind érzékletes stilizáló artisztikummal ötvöződik." (174. p.)

Hajdú Mihály bölcselkedő, felkaroló remeklése az esszé-előszó (*Előszó Sarusi Mihály* Lönni vagy nem lönni *című falurajzához.* 2014). Ennek utolsó mondatai: „A nép saját nyelvén szól hozzánk, ragad meg, bűvöl el bennünket. Akár a nyelvkutató tudós, akár szülőföldjét szerető, magyarul értő, beszélő, gondolkodó polgártársunk is tanulmányozza, olvassa a neveket, szavakat, emlékek élednek benne, s az emlékek nyomán szeretet, remény és hit." (182. p.)

Kedves Mihály!

Azt hiszem, az író és az írót vizsgáztató kritikusok egyaránt jól vizsgáztak ebben a Rólad szóló könyvben.

Sajnos, egészségi okból nem tudtam ott lenni 2015. december 15-én a könyvedet bemutató Vathy Zsuzsa előadásán. Ismerem viszont Vathy Zsuzsa *A kert** című novelláját, amelyben a saját íróvá levése pillanatát ragadja meg. Ilyen kulcsmondatokat ír le: „mintha az élet vergiliusi idill volna. Nem volt az", „vad kalandokra vágyik", „minden hiányzik belőle. Minden, ami fontos", „lök egyet rajta, a díszkötésűn, a század egyik büszkeségén: rossz, gondolja. És diadalmasan fölkiált: ez egy rossz könyv!", „rátalált az igazságra", „először látja valós, igaz voltukban a dolgokat – az egész világot", „Ápolónő leszek, mondta neki, jógi Indiában, talán szerzetes", „Hej, élet, rikkantotta!, „Egy nap négy férfi jött, robbanószerkezeteket helyezett el itt is, ott is, és a házat kertestül együtt a levegőbe röpítette". Aki ilyen empátiával tudja megragadni a novella sorsdöntő, sorsfordító lényegét, mint ő, az, gondolom, kellő empátiával tudja interpretálni Sarusi világát is.

Kedves Miska!

Kinn fekete a karácsony. Boldogabb új esztendőt kívánok Neked, Nektek, de legalább ennél rosszabb ne legyen!

Baráti üdvözléssel: Rideg Pista.

Karcagon, 2015. december 25-én és 26-án.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2015)

* Vathy Zsuzsa: A kert. In.: *Novellisták könyve, 2005.* 68 novella, portré, (ön)életrajz, miniesszé. Összeállította és szerk. Kőrössi P. József. Novan-Kiadó Kft. Bp. 2005. 456 p. 423–427 .p.

Sz. Tóth Gyula

Emberek a szódarálóban

H. Tóth Tibor: Nyelvi változások az ezredfordulón. Meghatározó jelenségek a nyelvi viselkedés és a nyelvhasználat területéről

Határtalan beszélgetéseinket tág horizontra nyitja a kötet. Serkent, és egyben kiváló alkalom, hogy, ezen ürügy alatt, (kör)bejárást tegyek, szabadon, persze „valamihez viszonyítottan" értve, ahogy Fehér M. István tételezi a szabadságot.

Mert nem én kiáltok… én csak mondom, dübörgés van, H. Tóth Tibor adja a jelet: romlik a szó, bomlik a beszéd. Veszem, mert ha így van, és ilyeneket már magam is észrevettem, bolydul az ember. H. Tóth Tibor, a nyelvész nem kiált: integet, hozott valamit: vékony könyv, gazdag anyaggal a „közléstérből", a példatár nyelvészeti rendszerezésben, kategorizálva, csoportosítva. Tanításra felkínálva. Veszem, közvetítem. Mint recenzens is erősen motiváltan forgatom a könyvet a probléma okán, merthogy hasonló törekvéseim, programjaim közelítenek a felvetéshez, a feltáráshoz, erősíti igazunkat.

A közölt „példabeszéd", inkább beszédpéldák könyve csak elsőre szórakoztató kissé. De nem vicces: szódarálás, szóvesztés, eltévelyedés, ilyenekkel szembesíti az olvasót. Mit beszélünk? Hol vagyunk? Kik is vagyunk? Nagy az esély, hogy nem találjuk a választ. Később meg már nem is keressük. Elveszünk a hálóban. Jeles nyelvészek, irodalomtörténészek nem győzik sulykolni, hogy a nyelv és a kultúra együtt adja az identitás összekötő-építő anyagát. Az értelem még kihámozható. Martonyi János a politikai kultúra felől közelítve hangsúlyozza ugyanezt *Mi és a világ* című tanulmánykötetében (Magyar Szemle Könyvek, 2015). Merthogy identitásunk a hálós viszonyrendszerben rétegezett – én, másik, közösség, nemzet, civilizációk, világ, de az identitás még felfejthető. Ehhez azonban, tárgyunk esetében, szóművesekre van szükség, jelfigyelő, jelfejtő útbaigazításukra, a szem, a fej terelésére.

A szóiparosok teszik a dolgukat, immár iparszerűen gyártanak. A jó iparos áttért a szalaggyártásra, kliséket állít elő, s továbbít. Származási helye: EU. Vagy gyártási helye: Globalizáció. Hová tűnt a tisztes ipar(os)? Régebben megszóltuk a kínai árut, aztán „átvettük", talán meg is szerettük. De arról a produktumról tudható: kínai. Van kínai étel (mondjuk is: ma „kínait eszünk"), kínai üzlet, sok kedvesen mosolygó kínai emberrel. Ha e körben forgatjuk az árut, ha nem is tudjuk, mi van a kezünkben, de tudjuk, miről beszélünk. Tudjuk, miről alkuszunk. A szószalagon gyártott szövegnek nincs gazdája. Csócsáljuk, nem értjük, de továbbadjuk. Valaki csak beveszi. De nem mindenki tudja lenyelni.

Az értékőrző (a tisztes) nyelvművelő jelez, kongatja a (vész)harangot, rendszerezett gyűjteménnyel tükröt tart a beszélőnek. Nicsak, ki beszél? Sokan vagyunk. Vajon eljut-e a szógyártó és a szószaporító közszereplők fülébe? S vajon megmozdítják-e fü-

lüknek az botját? Nem nagyon látszik ennek jele. Ők csak nyomják a sódert. Magukban hisznek. Hiszik, amit mondanak? Szerepelnek, spiccen vannak, mindegy, nyelvi elemzésekkel nem foglalkoznak. Mit nekik tudomány! Nyelvből él az ember. Értékelő konferenciákra, visszajelző megbeszélésre nincs idő. Ők nem nemesítenek, csak szaporítanak. Az igazi művelők, szőlészek, méhészek, virágosok és más alkotók, ha „alkalmaznak" is, de értékkövetők maradnak.

Nagy a könyv ölelése, szélesre veszi a témák körét, a beszélés területeit. Ezek: korszakos változások a *politika*, az *üzlet,* a *média* világában; kulcsjelenségek az üzenetek hátterében: adás–vétel, érték, nyereség, stílusok, átrendeződések (lefordítva magunknak: álságok, átverések). Változik a világ és új divatokat hoz, változnak a kategóriák a mindennapi nyelvi kommunikációban, a média nyelvhasználatában. Mindez, magától értetődően, magával hozza a diákok, a fiatalok stílusának és nyelvhasználatának változásait. Sok a kanyar, a kurfli (az ötvenes évek szakzsargonját bedobva). Eltalálunk? Hová vezet mindez? A felelős szerző tanárként nyelvstratégiát, programtervet ajánl. Szól a jelenlegi helyzetről (a nyelvi kommunikáció és közege, a nyelvművelés és nyelvi változások összefüggéseiben), vázolja a humán környezetet, majd anyanyelvi programot sürget. Itt érint intézményeket, területeket, foglalkozásokat. Szóval, feltérképezni, felvérteződni, megőrizve megújulni, nem kis falat: együtt gondozni hagyományt és modernizációt. „Nehéz kérdések", szögezi le a szerző.

Túloz-e a vékony kötet? Nem. Megszenvedi az, aki figyelőn olvas, és igazán szenved, ki benne él. A mindennapi szociális terep (utcákon, tereken, fürdőben, piacon, buszon…) a közléstér harsonásaitól hangos – a szóra-hangra érzékeny fülnek nem zene ez. Akkor hát kiáltunk, mert a sátán „dübörg" itten.

De ki veszi a jeleket? A média tudja a mesterséget, a médiamunkások kitanulták a nyelvi-kommunikációt, teszik a dolgukat. Nem állnak ellen az új hullámoknak, a nyelvi divatot követik, ajánlják, meg akarják nyerni a hallgatókat – igyekeznek közös nyelvet beszélni. Ám a média tudatos, manipulál, a néző/hallgató vagy észreveszi, vagy nem. Sőt, szeret mintát látni a divatban, tehát igyekszik topon lenni. Ha a celebek így, hát én sem maradhatok le. És máris szépen benne vagyunk a sűrűben, nyelvi-fogalmiságunk nem áll azon a szinten, hogy tisztázhassunk dolgokat – meg vagyunk vezetve. Felvetődik: kell-e iskolába járni? A tudás a médiából jön. Sorsfordulóhoz érkeztünk, válaszúton vagyunk. Az iskolán, pontosabban a derék tanárokon a sor. Ők ott, a terepen, az osztálytermi lövészárokban állják a szógolyó-záport. Hull a pergőtűz. Vagy: a velünk élő neologizmusok nem bántanak, „beintegrálódnak" a rendszerbe, még kezelni tudjuk őket. De hódítanak. Minya Károly foglalkozik ezzel igen körültekintően, habilitációs dolgozatában: *„A nyelvi változás (a szinkrónia a szavak tükrében)".* Van már diginyelv, netnyelv, szkájpozunk, lájkolunk (vagy linkelünk?), kommentelünk, fészbukozunk. Vannak „webmetszők és más beszélők". Értjük egymást? A jelenség nem elhanyagolható, tudatos „elbírálást" igényel.

A nyelv változik, a neologizmusok szaporodnak, a divat is besegít, a renyheség is támad, de az a fontos, hogy tudjuk, mit beszélünk. Tudjunk dönteni, mikor, milyen nyelvet használunk. Nem csak döntés képessége a kérdés. Nyelvi norma, ezt szorgalmazza Balázs Géza számos írásában, egyben különösen: *„A média nyelvi normája" (2000. Magyar Nyelvőr 124: 5-24. = http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1241/124102.htm).*

De minden norma annyit ér, amennyire betartják, betartatják. (Ebben nem vagyunk túl jók.) Neologizmusok márpedig vannak, hatnak, miként az archaizmusok is. Meg a helytelen, nyegle nyelvhasználat, amikor a renyheség lesz úrrá. Amikor a renyheséget a divat is táplálja. És dúl a diginyelv, a szleng. Az iskolai oktatás meddig képes kezelni a helyzetet. A médianyelv kisugárzását a média munkásainak kellene biztosítani, stílusos adagolásban, csomagolásban. A médiának a nyelvi norma mentén együtt kell működnie az iskolával, meg kell hallani a nyelvművelők javaslatait, ajánlásait. A nyelvi együttműködés erősíti a közösséget. Ha a sátán dübörög is, az ember tegye a dolgát, legyen helyén az esze meg a szíve. Ha nem vagyunk képesek a kommunikációs tényezőknek (helyzet, téma) megfelelően előrukkolni mondandónkkal, ha semmibe vesszük a beszélgető társat, akkor nincs is szükségünk társra, csak hallgatóra. Önjáró önbeszélők, két sms között, szelfizés közben. Ha így teszünk, nem tudjuk, mikor mit *kell* tenni. És ez már erkölcs kérdése. H. Tót István nem kertel, nevén nevezi a jelenséget: *tudatlanság, alapműveltség-hiány, cinizmus, illetlenség.*

A szerző nemcsak érzékeli, de bőséges példákkal megtámogatva előtárja a problémát. A vizsgált nagy területek tehát: politika, üzlet, média. Vegyünk néhányat az említett jelenségekből. A megváltozott politikában változott a frazeológia: nincs elvtárs, a glasznoszty, a peresztrojka friss hangokat hozott be a térségbe: pluralizmus, demokrácia, szólásszabadság, globalizáció… Mindez létrehozta a *nyilatkozói modort*, a politikus azzal indít: „én azt gondolom…" és jön *múlttagadás*, a *történelemkisajátítás*, a *közhelyes általánosságok*, a *cinikus hangnem*. Az üzlet megnyerni igyekszik a vevőt, a mértéktelen fogyasztásra folyamatos túlzással erősít rá. Manipulál, nem riad vissza a hazugságtól, a kultúraromboló üzenetektől. De vannak *személyeskedő, tolakodó, erőszakos beszólás*ok. A médiában profik, sőt *vérprofik* dolgoznak. Ennek ellenére (vagy éppen ezért) sok a *felületesség*, a *fölényeskedés*, az egymás *lekezelése* (lenyomása), a *divatjelenségek* továbbítása, újak „villantása". Jelen van a magatartásbeli és nyelvi kulturálatlanság, a nyelvi szegénység, és egyszerűen: a rossz beszéd(technika). A manipulálás mint kötelező munkamódszer működik.

A rendszerezett gyűjtemény alkalmas oktatásra – tanterv, tananyag, munkafüzet készítésére. Tanári továbbképzésre. A megoldás útjait, módjait keresve sok terület felé nyit – iskolai programok, a kommunikáció tanítása, a tanárképzés –, ötleteket kínál, felelősségre apellál. Kartársakért kiált. A nyelvi műveltség „össztantárgyi feladat". Száz szónak is egy a vége: „illem és jó modor a fő", miért ront el minket az idő… Nem törvényszerű, hogy így legyen.

Kutatásra szinte katalogizált anyagot kapunk. A nyelvi kategóriák, a nyelvhasználati (szerkezet, forma) példák rendezett tárában – néha – az „elkövető" neve is felbukkan: ismert szereplők, inkább a politika, a média területén. Ez nem a pellengérre állítás szándékával történik, hiszen szakmai magyarázatok kísérik a gyűjtött, létező példákat, de mégis, meg kell jegyeznünk ezzel kapcsolatosan valamit. A bemutatott jelenségek jóval több elkövető megemlítését érdemelték volna. (Mi is bő listával rendelkezünk.) Ha már ez a döntés, akkor szerencsésebb lett volna valamennyi jelenségnél, példánál nevet említeni. Vagy egyiknél sem. Mert a kutató-olvasó számára nem a szereplő fontos. A gazdag témakör, a színes példák bő forrásanyagot sejtetnek, sajnos, rejtenek is: illeszkedőn kívánatos lett volna megemlíteni egy-egy jeles (ilyen munkánál nélkülözhetetlen) szakirodalmat. A szerkesztés szűkre szabta terjedelemből így kimaradt például Bánréti Zoltán, Grétsy László, Montágh Imre, Zsolnai József, Wacha Imre.

Az inspirált olvasónak (a témában is kutakodónak) kedve van továbbgördíteni a gondolatokat. Mert, mint a nyelvész szerző is már az alcímben hangsúlyozza: „meghatározó jelenségekről" van szó, amelyek léteznek, működnek, hatnak, megfoghatók, kimutathatók. És „meghatározó szerepük van a társadalmi, közösségi viselkedésben és a kommunikációban, s így természetesen a nyelvhasználat területén is: közvetlenül járulnak hozzá a szabálykövető magatartás elavultként való értelmezéséhez, a szabályok teljes törléséhez, a hagyományok és értékek önkényes felrúgásához, a botránykeltő, tabutörő magatartás agresszív formáinak terjedéséhez, a kihívó, agresszív nyelvi viselkedés és a nyelvi brutalitás fokozódásához" (15.). Súlyos és fontos összegzés. (És gondoljunk bele: az anyag a 2004. évi országos anyanyelvi pályázatra készült, a gyűjtés óta a „helyzet csak fokozódott".) Mert mit termelnek a „rossz nyelvek"? Kárt okoznak. Hozzátesszük: itt nem csak a politikusok, az üzletemberek, a médiamunkások nyelvhasználatáról van szó. Ebbe mindenki beleértendő, ebben mindannyian szereplők vagyunk, a pulpitus, a képernyő innenső oldalán. A „civil" persze hárít, és legfőképpen nem ért egyet a politikussal. És magyaráz. Tudja, hogy kellene csinálni. A vulgárpolitológiát konyhanyelven műveli, igazságát trágársággal fűszerezve nyomatékosítja – „dzsuvavaker" ez, hogy stílszerűek legyünk. Szavát köztereken ereszti szélnek, nem fél, neki jogai vannak. S ha kell, hát levált. Így van ez az üzleti életben mindenki hivatásos, ameddig a nyerésre kalkulál. Ha veszít, hát kiált. Tématartás nincs, sűrű témaváltás annál inkább.

Minél zavarosabb a szó/beszéd, annál nagyobb az esély a fogalmi eltévelyedésre. S közben formálódik az „újbeszél", az ideológiagyárak új nyelvet adnak közre, a PC (politikai korrektség) szabályoz, ami „beirányozza" az értelmezés útját. Innét már csak egy lépés a véleménydiktatúra: tiltott szavak kerülnek listára, listázásra pedig használóik. Folyik „Az emberidomítás titkos mestersége és az agymosás", írja a kutató-pszichológus (Dr. Szendrődi Győző, Magyar Idők, 2015. december 12. 11. = *http://www.szenc.sk/hu/Cikkek/Erdekes-es-hasznos/Szendrodi-Gyozo-Az-emberidomitas-titkos-mestersege-es-az-agymosas.alej*) És szól a bullshit: „olyan mondat, mely betartja a szintaxis szabá-

lyait, de nincs különösebb jelentése. Különös feltalálási helyük: közösségi oldalak (sötét bugyrai), életmódmagazinok". Másképpen: zagyvaság, álintellektuális hülyeség. Balázs Géza ad erről rövid, de igen pontos magyarázatot. Idéz egy kiadványt (Alan Sokal–Jean Bricmont: *Intellektuális imposztorok. Posztmodern értelmiségiek visszaélése a tudománnyal.* Második, javított kiadás, Typotex, 2008.), amely lerántja a leplet a posztmodern varázslókról (Blog, 2015. december 23. = *http://www.balazsgeza.hu/?p=5838*). A jelenség hódít-bódít a mindennapokban, veszélyes méreteket ölt. A társadalomtudományi fakultásokon, Amerikában és Európában, előáll az a helyzet, hogy a fogalmi tisztázást nem merik vállalni az oktatók, mert elveszíthetik állásukat. Előfordult, hogy a „megvezetett" („félvilágosult") hallgatók nekimentek a szociológusprofesszornak, mert egy témában ellenvéleményt jelentett be, amit meg is mert indokolni: „A szólásszabadság és a sértések elviselése a szabad és nyitott társadalom előfeltétele". Elszabadult a pokol. (*Mimózalelkek diktatúrája. A politikai korrektség őrülete az angolszász egyetemeken.* Értelmező szótárral. Zsuppán András, Heti Válasz, 2016/1. január 7. 17-19.)

A globalizáció (egyik) paradoxona: emberek egy része kész meghalni a szabadságért (legalábbis „kommunikálja"), ha nem is érti a jelenség nyelvezetét. Vagyis természetét, okát, de belekiáltjuk a légtérbe: vesszen a tanár, és nem félünk a terroristáktól. Aztán legközelebb mécsest gyújtunk halottainkért. A valóság eltakarva, a látvány folytatódik.

Észnél kell lenni, mert nemcsak a szólásszabadsághoz van jogunk, hanem a szabad, értelmes szóláshoz is. Hogy értsük egymást. Az esztétikus, gondolatvilágos beszéd rendet vághat a káoszban ha nem ez tölti ki a közlésteret, hát rendetlenség lesz a káoszban.

A transzdiszciplináris körjárat kissé borzongató hangfekvése után pengessünk nyugodtabb húrokat. A megforgatott kiskönyvbeli hatalmas anyagnak súlya van, és ha hozzávesszük a saját tapasztalatainkat, talán érthető e kesernyés indulat: a *társadalmi viselkedéskultúra összefüggéseiben* vizsgálódva szomorú a kép. De vannak tartalékok, vannak értékeink. Segítségünkre szolgál a gazdag magyar és a világirodalom, a sok kiváló irodalmi folyóirat (a tanárok terelhetnék feléjük az ifjúságot), a szépen beszélő és író irodalomtörténészek (számos „megbízható" nevet tudnánk említeni). Az eszme- és filozófiatörténészek, a filozófusok élvezetes nyelven szólnak „nehéz" (elvont?) témákról. (Mint Csejtei Dezső, Egedy Gergely, Fehér M. István, Nyíri Kristóf, és még néhányan.) A politikai nyelvezet is jóval színesebb, mint aminőt a politikusok használnak a napi gyakorlatban a fentebb említett exkülügyminiszter mellett nem hagyható ki Schöpflin György árnyalt, összetett beszédmódja (lásd legutóbbi könyve: *Politika, illúziók, téveszmék*). Ó, és ha szépet akarunk olvasni szépről, forgassuk a művészettörténészek munkáit, ugyanarról – életről, munkáról – másként, elég Szakolczay Lajosra, Banner Zoltánra gondolni. Van tehát fogódzó, van eszköz és mód a „mentésre másként", ahogy Fűzfa Balázs irodalomtörténész, tanár varázsolja elénk. Szóval, „beszélhető nyelvet" minékünk! Ilyet mutat be Szentmártoni János az *Agria* 2015 őszi számában. A lap főszerkesztőjének, Ködöböcz Gábornak is van „szóhitele", amit rendre bizonyít

követve egyik alaptételét: *„Szépen magyarul, szépen emberül”.* És hát a szép, őszinte líra – a szép és őszinte beszéd kiapadhatatlan, éltető forrása.

Így a vége felé, jó tanárhoz illően, némi szakirodalom (kötelezően választható!). Lajtos Nóra: *A tiszta beszéd varázsa* (tanulmányok, kritikák, recenziók), Hungarovox Kiadó, 2014. „Két könyv az igényes beszédről”, amelyeket, Gereben Ernő ajánlása szerint, főleg a (magyar)tanárok, a középiskolás diákok és a nyilvános pályára készülők forgathatnak haszonnal. A könyvek szerzője Wacha Imre, egyik: *A tiszta beszéd.* Tinta Könyvkiadó, Bp., 2015, a másik: *Az értelmes beszéd.* Tinta Könyvkiadó, Bp., 2015. Mindkettő alcíme: *Beszédtechnika – Alapismeretek és szövegértelmezés magyarázatokkal.* És a nyelvnek lelke van – tükrözi a beszélőét, széttörheti a hallgatóét, vagy nyugalomra hangolja. A témának finom árnyalatait megtalálni, felfejteni segít a nyelvpszichológia. Sári László ismertetéséből megtudjuk, hogy vannak ún. látó nyelvek, míg „némely nyelvek nem »látnak egyes színeket«, és betekinthetünk a nyelvi nemek funkcióiba, a nyelv és a néplélek kérdéseibe”, ha kézbe vesszük: *Pszicholingvisztika 1–2.* Szerk. Pléh Csaba és Lukács Ágnes. Technikai szerk.: Siptár Péter. Akadémiai Kiadó, Bp., 2014. Mi a forrás, ha nem: *Édes Anyanyelvünk*, 2015./5, 18. (Igényes és bő választékot talál az érdeklődő még az *e-nyelv.hu* honlapon.)

Akárhogy is forgatjuk: nyelvi norma kellene – írott és felügyelt (és számon kért). Addig – a feltárt anyagon túl – csak kérdéseink vannak. Például a műsorkészítést kíséri-e (ön)ellenőrzés? A nyelvi vétések (vétségek) terítékre kerülnek-e? Működik-e belső továbbképzés? Folyamatosan, a szerkesztőség szakmai igényének megfelelően. (Némely helyen érződik.) Van-e szerkesztőségi ügyelő a műsorok alatt? Mint a színházban, aki menet közben közbeszól. A szerkesztőségeket nehéz elérni az éppen folyó esemény közben. A rossz ízű kommentelés lehetséges, de azzal – szakmailag – nem megyünk sokra. Milyen a szakmai visszhang? Az elemző-értékelő kritikát ez a munka sem nélkülözheti. Egy ilyen módszer lehet a monitorozás. Javaslat: 1. a szerkesztőség és „külsősök” által közösen kialakított szempontok szerint felkészített „figyelők” folyamatosan visszajeleznek, 2. ezek értékelése rendszeres, 3. időszakonként kerekasztal-megbeszélésre is sor kerülhet, laikus és szakmai közönséggel.

Az egyik tévé sportcsatornán megy a „Harmadik félidő” című műsor, amelyben előveszik (visszajátsszák), látványosan „boncolgatják” a sporteseményt. Minden részlet, valamennyi szereplő előkerül. A közvetítő „játéka” nem.

Egy figyelmes olvasó, nyelvi ügyelő hozzászólásával zárjuk: „Az olvasás szokásának háttérbe szorulásával fokozottan kellene ügyelnünk legalább a hangzó sajtó nyelvi igényességére”. (Sz. T. Gy.: *Sport a pályán és a képernyőn*, 2015. 06. 29. =
http://e-nyelvmagazin.hu/2015/06/29/sport-a-palyan-es-a-kepernyon)

(*Gondolat Kiadó, Budapest, 2014*)

Madarász Imre

A mesétől a hamisításig

Vörös Boldizsár: Történelemhamisítás és politikai propaganda

Vörös Boldizsár, az MTA Történettudományi Intézete főmunkatársa *Történelemhamisítás és politikai propaganda. Illés Béla elmeszüleményei a magyar szabadságküzdelmek orosz támogatásáról* című értekezése az alaposság és a filológiai pontosság mintapéldája: a tudós szerző minden részletkérdésnek utánajárt, minden idézetnek megkereste az eredeti forrását, minden szakirodalmi munkát ismer és hasznosított, olyan bőséggel, hogy az olvasónak időnként már az az érzése, kevesebb „fogyaszthatóbb" lenne. Másfelől viszont bőségességével egyetemben is hagy nyitva kérdéseket, olykor alapvetőeket. Ilyen rögtön maga a téma és a terjedelem közti arányok, pontosabban aránytalanságok problémája, hogy tudniillik érdemel-e ekkora terjedelmű monográfiát egy ma már „névről" is alig ismert író munkásságának egyik mellékszála.

Mert Illés Bélát, ne köntörfalazzunk, mára szinte teljesen elfelejtették, a pártállami évtizedekben iskolai kötelező olvasmányok (*Kárpáti rapszódia* etc.) törzsanyagként tanított, ünnepelt, kanonizált szerzőjéről mostanság magyar szakos egyetemisták, fiatal magyartanárok és irodalomtörténészek sem biztos, hogy hallottak, tudnak. A még életében, 1966-ban Diószegi András tollából megjelent többszörösen elfogult életrajz óta most először látott napvilágot könyv… hát igen, itt a gond, nem róla, nem életművéről, nem eposzi méretű, propagandisztikus-retorikus heroizmustól áthatott regénykolosszusairól, hanem úgyszólván „en passant" elkövetett „elmeszüleményeiről" – melyek inkább „kifutásukban" lettek, mint voltak eredendően történelemhamisítások –, arról, hogy az oroszok, legalábbis legjobbjaik, mindig támogatták a magyarok szabadságküzdelmeit, Rákóczitól 1848–49-en át a második világháborúig (melyben Illés a Vörös Hadsereg tisztjeként vett részt és erről több regényt is írt), vagyis a magyarság és az oroszság (a Szovjetunió) szimbiózisa úgyszólván történelmi predesztináció (akárcsak a magyarok állítólagos „örök" németellenessége). Miközben tehát az esetleges (kevés) érdeklődő az Illés-„oeuvre"-ről nem talál a pártállami hivatalos ideológiától mentes, tárgyilagos, átfogó értelmezést és értékelést, most gigászi analízist kap – főleg – a sosem élt Guszev „kapitány" (egyszer „százados", másszor „őrnagy") Illés kisujjából szopott hőstetteiről, aki a cári sereg „árulójaként", a magyar nemzet barátjaként halt hősi halált, lett szabadságviadalunk külhoni vértanúja.

Senki sem vitatja Illés Béla felelősségét abban, hogy hagyta, a kommunista-rákosista, majd posztsztálini diktatúra eltorzult sajtóviszonyaiban és tudományos életében fantáziájának szülötte valós történeti személyiséggé lényegüljön át. De Illésről köztudott volt, hogy javíthatatlan nagyotmondó, konfabuláló, füllentő, „tódító", „kóros hazudozó" „Jókai legjobb moszkvai tanítványa", lásd az ajánlott irodalomból Hidas Antal visszaemlékezésében az „Illés már megint lódít" kitételt, vagy Aczél Tamás és Méray Tibor könyvének portréját a „szolgáról", akinek „lényévé vált a hazugság". Nos, akkor hogyan hihették el a „Guszev-kitalációt" és többi meséjét hivatásos történészek? S ami sokkal rosszabb, botrányosabb és kártékonyabb: miként hitelesíthették? Hogyan vehettek készpénznek „soha nem létezett dokumentumokat", melyek állítólag a háborús förgetegben semmisültek meg? Hogy nem szégyellték, hogy voltak képesek professzori, akadémikusi, tankönyvírói, monográfusi tekintélyükkel „alátámasztani" és elfogadtatni, kultikussá és tananyaggá tenni a legendaköltő szépíró leleményeit? Az igazi felelősök ők voltak: Pach Zsigmond Pál akadémikus, egyetemi tanár, aki dokumentumot és történelmet hamisítva szegődött a nyugatellenes keletbarátság átlátszó propagandistájává, Hanák Péter akadémikus történészprofesszor, aki tankönyvben terjesztette a hazugságot és persze Révai József, a vörös Goebbels, nem mellesleg szintén a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Nem kellene miattuk valaminémű intézményi önkritikát gyakorolni legalább utólag, ha már egykoron – egészen a rendszerváltozásig – nyíltan, szókimondóan leleplezni, meghazudtolni a tudós testület nem merészelt, s a rendszer összeomlásáig egyénileg is jobbára írók, újságírók kételkedtek nyilvánosan? Avagy „csak a szépre emlékezünk"? Illés Béla példája megmutatta, ez hová vezet: olyan emlékekhez, melyek „meg sem estek", nem kiszínezett, hanem kitalált múlthoz. Vegyük Vörös Boldizsár disszertációjának az MTA általi kiadását a „mea (nostra) culpa" helyettesítőjének?

(MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2014)

Ircsik Vilmos

Mindenkitől tanulhatsz, de senkit se utánozz

Demeter József: Csingeráj

A *Csingeráj* a szerző meghatározása szerint dokumentumjellegű novellaregény. A mű egészének ismeretében a különben helytálló definíció úgy pontosítható, hogy tizenegy lazán összefonódó novellából, ha úgy tetszik, tizenegy fejezetből álló fejlődésregénnyel van dolgunk, amely az én-elbeszélő szocializációját ábrázolja kora gyerekkorától napjainkig. A helyszín, a kiindulópont ezúttal is a Mezőségi Magyardellő, mint Demeter szinte minden prózai művében, ám az idősíkok, az elbeszélői perspektívák váltakozása, a szimultán módszer megszámlálhatatlanul sok helyre repíti el az olvasót. A tizenegy novellából a tartalomjegyzék különben csak tízet tüntet fel: a *Sírdöngölő* szerkesztői, nyomdatechnikai hibából kimaradt, mintha csak figyelmeztetni akart volna: engem ne vegyetek be, mert én a *Mint a bika* társaságában már megjelentem egy előző kötetben, a Suszterájban! Egyszóval semmi nem indokolja, hogy a korábban megjelent két írás a vadonatúj *Csingeráj*ba is bekerüljön, hacsak nem a szerző olykor kissé zavaró zabolátlansága, élethabzsolása, a mindent újra és újra elmondani akarása. Ennek előrebocsátásával azonban rögtön szegezzük le: a könyv jó, nagyon is jó. Csak meg kell birkózni vele. Akkor hát keljünk birokra!

A címadó elbeszélésben olvasható a következő mondat: *Eleim arra tanítottak, mindenkitől tanulhatsz valamit, de senkit se utánozz.* És ezzel már meg is találtuk az első fogást! Azaz annak bizonyítékát, hogy valóban fejlődésregénnyel állunk szemben, amelynek főszereplője, az én-elbeszélő, az egyes fejezetek ismeretében, a rá szabott szerepekből, élethelyzetekből folyamatosan levonva a tanulságot, egyre teljesebbé teszi, a tökéletesre persze soha nem formálható személyiséget.

Az első fejezetben, a *Doxában* a nagyapa élete és halála válik a dolgok mércéjévé, és a zord kommunista idők kezdetének jelképévé. A *Szeretem a cigányokat* a fiatal fiú szexuális, nemi érlelődéséről és tévelygéseiről szól, akárcsak részben a *Bároforó*, amelynek másik fontos eleme a kulturális, esztétikai kiteljesedés keresése a cigányoktól tanult tánc és zene révén. A *Kóberes (Ponyvás) ősz,* további gyerekkori szerelmekkel fűszerezve a kollektivizálás embert és tudatot torzító korszakába nyújt bepillantást. A *Bonbonika* a legénysorba lépett én-elbeszélő fejlődésének újabb fázisa, a középpontban egy román lány iránti erotikus szerelmi történettel. Egyébként az itt-ott már a boccaccói határokat is túllépő, öncélú erotika néha sokat ront a mű egységes benyomásán, e tekintetben, akárcsak a nyelvi tobzódásokban, nagyobb mérsékletre lenne szüksége a szerzőnek. A két idősíkot felölelő *Orosz csárdás, magyar rulett* két jellemformálója a másik nagyapa, a Tata nagyapa és a világban a helyét kereső én-elbeszélő marosvásárhelyi kávéházi köre. Előbbi a régi erkölcsi értékek és történelemszemlélet, utóbbi pedig a kritikai szellem hordozója. A két életszemlélet ösz-

szeütköztetése, egybevetése mesteri írói megoldással történik: a fiatal barátok a nagyapa naplójának elemzése során fejtik ki nézeteiket és mondanak véleményt a náluk két nemzedékkel korábbi világ emberének dilemmáiról, morális helytállásáról vagy botlásairól.

Egy magyar-cigány vegyes házasság ürügyén szintén tartalmaz cigány motívumokat a címadó *Csingeráj*, amelynek jelen idejű eseményei már az érett férfikorban játszódnak. A többi részhez képest az időtlenségben lebegő, balladai hangvitelű *Puliszkabúza* a novellaregény legjobb, és az ember morális fejlődése szempontjából legkatartikusabb darabja. Az öreg Csurkulya a három hónapja pusztító aszály elleni tiltakozásul éhségsztrájkba kezd. Kimegy a kukoricásba, feleségének megtiltja, hogy ételt hozzon neki, aztán hét napi koplalás után meghal. De áldozata nem volt hiábavaló, mert halálával szinte egy időben megnyílnak az ég csatornái, és újjászületik a pusztulásnak indult határ. Ez a kis remekmű a görög sorstragédiák nagy közösségmentő áldozatait idézi, és minden pátosz nélkül a követésükre buzdít.

Az utolsó fejezet, a *Vastaliga* mintegy keretbe foglalja a fejlődésregényt: a nyolcvanéves parasztember példázata ellenpontja a nagyapáénak: ő a rendszerváltás után visszakapott föld magyarságának védelmében, szántás közben hal meg.

Nemrégen mutattam be a Nagyvilágban szemelvényeket Uwe Johnson *Évszakok* című regényéből. A német klasszikus a regény műfaji megújításának szellemében azt vallja, hogy minden történet olyan egyszerűen is elmondható, amilyen egyszerűnek látszik. Ő azonban még nem találkozott ilyen történettel, de nem is a híve ennek az egyszerű elmesélési módnak. És nyilvánvalóan nem ennek a híve a Csingeráj írója sem, aki újfajta szemléletének megfelelően újfajta és autonóm történetmesélési nyelvezetet, stílust és előadásmódot teremtett. Ennek legfőbb jellemzői az alábbiak:

– A nyelvi polifónia, azaz a magyar irodalmi nyelv mellett az erdélyi tájszavak és az idegen nyelvű, zömében román, cigány szövegek, mondatok, mondattöredékek, szavak tudatos használata. Ezek közül kettőt érdemes külön kiemelni: a kötet címét adó *csingeráj* egy cigány táncformát jelent, az egyik novella címe, a *bároforó* pedig cigány kirakodóvásárt.

– A parataxis, vagyis a hosszan elnyúló mondatok rendszerének szembeötlő stilisztikai alkalmazása, amire példa majd a későbbiekben következik.

– A leíró prózai részek líraisága, metaforikus költőisége különös erénye Demeternek. A *Puliszkabúzá*ban az öreg Csurkulya például, az égre tekintve *„olyan jól látja a Tejút fényét, mintha a tányérjából kanalazták volna a tejszín-csillag-galuskákat madárt*ej *formájában. Akárcsak ünnepkor”*. A Csingerájban *„bolyhos barkasugarakkal simogat a nap, menyegzősen virágzik a cseresnyefa* (sic)*”*, ugyanitt *„az idő patyolatos, még bárányfelhő sincs az égen”*. A *Bároforó*ban a holdvilág remek leírása olvasható: *„Mintha töklámpás lett volna az éji nap. Vigyorogva sütött be az ablakon, kárörvendően, mármár vicsorítva. Delejes fénnyel.”* A líraiság eszközéül szolgálnak a novellákba beleépített versek is, bár ezeket olvasva az embernek paradox módon olyan érzése támad, hogy a fent idézett prózai szövegek költőisége hatásosabb és meggyőzőbb.

– Az új szavak, egyedi szófordulatok is tipikus eszközei ennek az új történetmesélési nyelvezetnek. A bőség zavarában érjük be egyetlen példával. A *Doxá*ban *„bő félórányiba telt, amíg helyre kútvizelték”* az elájult nagymamát. Milyen sok mindent fejez ki az egyéni képzésű, metaforikus tömörségű *kútvizelték*! Aki ilyen szikárul képes kifejezni magát, az ne engedjen a bőbeszédűség csábításának!

– Fontos sajátsága Demeter új, másfajta írói attitűdjének az elbeszélői perspektívák gyakori váltása, aminek jegyében hol a harmadik személyű szereplő, hol az én-elbeszélő, hol valamilyen más eszköz (vers, párbeszéd) tartja fenn és viszi tovább a cselekményt. Ezt a tudatos eljárást a címadó elbeszélésben maga a szerző is említi: *„És az első, második, harmadik személyben jegyzett írásokat ide, ebbe a zsákba gyömöszölöd, legjobb szándékod szerint”.*

– Ugyancsak fontos jellemző a mozaikszerűség, a széttördelt jellemábrázolás és cselekményvezetés. Erre a legjobb példa az én-elbeszélő fejlődésének hosszan elnyújtott késleltetése. A fiatalkori tévelygések korában játszódó részek még csak sejtetik a majdani megigazulást. A Kóberes(ponyvás) őszben egy csínytevés kapcsán például ez olvasható: *„Hogyha mindezt tudta volna szegény Éde édesanyám, lett volna hadd el hadd. Én csak hosszú-hosszú évek után lettem istenfélő”.* Másutt ilyen mozaiktöredékek utalnak a bekövetkező változásra: *„Erről majd a továbbiakban, egyelőre maradjon ott, ahol van”.* Aztán a *Csingeráj Isten ujja* című epizódjában feloldódik a rejtély, bekövetkezik a megtérés, a megtisztulás és vezeklés, mégpedig egy biztos halállal fenyegető autóbaleset csodás elkerülése után

– A valóság és fantasztikum, a reális és irreális hiteles egybejátszására csak a legjobbak képesek. Gondoljunk csak az orosz irodalom olyan nagyjaira, mint Gogol vagy Bulgakov! *A köpönyeg* abszolút reális világban játszódik, befejeződni mégis az időtlen fantasztikumban fejeződik be, az 1920-as évek valóságában játszódó A *Mester és Margaríta* pedig a Woland képviselte fantasztikus sík nélkül elképzelhetetlen. Nos, a két dimenzió hatásos ötvözésére Demeter is képes. A nagyapa halála után a *Doxa*, hasonlóan a Gogol-elbeszéléshez, a fantasztikumban végződik: *„Azt viszont csak másnap vették észre, hogy Doxa földjei eltűntek. Így szó szerint. Helyükön feneketlen-mély gödrök ásítottak, mintha valaki roppant nagy vágóeszközzel – mint valami gyepszőnyeget - kiszeletelte volna a helyükről”.*

Ugyanilyen fantasztikus a *Vastaliga* befejezése is. A földjét visszaprivatizált öregember szántás közben hal meg, ám a munkát odafent, az égben is folytatja. Az idézet a fantasztikus tartalom mellett egyben a parataxis fentebb ígért példájául és a líraiság bizonyítékául is szolgál: *„Szántás után fényes-kövér búzamagokként jelennek meg a csillagok, melyeket a jó öreg a mennyei szántás befejeztével vet, veti az égi kenyérnek valót, ahogy megszokta, hosszú-hosszú, historikus évszázadok óta.”* Visszatekintve az elmondottakra és összegezve őket, nyugodtan megállapítható, hogy a *Csingeráj* tényleg jó könyv. Csak meg kell birkózni vele. Mi megbirkóztunk, és másnak is ajánljuk, hogy fektesse két vállra, megéri!

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2015)

Oláh András

Próbatételek

Bakacsi Ernő: Lángoló tavasz; Vihartépte nyár – Őszi jégverés

Bakacsi Ernő – a tőle megszokott módon – legújabb könyvében is a köznapok emberét állítja a mű fókuszába. Legutóbbi kötetének két regénye azonban a három évvel korábban közreadott „*Lángoló tavasz*" című mű szerves folytatása is egyben. Trilógiáról van tehát szó, ami szükségessé teszi, hogy néhány mondatban az előzményekről – azaz az előző kötetről is szót ejtsünk.

A regénytrilógia hősei a Buzás-család tagjai, legközvetlenebbül is Buzás Pityu, aki egy szegény család sarjaként szinte a semmiből teremt magának egzisztenciát, válik a vidéki kisváros elismert polgárává, hogy aztán a történelem viharai megtépázzák, kisemmizzék, és visszataszítsák a porba.

A trilógia első kötete a 20-as évek vidéki Magyarországára kalauzolja el az olvasót. A Zagyva-környéki falusi, tanyasi kultúra rokonszenves világát mutatja be egy kibontakozó szerelem történetén keresztül.

Buzás az első kötetben még nyiladozó értelmű kamaszként kénytelen szembesülni a ténnyel, hogy származása döntő módon befolyásolja sorsát. Édesapja – aki harcolt az első világháborúban, majd a kommün alatt a Vörös Hadseregben is –, súlyos sebesülést szerezve tér haza. A fiú, hogy a család megélhetéséhez hozzájáruljon, cselédnek szegődik egy tanyára. Kezdetben egyszerű pásztorként dolgozik, ám ötleteivel, észrevételeivel, munkabírásával, lelkiismeretes hozzáállásával hamar magára irányítja gazdája figyelmét. És nemcsak a gazdáét. A figyelmes és rokonszenves fiú hamar belopja magát a gazda lányának szívébe is.

A szerző a főhős szemüvegén keresztül mutatja be a világháború befejeződésétől a gazdasági válságig tartó több mint egy évtizedet, a hétköznapi problémákkal küszködő paraszti világot, az egymásrautaltságában és egymásnak támaszt nyújtó voltában karakteresen megnyilvánuló pásztortársadalmat, és mellette a jólétet megteremtő, de azt megosztani csak a látszat szintjén akaró polgári attitűdöt.

Az egyes szám első személyű elbeszélésmód alkalmas arra is, hogy a szereplők rokon- vagy ellenszenvességét a történet főszereplőjéhez fűződő viszonyukon mérjük le. Ugyanakkor azonban – talán épp emiatt – néhány mellékszereplő figurája, jelleme sematikusnak, egysíkúnak tűnik.

Ezzel együtt érdekes, izgalmas az a harc, melyet a Buzás-fiú folytat, aki semmiképp sem akar beletörődni abba, hogy életét az örökölt társadalmi helyzete határozza meg, és mindent megtesz azért, hogy sorsát maga irányíthassa. Útját siker és kudarc egyaránt kíséri. Helyzetét – és gazdájához fűződő addigi felhőtlen viszonyát – megrendíti,

amikor szerelme váratlanul teherbe esik. Küzdelme innentől kezdve nem csupán a felemelkedés, a kasztból való kitörés lehetőségének megtalálása, hanem a szülői harag és merev elutasítás megtörése, elsimítása is.

Míg az első kötet az építkezésé, a teremtésé (családalapítás, vagyongyarapítás, egzisztenciális biztonság kimódolása – a gazdasági válság ellenére is), a második regény (*Vihartépte nyár*) egy komorabb, vészjóslóbb korszak – a II. világháború – éveit vetíti elénk.

A nézőpont ugyanaz – bár itt már nem egyes szám első személyű a beszédmód, ám továbbra is a kisember szemszögéből figyelhetjük a világ borzalmait. És csak annyit látunk belőle, amit és amennyit ők láthattak, amiről ők tudomást szerezhettek.

Kezdetben hősünk is mintegy „haszonélvezője" a háborúnak, hiszen korábbi sérülésének köszönhetően ő maga nem hívható be katonának, egy húsfeldolgozó üzem tulajdonosaként viszont a hadsereg élelmiszerellátását segíti.

A történet elején maga a háború is csupán érintőlegesen van jelen. Először csak az ünnepelhető hírek (Erdély visszacsatolása) jutnak el a szereplőkhöz. Az alföldi kisváros és a tanyák élete szinte semmit sem változik ezekben az években. Ám az idő múltával lassan kezd átértékelődni a háborúról alkotott leegyszerűsített vízió. Először csak egy-egy családot érintve, majd egyre sokasodva bukkannak fel az országot és az egyént egyaránt sújtó tragédiák (a Don-kanyarbeli vereség, valamint a Buzás-családot közvetlenül érintő esetek: a besorozott egykori alkalmazott, illetve a főhős sógorának halála). Végül pedig teljesen komorrá válik a kép: a német megszállást követő gyászos hangulat, a gettósítás, majd a nyilas hatalomátvételt követő rémuralom, a deportálások korszaka elevenedik meg az olvasó előtt.

Mindeközben ott dübörög minden szereplőben, hogy a félelem, az életösztön, vagy a segíteni akarás legyen-e erősebb. Szembesülhetünk az emberi tisztességgel éppúgy, mint a hitványsággal, a gyalázattal. Megrendítő a zsidók deportálását bemutató jelenetsor: hogyan tud az eltérő világnézetű, egymással komolyabb kapcsolatban korábban sohasem lévő, de a másikban mégis az embert látó két szereplő bizalommal fordulni egymáshoz.

A történet érdekessége, hogy az egyik mellékszereplő – a Buzást zsigerből gyűlölő egykori osztálytárs – ebben a fejezetben nyilasként aljasodik le a hitványak közé, hogy aztán majd a záró-regényben ismét a kapzsi konclesők közé álljon, és kommunista agitátorként, illetve rendőrként múlja felül (vagy inkább alul) önmagát, s vetkőzzön ki emberi mivoltából teljesen.

A trilógiát záró „*Őszi jégverés*" – mint a cím is plasztikusan jelzi – csak fokozza a tragédiát. A háborút, a megszálló orosz csapatok garázdálkodásait (a fosztogatást, az asszonyok, lányok megbecstelenítését) átvészelő hőseink a béke éveiben sem terelhetik vissza életüket a rendes kerékvágásba. Új megpróbáltatásokkal kell szembenézniük. Az új hatalom, a kommunista rezsim még kiszolgáltatottabbá, még megalázottabbá teszi őket.

Mindaz, amit életükben teremtettek (vagyon, tulajdon, érték) az enyészeté lesz. Hősünket mindenétől megfosztják (elkobozzák a húsfeldolgozó üzemét, elveszik a földbirtokát, kilátástalan helyzetbe kényszerítik). Csak egyetlen dologtól nem tudják megfosztani: a becsületétől.

A regény az 1956-os forradalomig, illetve az azt követő megtorlásig követi nyomon hőseink sorsát, akiknek életét újabb tragédiák árnyékolják. Lányuk jövendőbelije már sohasem láthatja meg születendő gyermekét. A kommunista pribékek halálra kínozzák.

Tanulságos a kötet zárójelenete is, melyben a Buzás házaspár azon töpreng, hogy voltaképpen ott kötöttek ki, ahonnan közel 40 évvel korábban elindultak. Persze ez mégsem teljesen igaz, hiszen a négy évtized próbatételei hitben és lélekben erősítették őket. Minden megpróbáltatást úgy vészeltek át, hogy tudták: számíthatnak egymásra. Szerelmük 40 év után sem bizonyult szalmalángnak, kiállta az idő próbáját.

Tanulságos munka Bakacsi Ernő regénytrilógiája. Egy vészterhes korszak dokumentumait tárja elénk kendőzetlen őszinteséggel. A kötet küllemében is esztétikus megjelenésű – ez a borítót tervező Pereszlényi Helga munkáját dicséri, aki Szinyei Merse Pál és Munkácsy Mihály festményeiből állított össze figyelemfelkeltő montázsokat.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2012–2015)

Petrőczi Éva

Szőlős konténerek költészete

Brian H. Neely: Wine Filled Year/Borral töltött év

(fordította Janoczky Mónika és Szőllősi Judit)

A most 25 éves Fekete Sas Kiadó – amelynek palettáján már eddig is fel-felbukkantak kétnyelvű könyvek – születésnapja alkalmából nagyon szép ajándékkal lepte meg a magyarul és angolul olvasókat, a kül- és belföldi közönséget egyaránt. Széppel és egyszersmind rendhagyóval. Mert a „boros" könyvek zöme, lássuk be, inkább reprezentál a magyar borral, mintsem belakja a magyar borvidékek és borgazdaságok színét-javát. Márpedig a kiváló, nem csak borainkat, de anyanyelvünket is kóstolgató amerikai fotóművész, Brian H. Neely pontosan ezt tette.

A művész magyar borral-csorduló, magyar borászokkal dolgozó 2014-es évének kezdete az Erdőbényei Borfesztivál volt. Itt született meg a most kézbe vehető, gyönyörű könyv elkészítésének ötlete. A képek és a szinte konfesszionális

mélységű, mégis gyakorlatias szövegek szerzője ugyanis itt, a Tokaj-Hegyaljának ebben a szépséges falujában határozta el, hogy belevág ebbe a hatalmas vállalkozásba. Fazekas István, a Fekete Sas Kiadó igazgatója pedig mindent elkövetett azért, hogy ebből a nemes „darálékból" a lehető legrövidebb időn belül, s épp a kiadó működésének ebben a nevezetes évében bor, akarom mondani, könyv legyen.

Ami ebben az albumban abszolút többlet a borkultúrával foglalkozó könyvek többségéhez képest, az a borünnepek mellett a borral és a borért dolgozók sokszor kíméletlenül nehéz hétköznapjainak bemutatása: többek között a sárral-penésszel-kártevőkkel folytatott küzdelemé. Egy olyan világ bemutatása, ahol helye van a szőlővel teli konténerek költészetének is, a szüretidő aranyló lankái és a finom rajzolatú szőlővirág mellett! Tokajon kívül megfordulhatunk a szerzővel a balatoni, a villányi és a soproni borvidéken, járhatunk kicsi, családias és hatalmas szőlőgazdaságokban. Rácsodálkozhatunk a metszés ritmusára, a metszőollók szépségére és a borászok idő-koptatta, de erőt és jó reménységet sugárzó arcára. Csak remélni merjük, hogy a Bortársaság üzleteiben, s a szállást kínáló nagyobb borházakban is felbukkannak majd a *Borral töltött év* példányai, hiszen ezekben az exkluzív vinotékákban sok-sok külföldi megfordul. Reméljük, olyan külföldiek, akiknek szívét és értelmét megérinti ez a nem mindennapian szép, ugyanakkor a realitásokat is józanul bemutató kiadvány. Magam csak mértékletes borfogyasztó vagyok ugyan, de egy jeles pécsi borász-borkereskedő dédunokája, s egy igényes donátusi amatőr bortermelő unokája. Mégis ki merem mondani: ez a könyv nagyon tetszett volna említett, borügyekben tréfát nem ismerő felmenőimnek.

Brian H. Nealy a távoli és nem éppen boráról híres, nagyon nedves Seattle-ben született ugyan, de e könyve révén beírta magát a tiszteletbeli magyarok sorába, hiszen egyik legértékesebb hungarikumunk, a magyar bor jó hírét viszi szét mindenhová. Könyve alkalmas arra is, hogy ezt a sokszor nem igazán becsült nemzeti kincsünket saját, megérdemelt helyén értékeljük, mindazokkal együtt, akiknek azt az összetéveszthetetlen ízt, illatot és látványt köszönhetjük, amely egyedül a mi szőlőskertjeink ajándéka. Még olyan keserves években is, amilyen éppen Brian nálunk töltött éve, a 2014-es volt, özönvízbe fulladó, sok jogos borász-panaszt és aggodalmat hozó, de mégis diadalmasan termő nyarával.

(Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2015)

Török Nándor

Verses kalendárium

Január

Jelvénye jégvirág
hajnali csendélet
Ablakán a világ
ajándéka éled
Nincs semmi nimbusza
napközben leolvad
Utolsó himnusza
    a fagyoknak oly vad
Ártatlan állókép
hólepte állomás
Részeges álomkép
újévi áldomás

Február

Farsangi fergeteg
a hóban hentereg
Ember és gyermeke
ijesztő jelmeze
Busók s más alakok
fejükön kalapok
Riszálják magukat
kereplőjük ugat
Ugatva temetik
a telet s levetik
Állatmaskarájuk
csak így ismersz rájuk
Régi népszokások
magyarok sokácok

Március

Mezőkön mozduló
meleget kolduló
Álomból ébredő
égboltján kék redő
Rügyekben rezdül ő
kokárdás zendülő
Cinkét hintáztató
    régen várt házaló
Illatos áruja
barackvirág ruha
Utolsó hófoltok
guggoló koboldok
Siratják a telet
megjött a kikelet

Április

Álmaink bölcsője
bolondos költője
Pillangók új násza
szerelmek kalásza
Réklibe öltöző
lelkünkbe költöző
Ifjúság imája
kéretlen kínálja
Látomása csókját
kivirágzó csokrát
Illatát és ízét
a tavasz friss hírét
Sikoltja szívünkbe
szétszórja szérűnkbe

Május

Méheket kergető
mézüket pergető
Áldását szétosztó
(felhője kék posztó)
Jósága igazát
aranyló vigaszát
Utaknak a porban
szőlőnek a borban
Salátánkat mossa
eső ami hozza

Június

Jegenyék közt élő
enyhülést ígérő
Újságot lapozó
szellő a hírhozó
Negyven napos zápor
búzamezőt ápol
Iskolások álma
iskolákat zár ma
Udvarias csínyek
cseresznyefán csízek
Súgják a füledbe
szedj meggyet öledbe

Július

Jutalom nyaralás
jóízű harapás
Új élmény belébe
a nyár kebelébe
Lecsordul kezedre
zöldség-gyümölcs nedve
Indul az arató
készül a nyaraló
Utazás vagy munka
melyik van számunkra
Sorskönyvbe megírva
aktuális hír ma

Augusztus

Aratók tusája
a nyárnak uszálya
Unalmas tarlódon
unatkozva ódon
Gólyalábon róják
útjukat a gólyák
Udvari fohászból
ünnepi kovászból
Szítva a meleget
süssünk új kenyeret
Terüljön az égre
tűzijáték végre
Utolsó gesztusod
'kihez van gusztusod
Sok jóval eláraszd
gyümölcsöddel várd azt

Szeptember

Szorgalmas hűs könnyek
az ősznek köszönnek
Esővel fogadják
a földnek megadják
Porciónyi nedvét
növényeink kedvét
Tartozását nyárnak
mit szomjasan várnak
Emberkék készülnek
padokban vénülnek
Megint a nyár után
s nézegetnek bután
Bolondságuk tárva
értelmük bezárva
Ez a jövőkép is
a fejüket mégis
Roskadásig töltse
a tudás gyümölcse

Október

Ostorfa levele
hulldogál lefele
Ködmöne színesen
az ősznek szívesen
Takarja a tájat
hegytetőt hegylábat
Óriás sóhaja
puttonyok óhaja
Betölti a hegyet
míg a szőlőt szeded
Ezért pörög a prés
dongán dagad a rés
Régi hordók mélye
új bornak lesz méhe

November

Nincstelen fáidról
mint rongyos kárpitról
Omlik le a minta
takarót fonsz mintha
Védenéd idelent
a fázós idegent
Esőtől elázol
nyirkosan teázol
Mostoha hajnalok
dérszőnyeg rajtatok
Beborít ködlepel
senki sem ünnepel
Emberek eltűrik
rossz kedvük nem szűnik
Rebegi aki él
jöjjön inkább a tél

December

Dermesztő élmények
füstölgő kémények
Ereszen jégcsapok
várják a szép napot
Cipőkben csizmákban
ajándék s virgács van
Egyetlen pendelyben
ezer hópehelyben
Mesét mond egy fenyő
díszben ünnepel ő
Boldogság szeretet
jászolban született
Emlékének hangja
karácsony harangja
Rikoltva jön egyszer
évente szilveszter

Lukáts János

A megkésett könyvek célba érnek…

(Csörsz István: Vesztesek; Viharjelzés. Riportok 1956 katonáival)

A *Vesztesek* című könyv kézirata az 1970-es évtized közepén keletkezett, a Viharjelzés kötet riportjai 1989-ben. Vagyis: a *Vesztesek* – több megalázó visszautasítás, átdolgoztatás és megcsonkítás után – negyvenéves késéssel látott napvilágot, a *Viharjelzés* „mindössze" huszonöt év múltán jelent meg. Mindkét könyv kiadására a Napkút kiadó vállalkozott 2014-ben, illetve 2015-ben.

Minden könyv magán viseli valamelyest a kort, amelyben íródott, ezért aligha válik hasznára, ha nem a kortársak, hanem azok unokái olvassák a szerző művét. Vagy ez mégsem ilyen egyszerű? A több évtizedes „fektetés" vajon válhat hasznára a könyvnek, hordozhat bármilyen kézirat olyan „üzenetet", amely idő múltával emeli a mű értékét, vagy bizonyítja a szerző éleslátását? A Napkút Kiadó vállalkozása erre a kérdésre mintha igennel válaszolna.

Csörsz István az 1970-es években „az ifjúsági szubkultúra krónikásaként" robbant be az irodalmi köztudatba, ezt a berobbanást azonban kiadáson kívüli szempontok (Babits szavával: „ninivei hatalmak") gyakran gátolták, – s mint két példánk mutatja – ideiglenesen meg is hiúsították. Esztétikai kifogás egyik esetben sem merült fel, pedig Csörsz kemény kézzel bánt a műfajokkal, maga képére (és a szubkultúra ízlésére) formázta, keverte őket. A következmény: hivatali szemöldökráncolás, hivatkozás párthatározatokra.

Vesztesek

Krimi ez bizony, krimi a javából! Benne van mindaz a titokzatosság, a jók és a rosszak tábora és megütközése tiszta és kevésbé tiszta eszközökkel, tettesek és áldozatok, főokosok és végzetes ostobák, ami helyénvaló volna egy krimiben, - egy másfajta krimiben. Csörsz István azonban az 1970-es években ezt a *szabályos formájú* krimit némiképp *nem szabályos tartalmú* tudományos fantasztikummal toldotta meg.

Ez a tudományos fantasztikum nem merül ki a technika tobzódásában, sokkal inkább a társadalmi kibontakozás (sőt, inkább a beteljesülés) lehetőségeit keresi és találja meg a szerző bátorsága, de főként a megírás időpontjának a társadalmi (szociológiai, ideológiai) lehetősége szerint. A *Vesztesek* létrejöttében is ebből lett a baj! A regény negyven évvel a megírása után játszódik, vagyis 2020-ban, a (boszszantóan jól!) működő kapitalizmus körülményei között. Vagyis nincs szó terme-

lési anarchiáról, abszolút elnyomorodásról és a többi dogmáról, amit tudományos szocializmus címen sulykoltak évtizedeken át az épülő szocializmus íróinak és olvasóinak agyába. A párthatározat azonban elfogadhatatlannak tartja, hogy egy szocializmus-földi szerző ilyen hosszú életűnek prognosztizálja a kapitalizmust, sőt válságjeleket se fessen rá. Sőt, vonzó alternatívaként mutassa be, amely magához vonzza a kelet-európai fiatal kutatókat, tudást, munkát és tisztességes megélhetést biztosítson nekik.

Mindamellett a regénybeli, 2020-as kapitalizmus sem „fenékig tejfel", a tudományos fantasztikum, ami a kutatóintézetben folyik, a szó szoros értelmében vett agymosás, gondolat- és véleménybefolyásolás, a tudat átprogramozása, a hang (a beszéd) üzenetközvetítő tevékenységének mintegy elrablása és deformálása. A kecsegtető munkaajánlatban ez persze így nem szerepel, csak a munka tudományos perspektívái. A párthatározat szövegezői idáig bizonyosan nem olvasták a könyvet, a prognosztizált imperializmus mintha a regényben felvázoltnál is többet valósított volna meg.

Nemzetközi összeesküvés, emberrablás, beépülés az ellenérdekelt fél baráti körébe, családi életébe, – ne áruljunk el a kelleténél többet egy krimiből, amely még negyven év után is rejt váratlanságot, hord izgalmat. A kelet-nyugati konfliktus mellé még az észak-dél probléma is megfogalmazódik némiképp, mintha a valóság hozzásegített volna Csörsz István könyvének hiteléhez. (A könyvcím – azt mondják – magában hordozza a mű végzetét, a *Vesztesek* – bizakodjunk! – a krimi szereplőire vonatkozhat, a regény sikerére aligha!)

Viharjelzés

„…annak a nemzetnek, amelynek nincs barátja a földön, van az égben" – ezzel a mondattal indítja riportgyűjteményét Csörsz István. A riportok 1989-ben készültek, a rendszerváltozás előestéjén, amikor a megszólalás vágya és a félelem a megszólalástól közel egyenlő mértékű volt. 1956 feltárása és agyonhallgatása, hiteles bemutatása és eltorzítása a XX. század második felében a magyar történelem számára bizonyosan a legnagyobb és legnehezebb problémát jelentette. Csörsz István a riportalanyok felkutatásában és megszólaltatásában olyan módszert választott, vagy inkább olyan légkört és emberközi kapcsolatot teremtett, amit a nemzetközi szakirodalom *oral history* néven ismer. Csörsz tudatos alkotó, aki felelősen gondolkodik és keres magyarázatot a történelem közelmúltjáról. A riportok szövegéből a félelmet és a büszkélkedést, a szégyent és a zavart nem küszöböli ki, az emlékezéseket más emlékezésekkel ütközteti (kontrollbeszélgetésekkel), vagy inkább árnyalja, határozott állásfoglalások helyett lehetőségeket kínál.

Riportalanyai között magasabb és alacsonyabb rangú tisztek, politikai tisztek és

tisztiiskolások, sorkatonák, továbbá szemtanúk, a Rádió egyik vezető bemondója, de még katonafeleségek is megszólalnak. Ez a sokféleség azonban mintha egy irányba mutatna: a bizonytalanság, a spontán és a kényszerű döntések szövevénye vette körül a hadsereget, a civil lakosságot, a parancskiadókat és a végrehajtókat (vagy éppen a parancsmegtagadókat).

A megkérdezettek némelyike már a II. világháború hadi eseményeiben is részt vett (például a Don-kanyarnál), áttekintést kapunk továbbá az 1945–1956-os évtized magyarországi politikai, de főként katonapolitikai eseményeiről, vezető szereplőiről, a katonaságnál (a „néphadseregnél") kialakult légkörről, az 1956-os események előzményeiről és kezdeti eseményeiről, illetve ezekben az eseményekben a honvédség és a karhatalom részvételéről.

A legnagyobb áttekintéssel bíró beszélgetőtárs Solymosi János tábornok, 1956-ban alezredes, a piliscsabai ezred parancsnoka, aki kulcsfigurája volt a főváros védelmének, a Rádió elfoglalásának neve és tevékenysége jórészt máig sem ismert kellőképpen. Meglehetősen részletes (bár részleteiben gyakran ellentmondásos) leírásokat olvashatunk a Rádió körüli harcokról és huzavonákról (október 23–24-én), a Kossuth-téri tüntetésről és vérengzésről (október 25-én). Végül a forradalmat támogató egységek – mintegy spontán – összevonásáról a dél-budai Petőfi-laktanyába, ahol hamarosan a fővárost körülvevő szovjet páncélosok szorításába kerültek (november 3-a után). Miközben gyakran esik szó a tájékoztatás katasztrofális (némelykor komikus) hiányáról az egyes katonai egységek között, a lebegtetett és értelmezhetetlen parancsokról, amelyek a parancskiadók menekülésére, és a végre- (vagy végre nem) hajtók felelősségre vonására szolgáltak.

Csörsz az események résztvevőinek, túlélőinek a személyes élményeit keresi, amelyek önmagukban nem feltétlenül azonosak az igazsággal, de közelebb segíthetnek az igazság földerítéséhez, megértéséhez. És emlékeztet rá, miféle retorziókat kellett elviselnie katonák (tisztek, tiszthelyettesek, és sorkatonák) százainak, akiknek az élete, karrierje kettétört, és akik a társadalom megbélyegzettjei lettek. Egy Csörsz-mondat a sok keserű tanulságot hordozó közül: *„Büntetlenül élnek közöttünk besúgók és gyilkosok, méghozzá sokkal jobban, mint azok, akiket üldöztek és bebörtönöztek".* A másik mondat praktikusabb, az egyik megszólaltatott fogalmaz így a hallgatásról, a félelemről, és bizonyosan nem csak 1989-ben érvényes a mondat: *„Van, aki úgy fél, hogy remeg, van, aki úgy, hogy cselekszik".*

(Napkút Kiadó, Budapest, 2014-2015)

Zsidó Ferenc

Ilyen egy lávsztori?

Bálint Tamás: Lávsztori

Irodalmi csemegének se kutya Bálint Tamás *LávSztori*ja, mely részben Puskin *Anyegin*jének átirata, mai változata, de azért persze mégsem. Annál több is, kevesebb is. Kevésbé romantikus, kevésbé lángoló, de éppoly pontosan visszaad egy életérzést. Csak közben két századot váltottunk.

Puskin Anyeginje hosszabb, epikusabb (verses regény): 8 fejezetből áll, melyek egyenként 50 szakasz körüliek, Bálint Tamásé ezzel szemben csak 6 fejezetből áll, összesen 90 szakaszból, plusz egy zárszóból. A narráció Bálint Tamásnál végig belső nézőpontú, egyes szám első személyű énelbeszélés, Puskinnál ez komplexebb: van kívülálló narrátor, ugyanakkor rendre Anyegin és Tatjána nézőpontját is megismerjük. A szakaszok Puskinnál 14 sorosak, Bálint Tamásnál 7, a rímelés és a ritmus elvileg hasonló: kereszt- és párosrímek sorakoznak, Puskinnál 9 és 8 szótagszámú sorok váltakoznak, Bálint Tamásnál 11 és 10. Ezzel nagyjából ki is veséztük a főbb hasonlóságokat és különbségeket, Bálint Tamás egyébként így jellemzi az „anyaműhöz" való viszonyát: „A találkozónk sem így követte/a klasszikus sztorit, de nem vesz el/bár más darab, maibbra hangszerelve." Az epikus jelleg a *LávSztori* esetében is nyilvánvaló (ha nem egyéb, elbeszélő költeményről lenne szó, bár műfaji megjelölést nem találunk), jellegzetesen mai manírban, és nyelvhasználattal egy jellegzetesen 21. századi fiatal(ember) szerelmi történetét követhetjük nyomon, az ismerkedéstől az (elkerülhetetlen) szakításig.

A sztori egy virtuális társkereséssel kezdődik, természeten az interneten, melyet egy levél követ – természetesen email: *„Tatjána Drága! – ha meg nem haragszol,/a mailem akár így is kezdhetem,/idővel elválik, mennyire passzol/a történethez. Vagy csak vélelem, de a továbbra várni képtelen/vagyok, ahogyan behálózva rendre/egymást kerülgetjük társkeresve."*

A szöveg olvasása intellektuálisan kihívás, tele van intertextuális utalásokkal, idézettöredékekkel Puskin *Anyegin*jéből, még inkább magyar művekből, amelyek a közösségi portálok nyelvezetébe beágyazva ütős kontrasztot alkotnak: „(…) megszegik lehellet/nincs, nem lehet hang pariban emellett."

A lávsztori – úgy tűnik – tökéletesen alakul: a levél- és fényképváltások után jön az igazi találkozás, hősünk (A. – mint Anyegin?) belezúg Tatjánájába: „Pedig nemegyszer láttam már fotókon,/de a való úgy múlt mindent felül,/mint egy tévelygő lövedéknyi ólom,/mely inkább odaüt, mint elkerül." Hősünk már-már Casanova-alkat, ő legalábbis úgy érzi, jól megy neki a széptevés „kulcsfogalom:

mosoly és bólogatás". És úgy tűnik, hogy minden klappol, hisz a hölgy: „bejön eleve/a haveroknak/lecsekkolva Fészen/és a szülőknek is okés egészen." A kapcsolat mégis csak lassan fejlődik, a gátlások lassan oldódnak: „Tatjánának egy rövidke találka/elég volt, hogy emlékezetes/vallomását Anyeginnek megírja,/ráhibázva: titkára érdemes./Manapság módi csak a több pepecs/időigényes döntéshozatal, a sok/erőt emésztő ki-becsekkolások." Aztán mégiscsak beindulnak a dolgok, hősünk bizakodó, lelkes: „hogy mi lesz a történet íve, tudtam,/jóban-rosszban, akárha Hollywoodban." Így rövidesen lánykérésre adja a fejét, bár a kétely első szikrája megjelenik: „jelentős/a mámor, ennek ellenére felhős."

A hosszúra nyúlt jegyesség során a kapcsolat lassanként megfakul, unottá válik, a „láv lóvésztorivá" változik: „nem udvarol/kinek már művelt-forma lenne kertje." Hősünk félrelép, ez természetesen kiderül, szakítás a vége (érdekes, hogy e pontnál a narráció pár szakasz erejéig nézőpontot vált, és megismerjük a hűtlenség és szakítás történetének csaj-verzióját is).

A különválás után hősünk más hölgyekkel vigasztalódik (eme fejezet vaskos, vérbő, dolgokat nevén nevező): Katák, Fannik, Berták, Tündék, Ildikók, Helénák, majd a teljes csömör. Hősünk ekkor már „rohannék vissza hozzád", de persze, túl későn, így nem marad más hátra, levonja a keserű tanulságot, „mint utómetereológusok", s bánatában, s hogy felejtsen, még a városból is elköltözik… Nyilván, a sztori nem érhet véget ilyen mélyponton, a slusszpoén megmutatja, hogy körkörös mozgásról, örökös újrakezdésről van szó, hisz ez az emberi (férfiúi?) lét természete: „Önnek új üzenete érkezett…" Egy epilógus is tartozik a műhöz, melyben A. egy évekkel későbbi majdnem-találkozásról számol be: exe kéz a kézben a férjével, egy kislány a karján…, ő pedig, hogy ezt az idillt el ne rontsa: „csak maradtam mögötte észrevétlen."

Bálint Tamás *Lávsztori*ja egy „tipikus" 21. századi szerelmi történet, ha tipikusnak lehet nevezni a „párcserélgetős" módszert, mely mögött azonban felsejlik a lelki érzékenység, a mélység, a tartósság iránti igény is, csak ez a fránya izgágaság ne volna… Az érzelmi kiüresedés, a virtuálisan, vagyis könnyen jövő és könnyen elengedett kapcsolatok felszínességének megfricskázása ez, az epilógus ugyanakkor azt is felvillantja, hogy van más alternatíva is, csak arra meg kell… érni? (Ne gondolják, semmi tanmesei jelleg nincs a műben, de azért nem teljesen somma nélkül való).

Tekervényes utat jár be Bálint Tamás szerelmespárja, akár Puskin Anyeginje és Tatjánája: ott Anyegin kezdetben elutasítja Tatjánát, hogy aztán a végére megforduljanak a dolgok, itt A. elengedi, majd visszasírja kedvesét. A macsóság előnyei és hátrányai, ugyebár… A macsó-jelleget és a maiságot egyébként felerősíti, ugyanakkor oldott, poénos szövegkörnyezetet generál a minden fejezet elején található Johnny Bravo-mottó, például: „Hé csajszi, lehetek a természetes szelekciód?"

A történetnél talán fontosabb a megírás mikéntje, a stílus, a versnyelvezet: az jól

kifundált, dinamikus, játékos. Amint erre följebb is utaltam, a szóhasználat széles nyelvi regiszteren mozog, izgalmasak a soráthajlások, jók a rímek (kedvenceim a boros összecsengések: „merné – cabernet"; nem jó – merlot").

Izgalmas, „aktuális" könyvet írt Bálint Tamás, melyben érdekes esztétikai feszültséget kelt a sztori maisága, a klasszicizáló verselés és az alantas, vulgáris vs. fennköltt, irodalmi fogalmak ütköztetése. Zavarba csak rövidségével ejt, az előjátéktól talán túl hamar jutunk a platófázisig. Mivel a mű izgalmas, az olvasó még „elszívlelne" pár fejezetet. De lehet, hogy ez nem véletlenül van így, a szerző ezzel azt érzékelteti: az idő így felgyorsult, egy kapcsolat „kifutása" manapság ennyi.

(Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár; Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2015)

Kiss Dávid

„… a csillag-avarba hullt idő" versei

Vári Fábián László: Ereimben az idő

Vári Fábián László kötetének címe már előre sejteni engedi a versek transzcendentális, szakrális olvasatának lehetőségét. Az *„ereimben az idő"* az ember időbe ágyazottságát, létének múlandóságát, az idő körforgását, a vér keringésével való párhuzamba helyezésének gondolatát implikálja, ezáltal jelölve ki az értelmezésnek egy alapvetően misztikus horizontot. A kötetet böngészgetve az olvasó nem is csalódik, ha ezzel a prekoncepcióval közelít a versekhez.

A kötet négy tematikus egységéből kettő (*Az alagút végén*, *Halál ellen*) a világmindenség és az ember kapcsolata, a teremtettség, az ember saját- és kozmikus léttörténete, az Istennel való diskurzus tematikai hálózata mentén szerveződik.

Az első szakasz (*Az alagút végén*) címadó versében az emberiség létútja jelenik meg, méghozzá a halál, az út végének elérése általi meghatározottságban. A kötet címadó darabjában az előbbi összemberi leírás már az individuum szintjére szűkül, egy természetmotívumokon keresztül megrajzolt családképbe modulál: *„Olyan vén vagyok már, mint a tenger. / Anyám szikla volt, apám a szél. / Ereimben az idő zizeg csak, / vésztartalékra hűtve a vér."* A család, a szülők emléke később a *Már ma éjjel* és az *Aztán visszatért* című darabokban tér vissza, melyekben az eltűnt apa és anya keresése a halál látomásosságával fonódik össze.

Az első szakasz következő verseiben (*A Gikhon partjain, Magányomat magamra, Ítélet*) az ember, a természet és Isten kapcsolata jelenik meg. Ennek az alapve-

tően sokszor megírt témának az újszerűségét a vallomásos hangnem és a kortárs nyelvezet egymásra hatása adja. Archaikus, bibliai szavak keverednek itt napjaink technikai zsargonjával. Mindezt a költő egyedi, vissza-visszatérő kifejezései egyszerre teszik sajáttá és kötik az előző versek motívumvilágába.

A *Földről régóta* és *Az angyal és a Hold* című versekben a korábbi szabályos, rendezett formák széttöredeznek, rövid, szentenciózus sorokká, versszakokká alakulnak. A korábbi motívumok (ember, Isten, természet) mellé halványan, finoman megérkezik a folklór és a humor. Ezek az elemek aztán majd a *Lágyabb énekek* és a *Versek a Lúdas Matyiból* szakaszokban kerülnek fókuszpozícióba.

Az alagút végén ciklus kiemelt darabjai a *Ráolvasás* képvers, melyben a versszorok elrendezése által a mű nemcsak nyelvileg, hanem vizuálisan is hat; valamint a *Fekete rímek,* melyben az intertextusok és allúziók sajátos módon szerveződnek koherens egésszé a vers ritmusával és modalitásával – véleményem szerint a kötet egyik legjobb alkotása.

A *Halál ellen* szakaszban az elhunyt és még élő pályatársaknak, barátoknak, családtagoknak szánt versek kaptak helyet. A versek gondolatisága, jelentésmezői az előző ciklus folytatásaként is értelmezhetők. Számos vers még címében is *Az alagút végén* verseivel rokon (*Ítélet – Ítélet után, Az angyal és a Hold – Jégangyal, Már ma éjjel – Jó, hogy az éjjel*). Külön kiemelném a *Jó, hogy az éjjel* című verset, melyben *Az alagút végén* képei, témái rendeződnek egymás mellé, így válik a költemény egyfajta motívumösszegző verssé, melyben a személyes és kollektív emberi történelem, a lét sérülékenysége, a család és Isten egyaránt megjelenik.

A *Halál ellen* verseiben – ez igaz a pályatársaknak ajánlott versekre is – központi szerep jut a halál, az elmúlás gondolatának. A szakasz címadó darabját is ez a téma szervezi: *Az őszre hajló természet* szimbolikusan is az elmúlást jelzi, melyhez az egyén halállal szembesülése társul.

A *Változatok a Halotti beszédre* című versben a családfa a valódi fa metaforájaként jelenik meg. A gyökerek pusztulása a család romlásával, eltűnésével áll párhuzamban, az egész verset a múlandóság érzése hatja át, és az önmagamból, „vérből" írt vers látomásosságában tetőzik be.

A *Lágyabb énekek* szakasz már a játékosabb verseket tartalmazza. Előtérbe kerül itt a népies hangnem és téma (*Kócsag-dallamok, Pasztorál*), a szabadabb, lazább sorvezetés, a népies archaizálás (*Már megint a régi*). Számos versben (*Csendülj pulzusom, Nyolcsorosok*) népdalok, vagy gyermekmondókák ritmusa bukkan fel, ez is a dallamosság, a könnyedség érzetét erősíti, így a *Lágyabb énekek* versei éles kontrasztot képeznek az előző két szakasz verseivel.

A kötet záró részében (*Versek a Lúdas Matyiból*) továbbra is a népies, könnyed hangnem marad az uralkodó (*Népdal, Lehoztak a vizek, Ha leszállván a nap*), de itt már a humor is állandó szervező eleme a verseknek (*Bandába gyűl, Nem*

kenyerem, A díj, Őszi panaszok), nem is beszélve a játékos nyelvi leleményekről (*Kata-strófák, Északi románc*).

Vári Fábián László kötetében a filozófiai, szakrális tartalmú létértelmező versektől egészen a bolondos bordalokig jutunk. Ezen a széles palettán minden mélységet és könnyedséget egyaránt az idő szűkössége határoz meg, az *Ereimben az idő* kötet versei nemcsak a halál, de maga az idő ellen is feszülnek, komor, vagy vidám mementóként, útjelzőként állnak előttünk az emberi lét útján. A mi dolgunk már csak annyi, hogy olvassuk őket, hogy az ereinkben szüntelenül áradó időnek magunk is olyan érzői és értői lehessünk, mint a költő.

(Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2015)

Kispál Dániel

„A mának élni csak, hiba"

Fecske Csaba: Kelekótya király

Fecske Csaba *Kelekótya király* című kötete 2015-ben jelent meg a Kráter kiadó gondozásában. Ha az olvasó fellapozza ezt a közel ötvenoldalas könyvecskét, nem pusztán versekkel, hanem verses mesékkel, meseversekkel találkozik. A kötet tizenhat hosszabb és kevésbé hosszú verses formában elmondott történetet tartalmaz, s mint ahogy azt a könyv hátlapján olvashatjuk, *A szú és a moly*, valamint *A csacsi szamár* címet viselő mesék születtek meg elsőként. A verses mesék elrendezése azonban nem lineáris, kronologikus módon történt meg, ugyanis a kötetnek egy jóval átdolgozottabb, sajátságos kompozíciója van. Sorra váltogatják egymást a mesék, amelyeknek más és más a funkciója. Találkozhatunk itt olyan mesékkel, amelyek az emberi élet és létezés általános törvényszerűségeit, a mindennapi élethez szükséges tudás alapvető csíráit foglalják szavakba a gyermekek számára kiválóan megérthető nyelven. Ezen felül bekerültek a kötetbe olyan mesék is, melyeknek fő tulajdonsága a játékosság, szórakoztatás, nyelvi gyönyörködtetés, illetve tanmesével is találkozhatunk.

Úgy gondolom, mind formailag, mind tartalmilag az egyik legerősebb mesevers a kötet szinte legelején helyet kapó és címadó mű, a *Kelekótya király*. A történet egyszerű, mégis számos mögöttes tartalom húzódik meg a felszíni szerkezet alatt. A tipikusan rossz király, rossz irányító meséje ez, aki halasztgatja fontos teendőit, csupán az élvezeteknek – jelen esetben az evésnek – él, s nagy mohóságában még azt sem veszi észre, hogy nem marad mellette senki. Háború tör ki nemtörődömsége és falánksága, oltha-

tatlan vágyai miatt, és csupán akkor szembesül azzal, hogy már katonája is csak egy sovány ember maradt, mikor a kapuban áll az ellenség. Küzdelme színtiszta bohózat, hiszen hogyan is akarhatna tényleges küzdelmet és csatát folytatni egy olyan ember, aki még saját vágyain sem tud úrrá lenni, önmaga hibáival sem képes szembenézni.

Számos más olyan történettel találkozhatunk, amelyeknek a főhősei állatok. Ők állnak az események és így a cselekmény középpontjában. Az állatmeséknek nagy hagyománya van az egész európai irodalomban, s így a magyar irodalomban is. Az embert évezredes története folyamán mindvégig körbevették az állatok. Egyrészt azok az állatok, melyeket az ember háziasított, és ezáltal közvetlen környezetének részét képezték, másrészt a tágabb környezetben, az erdőkben, mezőkön, vadonban élő vadállatok, madarak. Az ember létezésének folyamán kiismerte ezeket az állatokat, s antropomorfizálta, meghatározott emberi tulajdonságokkal látta el őket. Így számtalan állat szimbólummá vált, valamilyen meghatározott értéktulajdonságot képviselt.

Fecske Csaba történeteiben kiválóan megragadta ezeket a szimbolikus értékű tulajdonságokat, s magának az állatokkal történő mesélésnek a lényegét. Az állatok a szó szoros értelmében életre kelnek a lapok hasábjain, történeteik párhuzamba állíthatók emberi sorsokkal, emberi cselekedetekkel, mindemellett pedig még arra is képesek, hogy egyfajta tanítói, nevelői funkciót lássanak el. Mindezen tartalmak olyan történeteken keresztül szólnak hozzánk, mint például *Egér Elemér*, *Körmösi és Borzasi*, *Lábanyakába, a hős nyúl*, *Szókratész, a kecskebak* és még sorolhatnám.

Személyes kedvencem a kötetből a *Malacmese* címet viselő alkotás, mely egyszerűségével, rímes játékaival nem pusztán a gyerekeket veszi le a lábáról, hanem a felnőtteket is megmosolyogtatja, visszarepíti őket gyermekkoruk világába, és újra fellebbenti a paraszti élet gondtalanságának lehetőségét, a természettel való harmóniát, az élet békés körforgását, valamint a munkából fakadó örömöt.

Fecske Csaba kiválóan bánik a szavakkal, élvezettel használja a rímeket, amelyek saját magukra irányítják az olvasó figyelmét, és természetes harmóniát kölcsönöznek a verseknek. Előfordul olyan jelenség is, amikor mi, befogadók azt érezzük, mintha a rím szervezné a verset, amely így egy finom megmunkálású, mechanikus szerkezetté alakul át. A szerző olykor-olykor kiváló helyen megtöri a rímeket, ezzel akadályozva meg azt, hogy az olvasó ne figyeljen a művek tartalmi értékeire.

A kötetet záró verses mese (*Konyhakerti híradó*) is nagyszerű alkotás, amely nem pusztán a konyhakertben megtermelt zöldségeket gyűjti lajstromba, hanem komoly eszmei mondandójával plusz értéket kölcsönöz a műveknek. A vers figyelmezteti olvasóit arra, hogy a jelen soha nem képezheti kizárólagosan az emberi gondolkodás centrumát. Hiszen a jelenből egy szempillantás alatt múlt válik, ugyanakkor a jövő is belőle fakad. A jelen cselekedetei és gondolatai tehát nem lehetnek felelőtlenek. Az örökös megfontoltság az emberi élet alapvető sajátossága.

A kötetet olvasva sokszor érezzük azt – jogosan –, mintha két művet tartanánk a

kezünkben. Ez természetesen nem véletlen, hiszen Borsódy Eszter nagyszerű illusztrációi mindvégig párbeszédet folytatnak a művekkel. A könyv külső megjelenése is kifogástalan, ez már akkor szembetűnik, mikor az olvasó a kezébe veszi azt.

A mai generációk szinte teljes mértékben „le vannak szokva" a versről. Ha olvasnak is, annak a túlnyomó része próza. Pedig korábban a versek is az olvasmányok nagy hányadát képezték. A próza nem adhatja meg azt, amit egy vers képes adni. Ezeket figyelembe véve mindinkább felértékelődik Fecske Csaba munkássága, s maga a kötet, hiszen ezek a művek már kisgyermekkorban képesek megszerettetni a verset mint formát, valamint a mesélésnek egy másabb hangvételét mutatják meg, másfajta hangnemét kínálják, és magukban hordozzák a szóbeli előadás lehetőségét.

Mindezek fényében teljes szívvel ajánlom Fecske Csaba kötetét, valamint a benne foglalt verseket gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt.

(Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2015)

Baán Tibor

Víziók helyett

Mészáros József: Az utolsó szerelem

Mészáros József gazdag élettapasztalat birtokában (1946-ban született Lajosmizsén) adja közre első novelláskötetét, amely érezhetően biográfiai hitelességű élményekből táplálkozik. A szó jó értelmében vett realista világlátás felhőtlen olvasói élményt kínál. Különösen azoknak, akik a posztmodern prózaírási gyakorlattól többé-kevésbé elhatárolják magukat, mert hisznek abban, hogy az epika lényege a történet, a történés, amit nem szabad holmi trükkökkel kikerülni, hősteleníteni az elbeszéléseket, ködös víziókba csomagolni az objektív valóságot.

Bárhogy is vélekedjünk az írás feladatáról, tény az, hogy a Rilke által oly gyakran emlegetett „tapasztalat" jelenti a művek aranyfedezetét. Azt a megkerülhetetlen hitelességet tehát, ami napjaink írásművészetének központi kérdése. Flaubert mondása: *„Bovaryné én vagyok"* a lényegre világít rá. Arra, hogy az önéletrajzi elem, mégha el is rejti az író, meghatározó szerepet tölt be. Érvényes ez napjaink epikájára is.

Mészáros József írásai többnyire én-novellák. A történetek hőse általában maga az író. Máskor azonban nem írja bele magát a történetbe, de ilyenkor is csupa olyasmit ír le, ami megesett, vagy megeshetett volna vele is. Az olvasó beleélé-

sében a dokumentálhatóság, hogy Ady szavaival „életes" írásokról van szó, egyre fontosabb szerephez jut. Fontos ezt megemlíteni, mert a puszta és üres fikciótól, a divatos szövegeléstől elfordulni látszik az olvasói ízlés.

De lássuk, hogy a négy ciklusra (*Az idegőrlő fénycsóvák*; A *menekülés*; *Az utolsó nász; Az utolsó szerelem*) tagolt kötet témái miképp tükrözik vissza a letűnt emberöltönyi időt? A novellák a gyerekkortól az öregedésig sokféle élethelyzetet villantanak fel. Nyilvánvaló, hogy a tipikus élethelyzetek, életdrámák mögött minduntalan felrémlik a korszak, a gyerekkor világát festő írásokban többek közt *„Rákosi pajtás parasztnyúzó gondoskodása".* Az éjszakai tanyát rettegésben tartó fekete autó leírása a novellában akarva-akaratlan egy korszak jelképévé válik. A reflektorfényre felriadó gyerek és az apa között lezajló párbeszéd fontos, életre szóló tanulságokkal szolgál.

A novellaballadák, vagy éppen a csattanós történetek, rövid életképek, karcolatok sorában a katonáskodás hol humoros, hol abszurd történetei egyfajta túlélési stratégiát képviselnek. A túléléshez jó kedély, csipetnyi irónia és megértés szükségeltetik. A könyv különösképpen hangsúlyos írásainak központi témája a szerelem. Mészáros József pontosan látja, hogy minden szerelem más. Mi több, másképpen, érettségünknek és az életszituációnak megfelelően különböző módon és érzékenységgel szeretünk. A nagy titok, hogy létezik-e örök szerelem, megválaszolhatatlan. Annyi azért biztos, hogy felejthetetlen szerelem igenis, létezik. Sőt, a címadó írás tanúsága szerint még az élet vége sem mentes a gyöngéd érzelmektől. A szerelem nagy témája, ha tragikus (*Egy rideg napon*), ha lírai, ha balladásan szomorú, ha fals, ha abszurd, az emberi lélek mélységeit tárja elénk.

Mészáros József könyve saját életének tájait bejárva nem veszítette el hitét az életben, a sorsban, az emberi kedélyben. Az írások, még a balladanovellák is, egészséges optimizmust, életigenlést sugároznak. Tegyük hozzá: épp az optimizmus képessége az, amelyre egyre nagyobb igény mutatkozik.

(Hungarovox Kiadó, Budapest, 2015)

Bárdos Attila

Biztatás reményre

Itt járt ő – pedig senki se látta –
csak a kapu maradt tárva utána,
s egy nyitott könyv az asztalon,
meg egy fényes jel a falon.

Üzent:
eljön még egyszer
zavaros vizeink elvadult partjára
ő, kinek senki se figyel a szavára.

Eljön,
ha újra tudunk együtt sírni és nevetni.

Eljön közénk akkor
tábortüzet gyújtani,
tűz mellett hamuban pogácsát sütni,
jó bor mellett, énekszóval
lelket melengetni.

És akkor
– talán –
a pásztorok is összeterelik a nyájat,
velünk együtt szalonnáznak.

Mert egyszer elfogy a hó és felolvad a jég.
Elülnek a vad szelek,
és zsenge fű serken
az aszott legelőkön újra.

E számunk szerzői

Aknay Tibor (1944) Budapest
Albert-Lőrincz Márton (1951) Marosvásárhely
Anga Mária (1955) Eger
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
Ádám Tamás (1954) Budapest
Baán Tibor (1946) Budapest
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Baka Györgyi (1951) Érd
Balázs F. Attila (1954) Ekecs
Balázs Tibor (1958) Budapest
Bányai Tamás (1946) Budapest
Bárdos Attila (1941–2015)
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bíró József (1951) Budapest
Bognár Stefánia (1937) Szombathely
Both Balázs (1976) Sopron
Bozók Ferenc (1973) Vác
Búzás Huba (1935) Veszprém
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csáky Anna (1938) Győr
Cseke J. Szabolcs (l947) Győr
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Demeter József (1947) Ballószög
Farkas Gábor (1977) Szigetszentmiklós
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Finta Éva (1954) Sárospatak
Fellinger Károly (1963) Jóka
Gál Sándor (1937) Buzita
Gősi Valéria (1954) Győr
Györffi Réka (1978) Eger
Hegedűs Imre János (1941) Budapest
Holdasi-Szabó Zsuzsa (1986) Dunaszeg
Holló József (1944) Ostoros-Eger
Hollósy-Tóth Klára (1949) Győr
Ircsik Vilmos (1944) Veszprém
Kaiser László (1953) Budapest
Kanyár Erika (1949) Veszprém
Karap Ágnes (1977) Budapest
Káliz Sajtos József (1950) Soponya
Kecskés Rózsa (1939) Győr
Kerék Imre (1942) Sopron
Kispál Dániel (1988) Eger
Kis Pál István (1951) Szekszárd
Kiss Dávid (1992) Eger
Konczek József (1942) Pomáz
Kozák Ágnes (1938) Győr
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Lengyel János (1973) Beregszász
Lipcsei Márta (1943) Nagyvárad
Lisztóczky László (1941) Eger
Lukáts János (1943) Budapest
Madarász Imre (1962) Üröm
Madár János (1948) Budapest
Mecser Szilvia (1993) Miskolc
Mészáros József (1946) Budapest
Nagygábor Margit (1944) Dunaszeg
Németh István Péter (1960) Tapolca
Olasz Valéria 1956 (Győr)
Oláh András (1959) Mátészalka
Oláh József (1966) Micske
Pataki István (1953) Bihar
Pejkó András (1975) Győr
Petrőczi Éva (1951) Budapest
Pieronymus Kosch (1948) Szigetszentmiklós
Radnai István (1939) Budapest
Rácz Katalin (1946) Győr
Rideg István (1942) Karcag
Rozsnyói Ferenc (1973) Nagykőrös
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Sebők Melinda (1979) Budapest
Serfőző Simon (1942) Eger-Miskolc
Somogyi Ferenc (1966) Budapest
Sólyom Sándor (1943) Keszthely
Stein János (1947–2016)
Szakolczay Lajos (1941) Budapest
Szalkai Zoltán (1961) Budapest
Szekeres Mária (1948) Újrónafő
Szepesi Zsuzsanna (1956) Pomáz
Síki Károly (1954) Eger
Szoviár János (1975) Eger
Szűk Balázs (1960) Debrecen
Tamás Tímea (1962) Nyíregyháza
Tompa Zsófia (1981) Budapest
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Török Nándor (1965) Budapest
Varga Nóra (1970) Győrújbarát
Vehofsics Erzsébet (1966) Győr
Vermuth Attila (l975) Győr
Vozáry Viktória (1980) Eger
Zsidó Ferenc (1976) Székelyudvarhely

E számunk illusztrációit Sólyom Sándor grafikusművész készítette.